

NOVI UVEZ

Časopis Zagrebačkoga
knjižničarskog društva

God. XXIII, br. 44
prosinac 2025.
ISSN 1845-2434

Impressum

Novi uvez

Časopis Zagrebačkoga knjižničarskog društva

Izdaje: Zagrebačko knjižničarsko društvo

Starčevićev trg 6, 10 000 Zagreb

ISSN 1845-2434

Uredništvo

Glavni i odgovorni urednik: Mihael Bily | Knjižnice grada Zagreba | mihael.bily@kgz.hr

Urednica: Jasmina Sočo | Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu | jsoco@m.ffzg.hr

Članovi uredništva:

Lea Bakić | Institut za arheologiju | lbakic@iarh.hr

Anja Đurđević | Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu | anja.djurdjevic@srce.hr

Snježana Ercegovac | Knjižnice grada Zagreba | snjezana.ercegovac@kgz.hr

Ana Golubić | Knjižnice grada Zagreba | ana.golubic@kgz.hr

Jasmina Kenda | Knjižnice grada Zagreba | jasmina.kenda@kgz.hr

Vanja Kulaš | Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu | vkulas@ffzg.hr

Morena Livaković Ivanović | Knjižnice grada Zagreba | morena.livakovic@kgz.hr

Ivona Milovanović | Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu | imilovanovic@nsk.hr

Valentina Namesnik | Osnovna škola Malešnica | valentina.namesnik@skole.hr

Indira Šamec Flaschar | Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti | isamecflaschar@hazu.hr

Vlasta Šolc | Knjižnice grada Zagreba | vlasta.solc@kgz.hr

Zrinka Vitković | Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti | zrinka@hazu.hr

Lektorice:

Ivana Gradinščak Vujnović (hrvatski) | Osnovna škola Brestje | ivana.gradinscakvujnovic@skole.hr

Ivana Kelava (hrvatski) | Knjižnice grada Zagreba | ivana.kelava@kgz.hr

Margareta Matijević Kunst (engleski) | Knjižnice grada Zagreba | margareta.matijevic.kunst@kgz.hr

Grafički urednik:

Filip Pšenica | Knjižnično-dokumentacijski centar Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu | fpsenica@efzg.hr

---

U ovom broju radove su recenzirali:

- Lea Bakić
- Snježana Ercegovac
- Ivanka Ferenčić Martinčić
- Dejana Golenko
- Ana Golubić
- Tito Kliska
- Sanja Kosić
- Keti Krpan
- Morena Livaković Ivanović
- Anita Malkoč Bišćan
- Dina Mašina Delija
- Valentina Namesnik
- Višnja Novosel
- Marina Putnik
- Alka Stropnik
- Iva Šišak
- Ira Tuzlančić
- Ljiljana Vugrinec
- Lana Zrnić

Sadržaj

Riječ urednice	1
Stručni rad / Professional paper	
Matea Žilić Stres u poslovnoj komunikaciji knjižnica Brodsko-posavske županije Stress in Business Communication in Libraries of Brodsko-posavska County	3
Maja Kličarić Pregled i razvoj Zbornika Veleučilišta u Karlovcu i analiza objavljenih radova Review and Development of the Proceedings of the Karlovac University of Applied Sciences and Analysis of Published Papers	32
Lea Bakić, Goranka Mitrović Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama: uloga i doprinos u knjižničarskoj zajednici Commission for Library Statistics and Performance Indicators in Libraries: Role and Contribution in the Library Community	50
Ljubica Nedić, Terezija Jelić Od Zelene knjižnice do STEM projekata Slavonskoga hrasta From the Green Library to STEM Projects of the Slavonian Oak	66
Kristina Jakoubek Školska knjižnica – mjesto vršnjačkog poučavanja School Library – a Place of Peer Teaching	79
Petra Horvat Umijeće pripovijedanja i njegova primjena u knjižničnim programima Art of Storytelling and its Usage in Library Programs	95
Jasminka Kurt, Marija Juranko Ladavac STEM u knjižnici – tim Knjižnice Voltino na međunarodnom natjecanju FIRST LEGO League STEM in the Library - Voltino Library's Team at the International FIRST LEGO League Competition	110
Slaven Pejić, Irena Rašo Kulturni programi u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar i njihovo vrednovanje (2021. – 2024.) Cultural Programmes of "Petar Preradović" Public Library in Bjelovar and their Evaluation (2021 - 2024)	130
Nika Čabrić, Tamara Kolić, Sara Semenski Vozni park Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba od osnutka 1976. do danas The Fleet of the Mobile Library Service of Zagreb City Libraries from its Founding in 1976 to the Present Day	145
Prikaz	
Valentina Namesnik Komunikacija o znanosti / Melita Kovačević, Tamara Dagen, Miroslav Rajter. Zagreb : Školska knjiga, 2025.	163
Vanja Kulaš Libraries as Dysfunctional Organizations and Workplaces / Spencer Acadia, ed. New York : Routledge University Press, 2023.	166
Lana Krišto Lončarić AI-Powered Cataloguing : A Practical Guide to Building a Cataloguing Application with Power Apps / Hannes Lowagie. London : Facet Publishing, 2025.	172
Ivana Kelava Library Transformation Strategies / Jean-Philippe Accart. London : ISTE; Hoboken : John Wiley & Sons, 2022.	175
Nataša Daničić The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities / Luciano Floridi. Oxford : Oxford University Press, 2023.	179

Riječ urednice

Poštovane kolegice, poštovani kolege, članovi Zagrebačkoga knjižničarskog društva, dragi čitatelji, pozdravljam vas u ime uredništva *Novoga uveza* i svoje osobno ime.

Ovaj broj *Novoga uveza* donosi pregled devet raznovrsnih radova i pet prikaza knjiga koji zajedno stvaraju široku sliku suvremenog knjižničarstva – struke koja se mijenja, prilagođava i preispituje vlastite prakse ususret novim izazovima. Autori i autorice dolaze iz različitih područja, no svi dijele istu nit vodilju: kako učiniti knjižnice boljim, kvalitetnijim i korisnicima bližim mjestima znanja, komunikacije i inovacije.

Teme broja otvaraju se pitanjem radnih uvjeta i komunikacijskih izazova u knjižnicama, o čemu piše **Matea Žilić** (Gradska knjižnica Slavonski Brod) u radu ***Stres u poslovnoj komunikaciji knjižnica Brodsko-posavske županije***. Njezino istraživanje ukazuje na to koliko su međuljudski odnosi i organizacijska kultura važni za cjelokupnu kvalitetu knjižničkog rada. Na tu se nit nadovezuje i rad **Maje Kličarić** (Veleučilište u Karlovcu) ***Pregled i razvoj Zbornika Veleučilišta u Karlovcu i analiza objavljenih radova*** koji se bavi razvojem izdavačke prakse Veleučilišta, podsjećajući nas na to da institucionalna komunikacija i uređivački procesi imaju jednako snažan utjecaj na vidljivost i profesionalni identitet struke.

U središte profesionalnih standarda vodi nas i rad **Lee Bakić** (Knjižnica Instituta za arheologiju) i **Goranke Mitrović** (knjižničarska savjetnica u miru) ***Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama: uloga i doprinos u knjižničarskoj zajednici*** koji pokazuje kako se sustavno prikupljanje podataka i standardizacija praksi odražavaju na transparentnost i kvalitetu knjižničkog poslovanja. Ideja o knjižnici kao otvorenom i društveno angažiranom prostoru nastavlja se u radu **Ljubice Nedić** (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek) i **Terezije Jelić** (Drvni klaster Slavonski hrast) ***Od Zelene knjižnice do STEM projekata Staroga hrasta*** gdje se isprepliću teme održivog razvoja, inovativne pedagogije i suradnje knjižnica s lokalnom zajednicom i gospodarstvom.

Pedagoški potencijal knjižnica dodatno je istaknut u radu **Kristine Jakoubek** (OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga, Zagreb) ***Školska knjižnica – mjesto vršnjačkog poučavanja*** koji donosi konkretne primjere knjižnice kao središta aktivnog učenja i prostora u kojem učenici grade međusobno povjerenje i dijele znanje. Sličnu snagu priče i iskustvenog učenja razvija i rad **Petre Horvat** (Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec) ***Umijeće pripovijedanja i njegova primjena u knjižničnim programima***, podsjećajući na to da knjižnice nisu samo čuvarice fonda, one su i mjesta susreta, dijaloga i kulturne tradicije.

Da knjižnice sve više postaju središta tehnološke kreativnosti svjedoče radovi usmjereni STEM području. U radu **Jasminke Kurt i Marije Juranko Ladavac** (KGZ) **STEM u knjižnici — tim Knjižnice Voltino na međunarodnom natjecanju FIRST LEGO League** vidimo kako se iz malih radionica rađa robotički tim koji knjižnicu predstavlja na međunarodnoj sceni. Time se prirodno povezuje i rad **Slavena Pejića i Irene Rašo** (Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar) **Kulturni programi u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar i njihovo vrednovanje (2021. – 2024.)**. Rad naglašava koliko je važno sustavno pratiti zadovoljstvo korisnika, bez obzira na to radi li se o kulturnim, obrazovnim ili tehnološkim programima. Cjelinu radova zaokružuju **Nika Čabrić, Tamara Kolić i Sara Semenski** (KGZ) u radu **Vozni park Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba od osnutka do danas** koji nas podsjeća na to da pristup znanju nije uvijek vezan uz fizičku zgradu – odvija se i na četiri kotača, a ovisi o tehničkim, logističkim i organizacijskim uvjetima koji omogućuju dostupnost knjige svima.

Uz stručne radove ovo izdanje donosi i izbor knjiga koje nas potiču na razmišljanje o budućnosti struke. Prikazom knjige **Komunikacija o znanosti Valentina Namesnik** (OŠ Malešnica) podsjeća na to koliko je važna jasna i dogovorna komunikacija znanosti i knjižnica. **Vanja Kulaš** (Filozofski fakultet, Zagreb) pišući o knjizi **Libraries as Dysfunctional Organizations and Workplaces** otvara teme radnih odnosa i profesionalne etike koje često ostaju neizgovorene. Digitalna transformacija struke naglašena je u prikazu **Lane Krišto Lončarić** (NSK) **AI-Powered Cataloguing** gdje umjetna inteligencija nije opisana kao prijetnja, nego kao partner u razvoju knjižničnih procesa. Vizionarstvo knjižničnih transformacija posebno dolazi do izražaja u prikazu knjige koji je napisala **Ivana Kelava** (KGZ) — knjiga **Library Transformation Strategies** pruža uvid u arhitektonske, digitalne i organizacijske promjene knjižnica u globalnom kontekstu. Naposljetku, **Nataša Daničić** (HAZU) u prikazu Floridijeve knjige **The Ethics of Artificial Intelligence** naglašava da tehnološki napredak ne može biti svrha samome sebi — etikom se stvaraju smjerovi, granice i odgovornosti koje knjižnice kao javne ustanove moraju jasno prepoznati.

Zajedno, svi radovi i prikazi knjiga u ovom broju pokazuju kako se knjižnice neprestano mijenjaju: od prostora znanja i susreta do laboratorija inovacija, od čuvarica kulturnog nasljeđa do aktivnih sudionika digitalnih transformacija. Nadamo se da će vas sadržaji potaknuti na razmišljanje, da će otvoriti nove perspektive i inspirirati profesionalne razgovore koji oblikuju budućnost naše zajednice.

Za kraj, želim vam mirne i radosne nadolazeće blagdane te uspješnu i ispunjenu 2026. godinu.

Jasmina Sočo, urednica

Matea Žilić
Gradska knjižnica Slavonski Brod
odnosisjavnoscugksb@gmail.com

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Stres u poslovnoj komunikaciji knjižnica Brodsko-posavske županije

Stress in Business Communication in Libraries of Brodsko-posavska
County

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 15. 10. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 22. 11. 2025.

Sažetak: U radu se istražuje ima li stresa ili koliko je prisutan u poslovnoj komunikaciji knjižnica Brodsko-posavske županije. Ovaj rad doprinosi razumijevanju posljedica stresa u poslovnoj komunikaciji knjižnica, otvara pitanje o komunikacijskoj praksi među knjižničarima, radnim uvjetima istih te percepciji podrške i uključenosti u rad knjižnice. U tu svrhu provedeno je anketno istraživanje u koje su bili uključeni knjižničari svih vrsta knjižnica: narodnih, školskih, sveučilišnih i specijalnih. Rad je oblikovan na način da kroz priču o poslovnoj komunikaciji otvara temu stresa u poslovnoj komunikaciji knjižnica.

Uvodni dio rada donosi pregled teme, naglašava važnost proučavanja stresa u poslovnoj komunikaciji općenito, ali i kontekstu knjižničarske djelatnosti. Poslovna komunikacija prikazana je kao ključni proces koji je od presudne važnosti za uspješno djelovanje knjižnica. Definicije osnovnih pojmova, vrsta i značaja komunikacije doprinose kvalitetnijem razumijevanju procesa poslovne komunikacije. Stres je u radu definiran kao složen proces koji nastaje kada zahtjevi nadilaze kapacitet pojedinca. Rad ukazuje na uzroke stresa, njegove posljedice i njegov utjecaj na radno okruženje. Glavni dio rada usmjeren je na istraživanje stresa u poslovnoj komunikaciji unutar knjižnica i uključuje analizu ankete provedene na 31 knjižničaru Brodsko-posavske županije. Istraživanje se bavi izvorima stresa, učestalosti stresnih situacija i utjecaju istih na komunikaciju s kolegama knjižničarima i korisnicima. Rezultati dobiveni upitnikom ukazuju na određene izazove knjižničarske profesije. U zaključku se naglašava važnost kontinuiranog pristupa rješavanju stresa u poslovnoj komunikaciji te predlažu konkretne mjere za unapređenje radnih uvjeta u knjižnicama.

Ključne riječi: knjižnica, međuljudski odnosi, poslovna komunikacija, stres

Abstract: The paper examines whether stress is present, and to what extent, in the business communication of libraries in the Brodsko-posavska County. This work contributes to understanding the consequences of stress in the business communication of libraries, raises questions about communication practices among librarians, their working conditions, and their perception of support and involvement in library operations. For this purpose, a survey was conducted involving librarians from all types of libraries: public, school, university, and special libraries. The paper is structured in such a way that, through the lens of business communication, it introduces the topic of stress in the business communication of libraries.

The introductory section provides an overview of the topic and emphasizes the importance of studying stress in business communication in general, as well as in the specific context of librarianship. Business communication is presented as a key process that is crucial for the successful functioning of libraries. Definitions of basic concepts, types, and the significance of communication contribute to a clearer understanding of the business communication process. In the paper, stress is defined as a complex process that arises when demands exceed an individual's capacity. The paper further considers the causes of stress, its consequences, and its impact on the work environment. The main part of the paper focuses on the investigation of stress in business communication within libraries and includes an analysis of a survey conducted among 31 librarians in Brodsko-posavska County. The research examines the sources of stress, the frequency of stressful situations, and their impact on communication with fellow librarians and users. The results obtained through the questionnaire indicate certain challenges of the library profession.

The conclusion of this study emphasizes the importance of a continuous approach to addressing stress in business communication and proposes concrete measures for improving working conditions in libraries.

Keywords: interpersonal relations, library, stress, workplace communication

1. Uvod

U današnje vrijeme stres je, nažalost, postao neizbježan dio modernog poslovnog okruženja, a poslovna komunikacija često predstavlja značajan izvor istoga. Prema Jurkoviću (2012: 287) bez komunikacije ne mogu postojati organizacije. Svaki ljudski čin predstavlja na određeni način komunikaciju, stoga i „nekomuniciranje“ predstavlja oblik komuniciranja. Učinkovita komunikacija je osnova za razvoj interne organizacije, ali i ključan faktor za

postojanje u neizvjesnoj okolini. Komunikacija je stoga važan čimbenik kako u ponašanju menadžera, tako i u funkcioniranju cijeloga organizacijskog sustava. U organizacijama se poslovna komunikacija realizira unutar i izvan nje same. Svjedoci smo da se poslovna komunikacija odvija putem različitih kanala: od e-pošte i telefonskih poziva do videokonferencija i društvenih mreža, a sposobnost učinkovite i jasne komunikacije postala je ključna za uspjeh organizacije. Međutim, upravo je ta stalna dostupnost faktor koji može dovesti do povećanog stresa zaposlenika.

Ovaj rad bavi se uzrocima i posljedicama stresa u poslovnoj komunikaciji knjižnica svih tipova (narodnih, školskih, sveučilišnih, specijalnih). Kroz analizu literature i rezultata ankete provedene među zaposlenicima knjižnica Brodsko-posavske županije 2025. godine cilj je postići uspješnije razumijevanje toga kako različiti oblici komunikacije utječu na razinu stresa te koje su mjere učinkovite u njegovu upravljanju.

Praktična primjena ogleđa se kroz anketni upitnik o stresu u kojem je sudjelovao 31 knjižničar iz različitih tipova knjižnica Brodsko-posavske županije. Anketni upitnik osmišljen je na način da identificira glavne izvore stresa u svakodnevnoj poslovnoj komunikaciji. Rezultati anketnog ispitivanja zasigurno će pružiti značajan uvid u specifične izazove u radu knjižničara, poslužiti će kao polazište za raspravu o razvoju konkretnih mjera za smanjenje stresa kao i za postavljanje temelja za djelotvorniju poslovnu komunikaciju.

2. Poslovna komunikacija

Prema Martić Kuran i Jelić (2014: 8) poslovna komunikacija je svjesni, organizirani, planirani i osmišljeni proces prenošenja poslovnih poruka pošiljatelja primatelju. Poslovne komunikacije temelje se na informacijama pri čemu informacije nisu sinonim za podatke. Podaci su sirove činjenice i brojke o određenim kontekstima i značenjima, a informacije predstavljaju podatke u odgovarajućem smislenom obliku.

Poslovna komunikacija koristi se za prijenos informacija unutar poslovnog svijeta. Prema Robbinsu (1995: 16) ona se koristi za promicanje proizvoda, usluga ili organizacija. Svaki put kad razgovaramo, pišemo pismo, šaljemo e-poštu, objašnjavamo neki poslovni projekt ili telefoniramo, mi komuniciramo. Svaki put kad komuniciramo na profesionalnoj razini ne predstavljamo samo sebe nego i organizaciju kojoj pripadamo. Važno je naglasiti kako je komunikacija vitalan dio poslovanja, organizacije i menadžmenta te je važan čimbenik organizacije. Ona može predstavljati granicu između uspjeha i neuspjeha.

2.1. Pojam i oblici komunikacije

Prema Boveeu i Thillu (2013: 51) osnovne vrste komunikacije su verbalna i neverbalna, formalna i neformalna te usmena i pismena.

2.1.1. Verbalna i neverbalna komunikacija

Ljudi međusobno komuniciraju na različite načine. Osim razgovora direktnim kontaktom, ljudi komuniciraju i telefonom i videokonferencijama, razglasom, putem oglasnih ploča, pisama, elektroničkih poruka, pomoću telegrama, itd. Takvi oblici komuniciranja nazivaju se verbalnim komuniciranjem. Verbalnu komunikaciju u poslovnom okruženju obično dijelimo na usmenu, pisanu i elektroničku.

Prema autorima Knappu i Hall (2010: 22) neverbalni signali ključni su dio naše komunikacije. Često su oni najvažniji dio naše poruke. Oni ističu da neverbalni signali igraju ključnu ulogu u komunikaciji jer mogu: učvrstiti verbalnu poruku kada su neverbalni signali u skladu s izrečenim, oslabiti verbalnu poruku kada neverbalni signali nisu u skladu s izrečenim te u potpunosti zamijeniti riječi.

Neverbalnu komunikaciju ne bi trebalo proučavati kao izdvojeni fenomen, nego kao neodvojiv dio komunikacijskog procesa (ibid.: 30).

2.1.2. Formalna i neformalna komunikacija

Prema Fox (2006: 41–42) formalna je komunikacija unaprijed planiran, sustavan, službeni proces prijenosa informacije u govorenom i pisanom obliku, usklađen s potrebama organizacije. Mrežu formalne komunikacije stvara, potiče i ohrabruje sama organizacija, točnije menadžment jer je ona nužna za obavljanje poslova. Struktura formalne komunikacije usklađena je sa strukturom organizacije.

Neformalna komunikacija odraz je percepcije djelatnika o organizaciji. Ona često sadrži ili traži informaciju koju menadžment slučajno ili namjerno nije formalno objavio. Neformalna komunikacija presijeca kanale formalne komunikacije i, iako povremeno korisna, za menadžera može predstavljati problem (ibid.: 47). Kako se takva komunikacija može kontrolirati samo djelomično, u interesu održavanja komunikacijske ravnoteže u sustavu preporuča se pravovremeno odašiljanje informacija putem formalnih kanala u svim smjerovima. Otvorena mreža formalne komunikacije najbolje je sredstvo kontrole neformalne komunikacije.

2.1.3. Usmena i pisana komunikacija

Prema Fox (2006: 59) usmena komunikacija odnosi se na razgovore u kojima je izgovorena riječ glavni kod komunikacije. Uobičajeni kanali kojima se prenosi usmena komunikacija su telefon, razgovori licem u lice, video, televizija, radio i zvuk na internetu.

Pisana komunikacija ima nekoliko prednosti nad usmenom. Ljudi obično više razmišljaju o tome što pišu nego što govore zato što jednom napisana komunikacija postaje trajan zapis.

Uglavnom, utroši se i više vremena na pisanu komunikaciju.

2.2. Uspješna poslovna komunikacija

Prema Bradica Devčić (2019: 7) uspješna komunikacija vodi do ekonomičnog izvršavanja posla, a loša do neekonomičnosti. Kad je komunikacija uspješna svi subjekti poduzeća znaju što trebaju raditi i kako trebaju napraviti neki posao te vrlo često posao odrađuju u zadovoljavajućem vremenskom razdoblju. Učinkovita komunikacija uvelike pomaže u poslovanju. Prema Boveeu i Thillu (2013: 5) prednosti učinkovite komunikacije su sljedeće: kvalitetnije odlučivanje na temelju pravovremenih i pouzdanih informacija, brže rješavanje problema, ranije otkrivanje potencijalnih problema, povećana produktivnost i smanjenje troškova, stvaranje i održavanje poslovnih veza, jasnije i uvjerljivije marketinške poruke, unapređenje profesionalnog imidža zaposlenika i tvrtke. No, usred loše komunikacije djelatnici su zbunjeni po pitanju obavljanja određenog posla, pogotovo ako sam rad zahtijeva stalno komuniciranje s drugim ljudima. U takvom okruženju, kako ističe Bradica Devčić (2019: 7), najčešće se događa da previše ljudi radi iste poslove gdje dolazi do međusobnog sabotiranja i loše organizacije zbog koje se neki poslovi uopće ne naprave. Loša komunikacija, dakle, dovodi do neučinkovitosti u radu. I učinkovita i loša komunikacija kao rezultat imaju stvaranje određenog ozračja. A baš kao i u svim ostalim segmentima naših života, važnu ulogu u poslovnom okruženju stvara i ozračje koje ondje prevladava. Prema Tomiću i Jugi (2021: 552) ozračje koje prevladava u organizacijama neki nazivaju i organizacijskom klimom, a oba termina zapravo opisuju ukupnu emocionalnu kvalitetu koju neko radno mjesto podrazumijeva.

3. Stres

Pitate li deset ljudi da definiraju stres ili objasne što zapravo kod njih izaziva stres i kako stres djeluje na njih, najčešće ćete dobiti deset različitih odgovora na svako pitanje. Razlog tome je nepostojanje definicije koja bi bila prihvatljiva za sve, jer ono što je nekome stres drugome je zadovoljstvo, ili pak ima jako mali učinak, a ujedno na stres svi različito reagiramo.

No ipak, pojam stresa uveo je još davne 1936. godine dr. Hans Selye, prvi znanstvenik koji je proučavao stres sredinom prošlog stoljeća. Prema Barat (2010: 21) Selye je definirao stres kao neuobičajeni odgovor tijela na svaki postavljeni zahtjev (prema njemu). Zahtjev može biti u obliku prijetnje, izazova ili bilo koja promjena koja zahtijeva da se tijelo prilagodi. Dakle, iako postoji mnogo definicija stresa, općenito se može reći da je to obrazac emocionalnih i fizičkih reakcija koje prati subjektivan osjećaj preopterećenosti nastalih kao reakcija na određene događaje.

3.1. Što je stres?

Stres je reakcija na problem prilagodbe čovjeka i okoline. Stres je automatski odgovor organizma na situaciju koja ga ugrožava, nazvanu „bori se ili bježi“, a potaknut je djelovanjem adrenalina i nekih drugih hormona stresa. U svom radu Pašić (2007: 13) navodi kako ti hormoni pobuđuju čitav niz fizioloških reakcija kao što su ubrzano kucanje srca i povišenje krvnog tlaka, ubrzano disanje, napetost mišića, širenje zjenica, osjećaj suhih usta i povećanje šećera u krvi. Jednostavno rečeno, stres je stanje povećane budnosti koja je nužna da bi se organizam obranio kada se suoči s određenom opasnošću.

Uzročnici stresa (stresori) mnogobrojni su i raznoliki. Možemo ih podijeliti u dvije osnovne kategorije – vanjske i unutarnje. U vanjske stresore ubrajamo buku, blještava svijetla, vrućinu, zatvorene prozore (fizička okolina); grubost, agresivnost (društvena interakcija); pravila, propise, rokove (organizacijski stresori); smrt, gubitak posla, unapređenje, rođenje djeteta (važni životni događaji); zamjene, nesporazume, gubljenje stvari, mehaničke kvarove (svakodnevni životni događaji). Unutarnjim stresorima pripadaju konzumiranje kofeina, nedovoljno spavanje, preopterećen dnevni raspored (način života); samokritičnost, pesimizam (negativne autosugestije); nerealna očekivanja, kruto razmišljanje, razmišljanje „sve ili ništa“ (ibid.: 15).

3.2. Stres na radnom mjestu

Svaki pojedinac izložen je nekom obliku stresa na radnom mjestu. To je pojava s kojom se zaposlenici susreću prije ili kasnije tijekom radnog staža, bez obzira na zanimanje i radno mjesto. Posao nam osigurava određeni prihod i omogućuje ispunjavanje niza drugih ljudskih potreba – u fizičkom aspektu potrebu za kretanjem, potom rješavanje intelektualnih zadataka, ostvarivanje društvenog kontakta, razvijanje osjećaja vlastite vrijednosti i kompetentnosti. Ali, u isto vrijeme posao je i velik uzročnik stresa koji nastaje zbog prirode odnosa uprave i zaposlenika, kao i odnosa ravnopravnih kolega na radnom mjestu (ibid.: 37). Stres kao psihičko stanje nastaje kad je pojedinac suočen s nekim, za njega osobno prijetećim događajima i situacijama, koje, s obzirom na mogućnosti i vanjske okolnosti, nije u stanju riješiti.

U svom radu Ajduković i Ajduković (1996: 3) stres na radu definirali su kao stres koji je uzrokovan stresorima koji proizlaze iz radne okoline i procesa rada, a javlja se kada postoji nerazmjer između zahtjeva koji se postavljaju pojedincu na radnom mjestu i mogućnosti udovoljavanja tim zahtjevima. Radni ili profesionalni stres stoga označava nesuglasje između zahtjeva radnog mjesta i okoline spram mogućnosti, želja i očekivanja pojedinca da tim zahtjevima udovolji. Tu se najčešće ubrajaju nemogući zahtjevi šefa, nerješivi problemi, neslaganje i nerazumijevanje kolega, preopterećenost količinom posla i sl. Tipični simptomi stresnog stanja su pojačano lupanje srca, plitko i ubrzano disanje koje nekada može biti i

otežano pa osoba ima osjećaj da „ostaje bez daha“, glavobolja, umor, različiti tikovi, mučnina, bol u želucu, pojačano znojenje ruku, slaba cirkulacija i sl.

Psihološki su simptomi također raznoliki i obuhvaćaju stanja kao što su anksioznost, nedostatak koncentracije, frustriranost, nemir, agresivnost, nesanica, a u težim slučajevima i depresija. Simptomi stresnog stanja ne samo da su sami po sebi neugodni, već i sputavaju osobu u njezinu optimalnom djelovanju na poslu i tako izazivaju dodatni stres, čime se stvara poznati začarani krug.

3.3. Sagorjevanje

Tržište je prostor koji traži konstantnu pozornost i sklonost prema brzim prilagodbama koje ne ostavljaju prostor greškama. Nujić (2023: 1) ističe da svakodnevna i direktna komunikacija s klijentima i njihovim zahtjevima zna biti teška, iscrpljujuća i emocionalno zahtjevna, a kada se poveže sa svim ostalim izvorima stresa u radu, ne čudi da izgorjelost (engl. *burnout*) postaje velik problem. Prema Buljubašiću (2015: 6) termin „sagorijevanja na poslu“ 1974. godine uveo je psiholog Herbert Freudenberger koji sagorijevanje definira kao stanje preopterećenosti ili frustracije izazvane prevelikom privrženosti i odanosti nekom cilju.

Nujić (2023: 25) ističe da je sagorijevanje posljedica otpora na promjene te da se javlja kod osoba koje nemaju dovoljno ljubavi prema sebi. Sagorijevanje je ogroman problem današnjeg društva. Većina se ljudi tijekom karijere suoči s dugotrajnim stresom koji može voditi do sagorijevanja. To predstavlja veliki medicinski problem, ali je ujedno značajan i poslovni problem jer utječe na smanjenje produktivnosti i dovodi do narušavanja međuljudskih odnosa. On je sam po sebi ogromna životna kriza koja dovodi do većih životnih promjena ili čak do raspada cjelokupnog života, kakvog smo poznavali. Mijenja nam uvjerenja o životu, kao i o nama samima i raskrinkava iluzije na kojima smo gradili sigurnost.

Kada se nađemo u poslovnom okruženju koje nosi previše opterećenja i stresa, gdje nemamo motivacije i gdje vladaju loši međuljudski odnosi, javlja se umor koji vremenom prerasta u iscrpljenost. Neće svatko iz faze iscrpljenosti završiti u sagorijevanju. Kada osoba doživi sagorijevanje, to je jako intenzivno iskustvo. Iskustvo koje ne ostavlja nedoumice i prilično je jasno. Slikovito rečeno, osoba izgara, dok u fazi iscrpljenosti osoba tinja (ibid.: 25).

Sagorijevanje je prije svega naša osobna odgovornost. Međutim, s obzirom na to da se uglavnom događa na radnom mjestu, bitna je također i uloga poslodavca u sprječavanju, ali i suočavanju sa sagorijevanjem (ibid.: 92).

3.3.1. Kako si pomoći?

Navikli smo razlikovati „radno vrijeme“ i „slobodno vrijeme“. Ali takav način razmišljanja umanjuje našu radost i uspjeh na radnom mjestu. Možemo raditi tako da uvidimo kako imamo mnogo izbora u onome što radimo i kako to radimo. Ako promijenimo perspektivu možemo uživati u radu, planiranju, organiziranju, sastancima ili bilo kojoj drugoj aktivnosti tijekom onoga što u pravilu nazivamo „radnim vremenom“ (ibid.: 96). Ako uložimo srce i um u sve što činimo, sloboda i radost postaju moguće. Skloni smo žuriti, nastojati brzo završiti ono što radimo. Usredotočenost na ovdje i sada pomaže nam stati i ne dopušta da nas ponese navika žurbe.

4. Stres u poslovnoj komunikaciji knjižnica

Stres u poslovnoj komunikaciji predstavlja značajan izazov u radnom okruženju jer ima potencijal negativno utjecati na kvalitetu i kvantitetu rada. U kontekstu knjižnica gdje je poslovna komunikacija ključna za pružanje usluga korisnicima i koordinaciju među zaposlenicima, stres može biti posebno izražen. Faktori koji doprinose stresu zasigurno su visok pritisak zbog velikog broja korisnika, nedostatak resursa te kompleksnost informacija s kojima knjižničari svakodnevno dolaze u doticaj.

Autor Wani (2019: 13) u svom članku donosi pregled literature i vlastite uvide o stresu među knjižničarima te dolazi do zaključka da se knjižničari danas suočavaju s brojnim problemima i da najčešće sami nose teret tih problema. U radu naglašava da je ključno razviti pozitivan stav i usmjeriti se na metode za smanjenje stresa (ibid.: 14). Ta teorijska podloga je u korelaciji s istraživanjem knjižničara o stresu u javnim i akademskim knjižnicama u Sloveniji. Prema autorici Petek (2018: 4) glavni uzroci stresa su korisnici (gužva, složena pitanja, nepoštivanje pravila), tehnološki stres, preopterećenje poslom, pogrešno uložena građa. Istraživanje pokazuje da stres postoji u obje vrste knjižnica, ali je u javnim izraženiji. Knjižničari u javnim knjižnicama više izvještavaju o poteškoćama s neugodnim i ljutitim korisnicima, onima koji se ne ponašaju primjereno i koji ne poštuju pravila knjižnice (ibid.: 5).

Stres u poslovnoj komunikaciji može dovesti do različitih nesporazuma koji dovode do sukoba među kolegama, a posljedično i do smanjenja kvalitete usluga što se kasnije odražava na smanjen broj korisnika. Sve navedeno naglašava važnost razvijanja strategija za učinkovito upravljanje stresom u knjižnicama.

4.1. Opis knjižnice kao kulturne i obrazovne ustanove

Knjižnica je kulturna i obrazovna ustanova koja igra važnu ulogu u zajednici. Ona služi kao kulturni, obrazovni, ali i društveni centar neke zajednice gdje korisnici imaju pristup

raznovrsnim informacijskim resursima kao što su knjige, časopisi, audio i videomaterijali, digitalni sadržaji te drugi oblici znanja. Knjižnice ne samo da omogućuju posuđivanje i proučavanje knjiga, već često organiziraju i različite kulturne i obrazovne aktivnosti poput predavanja, radionica, izložbi i književnih susreta. Prema Hull (2001: 382) uloga knjižničara u 21. stoljeću bit će omogućivanje pristupa informacijskim izvorima, umjesto uloge čuvara ljudskog znanja kako se kroz stoljeća podrazumijevalo. Osim te uloge, knjižničari su posredno ili neposredno sudjelovali u svim društvenim procesima zajednica u kojima djeluju i rade. Ovisno o potrebama, u pojedinim fazama razvoja društava mijenjala se i uloga knjižničara i knjižničarstva kao profesije.

Knjižničari su ključni članovi tima unutar knjižnice. Njihova uloga proteže se mnogo dalje od jednostavnog posuđivanja knjiga. Knjižničari su informacijski stručnjaci čija je zadaća promicati i informacijsku pismenost u društvu. Drugim riječima, oni pomažu korisnicima u pronalaženju i evaluaciji informacija, razvijajući njihove istraživačke i kritičke vještine.

4.2. Značaj komunikacije u svakodnevnom radu: poslovna komunikacija, sukobi i stres

Komunikacija je temeljni stup svakodnevnog rada u knjižnici. Knjižničari redovito komuniciraju s korisnicima svih uzrasta i profila. Također, komunikacija unutar tima knjižničara ključna je za koordinaciju aktivnosti, podjelu odgovornosti te rješavanje problema i izazova s kojima se susreću. Jasna i učinkovita komunikacija osigurava uspješan rad knjižnici, doprinoseći zadovoljstvu korisnika i kvaliteti usluga koje pruža zajednici. Ukratko, knjižnice su mjesta u kojima se „čuva“ znanje, ali i centri kulturne razmjene i učenja. Knjižničari igraju ključnu ulogu u tom procesu, koriste svoje vještine kako bi podržali korisnike i unaprijedili kulturni i obrazovni život zajednice kroz sustavnu podršku i kvalitetnu komunikaciju.

Kada ljudi govore o stresnim poslovima usredotočeni su uglavnom na zanimanja poput pilota, liječnika, policajaca i vatrogasca i sl. I premda su to nesumnjivo poslovi visokog pritiska, stres se ne pojavljuje samo u fizički opasnim ili zahtjevnim okruženjima. Stres iznenađujuće prevladava i u profesijama poput knjižničarstva. Knjižnica je kulturna i obrazovna ustanova koja pruža pristup raznovrsnim informacijskim resursima, uključujući knjige, časopise, digitalne medije i druge materijale. Pored toga što se u knjižnici posuđuju i proučavaju knjige, često se organiziraju događaji poput radionica, predavanja i izložbi. Time knjižnica doprinosi zajednici kao centar za učenje i kulturnu razmjenu. Knjižničari su ključni djelatnici koji svojim stručnim znanjima pomažu korisnicima u pronalaženju potrebnih informacija i savladavanju različitih istraživačkih vještina. Prema autorici Petek (2018: 15) u takvom dinamičnom okruženju gdje se susreću različiti korisnici i potrebe, komunikacija među zaposlenicima, kao i ona s korisnicima izuzetno su važne. Međutim, upravo ta komunikacija može biti izvor stresa, posebno kada nedostaje jasnih smjernica i podrške.

Razumijevanje i upravljanje stresom u knjižnici ključno je za održavanje zdravog i produktivnog radnog okruženja.

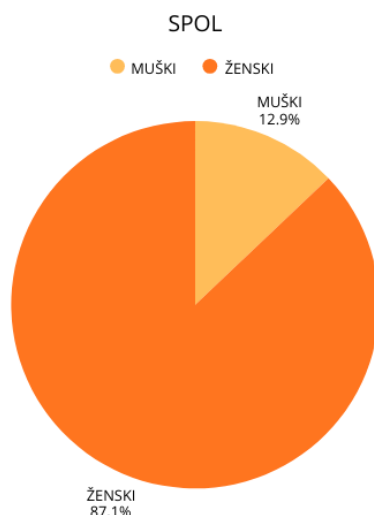
Kagan, Kagan (Klein) i Watson (1995: 74) tvrde da svaki segment neslaganja koji se odnosi na činjenice, ideje, ciljeve i vrijednosti predstavlja i potencijalno žarište sukoba. Iz toga proizlazi da je određena mjera napetosti prisutna u svakoj komunikacijskoj situaciji. Uvažavanje sugovornika, njihovih stavova i emocija presudno je za uspjeh procesa komunikacije. Interpersonalna osjetljivost je vještina; konkretno, to je sposobnost identificiranja osjećanja drugih. Autorica Fox (2006: 100) sukob u profesionalnom okruženju definira kao svaki spor ili otpor koji proizlazi iz nedostatka moći, resursa ili društvenog položaja te različitih sustava vrijednosti, odnosno suprotstavljanja različitih potreba, želja i interesa. Autorica Bradica Devčić (2019: 30) objašnjava kako funkcionalni sukobi vode ka smanjenju sukoba i rješenju mirnim putem. Sudionici se prilagođavaju novim uvjetima. Posljedice ovih sukoba su pozitivne, dolazi do smanjenja tenzija i emocija te povećanja povjerenja. Pozornost je usmjerena na stvarni problem, a ne na sudionike. Komunikacija je iskrena za razliku od disfunkcionalnih sukoba koji vode u povećavanje sukoba, što rezultira pojavom nepovjerenja i gdje kompetitivnost prevladava nad suradnjom. Sudionici se ponašaju nasilno, verbalno i/ili fizički. Dolazi do porasta srdžbe, frustracije i percipirane prijetnje. U sukobe se uključuju druge osobe koje se zauzimaju za neku od suprotstavljenih strana. Sudionici nemaju razvijene prosocijalne vještine. Energija se usmjerava sa stvarnog problema na manje važna pitanja.

Prilikom komuniciranja u konfliktnoj situaciji postoji mogućnost odabira kako će reagirati na određenu situaciju (ibid.: 30). Osoba će se ponašati agresivno ukoliko joj nije važno zadržati dobar odnos sa sukobljenom stranom. Ako druga strana ima nadmoć nad njom, osoba će koristiti pasivan stil, a ako se želi zauzeti za sebe i zadovoljiti obje strane, ponašat će se asertivno. U rješavanju konfliktnih situacija naglasak se stavlja na izgradnju međusobnog povjerenja i razumijevanja kroz komuniciranje, postavljanje pitanja odnosno kroz aktivno slušanje.

5. Analiza anketnog istraživanja „Stres u poslovnoj komunikaciji knjižnica u Brodsko-posavskoj županiji“

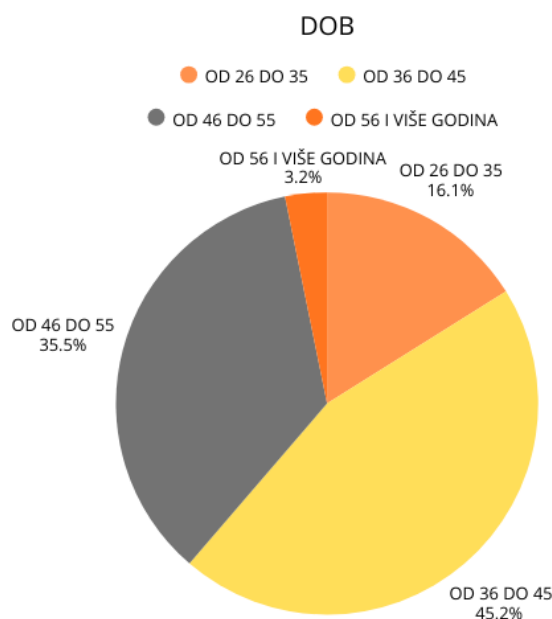
U svrhu dobivanja cjelovitog uvida u stanje i mjeru stresa u poslovnoj komunikaciji knjižnica provedeno je istraživanje koje se sastojalo od anketnog ispitivanja knjižničara zaposlenih u svim vrstama knjižnica. Anketno istraživanje provela je djelatnica Gradske knjižnice Slavonski Brod. Anketiranje je provedeno u listopadu 2025. godine na uzorku od 31 knjižničara različitih stručnih kvalifikacija, uključujući sve razine obrazovanja, od stručnih do visokih kvalifikacija. Od ukupno 31 ispitanika 87,1 % (N=27) čine osobe ženskog spola, dok je 12,9 % (N=4) osoba muškoga spola (grafički prikaz 1). Ovaj značajan spolni disbalans

može utjecati na dinamiku i percepciju stresa u radnom okruženju.

Grafički prikaz 1. Informacija o spolu ispitanika

U anketi sudjelovalo je 15 ispitanika iz narodnih knjižnica, 15 iz školskih i jedan ispitanik iz specijalne knjižnice. S visokom stručnom spremom bilo je 24 ispitanika, troje s višom, dvoje magistara / doktora znanosti i dvoje sa srednjom stručnom spremom. U dobnoj strukturi najveći broj ispitanika – 45,2 % (N=14) pripada skupini od 36 do 45 godina. Ispitanici u dobi od 25 do 34 godine čine 16,1 % (N=5), dok je 35,5 % (N=11) ispitanika u dobi od 46 do 55 godina, a 3,2 % (N=1) njih starije je od 55 godina (grafički prikaz 2).

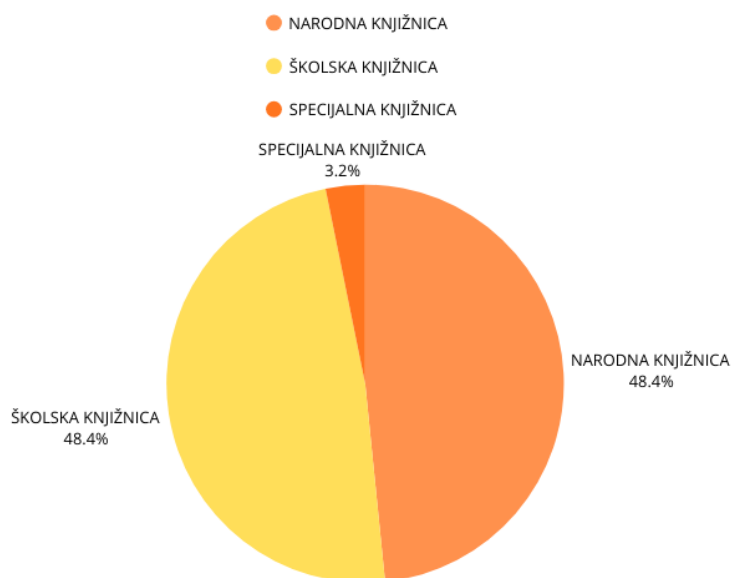

Grafički prikaz 2. Dobna skupina ispitanika

Anketni upitnik od 11 pitanja pokriva teme koje omogućuju razlikovanje ispitanika prema demografskim podacima, općoj razini stresa, stresu uzrokovanom komunikacijom s kolegama te prema utjecaju tehnologije. Sadrži i prijedlog za smanjenje stresa. Rezultati su prikazani u nastavku, a zajedno omogućuju interpretaciju stresa u poslovnoj komunikaciji knjižnica.

5.1. Vrsta knjižnice u kojoj ispitanik radi

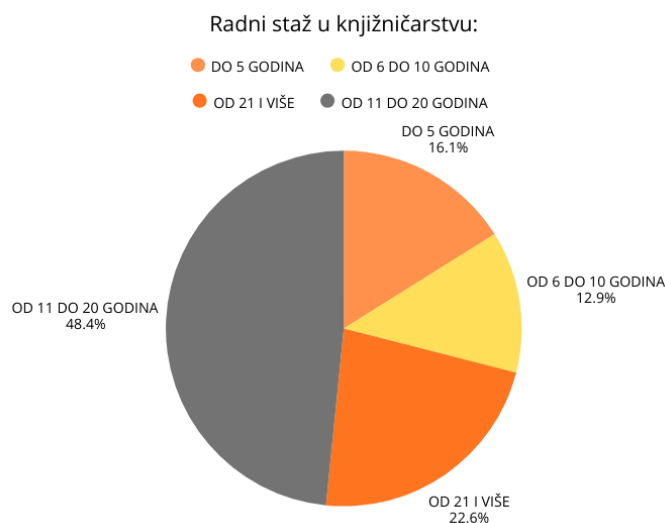
Sudionici anketnog ispitivanja dolaze podjednako iz narodnih i iz školskih knjižnica, 48,4 % (N=15) iz jedne i 48,4 % iz druge ustanove. Jedan sudionik dolazi iz specijalne knjižnice te nema sudionika iz visokoškolskih knjižnica (grafički prikaz 3).

Grafički prikaz 3. Vrsta knjižnice u kojoj ispitanik radi

5.2. Radni staž u knjižničarstvu

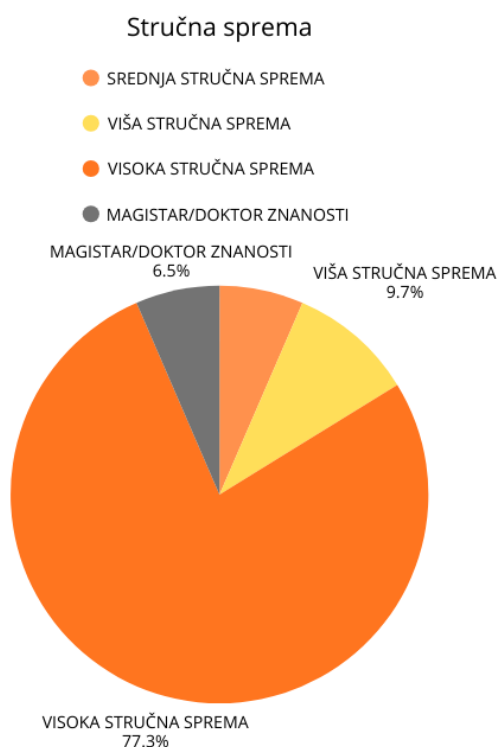
Najviše sudionika, njih 48,4 % (N=15) knjižničari su radnog staža od 11 do 20 godina, zatim 22,6 % (N=7) njih pripada grupi od 21 i više godina staža. Sa šest do deset godina rada ukupno je 12,9 % (N=4), a onih s manje od pet godina rada čini 16,1 % (N=5) sudionika (grafički prikaz 4).

Grafički prikaz 4. Radni staž u knjižničarstvu

5.3. Stručna sprema / kvalifikacija ispitanika

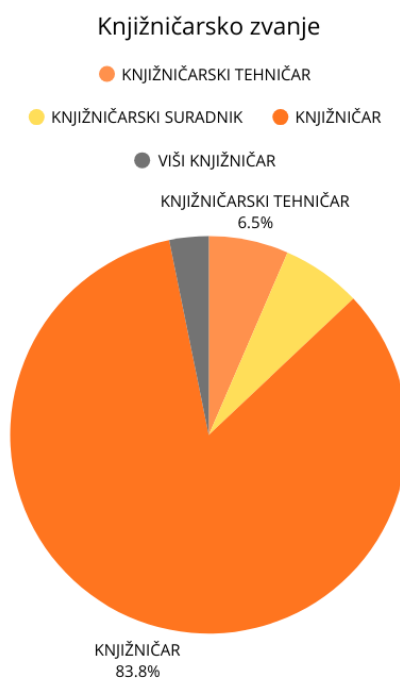
Od ukupno 31 sudionika anketnog ispitivanja njih 77,4 % (N=24) ima visoku stručnu spremu, višu 9,7 % (N=3), srednju 6,5 % (N=2), dok je 6,5 % (N=2) sudionika s magistarskim ili doktorskim zvanjem (grafički prikaz 5).

Grafički prikaz 5. Stručna sprema / kvalifikacija ispitanika

5.4. Knjižničarsko zvanje

Od ukupno 31 sudionika anketnog ispitivanja njih 83,9 % (N=26) ima zvanje knjižničara, 6,5 % (N=2) čine knjižničarski suradnici, jednako kao i knjižničarski tehničari (N=2), dok je viših knjižničara 3,2 % (N=1) (grafički prikaz 6).

Grafički prikaz 6. Knjižničarsko zvanje

5.5. Procjena stavova o stresu i poslovnoj komunikaciji unutar knjižnica Brodsko-posavske županije

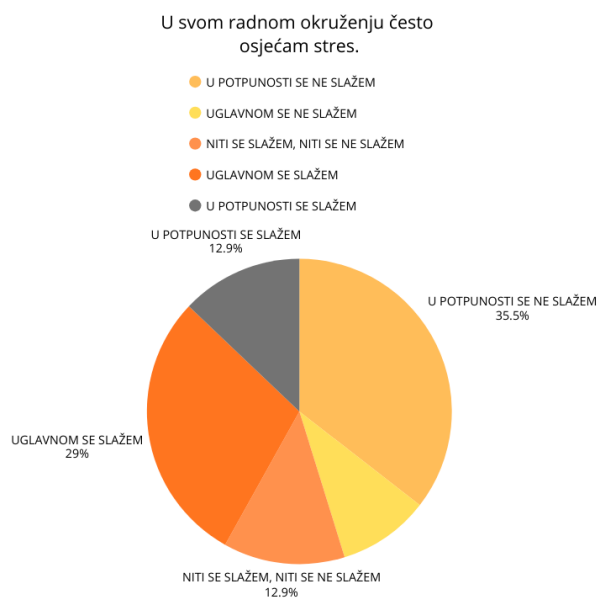
Anketno istraživanje provedeno među 31 knjižničarem Brodsko-posavske županije obuhvatilo je 15 tvrdnji vezanih uz stres i poslovnu komunikaciju. Odgovori su stupnjevani Likertovom skalom od 1 („U potpunosti se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“). Cilj istraživanja bio je odrediti razinu doživljenog stresa u radnom okruženju te procijeniti kvalitetu poslovne komunikacije među djelatnicima knjižnice.

Rezultati ukazuju da su odnosi djelatnika knjižnica većinom pozitivni, ali da se stres ipak povremeno javlja zbog komunikacijskih i organizacijskih čimbenika. Zaposlenici u konačnici nisu preopterećeni stresom zbog količine posla, no stres se javlja jer osjećaju da njihovo mišljenje nije u dovoljnoj mjeri prepoznato. Knjižničari smatraju da bi protok informacija mogao biti na višem nivou u stresnim situacijama te pri donošenju važnih odluka. Tvrdnje koje se odnose na podršku i profesionalni razvoj pokazuju da knjižničari prepoznaju potrebu za dodatnim stručnim usavršavanjima kao i radionicama koje bi unaprijedile

poslovne komunikacijske kompetencije i otpornost na stresne situacije.

5.5.1. Tvrdnja 1. U svom radnom okruženju često osjećam stres.

Rezultati pokazuju da se među 31 sudionikom istraživanja 35,5 % (N=11) u potpunosti ne slaže, 9,7 % (N=3) uglavnom se ne slaže, 12,9 % (N=4) niti se slaže, niti se ne slaže, 29 % (N=9) uglavnom se slaže i 12,9 % (N=4) njih u potpunosti se slaže s ovom tvrdnjom. Ovi podaci ukazuju na to da većina sudionika ne doživljava visoku razinu stresa u svom radnom okruženju, odnosno ne prepoznaje ga kao takvog, dok manji dio sudionika iskazuje određeni stupanj stresa.

Grafički prikaz 7. Percepcija zaposlenika o stresu u radnom okruženju

5.5.2. Tvrdnja 2. Komunikacija s kolegama često je izvor stresa.

Od svih sudionika anketnog istraživanja njih se 20,6 % (N=4) u potpunosti slaže s tvrdnjom da im komunikacija s kolegama doprinosi osjećaju stresa. S tom tvrdnjom uglavnom se slaže njih 26,5 % (N=9). Sudionika kojima komunikacija s kolegama niti pridonosi, niti ne pridonosi stres ukupno je 20,6 % (N=7). S tvrdnjom se uglavnom ne slaže njih 8,8 % (N=3), a 23,5 % (N=8) se u potpunosti ne slaže s navedenim.

Ovi podaci upućuju na to da komunikacija s kolegama može biti izvor stresa za određeni dio zaposlenika, dok značajan broj sudionika ne doživljava negativne učinke.

Grafički prikaz 8. Percepcija zaposlenika o stresu u komunikaciji s kolegama

5.5.3. Tvrdnja 3. U komunikaciji s nadređenima osjećam pritisak ili nelagodu.

S tvrdnjom da u komunikaciji s nadređenima osjeća pritisak ili nelagodu u potpunosti se slaže ukupno 12,8 % (N=4), a uglavnom se slaže 6,5 % (N=2). Njih 25,8 % (N=8) se niti slaže, niti ne slaže. U potpunosti se ne slaže 19,4 % (N=6) sudionika, a uglavnom se ne slaže 35,5 % (N=11).

Dobiveni rezultati upućuju na relativno nisku percepciju stresa u komunikaciji s nadređenima, što može ukazivati na stabilne i otvorene komunikacijske kanale unutar organizacije, ali može značiti i neprepoznavanje stresa kao takvog ili pak toleranciju na određeni postotak stresa u komunikaciji s nadređenima.

Grafički prikaz 9. Percepcija zaposlenika o stresu u komunikaciji s nadređenima

5.5.4. Tvrdnja 4. Smatram da su komunikacijski kanali u mojoj knjižnici jasni i učinkoviti.

Od ukupnog broja sudionika istraživanja njih 25,8 % (N=8) se u potpunosti slaže da su komunikacijski kanali u knjižnici jasni i učinkoviti, a 22,6 % (N=7) njih se uglavnom slaže s tvrdnjom. Njih 16,1 % (N=5) se niti slaže, niti se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Komunikacijske kanale kao jasne i učinkovite u potpunosti ne prepoznaje njih 25,8 % (N=8), a uglavnom ih kao takve ne vrednuje njih 9,7 % (N=3).

Ovi podaci ukazuju na postojanje percepcijskih razlika među zaposlenicima u vezi s funkcionalnošću komunikacijskih kanala, što može biti indikacija potrebe za dodatnim pojašnjenjima ili unapređenjem komunikacijskih procedura unutar knjižnice.

Grafički prikaz 10. Percepcija zaposlenika o učinkovitosti komunikacijskih kanala u knjižnici

5.5.5. Tvrdnja 5. Dobivam dovoljnu podršku nadređenih u stresnim situacijama.

Da dovoljnu podršku nadređenih u stresnim situacijama u potpunosti dobiva smatra njih 19,4 % (N=6), a 16,1 % (N=5) uglavnom smatra da je dobiva. U potpunosti se ne slaže s navedenom tvrdnjom njih 12,9 % (N=5), a uglavnom se ne slaže 16,1 % (N=4). Niti se slaže, niti ne slaže njih 35,5 % (N=11).

Ovi podaci ukazuju na relativno uravnoteženu raspodjelu percepcije podrške nadređenih, što sugerira da bi dio zaposlenika mogao imati pozitivne učinke od dodatnih mjera podrške u stresnim situacijama.

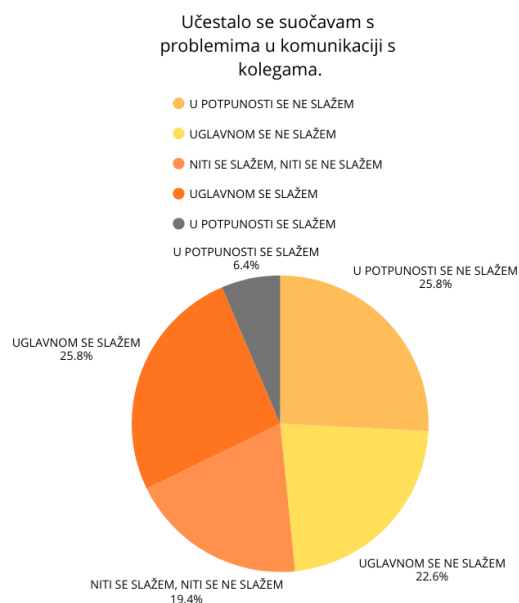

Grafički prikaz 11. Percepcija zaposlenika o podršci nadređenih u stresnim situacijama

5.5.6. Tvrdnja 6. Učestalo se suočavam s problemima u komunikaciji s kolegama.

Od ukupno 31 sudionika anketnog istraživanja tvrdnju o učestalom problemu u komunikaciji s kolegama njih 6,4 % (N=2) ocjenjuje kao u potpunosti točnu, dok se njih 25,8 % (N=8) uglavnom slaže s tvrdnjom. Niti se slaže, niti se ne slaže njih 19,4 % (N=6). S tvrdnjom se u potpunosti ne slaže ukupno 25,8 % (N=8) sudionika, dok se uglavnom ne slaže 22,6 % (N=7).

Dobiveni podaci ukazuju na to da dok manji dio zaposlenika doživljava komunikacijske probleme s kolegama, većina ih ne percipira učestale probleme, što može sugerirati relativno stabilne interpersonalne odnose unutar tima.

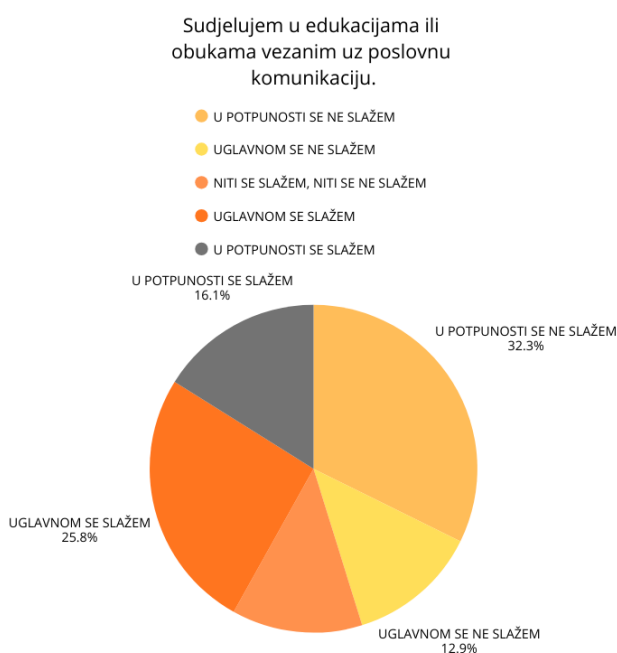

Grafički prikaz 12. Percepcija zaposlenika o problemima u komunikaciji sa kolegama

5.5.7. Tvrdnja 7. Sudjelujem u edukacijama ili obukama vezanim uz poslovnu komunikaciju.

S tvrdnjom vezanom za sudjelovanje u izobrazbi u potpunosti se slaže 16,1 % (N=5), a uglavnom se slaže 25,8 % (N=8). Od 31 sudionika njih 32,3 % (N=10) se u potpunosti ne slaže, dok se 12,9 % (N=4) uglavnom ne slaže. Podjednako slaganje i neslaganje s tvrdnjom pokazuje njih 12,9 % (N=4).

Rezultati sugeriraju da postoji ravnoteža između zaposlenika koji imaju pristup ili sudjeluju u izobrazbi i onih koji to ne čine, što može ukazivati na potrebu za dodatnim poticanjem i organizacijom obrazovnih aktivnosti unutar knjižnice.

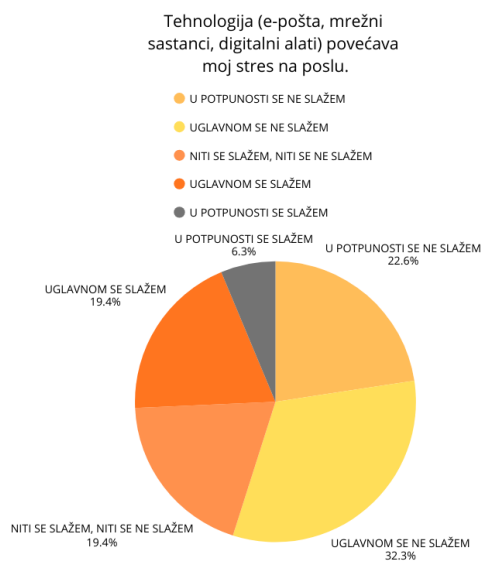

Grafički prikaz 13. Percepcija zaposlenika o pohađanju edukacija poslovne komunikacije

5.5.8. Tvrdnja 8. Tehnologija (e-pošta, mrežni sastanci, digitalni alati) povećava moj stres na poslu.

S tvrdnjom da tehnologija povećava stres na poslu u potpunosti se slaže ukupno 6,3 % (N=2) sudionika, a njih 19,4% (N=6) se uglavnom slaže. Niti se slaže, niti se ne slaže 19,4 % (N=6). U potpunosti se ne slaže 22,6 % (N=7), a uglavnom se ne slaže 32,3 % (N=10).

Iz dobivenog možemo razumjeti da tehnologija u ovom radnom okruženju općenito nije percipirana kao glavni stresor, iako određeni dio zaposlenika može osjećati negativne učinke njezine uporabe.

Grafički prikaz 14. Percepcija zaposlenika o utjecaju tehnologije na povećanje stresa na poslu

5.5.9. Tvrdnja 9. Osjećam da moje mišljenje i prijedlozi nisu dovoljno uvaženi.

Rezultati pokazuju da je među 31 sudionikom istraživanja ukupno 19,4 % (N=6) onih koji se u potpunosti slažu s tvrdnjom, dok je ukupno 9,6 % (N=3) onih koji se u potpunosti ne slažu. Indiferentnost pokazuje ukupno 32,3 % (N=10) sudionika. Uglavnom se slaže njih 25,8 % (N=8), a uglavnom se ne slaže 12,9 % (N=4).

Ova raspodjela ukazuje na raznolikost percepcije među sudionicima, pri čemu značajan postotak pokazuje neutralan stav, dok su se preostali opredijelili za slaganja i neslaganje s tvrdnjom.

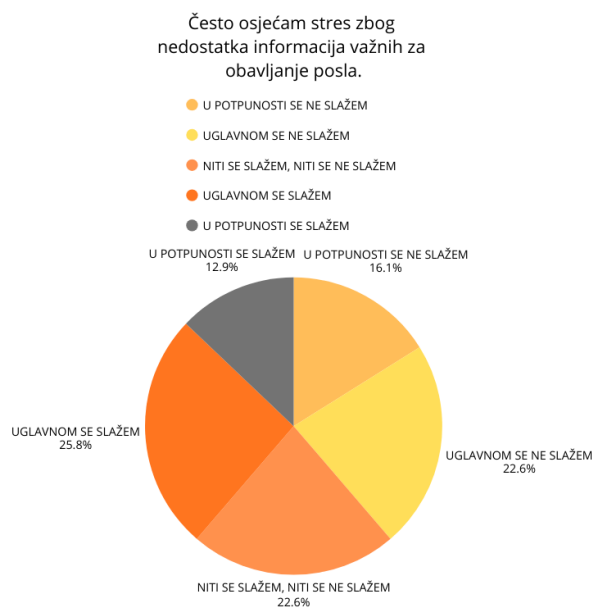

Grafički prikaz 15. Percepcija zaposlenika o uvažavanju njihovih mišljenja

5.5.10. Tvrdnja 10. Često osjećam stres zbog nedostatka informacija važnih za obavljanje posla.

Tvrdnju da često osjećaju stres zbog nedostatka informacija važnih za obavljanje posla ukupno 12,9 % (N=4) sudionika prepoznalo je kao potpuno točnu, dok se s njom uglavnom slaže njih 25,8 % (N=8). U potpunosti se ne slaže 16,1 % (N=5) sudionika, a uglavnom se ne slaže 22,6 % (N=7). Niti se slaže, niti se ne slaže njih 22,6 % (N=7).

Podaci ukazuju na značajnu varijabilnost u percepciji informacijske potpore, što može ukazivati na potrebu dodatnog informiranja ili jasnijih komunikacijskih protokola unutar organizacije.

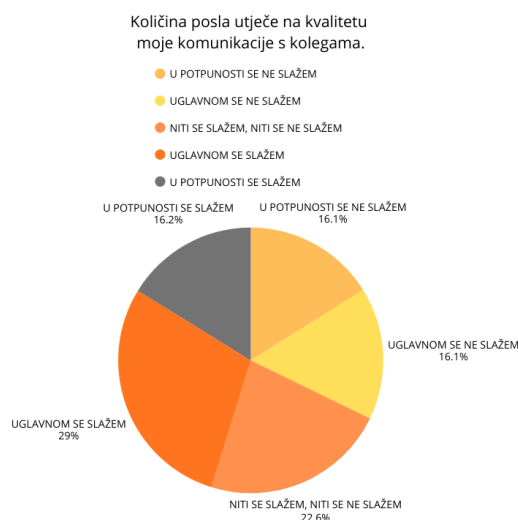

Grafički prikaz 16. Percepcija zaposlenika o utjecaju informiranosti na osjećaj stresa

5.5.11. Tvrdnja 11. Količina posla utječe na kvalitetu moje komunikacije s kolegama.

Neutralan stav prema tvrdnji da količina posla utječe na kvalitetu komunikacije s kolegama zauzelo je 22,6 % (N=7) sudionika. S tvrdnjom se u potpunosti ne slaže 16,1 % (N=5), dok se uglavnom ne slaže 16,1 % (N=5). S druge strane, u potpunosti se slaže 16,2 % (N=5), a uglavnom se slaže njih 29 % (N=9).

Dobiveni rezultati pokazuju da količina posla može biti faktor koji kod određenog dijela zaposlenika negativno utječe na kvalitetu međuljudske komunikacije, dok drugi ne percipiraju značajan utjecaj.

Grafički prikaz 17. Percepcija zaposlenika o utjecaju količine posla na kvalitetu komunikacije s kolegama

5.5.12. Tvrdnja 12. Imam osjećaj uključenosti u donošenje odluka koje se tiču mog radnog mjesta.

Rezultati pokazuju da je među 31 sudionikom istraživanja ukupno 33,3 % (N=10) onih koji se u potpunosti slažu s tvrdnjom, dok je ukupno 16,7 % (N=5) onih koji se u potpunosti ne slažu. Neutralan stav pokazuje ukupno 13,3 % (N=5) sudionika. Uglavnom se slaže njih 23,3 % (N=7), a uglavnom se ne slaže 13,3 % (N=4).

Raspodjela rezultata pokazuje da većina sudionika pretežno podržava tvrdnju, ali postoji i značajan postotak sudionika koji su neutralni ili neskloni tvrdnji, što ukazuje na raznolikost stavova ispitanika.

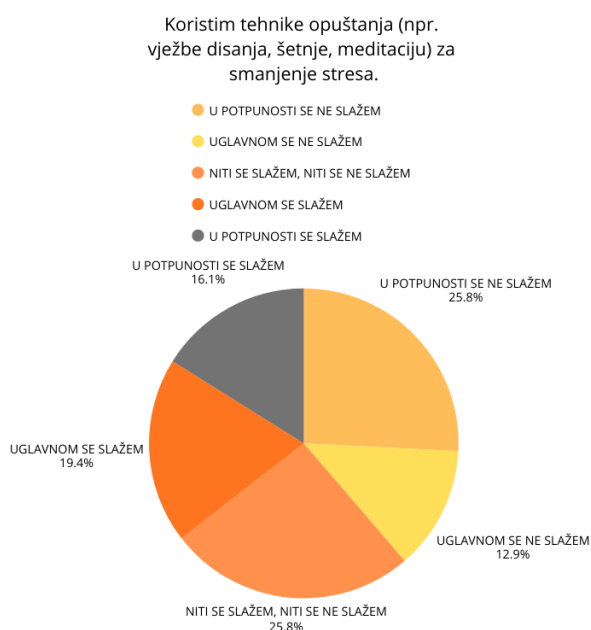

Grafički prikaz 18. Percepcija zaposlenika o osjećaju uključenosti pri donošenju odluka

5.5.13. Tvrdnja 13. Koristim tehnike opuštanja (npr. vježbe disanja, šetnje, meditaciju) za smanjenje stresa.

Ukupno 16,1 % (N=5) se u potpunosti slaže s tvrdnjom da koriste tehnike opuštanja za smanjenje stresa, dok se njih 25,8 % (N=8) u potpunosti ne slaže. Neutralan stav zauzelo je ukupno 25,8 % (N=8) ispitanika. Uglavnom se slaže 19,4 % (N=6), a njih 12,9 % (N=4) se pak uglavnom ne slaže s tvrdnjom.

Značajan dio zaposlenika ne prakticira tehnike opuštanja, što može sugerirati potrebu za obrazovanjem ili poticanjem strategija za smanjenje stresa u radnom okruženju.

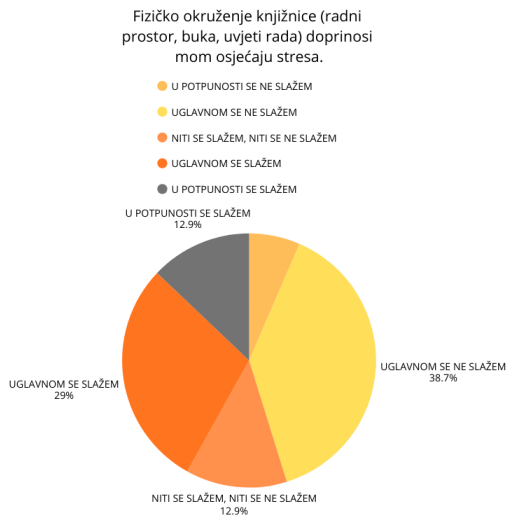

Grafički prikaz 19. Percepcija zaposlenika o korištenju tehnika opuštanja u svrhu smanjena stresa

5.5.14. Tvrdnja 14. Fizičko okruženje knjižnice (radni prostor, buka, uvjeti rada) doprinosi mom osjećaju stresa.

Rezultati pokazuju da je među 31 sudionikom istraživanja ukupno 12,9 % (N=4) onih koji se u potpunosti slažu s tvrdnjom, dok je ukupno 6,5 % (N=2) onih koji se u potpunosti ne slažu. Neutralan stav u odnosu na tvrdnju pokazuje ukupno 12,9 % (N=4) sudionika. Uglavnom se slaže njih 29 % (N=9), a uglavnom se ne slaže 38,7 % (N=12).

Prema rezultatima vidljiva su podijeljena mišljenja zaposlenika, pri čemu je gotovo jednak broj sklonih i nesklonih tvrdnji, što može reflektirati razlike u individualnom iskustvu ili percepciji određenog aspekta radnog okruženja.

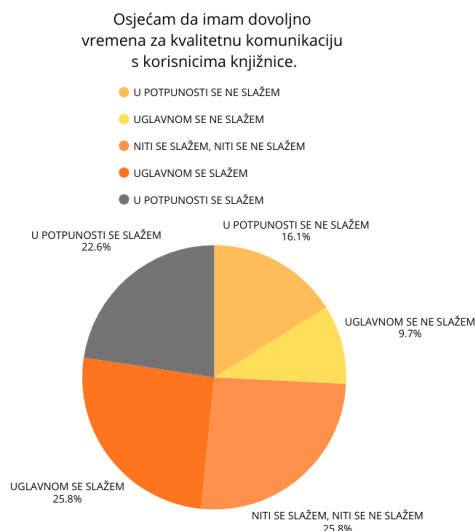

Grafički prikaz 20. Percepcija zaposlenika o utjecaju fizičkih čimbenika u knjižnici na osjećaj stresa

5.5.15. Tvrdnja 15. Osjećam da imam dovoljno vremena za kvalitetnu komunikaciju s korisnicima knjižnice.

Rezultati provedeni među 31 sudionikom pokazuju da se njih 22,6 % (N=7) u potpunosti slaže s tvrdnjom da imaju dovoljno vremena za kvalitetnu komunikaciju s korisnicima, a uglavnom se slaže njih 25,8 % (N=8). Niti se slaže niti se ne slaže 25,8 % (N=8) sudionika. U potpunosti se ne slaže 16,1 % (N=5), a uglavnom se ne slaže njih 9,7 % (N=3).

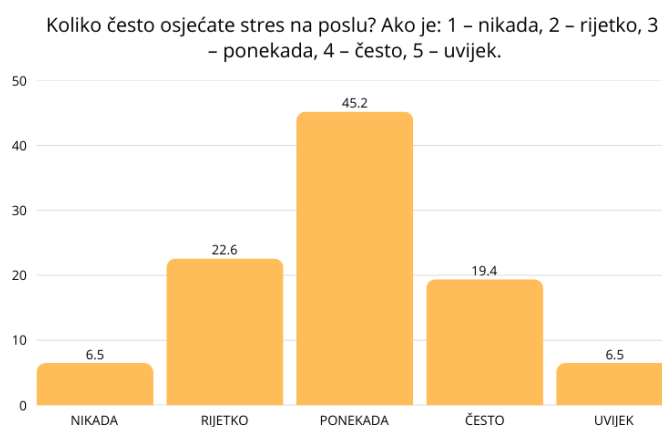
Ovi rezultati upućuju na to da iako postoji određeni broj zaposlenika koji smatra da imaju dovoljno vremena za komunikaciju s korisnicima, postoji i određeni postotak koji ne dijeli isto mišljenje. To može ukazivati na potencijalne izazove u organizaciji radnog vremena ili na opterećenje zaposlenika.

Grafički prikaz 21. Percepcija zaposlenika o dostatnosti vremena za kvalitetnu komunikaciju s korisnicima knjižnice

5.6. Koliko često osjećate stres na poslu?

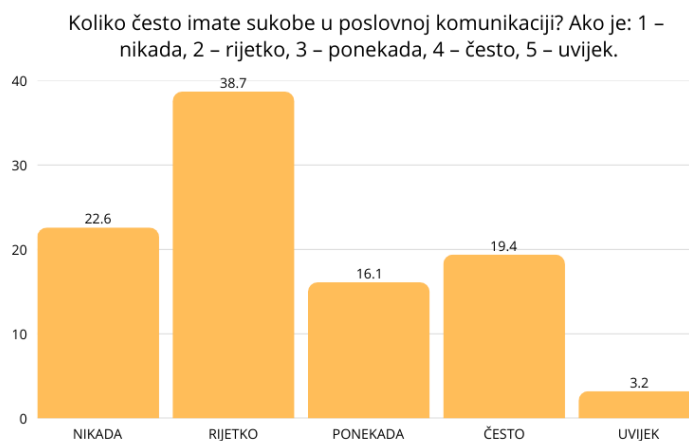
Na pitanje koliko često osjećaju stres na poslu na ljestvici od 1 (Nikada) do 5 (Stalno) 45,2 % (N=14) sudionika povremeno osjeća stres. Tu se radi o umjerenom razini stresa koja je očekivana u svakodnevnom životu. Nikada ne osjeća stres njih 6,5 % (N=2), a rijetko 22,6 % (N=7) što ukazuje na vrlo nisku razinu stresa. Povišenu razinu stresa, označenu kao često, navodi 19,4 % (N=6) sudionika, dok 6,5 % (N=2) izjavljuje da stres osjeća uvijek. Ovi podaci sugeriraju da većina zaposlenika doživljava određeni nivo stresa, ali on nije izrazito intenzivan, odnosno postoji mogućnost da ga sudionici ne prepoznaju kao intenzivnog ili možda ne prepoznaju sve situacije kao stresne ili naprosto nisu dovoljno upućeni (grafički prikaz 22).

Grafički prikaz 22. Osjećaj stresa ispitanika na poslu

5.7. Koliko često imate sukobe u poslovnoj komunikaciji?

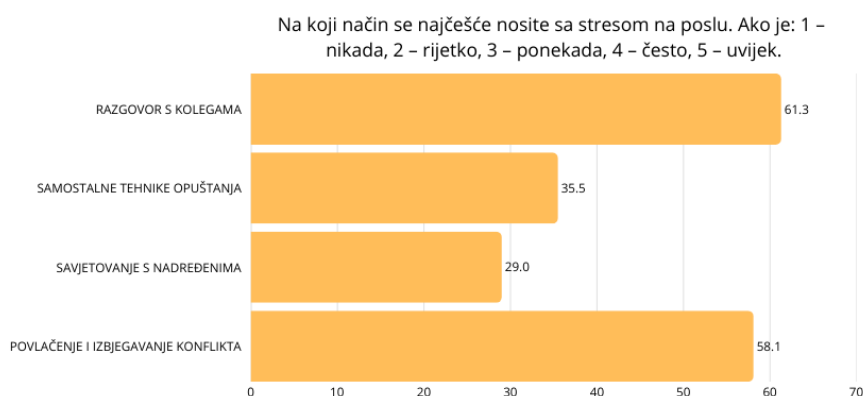
Problematične komunikacijske situacije nikada ne doživljava 22,6 % (N=7) sudionika, ili vrlo rijetko ih doživljava njih 38,7 % (N=12), dok 16,1 % (N=5) ponekad nailazi na probleme. Česte sukobe u komunikaciji ima njih 19,4 % (N=6), a stalno ih ima 3,2 % (N=1). Ovi podaci ukazuju da postoji prostor za još jasnijom i uspješnijom poslovnom komunikacijom kako bi se izbjegli potencijalni sukobi (grafički prikaz 23).

Grafički prikaz 23. Sukobi u poslovnoj komunikaciji

5.8. Na koji način se najčešće nosite sa stresom na poslu?

Na pitanje vezano za načine na koje se sudionici najčešće nose sa stresom, najveći postotak 61,3 % (N=19) njih odabrao je kao odgovor razgovor s kolegama. Potom slijedi izbjegavanje sukoba i povlačenje koje je kao način izabralo 58,1 % (N=18). Samostalnim se tehnikama opuštanja koristi njih 35,5 % (N=11), dok je savjetovanje s nadređenima odabralo 29 % (N=9). S obzirom da je pitanje strukturirano na način da sudionik može odabrati više ponuđenih odgovora, vidljiva je nedosljednost u odgovorima sudionika anketnog ispitivanja (grafički prikaz 24).

Grafički prikaz 24. Načini nošenja ispitanika sa stresom

5.9. Koji su Vaši prijedlozi za smanjenje stresa u poslovnoj komunikaciji u knjižnici?

U otvorenom pitanju o prijedlozima za smanjenje stresa u poslovnoj komunikaciji u knjižnici najviše se ističu potrebe za učestalom izobrazbom, više razgovora s nadređenima, učinkovitija raspodjela posla i veći broj zaposlenika u knjižnicama. Također, naglašava se važnost međuljudskih odnosa i osjećaja pripadanja kolektivu. U nastavku su neki od odgovora ispitanika na otvoreno pitanje o prijedlozima za smanjenje stresa:

1. *Najčešći uzroci stresa vezani su za međuljudske odnose, tj. slaba ili nikakva komunikacija, osjećaj neuvažavanja, nepoštovanja, nerazumijevanja te su moji prijedlozi za smanjenje stresa sljedeći: otvoren razgovor na tjednoj bazi, komunikacija u oba smjera, izobrazba, savjetovanje, rješavanje stresnih situacija ili konflikata odmah i sada, osnaživanje kolektiva i nagrađivanje.*
2. *Jasno definiranje poslova.*
3. *Stres bi smanjila veća rasterećenost tako da dobijem kolegicu ili kolegu na poslu da ne moram sve sama!*
4. *Iskreni i česti razgovori s nadređenima i kolegama, više zajedničkih sudjelovanja na radionicama ove tematike.*

Preporuke proizašle iz otvorenog pitanja anketnog upitnika su sljedeće:

- a) unapređenje interne komunikacije - veći broj sastanaka, oglasne ploče (fizičke i digitalne)
- b) uključenje kolektiva u donošenje odluka - time bi se povećala pripadnost organizaciji
- c) organiziranje izobrazbe o komunikacijskim vještinama i upravljanju stresom
- d) osiguranje sustava podrške - u vidu mentorstva ili savjetnika
- e) kontinuirano praćenje razine stresa putem fokus-grupa, anketa i intervjua.

6. Zaključak anketnog istraživanja „Stres u poslovnoj komunikaciji knjižnica Brodsko-posavske županije“

Istraživanje o stresu u poslovnoj komunikaciji knjižnica otkriva nekoliko ključnih problema i potencijalnih područja za poboljšanje. Većina sudionika anketnog ispitivanja su žene s dugogodišnjim radnim iskustvom, a značajan broj njih doživljava umjerenu razinu stresa u radnom okruženju. Identificirani faktori koji doprinose stresu su: problemi u komunikaciji s kolegama, jasnoća komunikacijskih kanala te podrška nadređenih u stresnim situacijama.

Iako većina sudionika povremeno sudjeluje u obukama vezanim za komunikaciju, postoji jasna potreba i želja za češćim i produktivnijim radionicama. Također, percepcija utjecaja tehnologije na stres uglavnom je neutralna. Ono što zvuči alarmantno je da se sudionici često osjećaju isključeni iz donošenja odluka i često doživljavaju stres zbog nedostatka informacija i prevelikog radnog opterećenja. Povećanje uključenosti zaposlenika u kreiranje odluka i bolji protok informacija mogu značajno smanjiti stres.

Zaključno, anketno istraživanje o stresu u poslovnoj komunikaciji knjižnica Brodsko-posavske županije uklapa se u okvir rezultata dobivenih svjetskim istraživanjima o stresu kod knjižničara. Istraživanje je također iznijedilo nekoliko prijedloga za smanjenje stresa: bolja međusobna komunikacija, jasnije smjernice ponašanja, *teambuilding* aktivnosti i veće priznavanje stručnosti knjižničara. Primjena ovih prijedloga mogla bi značajno poboljšati radnu atmosferu i pridonijeti smanjenju stresa u poslovnoj komunikaciji knjižnica, općenito.

7. Zaključak

Unatoč uvriježenom mišljenju da je rad u knjižnici miran i bez stresa, stvarnost je znatno drugačija. Knjižničari su svakodnevno suočeni s intenzivnom interakcijom s velikim brojem korisnika. Važno je i napomenuti činjenicu da su se suvremene knjižnice transformirale u aktivne kulturne i multimedijalne centre koje osim posudbe knjiga nude veliki broj raznolikih aktivnosti poput književnih večeri, radionica, izložbi i programa. Ova promjena osim što povećava obim posla, dodatno opterećuje zaposlenike. Istraživanje provedeno na

31 knjižničaru Brodsko-posavske županije ukazuje na to da su bez obzira na vrstu knjižnice izazovi slični te da postoji potreba za uočavanjem stresora kako bi se osigurala djelotvorna radna okolina za knjižničare. Prema Reynolds i Brineru (1994: 87) jasno je da postoji posvećenost poboljšanju radnih uvjeta zaposlenika i povećanju profitabilnosti i učinkovitosti radnih organizacija. Međutim, ova dva poželjna ishoda često mogu biti nekompatibilna, a istraživanja i praksa u vezi sa stresom zamaglili su i minimizirali neizbježan sukob između njih. Istraživači i savjetnici za stres na radnom mjestu upali su u zamku pokušavajući zadovoljiti sve ljude u svakom trenutku. Istraživači i ispitanici često imaju nerealna očekivanja o učinkovitosti intervencija za upravljanje stresom. Istraživanje stresa je u ozbiljnoj opasnosti da bude prepoznato kao još jedan kratkotrajni hir, osim ako njegovi najglasniji zagovornici ne zauzmu razumniji, odmjereni i kritičniji pristup. Bez potpunijeg konceptualnog razumijevanja problema koje ljudi doživljavaju na poslu i mogućih posljedica takvih problema, sredstva za njihovo ublažavanje ostat će neuhvatljiva.

Literatura

1. Ajduković, M. i Ajduković, D. (1996) *Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
2. Barat, T. (2010) *Stres: najveći ubojica današnjeg čovjeka – jeste li jači od stresa?*. Zagreb: [vlast. nakl.].
3. Bovee, C. L. i Thill, J. V. (2013) *Suvremena poslovna komunikacija*. 10. izd. Zagreb: MATE.
4. Bradica Devčić, S. (2019) *Stres u poslovnoj komunikaciji*. Specijalistički diplomski rad. Zaprešić: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:188944> [10.09.2025.]
5. Buljubašić, A. (2015) *Sindrom sagorijevanja među zdravstvenim djelatnicima*. Diplomski rad. Split: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://repo.ozs.unist.hr/islandora/object/ozs%3A56/datastream/PDF/view> [11.09.2025.]
6. Fox, R. (2006) *Poslovna komunikacija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Pučko otvoreno učilište.
7. Hull, B. (2001) Can librarians help to overcome the social barriers to access?. *New Library World*, 102, str. 382–388. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/235263319_Can_Librarians_Help_to_Overcome_the_Social_Barriers_to_Access [15.10.2025.]
8. Jurković, Z. (2012) Važnost komunikacije u funkcioniranju organizacije. *Ekonomski vjesnik*, XXV(2), str. 387–399. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/94882> [20.09.2025.]
9. Kagan, N. I., Kagan (Klein), H. i Watson, M. G. (1995) Stress reduction in the workplace:

- The effectiveness of psychoeducational programs. *Journal of Counseling Psychology*, 42(1), str. 71–78. Dostupno na: [https://www.researchgate.net/publication/232571321 Stress Reduction in the Workplace The Effectiveness of Psychoeducational Programs](https://www.researchgate.net/publication/232571321_Stress_Reduction_in_the_Workplace_The_Effectiveness_of_Psychoeducational_Programs) [17.08.2025.]
10. Knapp, M. L. i Hall, J. H. (2010) *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
  11. Martić Kuran, L. i Jelić, P. (2014) *Poslovno komuniciranje*. Knin: Veleučilište Marko Marulić u Kninu.
  12. Nujić, K. (2023) *Burnout: priča o nama*. Zagreb: [vlast. nakl.].
  13. Pašić, M. (2007) *Pobijedite stres*. Rijeka: Dušević i Kršovnik.
  14. Petek, M. (2018) Stress among reference library staff in academic and public libraries. *Reference Services Review*, 46(1). Dostupno na: [https://www.researchgate.net/publication/323737143 Stress among reference library staff in academic and public libraries](https://www.researchgate.net/publication/323737143_Stress_among_reference_library_staff_in_academic_and_public_libraries) [02.06.2025.]
  15. Reynolds, S. i Briner, R. B. (1994) Stress management at work: With whom, for whom and to what ends?. *British Journal of Guidance & Counselling*, 22(1), str. 75–89. Dostupno na: <https://2024.sci-hub.se/3681/d5faba2b9feb6c6dcbd69788d7bfc4c9/10.1080@03069889408253667.pdf> [16.05.2025.]
  16. Robbins, S. P. (1995) *Bitni elementi organizacijskog ponašanja*. Zagreb: MATE.
  17. Tomić, Z. i Jugo, D. (2021) *Temelji međuljudske komunikacije – Foundations of human communication*. Mostar: Sveučilište u Mostaru; Zagreb: Synopsis: Edward Bernays University College.
  18. Wani, S. A. (2019) Stress management for library professionals: A study. *ELK's International Journal of Library and Information Science*, 5(2), str. 13–14. Dostupno na: [https://www.researchgate.net/publication/334806376 STRESS MANAGEMENT FOR LIBRARY PROFESSIONALS A STUDY](https://www.researchgate.net/publication/334806376_STRESS_MANAGEMENT_FOR_LIBRARY_PROFESSIONALS_A_STUDY) [18.05.2025.]

Maja Kličarić
Veleučilište u Karlovcu
maja.klicaric@vuka.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Pregled i razvoj Zbornika Veleučilišta u Karlovcu i analiza objavljenih radova

Review and Development of the Proceedings of the Karlovac University of Applied Sciences and Analysis of Published Papers

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 3. 9. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 27. 11. 2025.

Sažetak: Zbornik radova publikacija je koja obuhvaća radove različitih autora povezanih jedinstvenim naslovom, a ponekad se veže i uz organizaciju kongresa, konferencija i skupova. Potreba za objavljivanjem i poticanjem stručnih i znanstvenih radova iz različitih znanstvenih područja rezultirala je pokretanjem *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu*.

Cilj ovoga rada je predstaviti njegovu važnost te istražiti njegove značajke i razvoj kroz godine. Izdavačka djelatnost Veleučilišta u Karlovcu, kao potpora znanstvenoj i stručnoj komunikaciji, potiče i motivira širu znanstvenu zajednicu na istraživanje i uključivanje u znanstvenoistraživačke procese između akademskih institucija, ali i izvan akademskih okvira. Pod njezinim se okriljem na Veleučilištu u Karlovcu od 2011. godine izdaju zbornici radova kao pisani mediji komunikacije unutar akademske, ali i izvannastavne zajednice. Ono što zbornici sadrže jesu znanja iz brojnih znanstvenih područja nastala integracijom relevantnih informacija s ciljem otkrivanja novih spoznaja. Tome i sama znanost služi.

Ovaj će rad dati osvrt na izdanja nastala u razdoblju od 2011. do 2013. te na ono iz 2019. godine, kada je otisnuto posljednje izdanje *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu*. Analizirat će se tipologija radova i učestalost objave pojedine vrste rada, autorstvo u odnosu na broj i vrstu rada, koautorstvo s obzirom na znanstveno područje kojemu rad pripada, brojnost radova prema znanstvenom području te odnos korištenih referenci s obzirom na govorno područje. Na temelju uvida u publikacije i analize sadržaja dobiveni su podaci o karakteristikama zbornika i mogućnostima njegova unaprjeđivanja. Rad je razmotrio i mogućnost poboljšanja u pogledu izdavačke djelatnosti Veleučilišta u Karlovcu, što podrazumijeva implementaciju časopisa na novom mediju s ciljem jednostavnijeg i učinkovitijeg pristupa znanju i digitalnim sadržajima.

Ključne riječi: autorstvo/koautorstvo, povijesni razvoj, referenciranje, *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu*, značajke radova

Abstract: Proceedings is a publication that includes works by various authors under a single title, and is sometimes associated with the organization of congresses, conferences and meetings. The need to publish and encourage professional and scientific works by colleagues from various scientific fields resulted in the launch of the *Proceedings of the Karlovac University of Applied Sciences*.

The aim of this paper is to present its importance and to explore its characteristics and development over the years.

The publishing activity of the Karlovac University of Applied Sciences, as a support to scientific and professional communication, encourages and motivates the wider scientific community to research and engage in scientific research processes between institutions, but also outside of academic frameworks. Under its auspices, since 2011, proceedings have been published at the Karlovac University of Applied Sciences as written media of communication within the academic community as well as the extracurricular community. What the anthologies contain is knowledge from numerous scientific fields created by the integration of relevant information with the aim of discovering new knowledge. This is what science itself serves.

This paper will provide a review of the publications published in the period from 2011 to 2013 and the one from 2019, when the last edition of the *Proceedings of the Karlovac University of Applied Sciences* was printed. The typology of papers and the frequency of publication of a particular type of paper, authorship in relation to the number and type of articles and the relationship of references used with regard to the language area will be analyzed. The paper also presented new possibilities and improvements in terms of publishing activities at the Karlovac Polytechnic, which includes the implementation of a magazine on a new medium with the aim of a simpler and more efficient access to knowledge and digital content.

Keywords: authorship/co-authorship, characteristics of the article, historical development, *Proceedings of the Karlovac University of Applied Sciences*, referencing

1. Uvod

Odluku o pokretanju prvog izdanja *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu* donijelo je Stručno vijeće Veleučilišta u Karlovcu na 31. sjednici održanoj 20. srpnja 2010. godine (Odluka broj: 102-3/2010). Njegovo je objavljivanje uređeno Postupkom za izdavačku djelatnost i dokumentima definiranim unutar organiziranog Uredničkog odbora u čijem je sastavu bilo

pet članova iz Republike Hrvatske (2011. i 2012.) što se promijenilo 2013. godine kada se proširilo novim međunarodnim imenima iz Republike Srbije, Republike Slovenije i Republike Austrije. Te se godine povećao broj članova s pet na osam, s ukupno tri nova međunarodna člana. Godine 2019. izmijenio se sastav Uredništva koji otad broji deset članova (šest nacionalnih članova i četiri međunarodna člana). U posljednjoj je godini izlaza Zbornika došlo i do promjena u tehničkom smislu. Tvrdi je uvez zamijenjen mekim uvezom, tiskalo se 100 primjeraka od dosadašnjih 300, dok u pogledu formata (B5) nije bilo promjena.

Zbornik je svoje prvo izdanje doživio 2011. godine. U razdoblju do 2013. godine izašla su još dva broja, a posljednji je broj izašao 2019. godine. Ova je publikacija sadržavala znanstvene i stručne radove, prikaze knjiga i ostalih publikacija te prijevode značajnijih radova stranih autora. Izlazila je jednom godišnje te se distribuirala na tiskanom mediju.

Radovi su se objavljivali na hrvatskom jeziku zato što je „hrvatski jezik živ, neprestano se razvija i mijenja pa bismo ga i na području znanosti trebali primjenjivati, razvijati i njegovati“ kao što je to istaknula i autorica u svojem članku (Hebrang Grgić, 2015). Međutim, u razdobljima koja slijede treba otvoriti mogućnost pisanja radova na engleskom jeziku, odnosno radi što bolje diseminacije informacija, jače vidljivosti i međunarodne povezanosti i otvorenosti znanstvenih i stručnih radova prema široj javnosti „treba pronaći ravnotežu – objavljivati znanstvene radove na engleskom jeziku kada se želi postići vidljivost i prepoznatljivost u svjetskoj znanstvenoj zajednici, a objavljivati na hrvatskom jeziku kad god je to moguće i poželjno, kako bi se razvijala hrvatska terminologija i kako bi znanstvene informacije bile vidljivije i dostupnije govornicima hrvatskog jezika“ (ibid.). Utjecaj engleskog jezika je velik. Radovi se danas uglavnom pišu na engleskom jeziku koji je zbog razvoja američke tehnologije postao „lingua franca“ za sve stručnjake koji žele biti u doticaju s novim informacijama (Krvavac i Bartolić, 1997).

Cjelokupni nakladnički proces od organizacije, objave pa do konačne distribucije osmislio je Urednički odbor koji je svojim djelovanjem uredio standarde definirane željom za promicanjem novih sadržaja i dijeljenjem novih znanja.

Tematski je fokus svih Zbornika bio raznovrstan, a objavljivani su radovi iz područja prirodnih znanosti, tehničkih znanosti, biomedicine i zdravstva, biotehničkih znanosti, društvenih znanosti, humanističkih znanosti te interdisciplinarnih područja znanosti. Prema izboru tema može se pratiti interes akademske zajednice za određeno znanstveno područje. U svakoj se spomenutoj publikaciji nalazi određeni broj radova, razvrstanih prema polju i području kojem pripadaju, a sadržaji su definirani prema UDK klasifikaciji.

Slijedeći jasno postavljenu sadržajnu i formalnu koncepciju svakog pojedinačnog Zbornika, radovi su birani u skladu s definiranim kriterijima. Neosporna je činjenica da je unutar spomenutog razdoblja interes za objavljivanjem bio iznimno velik pa je angažman Uredništava oko selekcije i vrednovanja radova morao biti nezavisan, sustavan i precizan.

Odabirom dvaju anonimnih stručnih recenzenata iz određenog područja onemogućavala se nekorektnost i zlouporaba te se poticala profesionalnost i pravednost. Odluke recenzenata bile su samostalne, nesmiljene i objektivne. U prvom redu vodilo se računa obuhvatiti različit spektar tema i potaknuti znanstvenike da svojim učešćem doprinose razvoju znanosti.

Nakon niza usvojenih obrazaca, i od strane Uredništva i od strane znanstvenika koji pišu i objavljuju, počelo se razmišljati o koraku dalje – koraku prema snažnijem i vidljivijem mediju. Na temelju trendova, sugestija i neminovnog razvoja informacijskih tehnologija, Uredništvo razmišlja o uvođenju novog oblika komunikacije i informacije kao istaknutog mjerila uspješnosti i kvalitete, a to je stvaranje drugačijeg digitalnog medija koji bi osigurao bolju vidljivost cjelokupnoj populaciji.

2. Od Zbornika do časopisa

Zimonić (2005) je u svojoj knjizi definirao zbornik kao pojam koji pripada grupaciji primarnih znanstvenih publikacija, tj. skupu objavljenih znanstvenih materija kako ju je osmislio i uobličio autor(i) znanstvenog istraživanja. Napredak i razvoj Veleučilišta u Karlovcu pratio je niz realnih želja i ostvarenja, a jedan dio toga je pokretanje bogate izdavačke djelatnosti na Veleučilištu, čemu pripada i Zbornik. Veleučilište u Karlovcu ističe se kao institucija koja posebnu pažnju posvećuje izdavačkoj djelatnosti jer čvrsto vjeruje, kao što je to istaknuo i u svom članku Sovacool (2023), da izdavaštvo obuhvaća kritično informiranje zajednice kako bi se ona mogla graditi na idejama i napretku. Izdavaštvo je temelj komunikacije unutar institucije na kojem se mogu generirati podaci, analize i nalazi koji mogu unaprijediti dijalog zasnovan na kritičkom mišljenju.

Urednička se politika na Veleučilištu od početaka temeljila na motivaciji domaćih autora da predstave znanstvena rješenja pojedine struke na temelju postojećih znanja i iskustava. U akademskom svijetu, uz minimalne limite, zbornici radova Veleučilišta u Karlovcu namijenjeni su i onima koji se po prvi put susreću sa znanstvenim okruženjem, pa su tako, osim znanstvenika i asistenata, autori radova od prvog pa do posljednjeg broja i studenti koji uz podršku svojih mentora otkrivaju i promišljaju znanost.

U uredništvima Zbornika nalazili su se članovi koji su bili zaduženi za organizaciju i aktivno provođenje svih zadanih parametara radi što veće transparentnosti i profesionalnosti. Njihova je zadaća bila odlučivati o prihvatu radova, odabiru recenzenata, promociji Zbornika te komunicirati sa svim dionicima u procesu, od slanja poziva, do distribucije i objave.

Nakon duljeg promišljanja javila se želja da se umjesto Zbornika objavljuje časopis u elektroničkom obliku. Razlog tomu je što serijske publikacije na strojno čitljivom mediju imaju brojne prednosti. Zajec (2001) je u svom članku istaknula prednost elektroničkog medija, jer da bi se časopis otisnuo na papiru i dostavio korisnicima potrebno je određeno

vrijeme, a elektronički medij omogućuje brzo objavljivanje čak i pojedinačnih radova čim ih autor napiše ili odmah nakon što prođu urednički i recenzentski postupak. Namjera je stvoriti kvalitetan elektronički časopis koji će sa svim svojim prednostima utjecati na veću preglednost i vidljivost, povećati ugled institucije, širiti znanstvene ideje, oživljavati znanstvene potencijale i dr.

Časopis kojeg bi pokrenulo Veleučilište u Karlovcu bio bi znanstveno-stručni časopis, a objavljivao bi radove stručnjaka iz različitih područja, ali i studenata koji tek utiru put i rade prve korake u znanosti. Bio bi dostupan u otvorenom pristupu, objavljen na mrežnoj stranici Veleučilišta, a potom i na *Hrčku* (Portal znanstvenih i stručnih časopisa) čemu bi korisnici imali pristup i pravo preuzimanja i pretraživanja uz obvezu navođenja referenci. Dodatnu bi mu vrijednost dali i radovi domaćih autora objavljeni na engleskom jeziku koje bi, kao što to navodi Đulabić (2007), trebalo poticati na objavljivanje na stranom jeziku. Prednost dosadašnjih izdanja Zbornika je što su članovi Uredništava bili ugledni domaći i inozemni stručnjaci te bi se taj kontinuitet nastavio. Razmišlja se i o mogućnosti uvrštavanja časopisa u internacionalne baze podataka kako bi se, kako to naglašavaju Katić i Penava (2005), ispunila težnja znanstvenika i stručnjaka iz malih, perifernih zajednica da rezultate svoga rada objave u časopisu koji svojim utjecajem omogućuje bolju vidljivost i odjek u međunarodnoj znanstvenoj i/ili stručnoj zajednici.

3. Zbornik Veleučilišta u Karlovcu: 2011. – 2013. i 2019. godina

Uredništvo *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu* promoviralo je tijekom spomenutog razdoblja radove iz nekoliko različitih znanstvenih područja s naglaskom na njihov multidisciplinarni karakter. Prije publiciranja, radove su, navodeći za to razloge, prihvaćali ili odbijali stručni recenzenti. Ako autori nisu slijedili strukturu standardnog rada, vjerojatnost za neprihvatanje je bila izvjesna. Ukupan broj radova svih zbornika je 71, od toga 47 radova pripada skupini stručnih radova, 8 su prethodna priopćenja, 11 su pregledni radovi, 1 je prijevod, a 4 su rada izvorni znanstveni radovi (tablica 1). Rezultati su dobiveni izravnim uvidom u publikacije, tj. pregledom svih radova u zbornicima. Vidljivo je da su unutar tri godine kontinuiranog, i četvrte, posljednje godine izlaženja zbornika, autori objavili najviše stručnih radova kojima je svrha prenošenje obrađenih i već opisanih informacija, rezultata i teorija radi primjene u teoriji i praksi.

U 2011. godini napisano je 20 radova, od toga je 13 stručnih radova (65 %), 4 su prethodna priopćenja (20 %) i 3 su pregledna rada (15 %).

U 2012. godini napisana su 23 rada, od toga 15 stručnih radova (65,22 %), 2 prethodna priopćenja (8,7 %), 5 preglednih radova (21,73 %) i 1 prijevod (4,35 %).

U 2013. godini napisano je 19 radova, od toga 13 stručnih radova (68,42 %), 1 prethodno priopćenje (5,27 %), 2 pregledna rada (10,53 %) i 3 izvorna znanstvena rada (15,78 %).

U 2019. godini napisano je 9 radova, odnosno 6 stručnih radova (66,67 %), 1 prethodno priopćenje (11,11 %), 1 pregledni rad (11,11 %) i 1 izvorni znanstveni rad (11,11 %). Zanimljivo je pratiti zastupljenost znanstvenih radova prema godini objavljivanja. U zbornicima iz 2011. i 2012. nije objavljen ni jedan znanstveni rad (0 %), dok je u Zborniku iz 2013. objavljen jedan znanstveni rad iz područja tehničkih znanosti, jedan iz područja biomedicine i zdravstva i jedan iz područja društvenih znanosti, odnosno zastupljenost znanstvenih radova u odnosu na ostale vrste radova iznosi 15,78 %. Jedan znanstveni rad objavljen je u Zborniku iz 2019. godine, i to iz područja humanističkih znanosti (11,11 % od ukupnog broja radova), što je manje od njegove prethodne tiskane inačice, no pretpostavlja se da će se trend njihova objavljivanja rasti s obzirom na to da ih na to potiče sustav znanstvenog napredovanja.

Kvantitativno vrednovanje znanstvene djelatnosti znanstvenika hrvatske akademske i znanstvene zajednice definirano je *Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* te njegovim izmjenama i dopunama tijekom godina te Pravilnikom o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja Nacionalnog vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj. Uvjeti za izbor u znanstvena zvanja propisani su za svako znanstveno područje (prirodne znanosti, biomedicinu i zdravstvo, tehničke znanosti, biotehničke znanosti, društvene znanosti, humanističke znanosti te interdisciplinarna područja – znanost, umjetnost) (Romić i Mitrović, 2021).

Također, objavljivanje znanstvenih radova važno je profesorima radi izbora u zvanje, a korisno je i studentima i cjelokupnoj akademskoj zajednici radi dostupnosti znanosti i znanja. U tablici 1 prikazan je broj radova objavljenih 2011. – 2013. i 2019. godine.

Godište, broj	A	B	G (%)	C	G (%)	D	G (%)	E	G (%)	F	G (%)
God. I. (2011), br.1	20	13	65,0 0	4	20,0 0	3	15,0 0	0	0,00	0	0,00
God. II. (2012), br.1	23	15	65,2 2	2	8,70	5	21,7 3	0	0,00	1	4,35
God. III. (2013), br.1	19	13	68,4 2	1	5,27	2	10,5 3	3	15,7 8	0	0,00
God. IV.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
God. V. (2019), br.1	9	6	66,6 7	1	11,1 1	1	11,1 1	1	11,1 1	0	0,00

Ukupno radova – A, stručni rad – B, prethodno priopćenje – C, pregledni rad – D, izvorni znanstveni rad – E, prijevod – F, postotak zastupljenosti radova – G

Tablica 1. Statistički prikaz zastupljenosti radova u zbornicima (2011., 2012., 2013. i 2019.)

Iz tablice 1 vidljivo je da nedostaju podaci o IV. godištu koje se planiralo objaviti 2014. godine, što se nije ostvarilo jer je u to vrijeme naglasak bio na izdavanju pojedinačnih publikacija samostalnih autora, čime se zbornik stavio u stanje mirovanja.

4. Autorstvo radova u zbornicima

Pitanje autorstva i koautorstva već je odavno objašnjeno, a pojmovi su definirani *Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima* (NN 111/21) koji autora definira kao fizičku osobu koja je autorsko djelo stvorila i kojemu pripada autorsko pravo na njegovu autorskom djelu činom samog stvaranja autorskog djela, dok su koautori djela osobe koje su zajedničkim radom stvorile autorsko djelo, a čijim se doprinosima ne može samostalno koristiti.

Koautori dijele zajedničko autorsko pravo na stvorenom autorskom djelu, tako da svakome pripada dio toga autorskog prava računski određen razmjerno prema cijelom autorskom pravu (koautorski dio). U samom se Zakonu kod definiranja koautora navodi i sljedeće: „u sumnji koliki su koautorski dijelovi smatra se da su jednaki“ (*Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*, NN 111/21). Postavlja se pitanje koji su razlozi višestrukog autorstva, odnosno zašto se sve češće pojavljuju nesamostalni radovi. Daljnja bi istraživanja mogla pokazati je li razlog u težnji za što jačom interdisciplinarnošću, odnosno povezuju li se autori iste struke kroz sudjelovanje u zajedničkim projektima čiji je rezultat rad s više autora ili su razlozi posve drugačiji. Katz i Martin (1997) su u svom mrežnom članku napisali da se suradnja između dva ili više istraživača odvija na raznim razinama – unutar i između odjela institucije, između različitih institucija i sl. Autori naglašavaju višestruku korist međusobnih suradnji kao što su dijeljenje i prijenos znanja, vještina i tehnika, razvijanje kreativnosti i motivacije te intelektualno druženje. U konačnici, utječu i na povećanje vidljivosti rada (putem mrežnog pretraživanja, na konferencijama, neformalnim sastancima i slično).

Interpretacija radova u zbornicima prikazala je zastupljenost individualnih autora i skupnih autora (od jednog do tri autora). Pokazalo se da su radovi jednog autora rjeđi, a da su sve češći oni s dva ili više autora, pa tako u svim zbornicima Veleučilišta od ukupno 71 rad, 16 radova ima samostalno autorstvo, 24 rada imaju dvostruko autorstvo, a višestruko autorstvo prisutno je u 31 radu.

U 2011. godini samostalni autorski radovi bili su isključivo iz područja društvenih znanosti, dvoautorski radovi i radovi trojice autora u velikom su postotku bili iz područja društvenih znanosti i manji je broj radova bio iz područja tehničkih znanosti.

U 2012. godini radovi jednog autora pokrivali su područja društvenih i tehničkih znanosti, dvoautorski radovi izučavali su teme područja društvenih znanosti, a radovi trojice autora okupljali su sadržaje područja društvenih i tehničkih znanosti te mali dio humanističkih znanosti.

Jednoautorski radovi u Zborniku iz 2013. godine pokrivali su područje tehničkih i društvenih znanosti te područje biomedicine i zdravstva, dvoautorski radovi pokrivali su područje tehničkih i društvenih znanosti, a radovi trojice autora klasificirali su se kao radovi tehničkih, biotehničkih, društvenih i humanističkih znanosti.

U Zborniku iz 2019. radovi jednog autora pisani su samo iz područja humanističkih znanosti, a radovi dvojice ili trojice autora iz područja tehničkih i društvenih znanosti. Zastupljenost broja autora u radovima u zbornicima vidljiva je u tablici 2.

Godina	Ukupno radova	Rad jednog autora	%	Rad dvaju autora	%	Rad triju autora	%
2011.	20	4	20,00	10	50,00	6	30,00
2012.	23	5	21,74	7	30,44	11	47,82
2013.	19	5	26,32	3	15,79	11	57,89
2019.	9	2	22,22	4	44,45	3	33,33

Tablica 2. Zastupljenost broja autora u radovima

Može se uočiti da je u Zborniku iz 2011. najveća zastupljenost radova dvojice autora (50 %), a najmanja s jednim autorom (20 %). U 2012. godini isti se trend nastavio pa su radovi u koautorstvu (tri autora) najzastupljeniji (47,82 %), slijede ga radovi dvojice autora (30,44 %) te radovi jednog autora (21,74 %). U 2013. godini dolazi do kontinuiranog porasta radova s tri autora (57,89 %). Radovi dvaju autora (15,79 %) pojavljuju se u manjoj mjeri, a blagi je porast radova jednog autora (26,32 %). U završnoj 2019. godini vidi se blago ujednačavanje po pitanju autorstva. Najčešće objavljivani radovi nesamostalni su radovi, odnosno radovi dvojice autora (44,45 %) i radovi trojice autora (33,33 %). Najmanje su zastupljeni radovi jednog autora (22,22 %) što je prikazano tablicom 2. Hoće li se rast višestrukog autorstva nastaviti, tek treba vidjeti.

Kod pitanja autorstva, zanimljiva je činjenica da, iako prevladavaju autori iz akademske zajednice, radove u zbornicima objavljuju i stručnjaci iz gospodarstva i privrede, djelatnici kulturnih ustanova i drugi. Po pojavnosti radova u Zborniku iz 2011. manje je radova autora, što uključuje i radove studenata, s Veleučilišta u Karlovcu, pa je tako u 2011. godini 19 autora s Veleučilišta u Karlovcu dok su ostali, njih 23, iz drugih institucija i tvrtki. U 2012. godini 32 su autora s Veleučilišta u Karlovcu, a ostalih je autora 20. U 2013. godini 27 je autora iz matične institucije, a 16 čine radovi ostalih autora. U 2019. godini 16 je autora s Veleučilišta, a 3 su rada drugih autora izvan institucije. Prikaz autorstva u radovima u odnosu na instituciju iz koje dolaze, vidljiv je u tablici 3.

Godina	Broj autora u radovima djelatnika/studenata Veleučilišta	Broj autora u radovima djelatnika iz drugih ustanova
2011.	19	23
2012.	32	20
2013.	27	16
2019.	16	3

Tablica 3. Autori radova izdanih u zbornicima

Analizom referenci svakog pojedinog rada uočeno je korištenje i domaćih i stranih izvora informacija. Jezici citiranih izvora su hrvatski, engleski, bosanski, njemački, španjolski, talijanski i francuski. U tablici 4 prikazane su reference korištene u stručnom radu, prethodnom priopćenju i preglednom radu, a odnose se na Zbornik iz 2011. godine.

Vrsta rada	Ukupan broj referenci	Reference na hrvatskom jeziku	Reference na hrvatskom jeziku (%)	Reference na stranim jezicima	Reference na stranim jezicima (%)
Stručni rad	135	99	73,34	36	26,66
Prethodno priopćenje	44	27	61,36	17	38,64
Pregledni rad	34	13	38,23	21	61,76

Tablica 4. Navođenje domaćih i stranih izvora u radovima *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu* (2011.)

U tablici 4 vidljivo je da su najčešće korištene reference na hrvatskom jeziku i to u stručnim radovima (73,34 %) i prethodnim priopćenjima (61,36 %), dok je u preglednim radovima češće korištena literatura na stranim jezicima (61,76 %). U tablici 5 dan je prikaz korištenih referenci u stručnom radu, prethodnom priopćenju, preglednom radu i prijevodu Zbornika iz 2012. godine.

Vrsta rada	Ukupan broj referenci	Reference na hrvatskom jeziku	Reference na hrvatskom jeziku (%)	Reference na stranim jezicima	Reference na stranim jezicima (%)
Stručni rad	160	82	51,25	78	48,75
Prethodno priopćenje	30	22	73,34	8	26,66
Pregledni rad	55	34	61,82	21	38,18
Prijevod	37	0	0,00	37	100,00

Tablica 5. Navođenje domaćih i stranih izvora u radovima *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu* (2012.)

Iz tablice 5 vidljivo je da u Zborniku iz 2012., u odnosu na 2011. godinu, ima većeg odmaka u navođenju referenci s obzirom na govorno područje, odnosno 2011. godine bilo je manje referenci na stranom jeziku, njih 36, dok ih je 2012. bilo znatno više, njih 78. U Zborniku iz 2012. u svim se radovima, osim u prijevodu, koristila literatura na hrvatskom jeziku. Kod pisanja stručnih radova autori su se služili referencama na hrvatskom jeziku (51,25 %) i nešto manje na stranim jezicima (48,75 %). Bibliografija je kod prethodnog priopćenja obuhvaćala naslove u većoj mjeri na hrvatskom jeziku (73,34 %), a ostalo su bili naslovi na stranim jezicima (26,66 %). Reference kod preglednog rada preuzete su iz hrvatskog jezika (61,82 %), te manje iz stranih jezika (38,18 %), a rad u formi prijevoda u potpunosti je obuhvaćao literaturu na stranim jezicima.

U tablici 6 dan je prikaz korištenih referenci u stručnom radu, prethodnom priopćenju, preglednom radu i izvornom znanstvenom radu u Zborniku iz 2013. godine.

Vrsta rada	Ukupan broj referenci	Reference na hrvatskom jeziku	Reference na hrvatskom jeziku (%)	Reference na stranim jezicima	Reference na stranim jezicima (%)
Stručni rad	175	107	61,15	68	38,85
Prethodno priopćenje	16	16	100,00	0	0,00
Pregledni rad	32	6	18,75	26	81,25
Izvorni znanstveni rad	40	10	25,00	30	75,00

Tablica 6. Navođenje domaćih i stranih izvora u radovima *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu* (2013.)

U Zborniku iz 2013. godine i dalje se češće koristila literatura na hrvatskom jeziku. Kod stručnih radova 61,15 % referenci je na hrvatskom jeziku i 38,85 % na stranom jeziku, kod prethodnog priopćenja (samo jedan rad) 100 % referenci je na hrvatskom jeziku, kod preglednih radova 18,75 % referenci je na hrvatskom jeziku, a 81,25 % na stranom jeziku, a kod izvornog znanstvenog rada 25 % referenci je na hrvatskom jeziku i 75 % na stranim jezicima. U tablici 7 dan je prikaz korištenih referenci u stručnom radu, prethodnom priopćenju, preglednom radu i izvornom znanstvenom radu u Zborniku iz 2019. godine.

Vrsta rada	Ukupan broj referenci	Reference na hrvatskom jeziku	Reference na hrvatskom jeziku (%)	Reference na stranim jezicima	Reference na stranim jezicima (%)
Stručni rad	89	55	61,80	34	38,20
Prethodno priopćenje	4	0	0,00	4	100,00
Pregledni rad	32	24	75,00	8	25,00
Izvorni znanstveni rad	38	19	50,00	19	50,00

Tablica 7. Navođenje domaćih i stranih izvora u radovima *Zbornika Veleučilišta u Karlovcu* (2019.)

U posljednjoj 2019. godini u stručnim je radovima pretežno korištena literatura na hrvatskom jeziku (61,8 %), a manje na stranim jezicima (38,2 %). Autor jedinog preglednog rada u Zborniku koristio je literaturu i na hrvatskom jeziku (75 %) i na stranom jeziku (25 %). Autor jedinog izvornog znanstvenog rada u Zborniku jednako je koristio literaturu na hrvatskom jeziku (50 %) i stranom jeziku (50 %), a autor jedinog rada u formi prethodnog priopćenja koristio je literaturu isključivo na stranom jeziku (100 %).

Zanimljivo je pratiti i podatke o najzastupljenijim znanstvenim područjima kojima pripadaju radovi. Autori su u svim zbornicima (2011., 2012., 2013. i 2019.) poticali interdisciplinarnost kao jednu od vrijednosti visokog obrazovanja jer spaja ideje različitih disciplina i područja što utječe na bolju integraciju znanja. Dalje će se u radu dati pregled zastupljenosti radova prema znanstvenim područjima te prikazati ukupan broj autora radova nastalih u koautorstvu (tablice 8 i 9).

Ukupan broj radova	Znanstveno područje	Ukupan broj radova prema znanstvenom području	Ukupno radova prema znanstvenom području (%)
16	društvene znanosti	10	62,50
	tehničke znanosti	1	6,25
	prirodne i biotehničke znanosti	2	12,50
	društvene i biotehničke znanosti	1	6,25
	humanističke i društvene	1	6,25
	tehničke znanosti i biomedicina i zdravstvo	1	6,25

Tablica 8. Zastupljenost radova prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu, 2011.*)

Iz tablice 8 vidljivo je da su najzastupljeniji radovi iz područja društvenih znanosti, i to u značajno većem postotku u odnosu na radove iz drugih znanstvenih područja, u postocima to iznosi 62,5 %, dok je područje tehničkih znanosti zastupljeno sa samo 6,25 %. Zanimljiva je činjenica da su ostali radovi u Zborniku nastali u suradnji autora iz različitih znanstvenih područja, pa su tako napisana i objavljena dva rada koja su tematski povezala prirodne i biotehničke znanosti (12,5 %), jedan rad koji je povezao društvene i biotehničke znanosti (6,25 %), jedan rad koji je povezao humanističke i društvene znanosti (6,25 %) te jedan rad koji je povezao područje tehničkih znanosti i područje biomedicine i zdravstva (6,25 %). U nastavku je predstavljena analiza broja koautora prema znanstvenim područjima za Zbornik iz 2011. godine (tablica 9).

Ukupan broj koautora	Znanstveno područje	Ukupan broj koautora prema znanstvenom području	Ukupno koautora prema znanstvenom području (%)
38	društvene znanosti	24	63,16
	tehničke znanosti	2	5,27
	prirodne i biotehničke znanosti	4	10,53
	društvene i biotehničke znanosti	2	5,26
	humanističke i društvene znanosti	3	7,89
	tehničke znanosti i biomedicina i zdravstvo	3	7,89

Tablica 9. Zastupljenost koautora prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu, 2011.*)

Kada se u interpretaciji povežu tablica 8 i tablica 9, može se zaključiti da su od ukupno 38 koautora Zbornika, deset radova napisala 24 koautora iz područja društvenih znanosti, odnosno 63,16 %, da su jedan rad napisala 2 koautora iz područja tehničkih znanosti (5,27 %), da su dva rada napisala 4 koautora iz područja prirodnih i biotehničkih znanosti (10,53 %), da su jedan rad napisala 2 koautora iz područja društvenih i biotehničkih znanosti (5,26 %), da su jedan rad napisala 3 koautora iz područja humanističkih i društvenih znanosti (7,89 %) te da su jedan rad napisala 3 koautora iz područja tehničkih znanosti i biomedicine i zdravstva (7,89 %).

Pomnim pregledom radova uočava se uspješno povezivanje dviju disciplina kako bi se integriralo više znanja iz različitih, više ili manje, srodnih područja te primjenljivost načela interdisciplinarnosti, što je i predstavljeno tablicom 9. Koliko su zastupljeni radovi prema znanstvenom području u *Zborniku Veleučilišta u Karlovcu* iz 2012. godine, najvećem godištu s obzirom na broj objavljenih radova, predstavljeno je u tablici 10.

Ukupan broj radova	Znanstveno područje	Ukupan broj radova prema znanstvenom području	Ukupno radova prema znanstvenom području (%)
18	društvene znanosti	12	66,67
	tehničke znanosti	2	11,13
	prirodne i tehničke znanosti	1	5,55
	prirodne i društvene znanosti	1	5,55
	biotehničke i društvene znanosti	1	5,55
	društvene znanosti i biomedicina i zdravstvo	1	5,55

Tablica 10. Zastupljenost radova prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu, 2012.*)

U tablici 10 prikazani su koautorski radovi podijeljeni prema znanstvenim područjima kojima pripadaju. Iz tablice je vidljivo da i u 2012. godini prednjače radovi klasificirani kao radovi područja društvenih znanosti, s rastom od čak 3,51 % u odnosu na prethodni broj Zbornika.

Ukupno je napisano 18 radova s dva ili više autora, od toga je 12 radova iz područja društvenih djelatnosti (66,67 %), 2 su rada iz područja tehničkih znanosti (11,13 %), što je također povećanje broja radova tog područja, i to za 4,26 % u odnosu na Zbornik iz 2011. godine, te po 1 rad iz područja prirodnih i tehničkih znanosti, prirodnih i društvenih znanosti, biotehničkih i društvenih znanosti te društvenih znanosti i biomedicine i zdravstva (5,55 %).

Multidisciplinarni radovi, prikazani zajedno, čine 22,2 % što je vrijedan podatak, a vrijedi vidjeti kako će se taj postotak kretati u idućim zbornicima. U nastavku je predstavljena analiza broja koautora prema znanstvenim područjima za Zbornik iz 2012. godine (tablica 11).

Ukupan broj koautora	Znanstveno područje	Ukupan broj koautora prema znanstvenom području	Ukupno koautora prema znanstvenom području (%)
47	društvene znanosti	33	70,22
	tehničke znanosti	4	8,52
	prirodne i tehničke znanosti	2	4,25
	prirodne i društvene znanosti	3	6,38
	biotehničke i društvene znanosti	3	6,38
	društvene znanosti i biomedicina i zdravstvo	2	4,25

Tablica 11. Zastupljenost koautora prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu, 2012.*)

U tablici 11 dan je prikaz broja koautora s obzirom na znanstveno područje kojem radovi pripadaju. Tablica korelira s prethodnom tablicom, pa je možemo interpretirati na sljedeći način: 12 su radova napisala 33 koautora iz područja društvenih znanosti, odnosno 70,22 %, 2 su rada napisala 4 koautora iz područja tehničkih znanosti (8,52 %), 1 su rad napisala 2 koautora iz područja prirodnih i tehničkih znanosti (4,25 %), 1 su rad napisala 3 koautora iz područja prirodnih i društvenih znanosti (6,38 %), 1 su rad napisala 3 koautora iz područja biotehničkih i društvenih (6,38 %) i 1 su rad napisala 2 koautora iz područja društvenih znanosti i biomedicine i zdravstva (4,25 %).

Iz tablice 12 vidljiv je treći uzastopni rast zastupljenosti radova iz područja društvenih znanosti, i to za 3,55 % te blagi pad objavljenih radova iz tehničkih znanosti za 2,6 %. Radovi nastali interdisciplinarnim povezivanjem područja, a time i različitih izvora i struka, zastupljeni su skupno u ovom Zborniku s 21,26 %.

Ukupan broj radova	Znanstveno područje	Ukupan broj radova prema znanstvenom području	Ukupno radova prema znanstvenom području (%)
14	društvene znanosti	9	64,29
	tehničke znanosti	2	14,29
	biotehničke znanosti	1	7,14
	prirodne i tehničke znanosti	1	7,14
	humanističke znanosti	1	7,14

Tablica 12. Zastupljenost radova prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu*, 2013.)

Zbornik iz 2013. godine potvrđuje trend daljnjeg rasta radova iz područja društvenih znanosti (64,29 %). Radovi iz područja tehničkih znanosti zastupljeni su s 14,29 %. Jedan rad pripada području biotehničkih znanosti (7,14 %), jedan rad području prirodnih i tehničkih znanosti (7,14 %), a jedan rad području humanističkih znanosti (7,14 %) te se prvi put javlja samostalno u ovom zborniku. Multidisciplinarni radovi, prikazani zajedno, čine 21,42 % što je gotovo identično, s neznatnim odstupanjem, u odnosu na prethodna dva zbornika. Koliko će se koautora predstaviti sa svojim radovima u Zborniku iz 2013. bit će vidljivo u tablici 13.

Ukupan broj koautora	Znanstveno područje	Ukupno koautora prema znanstvenom području	Ukupno koautora prema znanstvenom području (%)
39	društvene znanosti	25	64,10
	tehničke znanosti	5	12,83
	biotehničke znanosti	3	7,69
	prirodne i tehničke znanosti	3	7,69
	humanističke znanosti	3	7,69

Tablica 13. Zastupljenost koautora prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu*, 2013.)

Analiza tablice 13 daje odgovore na pitanja o broju koautora radova u odnosu na znanstvena područja kojima pripadaju. Od ukupno 39 autora, najviše je koautora, njih 25, objavilo rad iz područja društvenih znanosti (64,1 %), 5 je koautora objavilo rad iz područja tehničkih znanosti (12,83 %), 3 su koautora objavila rad iz područja biotehničkih znanosti (7,69 %), 3 su koautora objavila rad iz područja prirodnih i tehničkih znanosti (7,69 %) te su 3 koautora objavila rad iz područja humanističkih znanosti (7,69 %). Daljnje istraživanje vodi analizi broja radova prema znanstvenim područjima u Zborniku iz 2019. godine. Hoće li doći do kakvih odstupanja pokazat će tablica 14.

Ukupan broj radova	Znanstveno područje	Ukupno radova prema znanstvenom području	Ukupno radova prema znanstvenom području (%)
7	društvene znanosti	4	57,15
	tehničke znanosti	3	42,85

Tablica 14. Zastupljenost radova prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu, 2019.*)

U Zborniku iz 2019. godine pojavljuju se dvije vrste radova nastalih u koautorstvu, a to su radovi iz područja društvenih znanosti i radovi iz područja tehničkih znanosti. Kao i dosad, najviše koautorskih radova napisano je iz područja društvenih znanosti (57,15 %), dok ostali radovi pripadaju području tehničkih znanosti (42,85 %). Zamjetno je da u ovom posljednjem zborniku nije došlo do povezivanja stručnjaka različitih akademskih disciplina kao što je to bio slučaj u dosadašnjim zbornicima.

Posljednji zbornik broji manje radova, a primjećuje se i izostanak multidisciplinarnih radova, što bi se moglo navesti kao nedostatak. Može se zaključiti da su u ovom zborniku koautori pribjegavali isključivo disciplinarnom pristupu rješavanja problema, odnosno 10 se koautora predstavilo svojim radom iz područja društvenih znanosti (58,83 %), a 7 koautora radovima iz područja tehničkih znanosti (41,17 %). Zastupljenost koautora prema znanstvenim područjima možemo pratiti u tablici 15.

Ukupan broj koautora	Znanstveno područje	Ukupno koautora prema znanstvenom području	Ukupno koautora prema znanstvenom području (%)
17	društvene znanosti	10	58,83
	tehničke znanosti	7	41,17

Tablica 15. Zastupljenost koautora prema znanstvenim područjima (*Zbornik Veleučilišta u Karlovcu, 2019.*)

5. Zaključak

U ovom radu prikazan je *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu* – njegov pregled i razvoj u razdoblju od 2011. do 2013. te 2019. godine kada je otisnuto posljednje izdanje. Objava radova u zbornicima rezultat je povezivanja dionika unutar akademske zajednice, ali i izvan nje, što je vidljivo u broju izdanih radova iz različitih područja. Hrvatski su se stručnjaci, istraživači i znanstvenici povezivali i objavljivali radove u koautorstvu, a citirala se literatura hrvatskih i stranih izvora.

Analiza je pokazala da su u svim zbornicima najzastupljeniji stručni radovi, a najmanje prijevodi te da je najviše objavljenih radova rezultat rada trojice autora, a najmanje jednog autora. U radu je dan i pregled zastupljenosti autora s obzirom na to iz koje ustanove dolaze pa je utvrđeno da su najviše radova napisali djelatnici i studenti Veleučilišta u Karlovcu, a potom svi ostali.

Zanimljiva je i analiza korištenja referenci na hrvatskom i stranom jeziku. U Zbornicima iz 2011., 2013. i 2019. godine najviše su korištene reference na hrvatskom jeziku, dok je u Zborniku iz 2012. godine korišteno više referenci na stranom jeziku. Ovaj se rezultat može pripisati broju korištenih referenci prijevodnom radu pa je to očekivano.

U radu se analizirala i zastupljenost radova prema području kojem pripadaju pa je tako u svim zbornicima najviše objavljenih radova iz područja društvenih znanosti. Analiza dobivenih rezultata otvorila je prostor za preispitivanje nove uloge koju bi izdavačka djelatnost mogla imati u budućnosti te je otvorila nova pitanja — u kojem se smjeru treba kretati urednička politika? Koje su to promjene koje bi napravile novi zamah i što treba poduzeti u svrhu bolje vidljivosti? U svjetlu novih mogućnosti cilj je jasan, a to je otvaranje pristupa publikacijama čime bi se povećao protok informacija, stvorila mreža dobrih ideja i znanstvenih utjecaja na domaćoj, a potencijalno i međunarodnoj razini.

Novi izazovi koji čekaju Uredništvo je da kroz novi digitalni oblik komunikacije osigura dostupnost radova putem najposjećenijih portala, poput *Hrčka*, ali i šire. Pokretanjem časopisa znanstveno-stručnog određenja daljnja bi istraživanja mogla biti usmjerena na praćenje porasta znanstvenih radova i vrste autorstva u odnosu na rezultate dobivene analizom dosadašnjih zbornika. Pretpostavlja se da bi časopis na elektroničkom mediju bio vidljiviji i dostupniji što bi posljedično privuklo inozemne autore pa bi u tom smislu bilo zanimljivo pratiti udio stranih autora i prisutnost engleskog jezika kao univerzalnog jezika znanstvene zajednice.

Literatura:

1. Dragičević, N. (2022) Interdisciplinarnost u visokom obrazovanju: kritički osvrt i konceptualni oblik. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 20(2), str. 75–92. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/420180> [19.11.2025.]
2. Đulabić, V. (2007) Europski standardi i budućnost znanstveno-istraživačkog časopisa – ograničenja i izazovi. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 7(4), str. 875–885. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/199579> [17.11.2025.]
3. Hebrang Grgić, I. (2015) Komunikacija putem časopisa u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. U: Hebrang Grgić, I. (ur.). (*Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti*). Zagreb: Školska knjiga. Str. 7–12.
4. Katić, T. i Penava, Z. (2005) Uključivanje nacionalno orijentiranih časopisa u časopisnu elitu međunarodnog značenja ili što znanstvena periferija može ponuditi metropoli? *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 48(2), str. 69–78. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/vbh-2009/datoteke/152.pdf> [17.11.2025.]
5. Katz, J. S. i Martin, B. R. (1997) What is research collaboration?. *Research Policy*, 26(1), str. 1–18. Dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/eee/respol/v26y1997i1p1-18.html> [01.08.2025.]
6. Krelja Kurelović, E., Rako, S. i Tomljanović, J. (2013) Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju. U: Rudić, D. (ur.). *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, 1(1), str. 1–14. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/464571> [04.08.2025.]
7. Krvavac, A. i Bartolić, Lj. (1997) *Information Written English in Scientific Communication*. Zagreb: Fakultet strojarstva i brodogradnje.
8. Romić, K. i Mitrović, G. (2021) Izazovi u znanstvenoj komunikaciji – gdje objaviti znanstveni rad. *Sigurnost*, 63(4), str. 391–404. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/390611%20%20%20> [04.04.2024.]
9. Sovacool, B. K. (2023) Reprint of: The privilege of learning and serendipity: My principles of publishing research for a new academic era. *Energy Research & Social Science*, 100, str. 103–133. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629623001937> [06.08.2025.]
10. Wasserbauer, B. i Varičak, I. (2009) *Znanstveni i stručni rad: načela i metode*. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
11. Zajec, J. (2001) Elektroničke serijske publikacije na mreži. *Medijska istraživanja*, 7(1–2), str. 69–78. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=36823 [05.05.2024.]
12. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (2021) *Narodne novine* 111, 1941. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_111_1941.html [27.02.2024.]

13. *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu* (2011) Wasserbauer, B. (ur.). Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
14. *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu* (2012) Wasserbauer, B. (ur.). Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
15. *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu* (2013) Wasserbauer, B. (ur.). Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
16. *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu* (2019) Wasserbauer, B. (ur.). Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
17. Zelenika, R. (2011) *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. Knj. 3, Znanost – poluga održive egzistencije čovječanstva*. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci; Kastav: IQ plus.
18. Simonić, A. (2005) *Znanost – najveća avantura i izazov ljudskog roda*. Zagreb: Medicinska naklada.

Lea Bakić
Knjižnica Instituta za arheologiju
lbakic@iarh.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Goranka Mitrović
knjižničarska savjetnica u miru
goranka218@gmail.com

Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama: uloga i doprinos u knjižničarskoj zajednici

Commission for Library Statistics and Performance Indicators in
Libraries:
Role and Contribution in the Library Community

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 18. 7. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 30. 10. 2025.

Sažetak: Cilj je ovog rada prikazati osnutak, djelovanje i dostignuća Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama pri Hrvatskom knjižničarskom društvu s posebnim naglaskom na njezinu ulogu u unapređenju sustavnog praćenja i vrednovanja rada knjižnica u Hrvatskoj.

U fokusu je razdoblje od osnivanja Komisije 1997. godine do danas i njezin značaj u promicanju suvremenih praksi prikupljanja, obrade i interpretacije statističkih podataka u knjižničnom poslovanju. Predstavljene su članovi Komisije te njihove uloge i doprinosi od samih početaka njezina djelovanja. Detaljno su prikazane aktivnosti Komisije, kao i teme sa šest okruglih stolova održanih tijekom 28 godina rada Komisije.

Iz pregleda rada Komisije razvidan je njezin doprinos knjižničarskoj zajednici poglavito vezan uz uvođenje novih pristupa i poboljšanja postupaka vrednovanja knjižničnih usluga, bolju organizaciju knjižničnih procesa i veću transparentnost knjižnica. Time je Komisija postala važan čimbenik u promicanju profesionalnih standarda i osiguravanju kvalitete knjižničnih usluga u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: Hrvatsko knjižničarsko društvo, ISO standard, knjižnična statistika, Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama, okrugli stolovi

Abstract: The aim of this paper is to present the establishment, activities, and achievements of the Commission for Library Statistics and Performance Indicators in Libraries under the Croatian Library Association, with a particular emphasis on its role in improving the systematic monitoring and evaluation of library activities in Croatia.

The focus is on the period from the Commission's foundation in 1997 to the present day, highlighting its impact in advancing modern practices in the collection, processing, and interpretation of statistical data in library operations. The paper also presents the members of the Commission, along with their roles and contributions from the very beginning of its work. The Commission's activities are described in detail, including the themes of six round tables held over 28 years of its operation.

An overview of the Commission's work reveals its significant contribution to the library profession, particularly in introducing new approaches and improving the evaluation of library services, enhancing the organization of library processes, and increasing transparency within libraries. As such, the Commission has become a key factor in promoting professional standards and ensuring the quality of library services in the Republic of Croatia.

Keywords: Commission for Library Statistics and Performance Indicators in Libraries, Croatian Library Association, ISO standard, library statistics, round tables

1. Uvod

Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama djeluje u okviru Hrvatskog knjižničarskog društva (HKD) od 1997. godine. Tijekom skoro tri desetljeća postojanja uvelike je doprinijela razvoju knjižnične statistike i vrednovanja rada knjižnica u Hrvatskoj. Od samih je početaka okupljala stručnjake iz područja statistike, a njezine su članice i predsjednice bile redom istaknute osobe hrvatskog knjižničarstva. Komisija je tijekom kontinuiranog djelovanja promicala prakse koje doprinose standardiziranom prikupljanju i analizi knjižnične statistike radi poboljšanja poslovanja, planiranja i zagovaranja knjižnica na međunarodnoj i nacionalnoj razini.

Također, bila je ključna u razvoju sustava elektroničkog prikupljanja podataka o poslovanju knjižnica i organizirala je niz okruglih stolova koji su okupili domaće i strane stručnjake. Suradnjom s brojnim institucijama, uključujući Državni zavod za statistiku, Hrvatski zavod za norme, Međunarodnu organizaciju za normizaciju i IFLA-u (engl. *International Federation of Library Associations and Institutions* – Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova), Komisija je oblikovala okvir za profesionalno vrednovanje knjižničnih usluga i uspostavila kulturu poslovanja utemeljenog na dokazima.

Ovaj se rad osvrće na povijest, strukturu i doprinos Komisije, ističući njezinu ulogu u modernizaciji hrvatskog knjižničnog sustava kroz razvoj smjernica, alata i metoda za mjerenje učinkovitosti i kvalitete knjižničnih usluga.

2. Osnivanje i članovi Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama

Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti Hrvatskog knjižničarskog društva (HKD) započela je s radom 19. svibnja 1997., kada je prihvaćen prijedlog za osnivanje Radne grupe za bibliotečnu statistiku (u daljnjem tekstu: Radna grupa). Radnu grupu činile su dvije predstavnice Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (Marina Mihalić i Dubravka Stančin Rošić) te predstavnica Hrvatskog zavoda za statistiku. Komisija je službeno osnovana 23. lipnja 1997. godine, nakon čega je sastavljen plan rada za 1998., a Marina Mihalić izabrana je za predsjednicu tadašnje Radne grupe (HBD Novosti, 1997).

Glavni zadatak Radne grupe bio je prikupljanje i prevođenje važnih dokumenata iz tadašnjeg Hrvatskog zavoda za statistiku (HZS) (danas Državni zavod za statistiku (DZS)), Instituta za statistiku (UIS), IFLA-e i Europske unije, u svrhu usklađivanja knjižničarske djelatnosti s najboljim međunarodnim praksama. Posebna pažnja posvećena je integraciji Međunarodnog standarda za knjižničnu statistiku ISO 2789 u hrvatski knjižnični sustav.

Dana 7. travnja 1998. Hrvatsko bibliotekarsko društvo promijenilo je naziv u Hrvatsko knjižničarsko društvo te steklo status udruge. Istovremeno, dotadašnja Radna grupa za bibliotečnu statistiku preimenovana je u Komisiju za statistiku (HBD Novosti, 1998).

Popis komisija i sekcija Društva s imenima tadašnjih predsjednika objavljen je 1999. godine u listopadskom izdanju *Novosti* HKD-a u rubrici *Iz rada društva*. Unutar Sekcije za upravljanje i tehnologiju, čija je predsjednica bila Mirna Willer, navedena je i Komisija za statistiku, na čijem je čelu bila Marina Mihalić (HKD Novosti, 1999).

Na 31. skupštini HKD-a održanoj u Zadru 1998. godine za mandatno razdoblje 1996. – 1998. Komisija je imala četiri člana (HKD, 1998). Isti broj članova zadržan je i u sljedećim mandatnim razdobljima: 1999. – 2000. (32. skupština, Lovran, 2000. godine) i 2000. – 2002. (33. skupština, Daruvarske toplice, 2002. godine). Tijekom tog razdoblja članice Komisije bile su: Marina Mihalić (predsjednica), Dubravka Stančin Rošić i Danijela Živković iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK) te Senka Bosner iz Hrvatskog zavoda za statistiku (HZS) (HKD, 2000; HKD, 2002).

Broj članova Komisije za statistiku povećavao se postupno tijekom narednih godina. Na 34. skupštini HKD-a u Šibeniku 2004. godine za mandatno razdoblje 2002. – 2004. pridružile su se Komisiji tri nove članice: Goranka Mitrović, Tatjana Nebesny i Jadranka Slobodanac, dok su Dubravka Stančin Rošić i Senka Bosner napustile Komisiju zbog umirovljenja (HKD, 2004).

Na 35. skupštini HKD-a održanoj 2006. godine na Plitvičkim jezerima, za razdoblje 2004. – 2006., Komisiji se službeno pridružila Senka Bosner kao vanjska članica. U sljedećem dvogodišnjem razdoblju (2006. – 2008.) Senka Bosner postaje pridružena članica, a Jadranka Slobodanac napušta Komisiju (HKD, 2006).

Komisija za statistiku na 36. skupštini u Puli održanoj 2008. godine mijenja ime u Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama (HKD, 2008).

Na 37. skupštini održanoj u Tuheljskim toplicama 2010. godine, za mandatno razdoblje 2008. – 2010., Aleksandra Pikić Jugović i Jadranka Solda pridružuju se Komisiji (HKD, 2010).

Za mandatno razdoblje 2010. – 2012. na 38. skupštini u Osijeku održanoj 2012. godine Komisija dobiva dvije nove članice: Korneliju Petr Balog, koja ujedno postaje nova predsjednica, i Martinu Dragiju Ivanović (HKD, 2012).

U razdoblju 2012. – 2014. broj članova ostaje nepromijenjen. Na 39. skupštini u Splitu 2014. godine predsjednica Komisije ponovno postaje Marina Mihalić (HKD, 2014).

Na 41.¹ skupštini održanoj u Primoštenu 2016. godine za mandatno razdoblje 2014. – 2016. pridružuju se Komisiji tri nove članice: Evgenia Arh, Nikolina Škorić i Irena Urem. Istovremeno, Tatjana Nebesny i Danijela Živković odlaze u mirovinu i predaju svoja članstva mlađim kolegicama (HKD, 2016).

U mandatnom razdoblju 2016. – 2018. na 43. skupštini u Opatiji 2018. godine, Aleksandra Pikić postaje predsjednica, Kristina Krpan ulazi u Komisiju kao redovna članica, dok Nikolina Škorić napušta Komisiju (HKD, 2018).

Godine 2020. za mandatno razdoblje 2018. – 2020. zbog pandemije COVID-19 virtualno je održana 45. skupština, uz prijenos iz NSK-a s ograničenim brojem sudionika uživo. Nove članice Komisije postaju Ivančica Đukec Kero i Sanja Heberling Dragičević, a dugogodišnja predsjednica Marina Mihalić postaje pridružena članica (HKD, 2020).

Za razdoblje 2020. – 2022. na 47. skupštini u Zadru predsjednica Komisije postaje Irena Urem, kao redovna se članica u Komisiju uključuje Matilda Justinić, a Neda Adamović postaje pridružena članica. Komisija je tijekom ovog mandatnog razdoblja imala najveći broj članova do tada – ukupno 12 (HKD, 2022).

Na 49. skupštini HKD-a, održanoj 2024. godine u Opatiji za razdoblje 2022. – 2024., predsjednica Komisije postaje Evgenia Arh. Neda Adamović i Ljiljana Poljak Bilić postaju redovne članice, dok dugogodišnja predsjednica i osnivačica Komisije Marina Mihalić napušta Komisiju. U tom trenutku Komisija broji 10 članova (HKD, 2024).

---

¹ Prema Statutu HKD-a redovna se skupština HKD-a održava svake godine, izborna skupština svake dvije godine, a izvanredna skupština po potrebi. Godine 2015. održala se 40. redovna skupština, a 2016. 41. izborna skupština. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/o-nama/statut/>.

Za mandatno razdoblje 2024. – 2026. predsjednica ostaje Evgenia Arh. Goranka Mitrović istupa iz Komisije dok se kao nove članice pridružuju Maja Stazić i Ana Peranić.

Od osnutka do danas predsjednice Komisije bile su: Marina Mihalić (1997. – 2010.; 2012. – 2016.), Kornelija Petr Balog (2010. – 2012.), Aleksandra Pikić Jugović (2016. – 2020.), Irena Urem (2020. – 2022.) i Evgenia Arh (2022. – danas).

U posebnom izdanju HKD-a (*80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva*, 2020), objavljenom 2020. godine povodom 80 godina Hrvatskog knjižničarskog društva (1940. – 2020.) tadašnja predsjednica Komisije Aleksandra Pikić Jugović predstavila je Komisiju za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama u okviru Sekcije za upravljanje i tehnologiju. U svom radu prikazala je Komisiju od osnutka, istaknuvši njezine ciljeve, suradnju s drugim institucijama te aktivnosti u proteklom razdoblju, a upravo iz tog rada crpljeni su podaci za ovaj pregled.

O radu Komisije i njezinim počecima pisala je i dugogodišnja predsjednica te osnivačica Komisije Marina Mihalić (Mihalić, 2012).

3. Misija Komisije

Cilj tadašnje Radne grupe bio je implementacija Međunarodnog standarda za knjižničnu statistiku ISO 2789 u hrvatski knjižnični sustav. Također, prikupljali su se i prevodili važni dokumenti vezani uz knjižničnu statistiku Hrvatskog zavoda za norme (HZN), Međunarodne organizacije za normizaciju (ISO), IFLA-e i Europske unije. Komisija je tijekom 28 godina djelovanja naglašavala potrebu za sustavnim prikupljanjem i analizom podataka te vrednovanjem knjižničarske prakse u svim vrstama knjižnica.

Svojim aktivnostima zalagala se za: promicanje standardiziranog prikupljanja i upotrebe knjižnične statistike u hrvatskim knjižnicama prema nacionalnim i međunarodnim standardima; poticanje studija slučaja i primjene dobrih rješenja u korištenju knjižnične statistike te mogućnosti njihove usporedbe na nacionalnoj i međunarodnoj razini; suradnju s nadležnim državnim institucijama koje su zadužene za prikupljanje statistike i primjenu standarda; suradnju s međunarodnim stručnim organizacijama i provedbu projekata s ciljem unapređenja prakse u području knjižnične statistike. Podržavala je razvoj i implementaciju sustava praćenja i prikupljanja podataka potrebnih za upravljanje knjižnicama, kao što su pokazatelji uspješnosti prema međunarodnim standardima (npr. ISO 11620) (Zapisnik sa 6. sjednice, 2019).

U proteklom razdoblju Komisija je usko surađivala s Državnim zavodom za statistiku na izradi programa statističkih aktivnosti za područje statistike obrazovanja, kulture, istraživanja i razvoja u skladu s međunarodnim standardima. Također, ostvarila je suradnju s

TO 46 – Tehničkim odborom za bibliotekarstvo, dokumentaciju i informacije pri tadašnjem Državnom zavodu za mjeriteljstvo u pogledu normi i propisa za područje knjižničarstva. Hrvatski zavod za norme usvojio je međunarodne norme: HRN ISO 2789 (2007, 2014) za knjižničnu statistiku, a Komisija je surađivala i na prijevodu novih izdanja normi ISO 2789 i ISO 11620 te je na 6. okruglom stolu *Razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima 2024.* godine dan pregled njihovih promjena.

Nadalje, Komisija je aktivno sudjelovala u projektu *Sustav jedinstvenog elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju knjižnica* u suradnji s Hrvatskim zavodom za knjižničarstvo pri NSK-u. Doprinijela je izgradnji sustava za prikupljanje knjižnične statistike i mjerenja uspješnosti knjižnica od 2018. godine, što se od tada redovito provodi za sve vrste knjižnica. Komisija je sudjelovala u javnoj raspravi o nacrtima dokumenata Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) koji se odnose na vrednovanje knjižnica visokih učilišta. Njezini prijedlozi imali su za cilj naglasiti važnost uloge knjižnica u znanstvenom i nastavnom procesu visokoškolskih institucija, a većina je i prihvaćena. Također, ostvarena je suradnja s IFLA-inom Komisijom za statistiku na međunarodnoj razini (80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2020).

4. Okrugli stolovi Komisije

Tijekom 28 godina djelovanja Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama, u suradnji s NSK-om i Medicinskim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, održano je šest okruglih stolova. Jednodnevni stručni skupovi okupljali su domaće i strane stručnjake, kao i zainteresiranu stručnu javnost, a bili su posvećeni temama vezanim uz vrednovanje knjižnica. Istaknute teme bile su: organizacija sustava za prikupljanje knjižnične statistike i vrednovanje poslovanja knjižnica putem pokazatelja uspješnosti, istraživanje kvalitete knjižničnih usluga i zadovoljstva korisnika te vrednovanje znanstvene produktivnosti. Na spomenutim okruglim stolovima sudjelovali su ne samo domaći stručnjaci već i izlagači iz Slovenije, Velike Britanije, Njemačke i Finske. Članice Komisije za statistiku i članice suradničkih komisija činile su programski i organizacijski odbor svih okruglih stolova.

4.1. Prvi okrugli stol

Prvi okrugli stol *Knjižnična statistika i međunarodna norma ISO 2789 (2003): situacija u Hrvatskoj i iskustva drugih zemalja* održan je u NSK-u 21. svibnja 2004. godine u organizaciji Komisije za statistiku i NSK-a (Mihalić, 2004). Povod održavanja okruglog stola bio je donošenje revidirane međunarodne norme 2789 za knjižničnu statistiku 15. veljače 2003. godine koju je usvojila Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO). U suradnji s Državnim zavodom za normizaciju i mjeriteljstvo najavljen je njezin hrvatski prijevod.

Predstavljen je hrvatski prijevod međunarodne norme ISO 2789 koja je u odnosu na izdanje iz 1991. kao novost definirala mjerenje učinkovitosti knjižnica i prikupljanje podataka o elektroničkim izvorima i uslugama.

Okrugli stol organiziran je kako bi upozorio na važnost primjene međunarodnih normi sa svrhom postizanja sukladnosti i usporedivosti knjižnične djelatnosti kako na nacionalnoj razini, tako i na međunarodnoj. Načelnica Odjela statistike obrazovanja iz Državnog zavoda za statistiku Senka Bosnar izvijestila je okupljene sudionike Okruglog stola o statističkim istraživanjima knjižnica u RH. Prikupljanje, obrada i objavljivanje statističkih podataka odvijalo se svake treće godine za prethodnu godinu. Pratili su se tako podaci o knjižnicama od 1960. godine. Upitnik za prikupljanje podataka usklađen je s tadašnjim *Zakonom o knjižnicama* i UNESCO-ovim (engl. *The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* – Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu) standardom i obuhvaćao je sve vrste knjižnica osim školskih. Podaci o školskim knjižnicama prikupljali su se sa svim ostalim podacima o osnovnim i srednjim školama.

Predsjednica TO 46 pri Hrvatskom zavodu za norme Jasenka Zajec izlagala je o hrvatskoj normizaciji u području knjižničarstva koja se odražava i kroz djelovanje Radne grupe za normizaciju HKD-a.

Kako bi iskustva prikupljanja knjižnične statistike u drugim zemljama pripomogla u rješavanju situacije u Hrvatskoj, na Okrugli su stol pozvani i gosti iz stranih zemalja. Eva Kodrič-Dačić, viša knjižničarska specijalistica i voditeljica Državne matične službe za knjižničarstvo iz Narodne i univerzitetne knjižnice u Ljubljani, prikazala je način prikupljanja statistike knjižnice na temelju upitnika izrađenog pri njihovoj matičnoj službi za knjižničarstvo oblikovanog po uzoru na međunarodne standarde, a koji omogućuje međunarodnu usporedivost mjerenja.

Pozvano izlaganje na Okruglom stolu održao je Eric Davies iz Velike Britanije, ravnatelj posebne jedinice za statistiku sa Sveučilišta u Loughboroughu kao središta za prikupljanje, obradu, analizu i diseminaciju rezultata knjižnične statistike. Zaključno, naglašena je uloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u pokretanju sveobuhvatnog prikupljanja i obrade statističkih podataka o radu knjižnica.

4.2. Drugi okrugli stol

Drugi okrugli stol *Od statistike do pokazatelja uspješnosti* održao se u NSK-u 8. travnja 2011. godine u organizaciji Komisije za upravljanje i suvremeni menadžment i Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama te NSK-a (Mihalić, 2012). Jednodnevni stručni skup tematski je okupio dva okrugla stola: 4. okrugli stol Komisije za upravljanje i suvremeni menadžment s temom *Upravljanje i organizacija svakodnevnog posla* i 2. okrugli

stol Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama pod nazivom *Od statistike do pokazatelja uspješnosti*. Okrugli stol organiziran je s ciljem poticanja razvoja okvira za vrednovanje knjižnica, kao i radi uspostavljanja sustava praćenja knjižničnih aktivnosti.

Jedna od pozvanih izlagačica bila je Roswitha Poll koja je 2004. godine bila ravnateljica Sveučilišne knjižnice u Münsteru. Od 1989. godine sudjelovala je u radu Sekcije IFLA-e za polje knjižnične statistike te predsjedala radnim skupinama i odborima za knjižničnu statistiku pri ISO-u. Objavila je priručnik (*Measuring quality: performance measurement in libraries* – Mjerenje kvalitete: mjerenje uspješnosti u knjižnicama) iz područja knjižnične statistike i vrednovanja rada knjižnica koji je doživio dva izdanja, 1996. i 2007. godine. Njezino pozvano izlaganje *Od statistike do evaluacije mjerenja kvalitete knjižnica (From statistics to quality measure evaluation of libraries)* govorilo je o tadašnjem pristupu kvalitativnim i kvantitativnim pokazateljima i vrednovanju knjižnica, a na radionici nazvanoj *Procjena utjecaja knjižnica (Assessing the impact of libraries)* izložila je metode vrednovanja.

Komisija je nakon održanog Okruglog stola priredila tematski broj časopisa *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* (VBH, 2012). Gošće urednice Kornelija Petr Balog i Marina Mihalić odabrale su šest priloga koji su proizašli iz izlaganja na Okruglom stolu, a bavili su se različitim perspektivama vrednovanja rada knjižnica. U navedenom broju VBH-a objavljen je i prijevod IFLA-ina *Manifesta o knjižničnoj statistici* koji je prevela članica i predsjednica Komisije (2010. – 2012.) Kornelija Petr Balog (Leščić, 2012).

4.3. Treći okrugli stol

Vrednovanje, upravljanje i zagovaranje ishoda u knjižnicama: mogućnosti uspostave ravnoteže poslovnih i tradicionalnih knjižničarskih vrijednosti naziv je trećeg okruglog stola održanog u NSK-u 29. svibnja 2015. godine u organizaciji triju komisija HKD-a (Komisija za upravljanje, Komisija za knjižničnu statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama i Komisija za javno zagovaranje) te NSK-a (Vrednovanje, 2015). Navedene komisije odlučile su zajednički organizirati okrugli stol zbog važnosti i povezanosti tema koje su nadilaze struku.

U okviru tematskog bloka *Koje pokazatelje prikupljamo i kako vrednujemo uspješnost u knjižnicama*, a koji se odnosio na Komisiju za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama, održano je pet izlaganja. Pozvano izlaganje održao je Markku A. Laitinen iz Nacionalne knjižnice Finske izravnim javljanjem putem videopoveznice iz Pariza sa 7. međunarodne konferencije o kvalitativnim i kvantitativnim metodama u knjižnicama (*7th International Conference on Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*). Izlaganje pod nazivom *Osporavanje tradicionalnih metoda evaluacije u vrtlogu promjena (Challenging the Traditional Evaluation Methods in the Maelstrom of Change)* govori o potrebi promjena

kulture mjerenja poslovanja knjižnica iz tradicionalnog na proaktivniji način te o tome kako kroz korelaciju kvantitativnog i kvalitativnog prikupljanja statističkih podataka doći do novih načina iskazivanja pokazatelja uspješnosti knjižnica i njihovog vrednovanja. U fokusu ostalih izlagača bili su pokazatelji uspješnosti i vrednovanje knjižnica.

Marina Mihalić izlagala je o vrednovanju kvalitete u knjižnicama i to prema smjernicama za praksu vrednovanja kvalitete. Prikazane su međunarodne norme za statistiku, pokazatelje uspješnosti te metode i načini vrednovanja ishoda u knjižnicama.

Edita Bačić i Zrinka Udiljak Bugarinovski govorile su o ulozi knjižnice u kontekstu osiguranja kvalitete visokih učilišta, a koje obuhvaća i vrednovanje rada fakultetskih knjižnica u odnosu na odgovarajuće QMS zahtjeve (*Quality management solutions* – Sustav upravljanja kvalitetom).

Orietta Lubiana i Sanja Heberling Dragičević u svom su izlaganju prikazale izradu naputaka i pokazatelja kvalitete knjižnične djelatnosti na primjeru Sveučilišne knjižnice Rijeka.

Zadnje izlaganje iz bloka knjižnične statistike bilo je izlaganje Kristine Romić i Goranke Mitrović. Odnosilo se na vrednovanje knjižničnog fonda Zbirke disertacija i magistarskih radova NSK-a koji su obranjeni 2013. godine na Sveučilištu u Zagrebu uz pomoć citatne analize, a čiji su autori korisnici NSK-a. Prikazanim istraživanjem nastojala se utvrditi zastupljenost citirane građe u fondu NSK-a kako bi se saznalo u kojoj mjeri postojeći fond Knjižnice omogućuje i podržava znanstveno-istraživački rad hrvatskih znanstvenika.

4.4. Četvrti okrugli stol

Četvrti okrugli stol *Vrednovanje knjižnica: razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima* (slika 1) održan je u NSK-u 25. svibnja 2018. godine u organizaciji Komisije za statistiku i NSK-a (4. okrugli stol, n. d.). Teme Okruglog stola obuhvatile su područje sustava za prikupljanje knjižnične statistike i vrednovanje poslovanja knjižnica putem pokazatelja uspješnosti. Raspravljalo se o kvaliteti knjižničnih usluga i zadovoljstvu korisnika, kao i o vrednovanju znanstvene produktivnosti. Navedene teme u svojim je izlaganjima obradilo sedam izlagača.

Kornelija Petr Balog u izlaganju *Važnost statistike u knjižničnom poslovanju: globalna perspektiva* predstavila je IFLA-in projekt *Global Library Statistics for IFLA World Report*. Naglasila je i poteškoće pri kreiranju međunarodnog statističkog upitnika, prepreke u njegovu provođenju te vrijednost prikupljenih podataka. Istaknuta je i važnost tih podataka za komunikaciju i zagovaranje knjižnica kod donositelja odluka i financijera na svjetskoj razini.

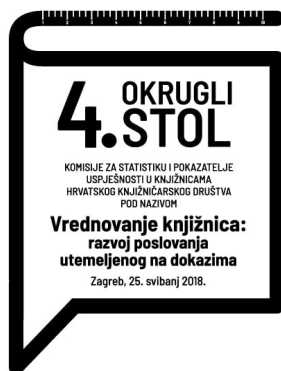
Eva Kodrič-Dačić iz Narodne i univerzitetne knjižnice Ljubljana u izlaganju *BibSiSt: što, kako, zašto?* predstavila je redovno godišnje prikupljanje statističkih podataka o slovenskim knjižnicama i postupke koji su povezani s njegovom izvedbom.

Dunja Marija Gabriel i Frida Bišćan predstavile su *Projekt knjižnične online statistike* fokusirajući se na izazove u odabiru pokazatelja uspješnosti i prikupljanju podataka. Online sustav statistike NSK-a temelji se na normama HRN ISO 2789:2014 (Međunarodna knjižnična statistika) i HRN ISO 11620:2014 (Pokazatelji učinka knjižnice) te obuhvaća 13 zajedničkih pokazatelja uspješnosti za sve vrste knjižnica i dodatne statističke podatke specifične za pojedine knjižnične sustave.

Ivančica Đukec Kero i Kristina Krpan u izlaganju *Izazovi prikupljanja statističkih podataka: iskustvo Matične i razvojne službe KGZ-a* predstavile su ključne izazove ovog procesa na temelju iskustva Matične i razvojne službe KGZ-a.

Aleksandra Pikić Jugović izlaganjem *Instrumenti za mjerenje kvalitete knjižnične usluge* predstavila je tri instrumenta za mjerenje kvalitete knjižnične usluge. SERVQUAL (1988.) mjeri kvalitetu usluge pomoću pet dimenzija: opipljivi elementi, pouzdanost, odgovornost, sigurnost i razumijevanje korisnika. LibQUAL+™ (najpopularniji instrument 2018.) mjeri percepciju kvalitete knjižničnih usluga pomoću tri dimenzije: osoblje, kontrola informacija i prostor knjižnice, koristeći skalu od 1 do 9. LSQA (testiran 2016.) najnoviji je instrument s 44 tvrdnje, fokusiran na četiri područja: infrastrukturu, zbirku, osoblje i usluge. Za razliku od prethodnih modela, ispitanici na skali od jedan do pet ocjenjuju samo pruženu uslugu.

Goranka Mitrović u izlaganju *Bibliometrijske usluge knjižnica u vrednovanju znanstvene produktivnosti na primjeru Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* predstavila je bibliometrijske usluge NSK-a, fokusirajući se na ključne pokazatelje znanstvenog doprinosa autora, institucija i vrijednosti časopisa. Analiza je provedena na uzorku hrvatskih znanstvenika koji su proteklih pet godina stjecali profesionalna priznanja te na časopisima koji su tražili financijsku potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. Rezultati su pokazali da bibliometrijske usluge postaju važan segment uspješnosti poslovanja knjižnice.

Slika 1. Logo 4. okruglog stola Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama (izvor: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/359/index.html>)

4.5. Peti okrugli stol

Peti okrugli stol *Razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima: Što su Vaša mjerila?* (slika 2) održan je u hibridnom obliku 29. rujna 2021. na Medicinskom fakultetu u Rijeci (5. okrugli stol, n. d.). Organizator skupa bila je Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama HKD-a, u suorganizaciji s Medicinskim fakultetom Sveučilišta u Rijeci i Knjižničarskim društvom Rijeka. Cilj je skupa bio potaknuti razmjenu iskustava te promovirati različite metode prikupljanja podataka o uspješnosti knjižnica, s naglaskom na razvoj i unapređenje knjižničnih usluga i poslovanja. Skup je bio dostupan i putem Zoom aplikacije, omogućujući sudjelovanje na daljinu.

U prvom pozvanom predavanju Kornelija Petr Balog u radu *Organizacijska kultura u knjižnicama – zašto ju je potrebno poznavati?* problematizira važnost organizacijske kulture u knjižničnom okruženju. Organizacijska je kultura važna i u kontekstu upravljanja znanjem (*knowledge management*), pri čemu je potrebno postići visoku razinu povjerenja djelatnika prema upravi i upravljačkim tijelima organizacije (knjižnice). Rad se osvrće i na elemente organizacijske kulture koji pridonose kreiranju kulture vrednovanja te na model zrelosti kvalitete u knjižnicama.

U drugom predavanju Aleksandra Pikić Jugović predstavila je Sustav jedinstvenog elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju knjižnica. Stupanjem na snagu *Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (NN 17/19, 98/19) 2019. godine sve knjižnice u Hrvatskoj imaju zakonsku obvezu prikupljanja i dostavljanja statističkih podataka dok Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu upravlja ovim Sustavom. Sustav je nadograđen parametrima za grupiranje knjižnica prema pokazateljima uspješnosti.

Dunja Marija Gabriel i Frida Bišćan održale su izlaganje pod nazivom *Prijedlog koeficijenata izvodljivosti Standarda za narodne knjižnice i Standarda za školske knjižnice: mjerila za praćenje i vrednovanje kvalitete knjižnica i razvoj knjižnične djelatnosti*. Prijedlog uključuje tablicu s koeficijentima izvodljivosti koji određuju postupne rokove do 2025. godine za postizanje standarda u područjima knjižnične građe, osoblja, prostora, opreme i rada s korisnicima. Ovi pokazatelji omogućuju osnivanje novih knjižnica, praćenje i vrednovanje postojećih te samoevaluaciju i razvoj knjižnične djelatnosti na temelju dokaza.

Sanja Heberling Dragičević u izlaganju *Što i kako mjerimo u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka i tko nas nadzire?* prikazala je sustav mjerenja i vrednovanja kvalitete rada Sveučilišne knjižnice Rijeka koji od 2010. godine vodi Odbor za kvalitetu prema internom Pravilniku. Sustav osiguravanja kvalitete kontinuirano se prilagođava nacionalnim i međunarodnim propisima, strategijama Sveučilišta u Rijeci te preporukama unutarnjih i vanjskih nadzornih tijela.

Ivančica Đukec Kero i Kristina Krpan izlaganjem *Recite nam koliko smo dobri!* prikazale su sustav vrednovanja poslovanja Knjižnica grada Zagreba, s naglaskom na metodologiju i

instrumente mjerenja uspješnosti. Cilj vrednovanja je unapređenje knjižničnih usluga kroz sustavno planiranje i implementaciju dobivenih spoznaja. Rezultati vrednovanja često potiču razvoj novih usluga (*ZaKi Book*), modernizaciju postojećih (*online* upis i obnova članstva) te organizaciju edukacija i prilagodbu poslovanja.

Na Okruglom stolu održana je panel-diskusija u trajanju od 90 minuta u kojoj su sudjelovale Martina Dragija Ivanović, Aleksandra Pikić Jugović i Tatjana Aparac-Jelušić. Zaključak rasprave bio je da se odlučivanje temeljeno na podacima mora primjenjivati u svakodnevnom radu i na svim razinama knjižničnog sustava. Posebno su istaknuta dva ključna pitanja: koji su podaci potrebni donositeljima odluka i kako knjižničari trebaju prezentirati podatke da bi bili jasniji i prihvatljiviji. Na ova su pitanja pokušale odgovoriti sudionice panel-diskusije, pružajući uvid u teorijske i praktične aspekte knjižničarstva te izazove u donošenju odluka temeljenih na dokazima.

Slika 2. Logo 5. okruglog stola Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama
(izvor: <https://sway.cloud.microsoft/ahKlcXKXSgGCaCTx?ref=Link&loc=play>)

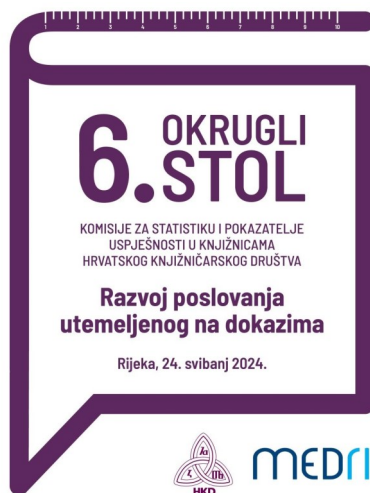
4.6. Šesti okrugli stol

Razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima naziv je šestog okruglog stola (slika 3) održanog na Medicinskom fakultetu u Rijeci 24. svibnja 2024. godine u organizaciji Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama HKD-a, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Knjižničarskog društva Rijeka te uz financijsku podršku Ministarstva kulture i medija RH (Krpan, 2024). Predstavljeno je šest izlaganja koja su obuhvatila različite aspekte prikupljanja i korištenja podataka u knjižnicama.

U uvodnom izlaganju Goranka Mitrović predstavila je rad Komisije – od njezina osnutka do aktualnih tema i izazova. Kroz povijesni presjek istaknuta su nastojanja Komisije u području razvoja knjižničarske struke u Hrvatskoj te sustavnog prikupljanja i primjene podataka, što je poslužilo kao izvrstan uvod u daljnja izlaganja s praktičnim primjerima.

Sljedeća su izlaganja prikazala primjere obrade podataka iz perspektive matičnih i razvojnih službi te njihovu ulogu u zagovaranju boljeg statusa knjižnica. Aleksandra Pikić Jugović istaknula je prikupljanje i korištenje podataka za vrednovanje i zagovaranje u sveučilišnim knjižnicama dok je Alka Stropnik predstavila model sufinansiranja za osiguravanje kontinuiranog financiranja školskih knjižnica. Primjer obrade podataka u narodnoj knjižnici predstavile su Andreja Silić Švonja i Nataša Frgačić, analizirajući zbirke Gradske knjižnice Rijeka prema modelu Conspectus. Martina Dragija Ivanović i Ljiljana Poljak Bilić prikazale su akademsku perspektivu korištenja statističkih podataka u obrazovanju studenata informacijskih znanosti. Matilda Justinić osvrnula se na izmjene međunarodnih normi za knjižničnu statistiku (HRN ISO 2789:2023 i HRN ISO 11620:2024) te njihov utjecaj na Sustav jedinstvenog elektroničkog prikupljanja podataka o poslovanju knjižnica u Hrvatskoj.

Sva su izlaganja naglasila važnost prikupljanja i korištenja statističkih podataka za unapređenje poslovanja knjižnica i njihovo zagovaranje dok je Okrugli stol potvrdio ulogu platforme za razmjenu iskustava i poticaj knjižničarima na aktivno korištenje prikupljenih podataka.

Slika 3. Logo 6. okruglog stola Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama
(izvor: <https://sway.cloud.microsoft/syciqJMzeCECaJL4?ref=Link>)

5. Zaključak

Zahvaljujući djelovanju Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama došlo je do značajnih pomaka u standardizaciji i unapređenju knjižnične statistike. Najvažnija dostignuća Komisije uključuju implementaciju međunarodnih standarda, razvoj Sustava jedinstvenog elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju knjižnica u Republici Hrvatskoj, kao i organizaciju stručnih skupova koji među stručnjacima promiču kontinuiranu razmjenu znanja, novih spoznaja i iskustava.

Suradnja Komisije s domaćim i međunarodnim institucijama poput Državnog zavoda za statistiku (DZS), Međunarodne organizacije za normizaciju (ISO), IFLA-e i UNESCO-a igrala je ključnu ulogu u usklađivanju hrvatskog sustava knjižnične statistike s globalnim praksama. Ova suradnja omogućila je primjenu suvremenih metodologija u vrednovanju knjižničnih usluga te potaknula razvoj profesionalnih standarda u knjižnicama u Hrvatskoj.

Komisija je svojim djelovanjem utjecala na poboljšanje organizacije knjižničnih procesa, učinkovitije upravljanje resursima i veću transparentnost rada knjižnica. Povećana dostupnost podataka omogućila je bolje razumijevanje potreba korisnika i optimizaciju knjižničnih programa i usluga.

Iako su aktivnosti Komisije dovele do vidljivog poboljšanja u području knjižnične statistike, pred ovim se područjem i dalje nalaze brojni izazovi povezani s digitalizacijom i brzim tehnološkim promjenama. Kako bi se očuvala relevantnost statističkih podataka u suvremenom knjižničnom okruženju, nužno je nastaviti ulagati u edukaciju knjižničara u području analize i interpretacije podataka, modernizirati metode prikupljanja informacija te jačati suradnju različitih vrsta knjižnica.

Literatura

1. *4. okrugli stol Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama Hrvatskog knjižničarskog društva "Vrednovanje knjižnica: razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima"* (n. d.) Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/359/index.html> [05.06.2025.]
2. *5. okrugli stol Komisije za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama Hrvatskog knjižničarskog društva „Razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima"* (n. d.) Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/487/index.html> [05.06.2025.]
3. *80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva: 1940. – 2020.: spomenica* (2020) Barbarić, A. i Batur, M. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
4. Ivić, K. (1997) Iz rada Društva. *HBD Novosti*, 9, str. 3–4. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/1688.pdf> [07.06.2025.]
5. *Knjižnica i zajednica: inovativnost, inkluzivnost, raznolikost i održivost. 49. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Opatija, 13. – 16. studenog 2024.* (2024) Pleško, J. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/view/56/18/416> [08.05.2025.]

6. *Knjižnica u zajednici: radni materijali. 37. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Tuheljske Toplice, 29. rujna – 2. listopada 2010.* (2010) Sviben, Z. i Žunić, S. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
7. *Knjižnice – fizički, virtualni i pravni prostor za usluge i korisnike: zbornik sažetaka. 41. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Primošten, 12. – 15. listopada 2016.* (2016) Grobenski-Grgurić, A. i Mašina, D. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
8. *Knjižnice – od misije do strategije: zbornik sažetaka. 39. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Split, 15. – 18. listopada 2014.* (2014) Tominac, A. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
9. *Knjižnice, politika, javnost – hrvatske knjižnice u svjetlu europskih integracija: radni materijali. 34. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Šibenik, 22. – 25. rujna 2004.* (2004) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
10. *Knjižnice – ukorak s promjenama: zbornik sažetaka. 38. skupština Hrvatskog knjižničarskog društva, Osijek, 26. – 28. rujna 2012.* (2012) Holcer, D. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
11. *Knjižnice grade nove svjetove: zbornik sažetaka. 47. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Zadar, 5. – 8. listopada 2022.* (2022) Machala, D. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
12. *Knjižnice u doba krize: zbornik sažetaka. 45. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, virtualna konferencija, 7. – 10. listopada 2020.* (2020) Machala, D. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
13. *Knjižnice: ravnice pisane i digitalne baštine: radni materijali. 35. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Plitvička jezera, 27. – 30. rujna 2006.* (2006) Mihalić, M. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
14. *Korisnici u 21. stoljeću – izazov za knjižničarsku struku: radni materijali. 31. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, međunarodni skup, Zadar, 7. – 10. listopada 1998.* (1998) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
15. Krpan, K. (2024) 6. okrugli stol „Razvoj poslovanja utemeljenog na dokazima“. *HKD Novosti*, 88. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/hkdn/article/view/1371> [08.05.2025.]
16. Kunštek, D. (1998) HKD registriran kao udruga. *HBD Novosti*, 11. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/1686.pdf> [07.06.2025.]
17. Leščić, J. (2012) IFLA – Manifest o knjižničnoj statistici. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 55 (1), str. 137–140. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/334> [08.05.2025.]
18. Mihalić, M. (2004) Okrugli stol Knjižnična statistika i međunarodna norma ISO 2789 (2003.) – situacija u Hrvatskoj i iskustva drugih zemalja. *HKD Novosti* 26, str. 37–38.

- Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/50.pdf>
[09.05.2025.]
19. Mihalić, M. (2012) Pregled rada Komisije za statistiku. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 55 (1), str. 120–123. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/331> [09.05.2025.]
  20. *Nova pomagala za novo tisućljeće: radni materijali. 32. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Lovran, 20. – 23. rujna 2000.* (2000) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
  21. *Uloga i mogućnosti knjižnica u ostvarivanju globalnih ciljeva održivog razvoja UN Agende 2030: zbornik sažetaka. 43. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Opatija, 10. – 13. listopada 2018.* (2018) Stropnik, A. i Udiljak Bugarinovski, Z. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
  22. *Upravljanje promjenama u hrvatskim knjižnicama: radni materijali. 33. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Daruvarske toplice, 25. – 27. rujna 2002.* (2002) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
  23. *Usluge [at] usluge.hr: radni materijali. 36. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Pula, 1. – 4. listopada 2008.* (2008) Sviben, Z. i Mauro, I. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
  24. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 55(1)* (2012) Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/broj/7550> [26.05.2025.]
  25. *Vrednovanje, upravljanje i zagovaranje ishoda u knjižnicama: mogućnosti uspostave ravnoteže poslovnih i tradicionalnih knjižničarskih vrijednosti: okrugli stol, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 29. 05. 2015.: radni materijali* (2015) Mihalić, M. (ur.). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.
  26. *Zapisnik sa 6. sjednice Stručnog odbora HKD-a* (2019) Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/wp-content/uploads/2022/11/SO-6-Zapisnik.pdf> [26.05.2025.]
  27. Živković, D. i Pintarić, K. (1999) Iz rada Društva. *HKD Novosti*, 13. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/1684.pdf> [07.06.2025.]

Ljubica Nedić

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
ljnedic@foozos.hr

Terezija Jelić

Drvni klaster Slavonski hrast
tducmelic@gmail.com

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](#)

Od Zelene knjižnice do STEM projekata Slavanskoga hrasta¹

From the Green Library to STEM Projects of the Slavonian Oak

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 26. 6. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 1. 12. 2025.

Sažetak: Teme održivog razvoja postale su strategija mnogih područja ljudskoga djelovanja, od obrazovanja djece najranije dobi do STEM projekata na međunarodnoj razini. Ekološko obrazovanje preuzima glavnu ulogu u podizanju svijesti pojedinca i skupina i to metodama zelene pedagogije. Uz ekološko obrazovanje, strateško je pitanje i odgoj budućih generacija, koje će stečenim vještinama i alatima primjenjivati održive politike u svakodnevnom životu i biti aktivni sudionici zaštite okoliša. Cilj ovoga rada jest prikazati na metodičkom predlošku aktivnosti Zelene knjižnice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku primjer dobre prakse odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Preuzete pozitivne vrijednosti pojedinac implementira u više razine poslovanja, ali i dalje unutar zajedničke jezgre sustava odgoja i obrazovanja. STEM projekti drvnoga klastera Slavonski hrast izvrstan je pokazatelj ekonomskog rasta i razvoja na temelju suradnji ekološki osviještenih i obrazovanih osoba koje imaju održive misije i vizije poslovanja.

Ključne riječi: ekološka pedagogija, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, STEM projekti, zelena knjižnica

---

¹ Dijelovi ovoga rada prethodno su objavljeni 2020. godine u diplomskom radu autorice Terezije Dučmelić naslova „Obilježavanje ekoloških datuma radionicama Zelene knjižnice“, a pod mentorstvom prof. dr. sc. Vesnice Mlinarević. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:255434>. [28.07.2025.]

Abstract: Sustainable development topics have become a strategy in many areas of human activity, from early childhood education to STEM projects at the international level. Ecological education takes on a major role in raising the awareness of individuals and groups using green pedagogy methods. In addition to ecological education, a strategic issue is the education of future generations, who will use the acquired skills and tools to apply sustainable policies in everyday life and be active participants in environmental protection. The aim of this paper is to present an example of good practice in education for sustainable development on the methodological template of the activities of the Green Library of the Faculty of Education Sciences of the Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. The individual implements the acquired positive values, with the acquired competencies, at higher levels of business, but still within the common core of the education system. STEM projects of the Slavonian Oak wood cluster are an excellent indicator of economic growth and development based on the cooperation of environmentally aware and educated people who have sustainable business missions and visions.

Keywords: ecological pedagogy, education for sustainable development, Green Library STEM projects

1. Uvod

U početnom poglavlju ovog rada tema zelena knjižnica stavljena je u kontekst ustanove u kojoj djeluje, a to je Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (FOOZOS) Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. U svojoj misiji FOOZOS ima zajedničku komponentu s drvnim klasterom Slavonski hrast, a to je odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, što se u drugome poglavlju detaljnije opisuje. Treće poglavlje donosi aktivnosti Zelene knjižnice FOOZOS-a pri čemu se jedna od provedenih aktivnosti dovodi u vezu s aktivnostima drvnoga klastera Slavonskoga hrasta opisanome u četvrtom poglavlju.

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (FOOZOS) svojim strategijama te misijom i vizijom postavlja temelje za kvalitetno obrazovanje budućih generacija, osposobljavajući studente studijskih programa (Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij, Sveučilišni prijediplomski studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Sveučilišni diplomski studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Sveučilišni specijalistički studij Inkluzivnog odgoja i obrazovanja, Sveučilišni prijediplomski studij Logopedija, Sveučilišni diplomski studij Edukacijska rehabilitacija i dr.) za oblikovanje mladih života i njihovo uvođenje u sustav odgoja i obrazovanja.²

---

² Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na https://www.foozos.hr/hr/foozos_hr/ [14.10.2025.]

Kako je ovaj fakultet u svakom segmentu usmjeren na odgoj i obrazovanje i teme održivosti trebaju se promatrati kao dopuna sadašnjem odgoju i obrazovanju. Stoga je nužno podržavati inicijative u području održivog razvoja, kako na međunarodnoj, nacionalnoj tako i na lokalnoj razini koje se odnose na sustav odgoja i obrazovanja o čemu Uzelac i sur. (2014: 15) kažu: „Radi se o zagovaranju globalizacijskog kompleksa sustava odgoja i obrazovanja u razvoju svijesti o održivu razvoju.“

2. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

Održivi razvoj moguće je promatrati posvuda oko nas te je predmetom rasprava, pregovaranja i praktičnog djelovanja mnogih struktura. Prvi hrvatski *Ekološki leksikon* definira održivi razvoj na sljedeći način: „Pristup iskorištavanju raspoloživih resursa i gospodarenje njima tako da se zadovoljavaju današnje potrebe, ali bez okrnjivanja budućih generacija u zadovoljavanju njihovih potreba.“ (Đikić, 2001: 355). Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske preuzima definiciju iz 1987. godine kojom *Svjetska komisija za okoliš i razvoj* naglašava sljedeće: „Održivi je razvoj takav razvoj, koji omogućuje zadovoljavanje potreba u sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da i one zadovoljavaju svoje potrebe.“ (Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole, 2011:13–16). Tufekčić (2015: 256) navodi i pobliže objašnjava ciljeve održivog razvoja kao što su društveni napredak u kojem se prepoznaju potrebe svakoga pojedinca, uspješna zaštita okoliša, umjereno (razumno) korištenje prirodnih resursa i održavanje visoke i stalne razine gospodarskog rasta i zaposlenosti.

Prema Blewittu (2008: 14) održivi je razvoj ideja po kojoj bi budućnost trebala biti bolja i zdravija i od sadašnjosti i od prošlosti. Ovaj pojam održivog razvoja je, zapravo, proces koji traži holističko gledanje na svijet i promatranje vlastitoga života kao dijela veće sastavnice. To zahtijeva prihvaćanje različitosti drugih ljudi koji ne dijele jednake stavove, ciljeve, ambicije i vrijednosti života. Iz svega navedenoga može se zaključiti kako je koncept održivog razvoja izuzetno složen koncept, vrlo opsežnog sadržaja te međusobno uvezenih komponenti. Odgoj, pak, kao djelatnost proučava pedagogija - znanost o odgoju. O odgoju Tufekčić (2015: 11–12) nadalje kaže da je odgoj posebna društvena djelatnost kojom se određuju zajedničke potrebe građana u oblastima odgoja i obrazovanja. Odgoj kao vid složenog i odgovornog rada i kao posebnu profesiju država povjerava odgojno-obrazovnim institucijama kao što su: predškolske ustanove, osnovne škole, srednje škole, fakulteti i druge. Uzelac i sur. (2014: 15) navode da odgoj i obrazovanje za održivi razvoj imaju visoki prioritet dokumentom Europske gospodarske komisije i Odbora za politiku zaštite okoliša pod nazivom *Strategija obrazovanja za održivi razvoj* (Vilnius, 17. – 18. ožujka 2005.) te UNESCO-vim dokumentom *Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj, 2005. – 2014.* Prema Tufekčić (2015: 21) predmet proučavanja ekološke pedagogije je ekološki odgoj pojedinca, ali i cjelokupnog društva. Bavi se istraživanjem zakonitosti ekološkog odgoja, ekološke strane odgoja ličnosti i utjecajem ostalih odgojnih područja na ekološki odgoj pojedinca.

Pojam odgoja i obrazovanja važno je pratiti kroz ekološke aktivnosti. Zato Uzelac i Starčević (1999: 7) pojam ekološke aktivnosti edukacijske znanosti o okolišu upotrebljavaju s ciljem pojašnjenja problema ekološke etike, ekološke osjetljivosti i svijesti, odnosno ekološke kulture. Riječ je o konkretnom sadržaju ukupnih odgojno-obrazovnih nastojanja kojima se kod djece i odraslih razvija ekološka osjetljivost i ekološka svijest. Kao dobre primjere Uzelac i Starčević (ibid.: 11–12) navode američke autore Lane i Rossow koji su zaslužni za uvođenje ekoloških aktivnosti u osnovne škole. Tada su ih definirali kao novu dimenziju učenja o okolišu kojima se učenike ohrabruje na upotrebu znanja i vještina koje stječu u različitim situacijama. Prema tome, odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj podrazumijeva: razvijanje osjećaja i svijesti prema okolišu, povećanje znanja o ekološkim problemima, njegovanje pozitivnih stavova prema okolišu, razvijanje ekoloških vještina te stvaranje prilika za aktivno sudjelovanje i rješavanje problema okoliša. Navedeni autori kategoriziraju aktivnosti naglašavajući kako jedna drugu ne isključuje, nego ih treba povezivati, a to su: aktivnosti koje veličaju okoliš ili podučavaju o okolišu, aktivnosti kojima se istražuju problemi okoliša, konstrukcijske aktivnosti, aktivnosti uljepšavanja okoliša, praktične aktivnosti u okolišu. Prigodom značajnih datuma važno je organizirati događanja vezana za vrtić ili školu: aktivnosti uz Dane okoliša, igre uz Dane okoliša, umjetničke programe o okolišu, sajmove o problemima okoliša, radionice o problemima okoliša te izlete i ekskurzije u prirodi. Ovim su smjernicama postavljeni temelji za daljnji razvoj, ali je potrebna stalna nadogradnja i postupno usuglašavanje mišljenja o odgoju i obrazovanju za okoliš (OOR).³ Odgoj i obrazovanju za održivi razvoj ujedinjuje i društvo i njegovo gospodarstvo koji su stupovi napretka u ekološkom smislu.

3. Zelena knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Osijek

Zelena knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku svojim primjerom pokazuje kako slijediti smjernice održivog odgoja i obrazovanja.⁴ Knjižnice u modernom knjižničnom sustavu igraju važnu ulogu u procesu formalnog i neformalnog obrazovanja. One su srce obrazovnoga sustava. Neprocjenjiv su izvor znanja i informacija. Knjižnice se šire i izvan fizičkih zidova zgrada – služe se dostupnim digitalnim izvorima te se tijekom istraživanja i upravljanja velikom količinom informacija koriste suvremenim metodama i alatima.

Jedan od novijih koncepata knjižničnoga djelovanja je i trend pokreta *zelene zgrade*. *Internetski rječnik informacijskih znanosti* definira⁵ zelenu knjižnicu kao zgradu dizajniranu

³ Agencija za odgoj i obrazovanje. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/oor-2011-web-1536877547.pdf>, [13.10.2025.]

⁴ Knjižnica/Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na: <https://www.foozos.hr/hr/knjiznica/knjiznica-zelena-knjiznica/> [14.10.2025.]

⁵ Green Features of the New Library. Dostupno na: <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1182> [24.06.2025.]

da minimizira negativan utjecaj na prirodni okoliš i maksimizira kvalitetu okoliša pažljivim odabirom mjesta, upotrebom prirodnih građevinskih materijala i biorazgradivih proizvoda te očuvanjem resursa. Značenje *zelena knjižnica* odnosi se na Zelenu i održivu knjižnicu koja integrira ekološke, ekonomske i društvene aspekte održivosti u svoj rad (IFLA, 2022). Zeleni programi koji se provode u knjižnicama educiraju i knjižničare i njihove korisnike i usmjereni su na razvijanje svijesti o zaštiti okoliša, kao i razumijevanja ove problematike što dovodi do odgovornih pojedinačnih i grupnih akcija. Prema Online rječniku za komunikacijske i informacijske znanosti (*Online Dictionary for Library and Information Science - ODLIS*), izraz *zelena knjižnica* odnosi se na knjižničnu zgradu koja je dizajnirana tako da ima minimalan negativni utjecaj na okoliš u kojoj su pomno odabrani prirodni građevinski materijali i biorazgradivi proizvodi te se brine o očuvanju prirodnih resursa i odgovornom odlaganju otpada. Portal *Zelene knjižnice (Green Libraries)*⁶ navodi kako su održive zgrade one koje sadržavaju sljedeća obilježja: odabir održive lokacije i njen razvoj; zaštita vode; energetska učinkovitost; lokalni resursi, očuvanje materijala i smanjenje otpada; kvaliteta unutarnjeg okoliša te inovativnost dizajna.

Dragaš (2017: 223–224) govori o drugom značenju izraza *zelena knjižnica*, a odnosi se na knjižnične programe i usluge usmjerene na razvoj zelene pismenosti, odnosno jačanje svijesti i informiranosti o održivom društvu i zaštiti okoliša, razvoju sposobnosti kritičkoga mišljenja o ekološkim temama, kao i na stjecanje znanja i vještina potrebnih za poboljšanje kvalitete vlastitoga života, a tako i života čitave zajednice. Autorica Čadovska (2017: 69) pak kao glavni cilj projekta *zelena knjižnica* kaže da je to uključivanje i preuzimanje odgovornosti za održivi razvoj i zaštitu okoliša. Ideju *zelena knjižnica* u Republici Hrvatskoj provodi u djelo Društvo bibliotekara Istre 2011. godine projekcijama dokumentarnih filmova, stručnim predavanjima, tribinama i promocijama knjiga te obavijestima na Portalu Zelena knjižnica (Kraljević, 2013: 199–204). Pri Hrvatskom knjižničarskom društvu (HKD) pokrenuta je i nacionalna akcija *Pokrenimo zelene knjižnice*⁷ pa se u projekt uključilo više od 70 knjižnica. Cilj akcije bio je motivirati i uključiti knjižničare na samostalno djelovanje unutar svojih matičnih ustanova pri čemu bi oni educirali širu javnost o temama održivog društva i zaštiti okoliša. Na raspolaganju su imali besplatne projekcije filmova o okolišu. Kako se popularizirala zelena pismenost broj uključenih knjižnica u projekt rastao je pa je iznosio oko 270 knjižnica. Glavna ravnateljica Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) dr. sc. Tatijana Petrić predstavlja projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku* u Zagrebu 6. svibnja 2016. godine i pri tome naglašava kako je primarni cilj privući i educirati korisnike Knjižnice za programe s područja očuvanja prirode u svim područjima – od znanstvene do svekolike javnosti te prigodnim aktivnostima raditi na usvajanju novih vrijednosti i navika.⁸

⁶ *What is a green building*. Dostupno na: <https://greenlibraries.org/> [24.06.2025.]

⁷ Zajednička akcija pokrenimo zelene knjižnice. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/10-zajednicka-akcija-pokrenimo-zelene-knjiznice/> [24.06.2025.]

⁸ *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*. Dostupno na: <https://virtualna.nsk.hr/krka/zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> [24.06.2025.]

To je bio poticaj za uključivanjem knjižnice FOOZOS-a u projekt zelene pismenosti. Nakon što su stvoreni dobri preduvjeti održane su prve aktivnosti i to 24. travnja 2016. godine u povodu Dana otvorenih vrata Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti. Bila je aktualna i *Noć knjige* na nacionalnoj razini pa su održane matineje s temom *Čitaj mi...Zemlju* (interaktivna radionica za djecu DV - vidi sliku 4), *Pokaži mi eko knjigu* (popularizacija čitanja široj populaciji), *Nauči me biti eko dijete* (radionica za studente) te *Eko bingo* (izložba za sve sudionike matineje). Sudionici ovih raznovrsnih aktivnosti bili su studenti i profesori, ali je najvažnija bila uspješna suradnja i partnerstvo s dječjim vrtićima i osnovnim školama na osječkom području. Ritam je uhvaćen, a daljnje aktivnosti pratile su impuls okoline i razvile se u metodički obrazac Zelene knjižnice FOOZOS-a koji ima obilježja održivosti. Veliki interes dao je poticaj za organiziranjem novih aktivnosti. U njima, osim knjižničarki, sudjeluju studenti i profesori akademske zajednice, djeca predškolske i školske dobi sa svojim odgojiteljima i učiteljima kao i šira zajednica uključena u aktivnosti.

Aktivnosti Zelene knjižnice tijekom proteklih deset godina (2016. – 2025.) mogu se svrstati u nekoliko različitih oblika. Jedan od njih je organizacija radionica. Tijekom cijele godine Zelena knjižnica FOOZOS-a organizira za djecu predškolske i školske dobi radionice vezane za sljedeće eko datume: 21. ožujka (Svjetski dan šuma); 22. ožujka (Svjetski dan voda); 22. travnja (Dan planeta Zemlje, prikazano je na slici 2); 22. svibnja (Svjetski dan biološke raznolikosti, prikazano je na slici 1); 5. lipnja (Svjetski dan zaštite okoliša); 4. listopada (Međunarodni dan zaštite životinja, prikazano je na slici 3); 16. listopada (Svjetski dan hrane); 4. prosinca (Svjetski dan tla); 11. prosinca (Međunarodni dan planina) i 19. prosinca (Dan protiv plastičnih vrećica). Cilj radionica bio je širenje svijesti o održivom okolišu i zaštiti prirode na način kako to djeca najbolje razumiju kroz igru, čitanje i kreativno izražavanje. U početku su sudjelovali članovi ustanova iz neposrednog okruženja, a poslije su se javljali predstavnici odgojnih i obrazovnih ustanova koji su putem društvenih mreža prikupljali i dijelili pozitivna iskustva s radionica. Ostvarene su suradnje s brojnim odgojno - obrazovnim ustanovama Grada Osijeka⁹ te osnovnim i srednjim školama.¹⁰ Osim organiziranja radionica, djelatnice Zelene knjižnice u suautorstvu sa studentima pišu i objavljuju radove na studentskim konferencijama. Tako su nastali radovi *Zelena komunikacija - Komuniciramo stazama prirode*, autorica Flanjak, Milanović i Nedić s 1. međunarodne studentske konferencije - 1st International Students GREEN Conference (2021). Djelatnice knjižnice sudjelovale su i na domaćim i međunarodnim skupovima u sklopu kojih su nastali radovi: *Green pedagogy at Faculty of Education/Zelena pedagogija studenata na FOOZOS-u* autorica Repinac, Nedić, Milanović i Bogut s 2. međunarodne studentske GREEN konferencije (2022); *Education for sustainable development from a future teachers' perspective* autorica Brust

⁹ Dječji vrtić Osijek i dječji vrtići koji su u njegovom sastavu - Dječji vrtić Stribor; Dječji vrtić Kosjenka; Dječji vrtić Jaglenac, Dječji vrtić Mak i dr. kao i privatni vrtići (Dječji vrtić Snjeguljica, Dječji vrtić Mali princ i dr.)

¹⁰ Osnovna škola Vijenac Osijek, Osnovna škola Višnjevac, Osnovna škola Vladimira Becića Osijek, Osnovna škola Ljudevita Gaja Osijek i Područna škola Sarvaš, II. gimnazija Osijek i druge.

Nemet, Drinovac i Nedić s 1st European Green Conference (2023); *Kada zelena priča postaje zrela?* autorica Nedić i Milanović sa skupa Priča (iz) moje knjižnice (2019); *Pedagoški pristup u ekološkim radionicama Zelene knjižnice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti* autorica Dučmelić, Nedić, Milanović, Mlinarević, Kišmartin i Bogut sa skupa Kopački rit: jučer, danas, sutra (2020); *Let us learn how to properly separate waste" ecological workshop for preschool children/. Naučimo pravilno razdvajati otpad" ekološka radionica za djecu predškolske dobi* autora Grcić, Bogut, Nedić, Kišmartin i Popović sa skupa Kopački rit: jučer, danas (2021) i *Načela zaštite i strategije očuvanja prirode iz perspektive budućih odgojitelja* autorica Nedić, Kišmartin i Bogut sa skupa Kopački rit - jučer, danas, sutra - (2023).

Ostvarene su i brojne suradnje unutar Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku kao i s njegovim sastavnicama. Na Odsjeku za prirodne znanosti FOOZOS-a i kolegijima koji promoviraju ekološku tematiku, dvaput godišnje (u zimskom i ljetnom semestru) organiziraju se predavanja studentima na temu zelene knjižnice. Na taj način studenti imaju mogućnost aktivnog sudjelovanja u postojećim aktivnostima, ali i pri osmišljavanju novih programa. Ostvarena je i suradnja s Odsjekom za umjetnička područja (izrada maskote Zelene knjižnice - FOOZI-ja, interaktivne radionice i predavanja). Nedostatak prostora u knjižnici FOOZOS-a bio je poticaj za međuinstitucionalnu suradnju s Fakultetom za agrobiotehničke znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (FAAZOS) koja se pokazala dobrom razmjenom iskustava i znanja. Npr. interaktivna radionice naziva *U tlu čistu imamo glistu* za djecu i odgojiteljice u pratnji Dječjeg vrtića Stribor; *Volim životinje*, radionica u povodu Svjetskoga dan životinja 4. listopada 2018. godine i ostale.

Realizirani su i projekti sa širom zajednicom, na način da su djelatnice Zelene knjižnice FOOZOS-a promovirale čitanje literature ekološke tematike za djecu koja pohađaju Vrtiće grada Osijeka. Knjižničarke Zelene knjižnice sudjelovale su i u izdavačkoj djelatnosti FOOZOS-a - na objavi izdanja ekološke tematike. Ova izdanja podržana su od strane Uprave Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti i odobrena od strane Fakultetskog vijeća te se u suradnji sa studentima i širom zajednicom objavljuju naslovi: *Anđeo slomljena krila* autorice Klobučar (2017), *Zagrlimo Zemlju* autorice Horvat (2023) i *Šuma moga djeda – Lis mogo dida* autora Baboka (2023).

Uloga knjižničara pri izboru tema diplomskih i završnih radova s ekološkom tematikom vidljiva je u Repozitoriju FOOZOS-a. npr. Matijević, Ana, 2018. *Ekološki odgoj i ekoslikovnica za djecu mlađe školske dobi*, diplomski rad; Marek, Valentina, 2018. *Zelena pedagogija u dječjem vrtiću*, završni rad i drugi.

Slika 1. Biološka raznolikost i poljoprivreda

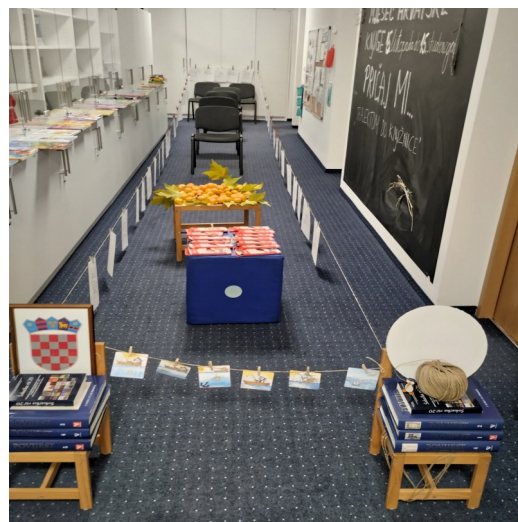

Slika 2. Foozi nas poučava o Danu planeta Zemlje

Uz navedene aktivnosti, knjižničarke redovito organiziraju izložbe s ekološkom tematikom, predavanja, kao i promocije knjiga i slikovnica ekoloških sadržaja.¹¹ Uz aktivno djelovanje Zelene knjižnice FOOZOS-a, veliki doprinos u smanjenju ekološkog otiska grada Osijeka, uz Gradsku knjižnicu i čitaonicu, ima i Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku nastojeći iskoristiti svoju informativnu i edukacijsku moć. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku u svom sastavu ima 11 fakulteta. Neki od njih, među kojima su Pravni fakultet, Ekonomski fakultet, Građevinski i arhitektonski i dr. slijede dobar primjer zelenih knjižnica.

Slika 3. Svjetski dan životinja

Slika 4. Mjesec hrvatske knjige

¹¹ Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na <https://www.facebook.com/foozos.hr/> [24.06.2025.]

4. STEM projekti drvnoga klastera Slavonski hrast

Pojam STEM akronim je početnih slova riječi na engleskom jeziku - *science, technology, engineering* i *mathematics*, a prvi put spominje se još 1998. godine. STEM je pristup edukaciji, odnosno obrazovanju koje se temelji na kombinaciji različitih područja, predmeta i načina razmišljanja. Inicijativom nastavnika, koji su željeli unaprijediti školske kurikule i poboljšati položaj STEM područja u obrazovnom sustavu, ulazi u školske sustave i druge srodne institucije. STEM pristup znači da se djecu potiče na interdisciplinarno učenje, motivirajući ih na istraživanje, razmišljanje i povezivanje što u konačnici znači da primjenjuju sva područja znanja u rješavanju zadataka.¹² Svrha STEM projekata za održivu budućnost izgradnja je kapaciteta predstavnika organizacija civilnog društva, studenata i drugih zainteresiranih mladih ljudi korištenjem suvremenih edukativnih metoda u području STEM-a, kritičkog mišljenja, održivoga razvoja i kreativnoga mišljenja.¹³ Dobar primjer takve aktivnosti je Vukovarsko-srijemska županija sa svojim STEM projektima drvnoga klastera Slavonski hrast.

Slavonski hrast - drvni klaster ima misiju: održivi razvoj, zaštita okoliša i povećanje konkurentnosti šumarstva i drvne industrije učinkovitim korištenjem vrijedne sirovine slavanskoga hrasta i ostalih drvnih vrsta. Nizom aktivnosti, događanja, radionica i projekata svoju misiju provodi u djelo. Jedan od projekata *SLAVONIAN OAK Wood Cluster* je Pronađi posao u drvnom sektoru!¹⁴ Cilj projekta je provedba aktivnosti doseg a i obrazovanja neaktivnih NEET¹⁵ osoba na području Vukovarsko-srijemske županije te poticanje njihovog zapošljavanja ili samozapošljavanja u drvnom sektoru. Vrijeme trajanja projekta je 24 mjeseca (16. 7. 2021. – 16. 7. 2023.) Projekt je financiran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda i sredstvima Državnog proračuna.¹⁶ Aktivnosti koje su provedene u sklopu projekta, a namijenjene su djeci i široj populaciji mogu se pronaći na mrežnoj stranici projekta. To su radionice (79) s više od 1 900 sudionika. Radionice su prilagođene različitim dobnim skupinama. Nastavljeni su dodatni STEM programi, uključujući radionice s 579 novih polaznika tijekom 2023. godine. Financijski plan za 2025. godinu predviđa nastavak aktivnosti, uključujući daljnje STEM radionice i nove projekte. Drvni klaster zalaže se za dugoročno financiranje projekata kroz suradnju s lokalnim zajednicama i privatnim sektorom te ekološki odgovorne prakse. U sve su uključeni i mediji

¹² STEM obrazovanje. Dostupno na: <https://lupilu.hr/stem-obrazovanje/> [16.10.2025.]

¹³ STEM projekti. Dostupno na: <https://www.odraz.hr/projekti/svi-projekti/stem-za-odrzivu-buducnost/> [16.10.2025.]

¹⁴ Projekt *Pronađi posao u drvnom sektoru!* aktivirat će 30 NEET osoba (20 neaktivnih NEET osoba mlađih od 25 godina i 10 neaktivnih NEET osoba u dobi od 25 do 29 godina) za aktivno sudjelovanje na tržištu rada i usmjeriti u drvni sektor kao tradicionalan sektor koji je snažno povezan s kulturnom baštinom i folklorom gdje su finalni proizvodi od drva neizostavan dio.

¹⁵ Tko je NEET skupina? Dostupno na: <https://cisok.hzz.hr/tko-je-neet-skupina/NEET> populacijom u RH-u smatraju se osobe u dobnj skupini između 15 i 29 godina koje ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih [16.10.2025].

¹⁶ Drvni klaster Slavonski hrast. Dostupno na: <https://www.civilnodrustvo.hr/drvni-klaster-slavonski-hrast-zavrsava-projekt-popularizacije-drvne-tehnologije-kao-podrucja-stem-a/> [16.10.2025].

koji imaju važnu ulogu u procesu održivosti. Terezija Jelić, asistentica drvnoga klastera Slavanski hrast, vještine i kompetencije stečene u radu s djecom na radionicama Zelene knjižnice FOOZOS-a primjenjuje na radionicama Slavanskoga hrasta i njihovih STEM projekata. Tako je Zelena knjižnica poslužila kao dobro polazište za afirmaciju asistentice u projektnom timu ove vrijedne ekološke aktivnosti.

5. Zaključak

Knjižnice su prepoznate u društvu kao pouzdane ustanove koje kontinuiranim radom pružaju korisnicima pristup informacijskim sadržajima. Stoga im je povjerena provedba zelenih programa unutar zajednice. Projekt *zelena knjižnica* pokrenut je na međunarodnoj razini, a zaživio je i na nacionalnoj i na lokalnoj razini. Za cilj ima edukaciju javnosti i širenje svijesti o održivome razvoju i potrebi svekolike zaštite okoliša, davanje informacija o zaštiti okoliša te stjecanje znanja i vještina u svrhu poboljšanja kvalitete čovjekova života.

Zelena knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku organizira različite eko-aktivnosti, predavanja ekološke tematike, radionice, projekcije dokumentarnih filmova, tematske izložbe, predstavljanje knjiga i slikovnica, projekte bioraznolikosti, konferencije, kao i brojne druge aktivnosti. Ekološka pedagogija bila je dobra teorijska osnova za rad s djecom predškolske i školske dobi te mladima kroz radionice i druge aktivnosti i poslužila kao polazište za prenošenje vrijednosti održivog razvoja koji se primjenjuje u društvu u cjelini. Metodičkim predloškom radionica kojima se obilježavaju eko-datumi poslužila se Terezija (Dučmelić) Jelić te izborom teme diplomskoga rada stekla dodatne kompetencije za poučavanje ekoloških sadržaja i dobila uvid u brojne aktivnosti. To joj dalo mogućnost zaposlenja u STEM području na projektima *Drvni klaster – Slavanski hrast Vukovarsko-srijemske županije* koji provodi strategije održivog razvoja, zaštite okoliša, povećanja konkurentnosti šumarstva i drvne industrije učinkovitim korištenjem vrijedne sirovine slavanskog hrasta i ostalih drvnih vrsta. Ta je misija popraćena od strane javnosti i to od procesa primarne edukacije djece do STEM projekata koji su važni široj zajednici. Tako je *zeleno* dalo dobre *zrele plodove* na putu od Zelene knjižnice FOOZOS-a do STEM projekata drvnoga klastera *Slavanski hrast*. Kao zaključnu misao ističemo riječi autora Uzelca i sur. (2014: 56) da artikulacija i promocija održivosti i održiva razvoja nije zadaća samo jednog ili pojedinih nastavnih predmeta ili situacija, nego je važna stalna otvorenost i međupredmetna dopuna i suradnja kao imperativ kvalitete razvoja osjetljivosti za održivi razvoj. Time je uključenost knjižnice FOOZOS-a u popularizaciju ekoloških tematika mijenjala svijest i samih knjižničara kao i svih aktivnih korisnika ponuđenih aktivnosti što potencijalno stvara društvo pozitivnih vrijednosti korisno za širu zajednicu.

Literatura

1. 10. zajednička akcija „Pokrenimo zelene knjižnice“ (n. d.) Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/10-zajednicka-akcija-pokrenimozelene-knjiznice/> [24.06.2025.]
2. Babok, M. (2023) *Šuma moga djeda = Lis moho dida*. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
3. Blewitt, J. (2008) *Razumijevanje održivog razvoja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
4. Brust Nemet, M., Drinovac, K. i Nedić, Lj. (2023) Education for sustainable development from a future teachers' perspective. U: Habuda-Stanić, Mirna (ur.). *1st European Green Conference – Book of Abstracts*. Osijek: International Association of Environmental Scientists and Professionals (IAESP). Str. 268–269.
5. Čadovska, I. (2017) Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(1), str. 65–77. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/clanak/278661> [25.08.2025.]
6. Dragaš, B. (2017) Zelene knjižnice za zelenu pismenost: hrvatsko iskustvo. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(1), str. 221–241. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/clanak/288857> [25.08.2025.]
7. *Drvni klaster Slavonski hrast završava projekt popularizacije drvne tehnologije kao područja STEM-a* (n. d.) Civilnodruštvo.hr. Dostupno na: <https://www.civilnodrustvo.hr/drvni-klaster-slavonski-hrast-završava-projekt-popularizacije-drvne-tehnologije-kaopodručja-stem-a/> [16.10.2025.]
8. Dučmelić, T. (2020) *Obilježavanje ekoloških datuma radionicama Zelene knjižnice*. Diplomski rad. Osijek: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://repozitorij.foozos.hr/islandora/search/du%C4%8Dmeli%C4%87?type=dismax>. [28.07.2025.]
9. Dučmelić, T. ... [et al.] (2020) Pedagoški pristup u ekološkim radionicama Zelene knjižnice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti. U: Ozimec, S. ... [et al.] (ur.). *Kopački rit: jučer, danas, sutra – Zbornik sažetaka*. Kopačevo: Javna ustanova Park prirode Kopački rit. Str. 58–59.
10. Đikić, D. ... [et al.] (2001) *Ekološki leksikon*. Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja.
11. Flanjak, O., Milanović, N. i Nedić, Lj. (2021) Zelena komunikacija – Komuniciramo stazama prirode. U: Habuda-Stanić, M. (ur.). *1. međunarodna studentska konferencija – 1st International Students GREEN Conference – Proceedings*. Osijek: Prehrambeno tehnološki fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Str. 537–542.
12. Grcić, M. ... [et al.] (2021) “Let us learn how to properly separate waste” ecological workshop for preschool children = “Naučimo pravilno razdvajati otpad” ekološka radionica za djecu predškolske dobi. U: Ozimec, S. et al. (ur.). *Zbornik sažetaka 10. simpozija s međunarodnim sudjelovanjem Kopački rit: jučer, danas, sutra = Book of*

- abstracts 10th symposium with international participation Kopački rit: past, present, future*. Osijek: Javna ustanova Park prirode Kopački rit. Str. 68–69. Dostupno na: <https://pp-kopacki-rit.hr/wp-content/uploads/2021/10/ybornik-2021.-1.pdf> [24.06.2025.]
13. *Green Features of the New Library* (n. d.) UC Santa Barbara Library. Dostupno na: <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1182> [24.06.2025.]
  14. Horvat, A. ... [et al.] (2023) *Zagrlimo Zemlju*. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Osijek.
  15. Klobučar, A. (2017) *Anđeo slomljena krila*. Osijek: Ekonomski fakultet: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
  16. Knjižnica – *Zelena knjižnica* (n. d.) Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Dostupno na: <https://www.foozos.hr/hr/knjiznica/knjiznica-zelena-knjiznica/> [14.10.2025.]
  17. Kraljević, I. (2013) Zelena knjižnica: projekt Društva bibliotekara Istre. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56(3), str. 199–204. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/clanak/170452> [25.08.2025.]
  18. Matijević, A. (2018) *Ekološki odgoj i eko-slikovnica za djecu mlađe školske dobi*. Diplomski rad. Osijek: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://core.ac.uk/works/50522892/?t=df10b6be68c512cddf04e20c21afe286-50522892> [24.06.2025.]
  19. Marek, V. (2018) *Zelena pedagogija u dječjem vrtiću*. Završni rad. Osijek: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://core.ac.uk/works/54013845/?t=5a4fa91dc418ef5bc7493b63fb1a5e1a-54013845> [24.06.2025.]
  20. Nedić, Lj. i Milanović, N. (2019) Kada zelena priča postaje zrela? U: Kretić, M. i Benić, R. (ur.). *Priča (iz) moje knjižnice: zbornik radova*. Beli Manastir: Gradska knjižnica Beli Manastir. Str. 117–133.
  21. Nedić, Lj., Kišmartin, I. i Bogut, I. (2023) Načela zaštite i strategije očuvanja prirode iz perspektive budućih odgojitelja. U: Ozimec, S. et al. (ur.). *Zbornik sažetaka 12. simpozija s međunarodnim sudjelovanjem Kopački rit: jučer, danas, sutra = Book of abstracts 12th symposium with international participation Kopački rit: past, present, future*. Kopačevo: Park prirode Kopački rit. Str. 160–161. Dostupno na: <https://pp-kopacki-rit.hr/wp-content/uploads/2023/09/Prijelom-jucer-danas-sutra-ZA-WEB.pdf> [24.06.2025.]
  22. *Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole* (2011) Mićanović, M. (ur.). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/oor-2011-web-1536877547.pdf> [13.10.2025.]
  23. *Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)* (n. d.) WorldCat. Dostupno na: <https://search.worldcat.org/title/Online-dictionary-for-library-andinformation-science-:-ODLIS/oclc/44282270> [24.06.2025.]

24. Repinac, D. ... [et al.] (2022) Zelena pedagogija studenata na FOOZOS-u. U: Habuda-Stanić, M. (ur.). *2. međunarodna studentska GREEN konferencija*. Osijek: Prehrambeno tehnološki fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Str. 193–194.
25. *STEM za održivu budućnost* (n. d.) Odraz. Dostupno na: <https://www.odraz.hr/projekti/svi-projekti/stem-za-odrzivu-buducnost/> [16.10.2025.]
26. *Što je STEM i zašto je bitan za djecu?* (2021) Lupilu. Dostupno na: <https://lupilu.hr/stem-obrazovanje/> [16.10.2025.]
27. *Što je zelena knjižnica* (2022) IFLA. Dostupno na: https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/IFLA-GreenLibraryDefinition_Croatian_2022Jan.pdf [29.10.2025.]
28. *Tko je NEET skupina?* (2024) Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na: <https://cisok.hzz.hr/tko-je-neet-skupina/> [16.10.2025.]
29. Tufekčić, N. (2015) *Ekološka pedagogija: osnovi nauke o odgoju za okolinu i održivi razvoj*. Sarajevo: Dobra knjiga.
30. *UN Decade of Education for Sustainable Development, 2005–2014* (n. d.) UNESCO. Dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141629> [29.10.2025.]
31. Uzelac, V. ... [et al.] (2014) *Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
32. Uzelac, V. i Starčević, I. (1999) *Djeca i okoliš*. Rijeka: Adamić.
33. *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku* (n. d.) Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <https://virtualna.nsk.hr/krka/zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> [25.08.2025.]

Kristina Jakoubek
OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga
kristina.jakoubek@skole.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Školska knjižnica – mjesto vršnjačkog poučavanja

School library – a Place of Peer Teaching

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 30. 9. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 25. 11. 2025.

Sažetak: U radu je prikazana važnost školske knjižnice kao mjesta vršnjačkog učenja, odnosno vršnjačkog poučavanja kao oblika vršnjačkog učenja. U prvom, teoretskom dijelu, ukratko su prikazane promjene u sustavu odgoja i obrazovanja, a samim time i u radu školske knjižnice. Školska knjižnica već dugo nije samo prostor za pohranu knjiga, već i dinamično mjesto gdje se potiče aktivno učenje i vršnjačko učenje. Suvremena školska knjižnica predstavlja ključnu komponentu obrazovnog sustava, koja ne samo da podržava odgojno-obrazovni proces, već ga obogaćuje i transformira. Ona predstavlja most između teorijskog znanja i praktične primjene te omogućuje učenicima međusobno povezivanje, dijeljenje ideja i razvijanje kritičkog razmišljanja.

Drugi dio rada donosi konkretne primjere dobre prakse vršnjačkog poučavanja iz knjižnice Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskoga u Zagrebu. Poseban naglasak stavljen je na funkciju knjižnice u procesu vršnjačkog poučavanja te na ulogu školskog knjižničara kao voditelja i mentora učenicima.

Rad je dodatno obogaćen učeničkim osvrtima na provedene aktivnosti.

Ključne riječi: aktivno učenje, školska knjižnica, vršnjačko poučavanje, vršnjačko učenje

Abstract: This paper presents the importance of the school library as a place for peer-to-peer learning, or more exactly, peer teaching as a form of peer learning. The first, theoretical part briefly presents changes in the education system, and thus in the work of the school library. School library has long been more than just a place to store books, but

also a dynamic place where active learning and peer-to-peer learning are encouraged. The modern school library represents a key component of the educational system, which not only supports the educational process, but also enriches and transforms it. It represents a bridge between theoretical knowledge and practical application, enabling students to connect with each other, share ideas and develop critical thinking.

The second part of the paper presents concrete examples of good practice in peer teaching from the library of the Ksaver Šandor Gjalski Elementary School in Zagreb. Special emphasis is placed on the function of the library in the peer-to-peer teaching process and on the role of the school librarian as a leader and mentor to students.

The paper is additionally enriched by students' reflections on the activities carried out.

Keywords: active learning, peer learning, peer teaching, school library

1. Uvod – suvremena nastava i aktivno učenje

U suvremenom se društvu od pojedinca očekuje aktivno i odgovorno sudjelovanje u svim aspektima društvenog života. Da bi mogao sudjelovati u izgradnji društva, ali i sebe samoga, pojedinac mora razviti niz kompetencija – od kritičkog mišljenja, rješavanja problema i donošenja odluka do spremnosti na prihvaćanje različitosti i samostalnog djelovanja (Stričević, 2010: 101). Temelji za razvoj navedenih kompetencija postavljaju se već u ranoj dobi, zbog čega su škole, kao i školske knjižnice, važan aspekt razvoja svakog pojedinca.

Spomenute društvene promjene dovode do novih spoznaja u području pedagogije i didaktike, što posredno dovodi i do promjena u djelovanju školske knjižnice. U suvremenom se obrazovanju sve više naglašava potreba za promjenom paradigme – od škole usmjerene na učitelja prema školi usmjerenoj na učenika. Naime, tradicionalna nastava bila je usmjerena na učitelja kao nositelja znanja, a učenici su shvaćani kao pasivni primatelji informacija. U takvom načinu rada izostajao je razvoj analitičkih sposobnosti i kritičkog stava prema sadržajima koji se proučavaju, kao i širokog spektra procesa cjelovitog učenikova razvoja (Grakalić Plenković, 2023: 10). S druge strane, suvremena se nastava definira kao proces aktivnog i partnerskog stjecanja znanja te kao takva podrazumijeva samostalno (autonomno) učenje i upotrebu aktivnih nastavnih metoda rada s razumijevanjem (Previšić, 2007: 185).

Temelj ove transformacije postaje aktivno učenje jer omogućuje učenicima da ne budu pasivni primatelji znanja, već aktivni sudionici obrazovnog procesa s osobnim ciljevima, emocijama i s potencijalom za razvoj. U suvremenom pristupu učenik više nije promatran

samo kao netko tko treba usvojiti zadani sadržaj, već kao cjelovita ličnost čiji su razvoj, individualne potrebe i unutarnja motivacija jednako važni kao i ishodi učenja.

Valja naglasiti kako aktivno učenje ne predstavlja samo zamjenu frontalne nastave radom u grupama ili timovima. Riječ je o sveobuhvatnom didaktičko-metodičkom pristupu koji učenika postavlja u središte nastavnog procesa. U tom kontekstu, učitelj ne prenosi gotova znanja, već potiče učenike na istraživanje, postavljanje pitanja, kritičko promišljanje te pronalaženje rješenja (Ljubac Mec, 2022: 155). Takav oblik poučavanja usmjeren je na razvoj učenikovih sposobnosti razumijevanja, argumentiranja, primjene i povezivanja znanja s novim situacijama u školi i životu. Aktivno učenje tako postaje pokretačka snaga razvoja autonomije, kreativnosti i intrinzične motivacije učenika, pri čemu učitelj ima ključnu ulogu u osmišljavanju poticajnog okruženja. Suvremena nastava temelji se na načelu u kojem svaki učenik ima pravo na aktivno, smisljeno i razvojno usmjereno obrazovanje. Aktivno učenje pritom nije samo metoda rada, već filozofija poučavanja koja usmjerava školu prema djetetu – njegovim interesima, potrebama i razvojnim mogućnostima.

U suvremenom pristupu navodi se da svako dijete može učiti, ali to čini svojim tempom. Zadaća je škole stvoriti okruženje koje omogućuje individualizaciju učenja i razvoj svakog učenika u skladu s njegovim potencijalima. Takvo okruženje obuhvaća raznolike metode rada, fleksibilnost u organizaciji nastave, projektnu nastavu, slobodni rad, praktične zadatke te emocionalnu podršku. U takvom modelu naglasak je i na vršnjačkom učenju, gdje učenici uče jedni od drugih, što dodatno pridonosi razvoju socijalnih i komunikacijskih vještina te osjećaju zajedništva.

2. Vršnjačko učenje kao primjer aktivnog učenja

Vršnjačko učenje predstavlja pedagoški pristup koji obuhvaća stjecanje znanja i vještina kroz aktivno pomaganje i podršku statusno jednakih ili sličnih pojedinaca. Taj oblik aktivnog učenja uključuje osobe sličnih društvenih skupina – u tom kontekstu učenike koji pomažu jedni drugima u učenju i istovremeno sami uče kroz tu interakciju. (Topping, 2005: 631–632). Drugim riječima, vršnjačko se učenje temelji na suradničkom pristupu u kojem učenici aktivno sudjeluju u zajedničkom konstruiranju znanja, razmjenjuju iskustva, vještine i informacije te se međusobno podržavaju u razvoju i učenju.

Kao što se može vidjeti, vršnjačko učenje ne podrazumijeva samo prenošenje informacija, nego uključuje kompleksan proces kognitivne i afektivne razmjene u kojem učenici djeluju kao ravnopravni sudionici. Aktivno i iskustveno učenje, koje je osnova vršnjačkog učenja, najučinkovitije je učenje odraslih, ali i učenika (Češi, 2010: 71–77). U takvoj vrsti učenja, učenici uče kako učiti za život te rješavati neke konkretne probleme u okolini. Također, uče se samostalnosti, toleranciji, poduzetnosti i komunikaciji te korištenju raznih izvora informacija i njihovu vrednovanju (Stričević, 2010: 101).

Takav način učenja smatra se vrlo učinkovitim zbog nekoliko ključnih mehanizama (Tullis i Goldstone, 2020: 8–10):

- učenje s prijateljima stvara sigurnije i opuštenije okruženje što smanjuje anksioznost i potiče sudjelovanje
- diskusija i međusobno poučavanje omogućuju dublje razumijevanje tema jer verbalizacija znanja vodi boljoj kognitivnoj obradi
- različita objašnjenja drugih učenika često pomažu u osvjetljavanju apstraktnih i složenih pojmova
- zajedničko rješavanje problema potiče suradnju, razvijanje strategija i kritičko mišljenje
- samoprocjena se javlja kada učenici pokušavaju objasniti gradivo drugima, a uz to prepoznaju vlastite nedoumice
- psihološka udobnost pri pristupu vršnjaku, posebno u slučajevima kada postoji nelagoda u interakciji s učiteljem, dodatno olakšava proces učenja.

2.1. Oblici vršnjačkog učenja

Najintenzivnije istraživani oblici vršnjačkog učenja jesu vršnjačko poučavanje i kooperativno učenje. Vršnjačko se poučavanje karakterizira kao preuzimanje specifičnih uloga – učitelja ili mentora, s visokim naglaskom na sadržaj kurikula i jasnim postupcima za interakciju, u kojima sudionici primaju generičku i/ili specifičnu pripremu. Vršnjačko se poučavanje najčešće temelji na unaprijed pripremljenim, strukturiranim materijalima, dok ponekad može uključivati strukturirana interaktivna ponašanja koja se mogu primijeniti na različite sadržaje i područja rada (Topping, 2005: 632). Drugim riječima, vršnjačko se poučavanje definira kao poučavanje u kojem učenici slične dobne skupine pomažu jedni drugima u učenju, uz unaprijed pripremljene materijale i postupke. Valja naglasiti da kroz navedeni proces i vršnjaci koji su u funkciji onih koji poučavaju i sami poučavajući uče.

S druge strane, kooperativno je učenje opisano kao „strukturiranje pozitivne međuovisnosti“ u potrazi za određenim zajedničkim ciljem ili rezultatom. Predstavlja zajednički rad učenika, najčešće u malim heterogenim grupama do šest učenika, a uključuje prethodnu specifikaciju ciljeva, zadataka, resursa i uloga učenika. Takav način često zahtijeva prethodnu obuku kako bi se osiguralo jednako sudjelovanje i istovremena interakcija, sinergija i dodana vrijednost (ibid.: 632).

Osvrćući se na autore koji su se bavili tom tematikom, (npr. Slavin, Johnson i Johnson, Rohrbeck, Schunk i Zimmermann), Topping (2005: 635) navodi da, osim kognitivnih prednosti kao što su bolje razumijevanje gradiva i razvijanje metakognitivnih strategija, ta dva oblika učenja mogu značajno doprinijeti razvoju socijalnih i komunikacijskih vještina, kao i poboljšanju afektivnog funkcioniranja učenika – uključuje se jačanje samopouzdanja,

osjećaj pripadnosti i pozitivni stav prema učenju. Afektivne promjene, poput veće motivacije i samopoštovanja, od posebne su važnosti jer potiču razvoj samoregulacije i obrazovne otpornosti, čime učenici stječu kapacitete za uspjeh i u manje povoljnim obrazovnim kontekstima (ibid.: 641).

Vršnjačko učenje kroz svoje različite oblike predstavlja moćan obrazovni alat koji može doprinijeti razvoju učenika u pogledu usvajanja znanja i kroz razvijanje osobnih i društvenih kompetencija. Ključ uspjeha leži u pažljivoj implementaciji, strukturiranju i osnaživanju učenika za aktivnu i odgovornu participaciju. Učenje koje se događa među vršnjacima često je dublje, emocionalno sigurnije i dugoročnije održivo jer se temelji na uzajamnosti, suradnji i zajedničkom rastu.

3. Školska knjižnica kao središte odgojno-obrazovnog i osobnog razvoja

Jedan od prostora koji na iznimno učinkovit način potiče učenje usmjereno na učenika, njegovu aktivnu ulogu u učenju te razvoj osobnih potencijala jest školska knjižnica. Kako se tijekom godina mijenjalo poimanje nastave i odgojno-obrazovnog procesa, tako se mijenjala i uloga školske knjižnice. Aktivno učenje postalo je načelo i strategija, a oblici aktivnog učenja nisu mogući bez školske knjižnice koja s jedne strane sudjeluje u nastavi, a s druge strane razvija slobodnije oblike učenja i rada (Stričević, 2010: 102). Školska knjižnica tako postaje ključno središte učenja i razvoja. Ona danas nadilazi tradicionalnu funkciju mjesta za posudbu knjiga te se razvija u dinamičan prostor učenja, suradnje i kreativnog izražavanja.

Prema Manifestu za školske knjižnice (IFLA, 2025) „Program školske knjižnice i njegovi stručni knjižničari usmjereni su na razvoj učenika osiguravajući ravnopravan pristup iskustvima učenja i resursima, kroz pristupačne, ugodne i inkluzivne prostore za učenje koji svim članovima školske zajednice omogućuju da postanu angažirani kritički mislioci, učinkoviti čitatelji te odgovorni korisnici, vrednovatelji i kreatori informacija u različitim formatima.” Nadalje, u Standardu za školske knjižnice (NN 61/2023) suvremena se školska knjižnica opisuje kao informacijsko, komunikacijsko, kulturno i medijsko središte škole i kao takva predstavlja važnu potporu odgojno-obrazovnom procesu, ali i osobnom razvoju učenika. Ona pruža pristup raznovrsnim izvorima informacija – knjigama, digitalnim sadržajima, bazama podataka – te time omogućuje učenicima istraživanje, učenje i razvoj kritičkog mišljenja (Krpan Mofardin, 2019: 92).

Školska knjižnica ima važnu ulogu u poticanju samostalnosti, kreativnosti i individualnosti učenika, a njena osobitost jest fleksibilnost i kreativna sloboda. Kovačević, Lasić–Lazić i Lovrinčević (2004) navode da knjižnica ima jednu veliku prednost pred razredno-predmetno-satnim sustavom rada, a to je da nije ukalupljena u školski sat od 45 minuta. U knjižnici je osmišljavanje oblika rada samostalno, inventivno te u potpunosti kreativno. Uloga knjižnice

pritom nije ograničena samo na podršku nastavnom procesu, već uključuje poticanje cjeloživotnog učenja, samostalnosti, kreativnosti i individualnosti učenika.

Glavna odrednica u osmišljavanju sadržaja rada knjižnice upravo su interesi učenika i u takvim situacijama učenici mogu u potpunosti iskazati svoje potencijale i mogućnosti. Takvim pristupom učenicima knjižnica zauzima ključnu ulogu suradnika u odrastanju. Suvremena školska knjižnica predstavlja ključnu komponentu obrazovnog sustava, koja ne samo da podržava odgojno-obrazovni proces, već ga obogaćuje i transformira. Ona predstavlja most između teorijskog znanja i praktične primjene te omogućuje učenicima da se međusobno povezuju, dijele ideje i razvijaju kritičko razmišljanje.

4. Vršnjačko učenje u knjižnici – prostor susreta i rasta

Knjižnica predstavlja optimalno mjesto u kojem učenici mogu iskoristiti svoje različite potencijale i individualne prednosti. Kroz inovativne pristupe i resurse, školske knjižnice doprinose stvaranju inspirativnog i poticajnog okruženja za sve učenike.

Posebno važan aspekt djelovanja suvremene školske knjižnice jest poticanje učenja koje se odvija kroz interakciju, suradnju i razmjenu znanja među učenicima, često u neformalnom i poticajnom okruženju. Vršnjačko učenje u knjižnici događa se prirodno, kroz interakcije u čitateljskim klubovima, radionicama, projektima i neformalnim oblicima druženja. Takve aktivnosti pružaju učenicima mogućnost prepoznavanja i razvijanja interesa, na temelju njih uče jedni od drugih, dijele iskustva i stječu samopouzdanje. *Kurikul međupredmetne teme Učiti kako učiti* (NN 7/2019) ističe važnost „stvaranja situacija u kojima će svaki učenik imati priliku iskusiti uspjeh u učenju i time steći pozitivna iskustva povezana s učenjem“ te prepoznati i razvijati osobne interese. Upravo je to ono što vršnjačko učenje u knjižnici pruža učenicima – razvoj u onim područjima u kojima se učenik pronalazi te stjecanje samopouzdanja, što će biti potkrijepljeno u praktičnom dijelu rada.

Knjižnica, kao poticajno i fleksibilno okruženje, omogućuje učenicima da kroz igru, razgovor, istraživanje i izražavanje razvijaju socijalne i emocionalne vještine, kao i osjećaj pripadnosti i samovrijednosti (Krpan Mofardin, 2019: 92). U školskoj knjižnici učenici imaju priliku upoznati sebe, razvijati interese, učiti jedni od drugih i postajati odgovorni, empatični i samopouzdana pojedinci. Vršnjačko učenje kao oblik suradničkog i poticajnog učenja u knjižnici dobiva svoj puni smisao – ono postaje sredstvo obrazovanja, ali i osobnog rasta.

4. Školski knjižničar kao mentor, voditelj i suradnik

U suvremenom obrazovnom sustavu školski knjižničar ima višestruku ulogu koja nadilazi tradicionalno poimanje knjižničarskog rada. On nije samo stručni suradnik, već i aktivni sudionik u odgojno-obrazovnom procesu škole. Prema *Standardu za školske knjižnice* (NN

61/2023) njegov rad obuhvaća tri međusobno povezane djelatnosti: odgojno-obrazovnu, stručno-knjižničnu i kulturnu i javnu djelatnost.

U tom kontekstu školski knjižničar sve više poprima ulogu učitelja – mentora, voditelja i suradnika. On je informacijski posrednik, ali istodobno i mentor koji učenicima pomaže u razvoju informacijske pismenosti, kritičkog mišljenja, kreativnosti i samostalnosti u učenju. Kroz radionice čitanja i pisanja, projekte na razini knjižnice ili u korelaciji s nastavnim predmetima (npr. Hrvatski jezik, Engleski jezik, Likovna kultura...) i izvannastavne aktivnosti knjižničar potiče učenike na izražavanje, sudjelovanje i suradnju.

Previšić (2003: 13–20) naglašava kako suvremeni učitelj mora biti odgojitelj, medijator i socijalni integrator sposoban odgovoriti na potrebe modernog društva. Njegova uloga nije samo prenošenje znanja, već i stvaranje uvjeta za komunikaciju, suradnju, izgradnju odnosa i uključivanje svih učenika, čime se pridonosi njihovom osobnom razvoju (Gazibara, 2016: 326).

U skladu s time školski knjižničar kao učitelj mora poznavati životne okolnosti svojih učenika, omogućiti im aktivno sudjelovanje u planiranju školskih aktivnosti, poticati odgovornost i razvijati osjećaj pripadnosti školi. On više nije figura koja statično prenosi informacije, već postaje „katalizator učenja“ (Sekulić-Majurec, 2007: 356) koji učenicima pruža podršku i prostor za samostalno istraživanje i otkrivanje znanja.

U profesionalnom smislu školski knjižničar djeluje kao dio školskog tima, s razvijenim suradničkim i timskim duhom te profesionalnim pristupom u komunikaciji i radu. On nije samo informacijski posrednik, već i mentor, motivator i suradnik. Njegove kompetencije uključuju informacijske, komunikacijske i organizacijske vještine, ali i sposobnost poticanja empatije, mašte i kreativnosti kod učenika. Njegova uloga uključuje stvaranje prilika za izražavanje, sudjelovanje i suradnju kroz vođenje čitateljskih grupa, radionica čitanja i pisanja, projekata na razini knjižnice ili u korelaciji s nastavnim predmetima (npr. Hrvatski jezik, Engleski jezik, Likovna kultura...), kroz izvannastavne aktivnosti i sl.

Glavni cilj školskog knjižničara u njegovoj obrazovnoj ulozi jest omogućiti svakom učeniku da se u školi i knjižnici osjeća sigurno i prihvaćeno, da razvije svoje potencijale i stekne kompetencije potrebne za budući život i rad (Kovačević, Lasić–Lazić, Lovrinčević, 2004). Pri tome knjižničar preuzima ulogu pomagača koji učenicima omogućuje pristup informacijama i materijalima u svim oblicima te oblikuje strategije učenja.

5. Primjeri vršnjačkog poučavanja u knjižnici Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskoga

Kao što je navedeno, školska je knjižnica optimalno mjesto u kojem učenici mogu iskoristiti svoje različite potencijale i individualne prednosti, što će u ovom dijelu rada biti

potkrijepljeno s nekoliko odabranih primjera iz prakse. U knjižnici OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga provode se raznolike aktivnosti i radionice u kojima glavnu ulogu preuzimaju sami učenici, prema svojim individualnim interesima, dok je stručna suradnica knjižničarka mentor, voditelj i suradnik.

Tijekom takvih se aktivnosti kod učenika se potiče interakcija i suradnja, prikaz vještina te razmjena znanja. Shodno navedenom, osim kognitivnih dobiti, jedna od prednosti takvog rada jest osjećaj zadovoljstva i samopouzdanja kod učenika, što će biti vidljivo i u osvrtima i iskustvima samih učenika u nastavku.

5.1 Škola smijeha

Jedan od primjera uspješne provedbe vršnjačkog poučavanja jest radionica pod nazivom *Škola smijeha*, prvi put održana 2021. godine u specifičnim okolnostima, tijekom privremene dislokacije Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskoga u prostore Osnovne škole Lovre pl. Matačića zbog obnove školske zgrade. U okviru projektne suradnje između dviju škola provedena je navedena radionica s ciljem dubljeg povezivanja učenika tih dviju škola.

Radionica je održana pod vodstvom knjižničarki OŠ K. Š. Gjalskoga i OŠ Lovre pl. Matačića, u suradnji s učiteljicom Hrvatskog jezika OŠ K. Š. Gjalskoga. Na radionici su tadašnji učenici petih razreda OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga preuzeli ulogu učitelja te su, poštujući tada važeće epidemiološke mjere, na školskom dvorištu proveli učenike trećih razreda OŠ Lovre pl. Matačića kroz obrazovno-zabavni program (slika 1).

Radionica je bila strukturirana u sedam tematskih postaja. Aktivnosti su započele čitanjem kratke priče *Škola smijanja* autorice Sanje Pilić, nakon čega je uslijedio razgovor i provjera razumijevanja pročitane teksta. Učenici koji su uspješno odgovorili na pitanja simbolično su prošli daljnje razine radionice – kroz *Nikad ozbiljnu ulicu do Škole smijeha*.

U okviru *Škole smijeha* održana su tri simbolična nastavna sata:

1. *Sat viceva* – učenici u ulozi učitelja osmislili su i izveli kratki program pripovijedanja viceva, nakon čega su i učenici trećih razreda imali priliku podijeliti vlastite šale
2. *Sat veselog čitanja* – osmišljen kao igra neverbalne komunikacije u kojoj su učenici trećih razreda s glazbom u slušalicama pokušavali pročitati riječi s usana svojih vršnjaka–učitelja. Aktivnost je bila izazovna, ali iznimno zabavna i poticala je razvijanje pažnje i izražajnosti
3. *Sat tjelesne i zdravstvene kulture* – proveden kroz motoričku igru „*Stavi ruku, stavi nogu*“, u kojoj su se učenici natjecali u savladavanju poligona pod vodstvom učenika u ulozi učitelja. Aktivnost je poticala suradnju, koordinaciju i kretanje u timu.

Nakon završetka „nastave“ učenici su pristupili simboličnom ispitu – izazovu kreiranja najzabavnije grimase. Stručni žiri, sastavljen od vršnjačkih učitelja, izabrao je najuspješnije sudionike kojima su dodijeljene prigodne nagrade.

Na samom su kraju svi učenici dobili diplome za uspješno završenu *Školu smijeha*, čime je zaokružen navedeni primjer vršnjačkog poučavanja.

Radionica predstavlja kvalitetan primjer suradničkog učenja i razvoja socijalnih, komunikacijskih i organizacijskih vještina učenika. Učenici-predavači demonstrirali su zavidnu razinu odgovornosti, kreativnosti i pedagoškog pristupa, a cijeli je događaj doprinio međuvršnjačkom povezivanju unatoč činjenici da se učenici dotad nisu međusobno poznavali.

Slika 1. *Škola smijeha* – suradnja OŠ Lovre pl. Matačića i OŠ K. Š. Gjalskoga

5.2. *Pastele u štrajku ili Dan kada su pastele odustale od bojanja*

Mjesec hrvatske knjige 2023. godine obilježen je temom *Nek' ti riječ ne bude strana(c)*. Shodno navedenom, u suradnji knjižničarke i učiteljice Engleskog jezika, učenici šestih i sedmih razreda uključeni su u osmišljene prevoditeljske i čitateljske aktivnosti. Tijekom nastave Engleskog jezika, učenici su preveli četiri slikovnice: *The Pumpkin Soup* (Helen Cooper), *The Day the Crayons Quit* (Drew Daywalt), *The Gruffalo* (Julia Donaldson) i *The Smartest Giant in Town* (Julia Donaldson, Axel Scheffler). Nakon završetka prijevoda odabrali su slikovnicu koju žele predstaviti učenicima razredne nastave.

Bila je to slikovnica *The Day the Crayons Quit*, odnosno njihov prijevod – *Dan kada su pastele odustale od bojanja*. Uz vodstvo knjižničarke predstavili su slikovnicu mlađim učenicima te osmislili i održali kreativnu radionicu nakon čitanja (slika 2). Iako su svi učenici

sudjelovali u prevođenju, za aktivno predstavljanje slikovnice mogli su se prijaviti prema interesima i afinitetima – učenici su mogli čitati dijelove slikovnice na engleskom i hrvatskom jeziku ili se uključiti u kreativnu radionicu nakon čitanja kao voditelji.

Radionica se odvijala na način da su učenici čitali dio slikovnice na engleskom jeziku (svatko je utjelovio određenu pastelu), a zatim svoj prijevod na hrvatskom jeziku.

Nakon čitanja učenici-voditelji razgovarali su s učenicima o pročitanoj – unaprijed su uz pomoć knjižničarke pripremili pitanja te su odgovarali na znatiželjna pitanja učenika. Taj dio radionice omogućio je aktivno uključivanje svih prisutnih, potičući ih na razmišljanje o pročitanoj.

Nakon kratkog razgovora došao je na red kreativni dio na kojem su učenici otkrivali čarobni svijet pastela pomoću grataž tehnike, pisali pismo svojoj najdražoj boji te izrađivali straničnike u obliku pastela. Sve se to odvijalo dok su učenici-voditelji obilazili učenike, davali im ideje, razgovarali s njima i podržavali ih u radu.

Svi su sudionici, i učenici koji su slušali slikovnicu, ali i oni koji su je predstavljali, bili iznimno zadovoljni i ponosni na ostvarene rezultate. Valja naglasiti da je knjižničarka bila samo moderatorica radionice, dok su glavnu ulogu imali učenici-izlagači koji su odlično čitali, a zatim samouvjereno i strpljivo vodili učenike kroz sve osmišljene aktivnosti.

Takav oblik rada koji promiče međurazrednu suradnju i mentorstvo među učenicima pokazao se kao izuzetno uspješan te je potaknuo pozitivnu dinamiku među svim sudionicima.

Slijedi nekoliko osvrtâ koje su napisali učenici koji su vodili radionicu:

P. M.: „Bilo mi je drago da su mlađi učenici naučili nešto od mene. Podiglo mi je samopouzdanje. Zabavno mi je učiti djecu, uživala sam u tome.“

E. P.: „Jako mi se sviđjelo. Bilo mi je zanimljivo prezentirati pred mlađom djecom. Rado bih to ponovno radila jer volim vidjeti kad su djeca sretna. Djeca su mi baš slatka.“

Slika 2. Radionica *Dan kada su pastele odustale od bojanja*

5.3. Nek' ti igra ne bude stranac

U Mjesecu hrvatske knjige (listopad 2023.), a u okviru preventivnog *Tik-TAK projekta* koji je za cilj imao poticanje kvalitetnijeg iskoristavanja slobodnog vremena, učenici petih, šestih i sedmih razreda osmislili su i izradili društvene igre na engleskom jeziku. S obzirom da je *Mjesec hrvatske knjige* bio posvećen prevoditeljstvu i bogatstvu različitih jezika, učenici su na satu Engleskog jezika osmislili i izradili igre za koje su napisali pravila na engleskom jeziku. Projekt je tako omogućio učenicima da kreativno razvijaju svoje jezične i komunikacijske vještine uz istovremeno osmišljavanje i pisanje pravila na engleskom jeziku, čime su aktivno sudjelovali u procesu jezične produkcije.

U suradnji učiteljice Engleskog jezika i knjižničarke postavljena je izložba izrađenih društvenih igara u prostoru ispred knjižnice i učionice stranih jezika. Izložba je prvih nekoliko dana bila dostupna za samostalno razgledavanje bez mogućnosti igranja igara. Nakon nekog vremena organizirane su radionice na kojima su učenici predstavljali svoje igre učenicima drugih razreda na engleskom i hrvatskom jeziku, a zatim su ih i zaigrali.

Tijekom radionica knjižničarka i učiteljica bile su u ulozi moderatorica, dok su učenici – autori igara – preuzeli glavnu ulogu u vođenju i prezentaciji (slika 3). Kroz ovu aktivnost učenici su imali priliku ne samo predstaviti svoje radove, već ih izložiti na oba jezika te aktivno voditi druge učenike kroz pravila i igru. Taj model suradnje i mentorstva omogućio je učenicima drugih razreda da se upoznaju s radom svojih vršnjaka uz zabavno i obrazovno iskustvo igranja društvenih igara.

Jedan od učenika je kao vrijednost projekta istaknuo: „Svidjelo mi se što su i drugi mogli vidjeti igru koju sam napravio, a ne samo moj razred. Većinu stvari koje radimo vide samo naši iz razreda. Svidjelo mi se i što sam mogao igrati svoju igru s prijateljima i probati njihove igre.“ (L. J.)

Valja naglasiti kako je održano preko dvadeset nastavnih sati na kojima su svi učenici koji su to željeli imali priliku predstaviti svoj rad drugima. Kako je izgledao projekt može se pogledati na poveznici [Nek' ti igra ne bude strana\(c\)](#).

Slika 3. Međurazredno predstavljanje društvenih igara

5.4. Miš u školskoj knjižnici

Svake se godine, kao i u drugim školskim knjižnicama, u OŠ K. Š. Gjalskoga organizira svečano predstavljanje školske knjižnice učenicima prvih razreda. U knjižnici taj događaj uključuje čitanje prigodnog teksta učenicima, upoznavanje s pravilima knjižnice i kreativnu radionicu. U radu je predstavljen kao još jedan primjer međusobnog vršnjačkog poučavanja.

Naime, na samom početku navedene čitateljsko-kreativne radionice pripovijeda se kratka priča o mišu u školskoj knjižnici koju je, prema priči *Miš u knjižnici* Sunčane Škrinjarić, osmislila i prilagodila knjižničarka. Likove iz priče redovno uprizoruju učenice predmetne nastave, ovisno o interesu. Pripremljenu priču, odnosno igrokaz, započinje knjižničarka kao pripovjedač, a zatim se pojavljuju i učenici koji utjelovljuju mačku i miša te započinju međusobni razgovor (slika 4). Glavni likovi priče – mačka i miš kroz dijalog upoznaju učenike s različitim vrstama građe koja se može pronaći u knjižnici (lektira, referentna građa, slikovnice...) te s osnovnim pravilima ponašanja u knjižnici.

Nakon igrokaza učenici prvih razreda kroz kratki razgovor s „mačkom i mišem“ i kreativne zadatke ponavljaju što je u knjižnici dopušteno, a što nije, odnosno što knjige vole i što knjige ne vole, koja je razlika između knjižnice i knjižare, i sl.

Na takvoj radionici mlađi učenici usvajaju pravila knjižnice i upoznaju vrste građe kroz igru i interakciju sa svojim „starijim vršnjacima“, što sam proces učenja čini prirodnijim i pristupačnijim. Osim toga razvijaju socijalne vještine poput aktivnog slušanja, postavljanja pitanja i izražavanja mišljenja. Možda i najvažnija dobit takve radionice jest motivacija koja se budi kod mlađih učenika kada vide starije učenike koji su aktivno uključeni u rad knjižnice. S druge strane stariji učenici razvijaju mentorske vještine, samopouzdanje te komunikacijske vještine. Kod njih se posredno razvija odgovornost, strpljenje i sposobnost prenošenja informacija i znanja. „Najviše mi se sviđjelo kako bi se djeca iznenadila kada bih iskočila sa stepenica ili iza polica. Žao mi je što je ovo zadnja godina da glumim mačka, no uvijek će mi biti lijepo sjećanje. Drago mi je što sam imala tu čast glumiti za prve razrede zadnje četiri godine i nadam se da će netko drugi uživati u toj ulozi kao što sam ja.“ (E. V.).

Slika 4. Radionica *Miš u školskoj knjižnici*

5.5. Potraga za blagom – učenici kao kreatori zadataka

U školskoj knjižnici OŠ K. Š. Gjalskoga vrlo se često obrađuju lektire u obliku *potrage za blagom* u kojoj učenici pomoću različitih zagonetki i tragova pronalaze i rješavaju kreativne zadatke vezane uz pročitano djelo. Nakon jedne takve radionice koju je organizirala knjižničarka, učiteljica Hrvatskoga jezika predložila je još jedan primjer međusobnog vršnjačkog učenja – potragu za blagom koju će kreirati sami učenici.

Razlika između klasične potrage za blagom koja se provodi u knjižnici i ove radionice jest u tome što su učenici šestih razreda sami osmislili gotovo sve zadatke za drugi razredni odjel. Tako je tadašnji 6. a razred osmislio sve zadatke za 6. b razred, i obrnuto. Učenici su na satu Hrvatskog jezika napravili različite osmosmjerke, križaljke i pitalice koje su uklopljene u sat lektire u knjižnici. Zadaci su bili popraćeni dodatnim zagonetkama koje je osmislila učiteljica. Knjižničarka i učiteljica postavile su sve zadatke na odgovarajuća mjesta u knjižnici, a učenici su sudjelovali u malo drugačijoj obradi lektire.

Kreiranjem ispitnih zadataka učenici su usavršavali vještine kritičkog razmišljanja i kreativnog pristupa literarnim djelima, uspješno izdvajajući ključne informacije potrebne za formuliranje zadataka. Najvažnija prednost takvog načina rada jest aktivno uključivanje učenika u sam proces učenja. Preuzimanjem odgovornosti za izradu zadataka učenici su razvijali mentorske vještine, učili kako efikasno prenositi složene informacije te pružati podršku u učenju svojim vršnjacima, što značajno doprinosi njihovom osobnom i profesionalnom razvoju.

5.6. Tri medvjeda i gitara

Posljednji primjer vršnjačke razmjene znanja uključuje međusobno vršnjačko učenje u motivacijskom dijelu nastavnog sata. Naime, u kreativnoj obradi lektire *Tri medvjeda i gitara* (Ludwig Bauer) sat započinje zvukom gitare koju za učenike prvih razreda svira učenica škole P. J. Nakon slušanja skladbe zatvorenih i otvorenih očiju učenica P. J. učenicima kratko predstavlja svoj instrument, govoreći im o dijelovima gitare, tehnici sviranja, zvukovima i sl. Učenici zatim imaju priliku postaviti pitanja učenici P. J. na koja ona strpljivo odgovara (slika 5).

Nakon inspirativnog uvoda u kojem učenici imaju priliku poslušati instrument koji svira učenica škole, a zatim i saznati nešto o instrumentu, sviranju i glazbenoj školi, knjižničarka čita priču *Tri medvjeda i gitara* koja govori o vještinama. Ostatak sata analizira se djelo te se u više navrata osvrće na samu vještinu sviranja gitare s početka nastavnog sata.

U opisanom primjeru vršnjačkog poučavanja učenica koja svira gitaru ne samo da doprinosi učenju svojih vršnjaka o glazbenim instrumentima, već također postaje uzor i aktivni

sudionik u obrazovnom procesu. Takav način učenja omogućava učenicima povezivanje s gradivom na dubljoj i osobnijoj razini, čineći nastavu zanimljivijom i relevantnijom.

„Bilo mi je drago zato što su djeca bila vesela. Gledala su u instrument kao da je nešto najposebnije. Htjela su sudjelovati i podijeliti svoja iskustva o drugim instrumentima. Svi su htjeli biti dio projekta i to me razveselilo.“ P. J.

Slika 5. Motivacijski dio sata *Tri medvjeda i gitara*

6. Zaključak

Vršnjačko učenje kao što je prikazano navedenim primjerima dobre prakse predstavlja učinkovit način poticanja socijalne interakcije, razvoja komunikacijskih vještina i stjecanja odgovornosti među učenicima. Suradnjom učenici dijele svoja znanja i vještine te preuzimaju uloge mentora i predavača, čime razvijaju ključne osobine kao što su samopouzdanje, strpljenje i sposobnost prenošenja informacija.

Primjeri poput *Škole smijeha* gdje su stariji učenici preuzeli ulogu učitelja i organizirali obrazovne i zabavne aktivnosti za mlađe učenike pokazuju kako učenici mogu biti vrlo uspješni u ulozi učitelja, pokazujući pritom odgovornost, kreativnost i komunikacijske vještine. Slično, aktivnosti poput kreativnih radionica u okviru *Mjeseca hrvatske knjige* gdje su učenici preveli i predstavili slikovnice mlađim učenicima potiču razvijanje jezičnih i komunikacijskih vještina, ali i mentorskih sposobnosti.

U aktivnostima kao što su izrada društvenih igara ili organiziranje potrage za blagom učenici imaju priliku raditi u timovima, razvijati kritičko mišljenje i kreativnost te usavršavati vještine rješavanja problema. Takve aktivnosti osim što omogućuju učenicima bolje razumijevanje i usmjeravanje znanja promiču međurazrednu suradnju i izgradnju međuvršnjačkih odnosa.

U konačnici, vršnjačko učenje nije samo alat u službi prijenosa znanja, već i način izgradnje

socijalnih vještina, emocionalne inteligencije i osobnog razvoja. U navedenim je primjerima vidljivo da učenici, kada imaju priliku preuzeti odgovornost za učenje svojih vršnjaka, postaju motivirani i angažirani što pozitivno utječe na cijeli obrazovni proces. Takav pristup koji potiče suradnju, zajedništvo i kreativnost, predstavlja ključnu komponentu za razvoj pozitivne i stimulativne učeničke zajednice.

Literatura

1. Češi, M. (2010) Ustroj aktivnosti stručnog usavršavanja temeljenog na ciklusu iskustvenog učenja. U: Mićanović, M. (ur.). *Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj*. Zagreb: AZOO. Str. 71–77.
2. Gazibara, S. (2016) Aktivno učenje u multimodalnom okruženju. *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 65 (tematski broj), str. 323–334. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/236327> [20.06.2025.]
3. Grakalić Plenković, S. (2023) Aktivno učenje i uloga nastavnika. *Hrvatski : časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*, 21(1), str. 9–28. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/451815> [17.06.2025.]
4. *IFLA-in manifest 2025 za školske knjižnice* (2025) Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf> [30.10.2025.]
5. Kovačević, D., Lasić-Lazić, J. i Lovrinčević, J. (2004) *Školska knjižnica – korak dalje*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
6. Krpan Mofardin, T. (2019) Školska knjižnica – mjesto kreativnog čina i doživljaja. *Knjižničar/ka: časopis Knjižničarskog društva Rijeka*, 8, str. 87–93. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/338705> [21.06.2025.]
7. Kurikulum međupredmetne teme: Učiti kako učiti (2019) *Narodne novine* 7, 154. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html [20.06.2025.]
8. Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (2019) *Narodne novine* 10, 215. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html [21.03.2024.]
9. Ljubac Mec, D. (2022) Aktivno učenje u nastavnom procesu. *Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 1(1), str. 155–165. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/451815> [20.06.2025.]
10. Previšić, V. (2003) Suvremeni učitelj: odgojitelj-medijator-socijalni integrator. U: Ličina, B. (ur.). *Učitelj – učenik – škola: zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa povodom 140 godina učiteljskog učilišta u Petrinji*. Petrinja: Visoka učiteljska škola; Zagreb:

- Hrvatski pedagoški književni zbor. Str. 13–19.
11. Previšić, V. (2007) Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja. *Pedagogijska istraživanja*, 4(2), str. 179–187. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/174880> [26.06.2025.]
  12. Sekulić-Majurec, A. (2007) Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju, provedbi i vrednovanju kurikuluma. U: Previšić, V. (ur.). *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 351–383.
  13. Standard za školske knjižnice (2023) *Narodne novine* 61,1024. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/c/podzakonski-propis/57082/nn-61-2023-%287.6.2023.%29%2C-standard-za-skolske-knjiznice> [20.06.2025.]
  14. Stričević, I. (2010) Rad na projektu u školskoj knjižnici – metoda aktivnog učenja. U: Mićanović, M. (ur.). *XXII. Proljetna škola školskih knjižničara: Školska knjižnica i slobodno vrijeme učenika: neposredno i posredno uključivanje knjižničara u školski kurikulum*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Str. 101–108. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/22-proljetna-skola-knjiznicara2010-1536867336.pdf> [17.06.2025.]
  15. Topping, K. J. (2005) Trends in Peer Learning. *Educational Psychology*, 25(6), str. 631–645. Dostupno na: [https://cmapspublic3.ihmc.us/rid=1200100827171_1663553231_5338/Trends in Peer learning Topping .pdf](https://cmapspublic3.ihmc.us/rid=1200100827171_1663553231_5338/Trends%20in%20Peer%20learning%20Topping.pdf) [17.06.2025.]
  16. Tullis, J. G. i Goldstone, R. L. (2020) Why does peer instruction benefit student learning?. *Cognitive Research: Principles and Implications*. Dostupno na: <https://cognitiveresearchjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41235-020-00218-5> [18.06.2025.]

Petra Horvat
Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec
petra.horvat6@gmail.com

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Umijeće pripovijedanja i njegova primjena u knjižničnim programima

Art of Storytelling and its Usage in Library Programs

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 15. 10. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 20. 11. 2025.

Sažetak: Pripovijedanje postoji od pojave čovječanstva. Mijenjalo se od sredstva za prijenos informacija koje su značile preživljavanje plemena do umijeća koje zahtijeva detaljnu pripremu i konstantno usavršavanje. Neovisno o vremenu i formi, pripovijedanje je uvijek bilo sredstvo prijenosa i širenja znanja, iskustva i priča široj publici koja od njega može imati neki oblik koristi, bilo da je samo zabavi ili (i) educira i informira, ali i utješi ili upozori. Tu je funkciju pripovijedanje zadržalo do danas. Neovisno o napretku tehnologije i hiperprodukciji informacija, uvijek postoji publika za dobru priču. Rad donosi pregled značajki pripovijedanja i njegovih elemenata s fokusom na pripovijedanje kao usmenu izvedbu te prikazuje nekoliko primjera pripovjedačkih knjižničnih programa predstavljenih kroz primjere programa Knjižnice „Nikola Zrinski“ Čakovec.

Ključne riječi: knjižnica, knjižnični programi, pripovjedač, pripovijedanje, umijeće pripovijedanja

Abstract: Storytelling exists since the emergence of humanity and has evolved from a means of transmitting information crucial to the survival of a tribe into an artform that requires detailed preparation and continuous improvement. Regardless of time and form,

storytelling has always been a means of transmitting and spreading knowledge, experience and stories to a wider audience that can benefit from it in some way, whether for entertainment or (and) education, information, but comfort or warning as well. Storytelling has retained this function to this day and regardless of the progress of technology and the hyperproduction of information, there is always an audience for a good story. The paper provides an overview of storytelling, its characteristics and elements, focusing on storytelling as an oral performance. It also offers several suggestions for storytelling library programs, presented through examples of the „Nikola Zrinski“ Čakovec Library programs.

Keywords: art of storytelling, library, library programs, storyteller, storytelling

1. Uvod

Značajan dio naše povijesti i kulture temelji se na pričama – usmenim, vizualnim te kasnije, pisanim. One prenose informacije, događaje i uspomene. Svaka se priča sastoji od osnovnih elementa: likova, uvoda (početka), zapleta (sredine) i raspleta (kraja), a navedeni elementi, uključeni u bilo koju vrstu sadržaja, stvorit će priču. Za svaku priču postoji pripovjedač koji je pripovijeda i publika kojoj je ta priča namijenjena. Svaka je priča puna značenja i naše su reakcije odraz vlastitih etičkih načela. Prema Kearneyu (2009: 155) ona nije ograničena samo na um autora, kao ni na čitatelja ili postupke sudionika, već se nalazi u međuprostoru svih navedenih i nikada nema konačan ishod. Upravo zbog toga pripovijedanje predstavlja otvoreni poziv na etičku i poetsku reakciju.

Počeci pripovijedanja sežu u vrijeme okupljanja plemena oko vatre, odnosno, kako navodi Grdešić (2015: 11, prema Barthesu, 1992: 47) sa samom poviješću čovječanstva počinje i pripovijedanje; nema naroda bez pripovjednog teksta. U vrijeme okupljanja plemena oko vatre ta je aktivnost imala važno društveno značenje i predstavljala je „originalan društveni medij“ (Vekić, 2018: 422 prema Wiessner, 2014: 14032). Svi prisutni članovi plemena tom su prigodom razmjenjivali informacije o aktualnim događanjima, a oni najstariji i najiskusniji pripovijedali su priče koje su sadržavale informacije i savjete važne za preživljavanje (tehnike lova, odnosi u plemenu i sl.). Od tih prvih praktičnih priča, koje su precima omogućile surađivanje i preživljavanje, pripovijedanje se razvijalo i postajalo kompleksnije. Prvi pokušaj formulacije modela za pripovijedanje (u zapadnoj filozofiji) postavio je Aristotel svojim djelom *O pjesničkom umijeću*, prema kojem su dramatsko oponašanje i ljudsko djelovanje u koje unosimo zaplet temeljne sastavnice umijeća pripovijedanja (Velički, 2024: 15–16). Njegov se model temelji na pet ključnih elemenata (zaplet, stvaranje, oslobađanje, mudrost i etika) koji zajedno tvore pripovjedni materijal.

Pripovijedanje je daljnjim razvojem postalo kompleksno umijeće koje zahtijeva pažljiv odabir priče, njezinu pripremu, kao i pripremu pripovjedača. Iako se pripovijedanje našlo pred svojevrsnim izazovom razvojem digitalnih tehnologija i općenito brzinom protoka

(digitalnih) informacija, Kearney (2009: 128), irski filozof i teoretičar književnosti navodi da, iako stare mnemotehničke, epistolarne i tiskane načine izražavanja u današnjem društvu počinju zamjenjivati napredne telekomunikacije i digitalni protok informacija, tu *cyber* kulturu ne treba smatrati prijetnjom pripovijedanju, već katalizatorom novih interaktivnih i nelinearnih mogućnosti pripovijedanja. Pripovijedanje će se sigurno mijenjati pod utjecajem nove tehnologije, no nikad neće prestati jer će uvijek biti onih koji će se „s užitkom prepustiti transu koji priča izaziva i dopustiti da ih kroz nju vodi majstorski pripovjedač“ (Kearney, 2009: 130 prema Vogleru, 1998).

Upotreba pripovijedanja i njegovih načela prisutna je u mnogim područjima: prodaji, marketingu, obrazovanju, zabavi, zdravstvu i sl. Moguće ga je koristiti na razne načine, u raznim prilikama i za različite strukture publike. U nastavku rada bit će predstavljeno pripovijedanje, područja njegove primjene, osnovni elementi pripovijedanja kao usmene izvedbe te primjeri upotrebe te vrste pripovijedanja u knjižničnim programima.

2. Pripovijedanje

Pripovijedanje predstavlja čin prijenosa priče usmenom izvedbom, njezinim zapisivanjem, vizualnim prikazom ili glazbenom izvedbom. Pričama smo izloženi i konzumiramo ih svakodnevno, neovisno o formi njihovog prijenosa. Peregrin (2024: 8) pripovijedanje spominje kao neodvojivo od osnovnog ljudskog osjetila – vida (riječ pripovijest dolazi iz indoeuropskog *weyd* što znači: vidimo, znamo) kojim prikupljamo informacije i znanje iz svijeta oko sebe. Pripovijedanjem je uz informacije i znanje moguće prenijeti vrijednosti i utjecaj, oblikovati i promijeniti ponašanje. Manolescu (2025: 13) navodi kako se tijekom izloženosti dobroj priči aktiviraju vizualni, slušni, olfaktorni, senzorni i motorički korteks, dok Lovrić i Jeleč (2021: 18) ističu utjecaj samog čina interpretacije koji dovodi do kognitivnog i misaonog razvoja interpretatora. Neovisno o vrsti pripovijedanja (usmeno, pismeno, vizualno ili glazbeno), svako se temelji na vezi između pripovjedača, priče i publike, a koja se uspostavlja sadržajem priče, interpretacijom, izvedbom pripovjedača, percepcijom i doživljajem publike. Odnos pripovjedača i publike svojevrsan je dijalog jer tijekom izvedbe pripovjedač nudi interpretaciju priče, a publika reagira na njegovu interpretaciju.

Utjecaj koji (dobra) priča ostavlja na publiku razlog je zbog kojeg se pripovijedanje koristi u toliko mnogo područja – od zabave, obrazovanja, prodaje i marketinga do zdravstva. Dobra će priča privući publiku, stvoriti emocionalnu vezu s tom publikom i prenijeti joj željenu poruku na personaliziran i autentičan način. Stamat i Merzlikina (2025: 114) ističu kako u marketingu i prodaji predstavlja karakteristike koje će stvoriti povjerenje i lojalnost potrošača, što pripovijedanje čini snažnim alatom za predstavljanje proizvoda jer je pozornost potrošača fragmentirana, a konkurencija intenzivna. Robne marke tako kroz priče postaju pamtljivije jer kroz detalje priče potrošači lakše zapamte i samu robnu marku. U

oglašavanju se stoga od tradicionalnih načina koji gube utjecaj okreće prema integriranju pripovijedanja s ciljem boljeg povezivanja robne marke s ciljanim potrošačima.

Zabavna industrija koristi se također pripovijedanjem priča i povezivanjem s publikom, neovisno o tome govorimo li o filmskoj ili glazbenoj industriji. Kod ciljane se publike nastoji potaknuti osobna reakcija na priču (npr. pjesmu), što će stvoriti svojevrsnu vezu s pričom, a time i interes za kupovinu glazbenog albuma određenog izvođača, odlazak na koncert i sl.

Priče i pripovijedanje mogu imati i terapeutsku namjenu. Pripovijedanje se u zdravstvu koristi u kontekstu narativne terapije gdje se kroz pripovijedanje priča pacijentima nastoji pružiti utjeha i svojevrsna podrška u teškom životnom razdoblju. Kako se radi o osjetljivoj, emocionalno ranjivoj skupini, priče trebaju biti pažljivo (tematski) odabrane, a pripovjedač sposoban procijeniti granice do kojih može ići kako bi iskustvo slušanja priče za pacijente bilo ugodno i iscjeljujuće. Koić (2008) spominje terapiju bajkama i pričama koju je osmislila i razvila klinička hipnoterapeutkinja dr. sc. Courtney Johnson, a koja ujedinjuje kliničke vrijednosti hipnoze i aspekte pripovijedanja. Tijekom terapije životna su iskustva prikazana kroz priču koja mora imati uvjerljivi sretan kraj. Ova se vrsta terapije koristi za postizanje smirenosti, povećanje pozitivnog razmišljanja i sposobnosti rješavanja konflikata povezanih s prošlošću.

Pripovijedanje predstavlja odličan alat u obrazovanju, neovisno o tome govorimo li o obrazovanju djece vrtićke dobi, školske djece ili studenata i odraslih. Uz pripovijedanje dolazi do razvoja vokabulara, mašte, koncentracije, verbalnih sposobnosti, ali i emotivnog te socijalnog razvoja. Djeca od najranije dobi uz priče savladavanju predčitačke vještine koje su preduvjet uspješnog usvajanja čitateljskih vještina. Biti (1981: 168) spominje kako dijete slušanjem priča razvija i potražnju za pripovjedačkim materijalom, odnosno dolazi do evolucije njegove potražnje slijedom koje ono postepeno odbacuje jednostavne radnje u priči i zahtijeva njeno raščlanjivanje. Također, stavljena u ulogu pripovjedača djeca vježbaju izražavanje kroz izmišljene priče, ali i često progovaraju o vlastitim osjećajima (Bukvić Pažin i Ott Franolić, 2023: 187). U obrazovanju školske djece, studenata i odraslih pomoću priče lakše ih je zainteresirati, zadržati koncentraciju i potaknuti na sudjelovanje. Uz likove priče oni istražuju, usvajaju nove informacije, prolaze s njima kroz promjene, uspone i padove, a sve to kao rezultat daje lakše i bolje usvajanje gradiva, ali i razvoj kritičkog te logičkog mišljenja. Razumeyko i Anischenko (2025: 107) ističu kako korištenje pripovijedanja u obrazovanju doprinosi i sistematizaciji interdisciplinarnog znanja.

3. Proces pripreme za pripovijedanje kao usmenu izvedbu

Kada je riječ o pripovijedanju kao usmenoj izvedbi, ono predstavlja umjetnost/umijeće pripovijedanja priča iz usmenih, tiskanih ili snimljenih izvora, a koje pripovjedač izvodi uživo pred publikom pripovijedanjem, recitiranjem ili pjevanjem, uz mogućnost upotrebe

rekvizita. Pripovijedanje priče od strane iskusnog pripovjedača može odavati dojam jednostavnosti i lakoće savladavanja tog umijeća, no takva se izvedba temelji na detaljnoj pripremi kako materijala, tako i izvedbe te ni u kom slučaju nije nešto što je moguće pripremiti „u jednom popodnevu“. Snaga pripovijedanja postaje relevantna kada se prema Manolescu (2025: 13) „priča može čuti, vidjeti i osjetiti“, a da bi se to postiglo potrebno je proći proces pripreme za pripovijedanje priče.

Akronim koji može poslužiti kao osnova za pristup procesu pripovijedanja prema Peregrin (2024: 39) jest TIGAR, pri čemu T označava traženje priče u skladu s preferencama i interesima pripovjedača i publike, I karakterizira intenzivan rad na priči, G gradnja priče, A aktivno dijeljenje priče te R razmišljanja o umijeću izvedbe i kako ga poboljšati. Rad na priči i njezina gradnja podrazumijevaju kombiniranje i nerijetko preklapanje priča, što rezultira premodulacijom jezika i značenja, a ta premodulacija pripovijedanje karakterizira činom stvaralaštva (Kovačević, 2001: 114).

3.1. Odabir priče

Prilikom pripreme za pripovijedanje prvi je korak odabir priče. Priča treba biti odabrana tako da odgovara pripovjedaču i ciljanoj publici, što znači da je moguće poistovjetiti se s likom/ likovima te na taj način biti uključen u priču. Zadatak pripovjedača kao interpretatora neke priče prema Lovriću i Jeleč (2021: 16) jest djelo sagledati u cjelini, umjesto kao skup elemenata te otkriti svojevrsnu tajnu koju nosi. Tim će pristupom bolje vrednovati umjetničku vrijednost i estetsku bit djela što će utjecati na kvalitetu interpretacije. Svaka priča ima likove koji mogu osvojiti publiku. Stoga će adekvatnim odabirom priče pripovjedač privući pažnju publike te je istovremeno zabaviti i educirati, a sve s ciljem stvaranja uvjerljivih i bogatih iskustava (Manolescu, 2025: 11). Odabir prave priče odrazit će se na pripovjedačevu izvedbu, a publika će procijeniti izvedbu (uz sam sadržaj pripovijedane priče). Peregrin (2024: 42) navodi kako pripovjedač mora znati zašto je odabrao određenu priču te treba znati objasniti i obraniti izbor priče.

Svaku priču karakterizira nastojanje uvjeravanja u razne procjene karaktera sudionika i njihovih postupaka, a retoričke i moralne situacije utječu na sudionikov doživljaj priče (Kearney, 2009: 155). Stoga prilikom odabira priče publika mora biti uzeta u obzir. Doživljaj priče svatko temelji na vlastitim etičkim pretpostavkama pa će istu priču svaki slušatelj drugačije doživjeti. Priča treba biti prilagođena uzrastu (npr. ako publiku čine djeca), tematski prilagođena (npr. u narativnoj terapiji odabire se priča koja pacijentima može pružiti utjehu i svojevrsnu podršku) i prilagođena vremenskom opsegu koji je uglavnom unaprijed definiran (što zbog organizacije, što zbog koncentracije i interesa publike).

Priča koja opsegom odgovara vremenskom terminu koji pripovjedač ima na raspolaganju omogućit će mu prijenos poruke i emocije bez žurbe i pritiska da mora paziti na vrijeme, što

je važnije od pripovijedanja opsežne priče koja je publici predstavljena u žurbi kako bi „stala“ u definirani termin. Kad je riječ o odabiru adekvatne priče za svaku situaciju Vekić (2018: 422) navodi kako kontekst u kojem se usmenoknjižna forma prenosi definira duljinu njezinog trajanja, čime konteksti i prostori usmenoknjižne komunikacije tako mogu definirati sam pripovjedni repertoar.

3.2. Rad na priči

Intenzivan rad na priči i gradnja priče (iz navedenog akronima TIGAR) dugotrajni su procesi. Radom na priči pripovjedač uočava elemente njezine strukture te definira koje će dijelove prilikom izvedbe naglasiti. Upoznaje glavnu poruku priče te razrađuje materijal s namjerom prenošenja poruke na prikladan i nenametljiv način. Dodavanjem vlastitih detalja priči stvara jedinstveni materijal koji je prilagođen njegovu stilu pripovijedanja, što će pozitivno utjecati na izvedbu te u konačnici na doživljaj publike.

Nakon razrade i pripreme priče slijedi proces pamćenja priče. Pritom se mogu koristiti razne mnemotehnike, kao na primjer pamćenje priče kao niza slika, od kojih svaka slika predstavlja dio radnje i sadrži ključne elemente određenog dijela priče. Slike/cртеže izrađuje sam pripovjedač i to u više navrata. Preporuka je da broj slika ne prelazi dvanaest. Kvaliteta crtačkog umijeća pritom nije važna, već elementi priče koji su sadržani u svakoj slici. Tom aktivnošću pripovjedač pamti radnju i detalje priče kroz slike, što mu olakšava prisjećanje sadržaja tijekom izvedbe. U sljedećem koraku pripreme prisjeća se niza slika i priču pripovijeda naglas pri čemu razrađuje tempo, boju i visinu glasa, upotrebu gesti, prostora oko sebe, ali i upotrebu pauza i tišine za postizanje dramatičnog efekta kako je navedeno u članku *Storytelling – benefits and tips* (Teaching English, n. d.). Na temelju navedenih elemenata, ali i višeznačnosti i slojevitosti priča mogućnosti su interpretacija iste priče brojne. Široki raspon mogućnosti omogućuje stavljanje priče u različite kontekste, ovisno o vremenu u kojem je pripovijedana, kao i komu je pripovijedana. Semantičku vrijednost tekst dobiva interpretacijom, što ga čini ovisnim o interpretatoru jer kada ga interpretator koristi za označavanje vlastitog egzistencijalnog prostora uspostavlja se značenje teksta (Lovrić i Jeleč, 2021: 17 prema Peleš, 1989: 165).

Prilikom pripovijedanja priče moguće je koristiti razne rekvizite kao što su lutke, glazbala ili razni predmeti vezani uz priču koji mogu olakšati izlaganje i prijenos iskustva. Njihova je uloga podržati i istaknuti samu priču, što može olakšati izvedbu pripovjedaču početniku. Kako navode West i Sarosy (2021: 75) lutka tijekom izvedbe preuzme središte pozornosti što umanjuje pritisak na pripovjedača pa on u tom slučaju opuštenije pripovijeda priču. Dobar će lutkar pomoću lutke *nestati*. Jedan od rekvizita koji se može koristiti jest i drvena kutija s vratašcima (butaj) karakteristična za japansku tehniku izvođenja priča – kamišibaj. Za ovu tehniku pripovjedač može sam izraditi slike koje potom izmjenjuje unutar okvira butaja

dok priča odmiče. Tako sam definira elemente na slikama (i u kojoj će tehnici biti izrađene) što mu daje veliku kreativnu slobodu, olakšava pamćenje priče i predstavlja vizualno privlačan rekvizit.

3.3. Pripovijedanje pred publikom

Kovačević (2001: 18) naglašava da je izražavanje pojedinca uvijek u skladu s njim samim pa će njegov jezični iskaz odražavati njegov psiho-socijalni sklop, tj. kompleksnost i specifičnost njega kao ljudske jedinice. Iako je pripovjedač priču tijekom pripreme više puta izgovorio naglas i uvježbao svoju izvedbu, pripovijedanje pred publikom donosi brojne izazove čak i za iskusne pripovjedače. Uvijek su mogući nepoznati vanjski utjecaji na koje se ne može unaprijed pripremiti, stoga je umijeće pripovjedača testirano upravo takvim situacijama koje mogu prekinuti stvorenu atmosferu. Primjer vanjskog utjecaja bila bi zvonjava mobitela u publici, iznenadno otvaranje vrata prostorije u kojoj se nalaze pripovjedač i publika, galama u susjednoj prostoriji/pod prozorom i slično. Svi navedeni primjeri ometala odvlače pozornost publike, ali isto tako prema Vekić (2018: 415) mogu ometi koncentraciju pripovjedača, zbuniti ga i dovesti u situaciju narušavanja umjetničkog i slušateljskog dojma priče te integriteta pripovijedanja. Tako pripovijedanjem u nepovoljnim okolnostima i u onima koje dekoncentriraju pažnju publike sam narativ priče gubi na vrijednosti. Pripovjedač mora biti spreman na mogućnost ometanja izvedbe, no usprkos tome treba znati zadržati fokus na priči i svijetu u koji je publika (s njim) zakoračila. Iskusan pripovjedač paralelno uz izvedbu priče prati publiku, njezine reakcije, koncentraciju i interes te prema procjeni improvizira i mijenja detalje priče, stil izvođenja, glasnoću ili brzinu govora.

4. Pripovijedanje u knjižničnim programima Knjižnice „Nikola Zrinski” Čakovec

Pripovijedanje priča u knjižnicama koje su same po sebi riznice priča predstavlja poticajno okruženje za pripovjedača i publiku. Priče pripovijedane među punim policama knjiga, naročito mlađoj publici, mogu biti doživljaj i poticaj za ponovni posjet knjižnici. Pripovijedanje u knjižničnim programima stvara ugodnu atmosferu u kojoj se publika može opustiti, a kada je pojedinac opušten, često je voljan podijeliti i svoju priču.

Knjižnice mogu kroz programe predstaviti korisnicima pripovijedanje na brojne načine – kao pričaonice, radionice, igraonice društvenih igara temeljenih na stvaranju priče igrača (sudionika) i slično. Program može biti namijenjen jednoj dobroj skupini ili više njih, s ciljem međusobne interakcije. Može biti isključivo pripovjednog karaktera, ili pripovijedanje kratke priče može predstavljati samo uvodni/završni dio organizirane kreativne radionice/izložbe. Priče i pripovijedanje vrijedan su alat dostupan svakom knjižničaru tijekom organizacije knjižničnih programa, ali i u svakodnevnom radu s korisnicima.

U nastavku rada bit će predstavljene tri vrste pripovjednih programa koje je moguće organizirati u knjižnicama. Prikazat će se programi koje je organizirala Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec s ciljem poticanja organizacije pripovjednih programa jer, kako navodi Manolescu (2025: 11), priče bude i oblikuju našu kreativnost i maštu.

4.1. Pričaonice za djecu

Važna zadaća pripovijedanja priča djeci jest da ih priča oplemeni (Velički, 2024: 16). Djeca će kao publika bolje reagirati na pripovijedanje priče u odnosu na čitanje jer za vrijeme usmene pripovjedne izvedbe pripovjedač cijelo vrijeme uspostavlja kontakt očima (ne uspostavlja ga samo povremeno kao kod čitanja teksta). Na taj je način pripovjedaču lakše i brže zainteresirati publiku za priču, zadržati koncentraciju te primijetiti reakcije i po potrebi prilagoditi izvedbu. Priče često nude više perspektiva, što kod djece može potaknuti promjene percepcije i stavova, a time i ponašanja. Stoga mogu biti korištene za predstavljanje važnih tema kao što je npr. nasilje među djecom.

Knjižnice često organizirano posjećuju vrtićke skupine i školska djeca, čiji ih odgajatelji i učitelji žele upoznati s prostorom knjižnice, pravilima ponašanja i posudbe, sve kako bi stekla naviku služenja knjigama, naviku čitanja i odlaska u knjižnicu. Nakon obilaska poželjno je da knjižničari dječjih odjela održe kratku pričaonicu kako bi ih zainteresirali i ostvarili pozitivan doživljaj knjižnice kao prostora u kojem se ugodno osjećaju i kojem će se rado vraćati. Naravno, pričaonice je moguće organizirati i neovisno o vrtićkim/školskim skupinama, pri čemu je na raspolaganju više vremena koje se može iskoristiti za raspravu ili radionicu nakon pripovijedane priče. Pripovjedač pritom može biti knjižničar ili tu ulogu mogu dobiti polaznici radionice smišljanjem drukčijih završetaka priče, smišljanjem svojih priča, igranjem pripovjedačkih društvenih igara prilagođenih njihovom uzrastu i sl.

4.1.1. Pričaonica s radionicom prema slikovnici *Uljuđeni vuk* (autora Becky Bloom i Pascala Bieta)

Pričaonica je održana za nekoliko skupina djece različite dobi Dječjeg vrtića Potočnica iz Male Subotice. Prilikom odabira slikovnice i priče za pripovjednu izvedbu pred publikom koju čine vrtićka djeca fokusiralo se na poruke koje priča prenosi, atraktivnost ilustracija slikovnice i njezinu veličinu. Odabrana je slikovnica naslova *Uljuđeni vuk* (autora Becky Bloom i Pascala Bieta). Priča je to o vuku koji je, upoznavši pristojne i uljuđene životinje koje znaju čitati, i sam poželio biti dio njihovog društva te je uz rad i trud naučio (i usavršio) čitanje, postao dio njihovog društva te tako stekao prave prijatelje s kojima je tada putovao svijetom i širio ljubav prema pričama, čitanju i pripovijedanju. Priča donosi jasnu poruku da je kada nešto želimo potrebno uložiti trud i vrijeme te biti uporan i strpljiv. Poruka da svatko ima mogućnost promijeniti svoju narav također je prisutna kroz promjenu naravi vuka. Priča

uz navedene poruke, suptilno daje i pohvalu knjigama i čitanju. Tijekom pripreme za pripovjednu izvedbu, radom na priči i njezinom gradnjom prikazan je razvojni put vuka od nečitača do čitača s fokusom na činjenicu da je postajanje čitačem proces te kako ne treba odustajati kada se na tom putu naiđe na poteškoće. Cilj je bio potaknuti i ohrabriti djecu vrtićkog uzrasta koja su na taj put tek zakoračila usvajanjem predčitačkih vještina. Poruka koja se pričaonicom željela prenijeti jest da su knjige i čitanje izvor užitka, da je u njima moguće uživati samostalno ili u društvu te da je taj užitak moguće i dijeliti s drugima kroz pripovijedanje pročitanih priča.

Atraktivnost ilustracija bila je kriterij odabira jer je slikovnica za vrijeme pričaonice predstavljala pomoćni alat koji priču prati ilustracijama pa je stoga poželjno da one djeci budu privlačne. Veličina slikovnice važna je kako bi publika što jasnije vidjela ilustracije te se tako lakše i dublje fokusirala na priču (slika 1).

Za vrijeme izvedbe pratilo se publiku te je izvedba prilagođavana reakcijama (smijeh prilikom oponašanja glasa likova kao pozitivna reakcija), iznenadnom vanjskom utjecaju – plaču djeteta (više kretnji i mimike od strane pripovjedačice, kako bi zadržala fokus publike) i padu koncentracije (stišavanje glasa do šapata u nekim dijelovima priče kako bi se koncentrirala i čula što se dalje dogodilo u priči) (slika 2). Nakon pripovijedane priče uslijedila je kratka rasprava o radnji i likovima priče s ciljem dobivanja povratne informacije o tome kako su djeca priču doživjela, koji likovi su im se sviđjeli i zašto. Potom je s dvije skupine djece održana radionica tijekom koje su djeca korištenjem kartica s ilustracijama rješavala zabavne zadatke vezane uz priču te tako istovremeno vježbala predčitačke vještine. Na kraju susreta knjižničarka je djeci poklonila straničnike u obliku vuka (izrađene origami tehnikom) s ciljem usvajanja pravilnog rukovanja i označavanja slikovnica i knjiga te kao uspomenu na pričaonicu.

Analizom provedenom nakon održane pripovjedne izvedbe, a sa svrhom njezinog usavršavanja, utvrđeno je da bi izvedbu bilo moguće izvoditi i korištenjem lutke vuka, što bi *životinji* omogućilo prikaz promjena kroz koje lik vuka prolazi. Korištenje lutke tijekom pripovjedne izvedbe zahtijevat će dodatnu edukaciju o lutkarskom umijeću te nabavu/izradu lutke, kao i pripremu izvedbe uz novi rekvizit.

Slika 1. Slikovnica kao alat prilikom pripovijedanja

Slika 2. Publika tijekom pripovjedne izvedbe, sačinjena od vrtičkih skupina Dječjeg vrtića Potočnica iz Male Subotice

4.2. Kamišibaj radionice

Kamišibaj kao vještina prenošenja priče odličan je izbor radionice za mlade jer istovremeno razvija izražavanje, javno izlaganje, kreativnost i međuljudske odnose. Kamišibaj je interaktivna vještina porijeklom iz Japana, a karakterizira ga upotreba butaja (drvene kutije s okvirom i vratašcima, u koju se umeću slike za pripovijedanje priče) i hiošigija (drveni štapići kojima se najavljuje početak priče udaranjem jednog o drugi). Izvedba se sastoji od pripovijedanja priče koju prati izmjena slika unutar okvira butaja. Priča može biti prikazana u 3 do 33 crteža, dok je broj ilustracija na crtežima neograničen, no poželjno je izbjegavati mnoštvo detalja i imati na umu da crteži trebaju biti jasno vidljivi publici koja sjedi na određenoj udaljenosti od butaja (Marković, 2020). Kako kamišibaj zahtijeva interakciju govora i slike, u izvedbu može biti uključeno više sudionika (2 – 4) koji rasporede dijelove izvedbe (npr. jedna je osoba zadužena za izmjenu slika, druga pripovijeda priču, ili, ako je priča duža i koristi se veći broj slika, tri se osobe izmjenjuju u pripovijedanju, a jedna ih prati

izmjenom slika u okviru butaja). Suradnjom i radom na elementima kamišibaja (definiranje ključnih elemenata priče, definiranje slika priče, izrada slika, razrada usmenog predstavljanja priče, izlaganje) sudionici kroz razgovor, dogovor, kompromis i toleranciju stvaraju zajednički projekt. Slike izrađene za izlaganje putem kamišibaja vizualno su privlačan materijal za izložbu koja može ostale korisnike zainteresirati za vještinu kamišibaja, kao i za priču predstavljenu kroz slike.

4.2.1. Kamišibaj u multikulturalnoj zajednici

Izložba, radionica s pripovjednom izvedbom i pričaonica održane u Knjižnici „Nikola Zrinski” Čakovec obuhvaćene pod nazivom *Kamišibaj u multikulturalnoj zajednici* imale su za cilj popularizirati pripovijedanje te potaknuti djecu, knjižničare, učitelje i odgojitelje na usmeno izlaganje priča. Održane na temelju projekta s temom pripovijedanja u kamišibaj tehnici kojeg je osmislila školska knjižničarka OŠ Vladimira Nazora iz Pribislavca, rezultat su suradnje Knjižnice „Nikola Zrinski” Čakovec i školskih knjižnica četiriju osnovnih škola Međimurske županije: OŠ Vladimira Nazora Pribislavec, OŠ Orehovica, OŠ dr. Ivana Novaka Macinec i OŠ Kuršanec (Kraljić, 2025).

Izložba postavljena u auli Dječjeg odjela Knjižnice sastojala se od radova učenika navedenih škola koji su izradili kamišibaje međimurskih legendi, poučnih i bajkovitih priča. Radionicu s pripovjednom izvedbom prema priči *Ti nisi kao mi* (autorice Nine Vađić) vodile su školske knjižničarke učenicima četvrtog razreda I. OŠ Čakovec, koji su potom dobili priliku osmisliti završetak priče i ispriповijedati ga kamišibaj tehnikom (slika 3). Sljedeća pričaonica sastojala se od pripovjednih izvedbi učenika priključenih osnovnih škola koje su kamišibaj tehnikom učenicima trećeg i četvrtog razreda III. OŠ Čakovec pripovijedale četiri priče i legende: *Legenda o Fijolini*, *Legenda o pozaju*, *Legenda o plavcu* i *Oprostite, jeste li vi vještica?* (Knjižnica „Nikola Zrinski” Čakovec, 2024a) (slika 4).

Slika 3. Učenici izrađuju završetke priče *Ti nisi kao mi*

Slika 4. Pripovjedna izvedba učenica

Ovaj je projekt predstavio pripovijedanje i kamišibaj iz više perspektiva te omogućio sudjelovanje velikom broju učenika. Mogli su se kreativno izražavati, stekli su pripovjedno iskustvo, usavršili javni nastup te su kroz nezaobilaznu suradnju razvili socijalne vještine. Dodatni značaj ovog projekta jest i suradnja među priključenim školama, njihovim školskim knjižnicama i knjižničarkama koje su učenike pripremale za pripovjedne izvedbe.

4.3. Pričaonice za mlade i odrasle korisnike

Pričaonice za mlade i odrasle korisnike mogu biti organizirane za svaku skupinu korisnika zasebno ili zajedno, ako je tema takva da će privući interes objiju skupina. Kroz pripovijedanu priču (ili više njih) publici je moguće približiti neku temu, ili, korisnike je moguće temom pričaonice potaknuti na dijeljenje njihove priče s drugima. Pripovijedanje odrasloj publici karakteriziraju brojni razlozi, čak i, kako spominje Koić (2008) u kontekstu liječenja veterana oboljelih od PTSP-a. U tom je slučaju potreban nadzor medicinske struke. Prilikom organizacije pričaonice mogućnosti su razne: 1) pripovjedač je profesionalni pripovjedač, 2) pripovjedač je knjižničar, 3) pripovjedači su korisnici. Korisnici kao pripovjedači često u izvedbu spontano unose elemente vlastita života, uspomene i iskustva (što i jesu elementi dobrog pripovjednog materijala), što kao pozitivni popratni efekt ima interakciju i razmjenu životnih priča s publikom nakon same izvedbe.

4.3.1. Radionica *Kaj znači sedeti na visokomu stolcu?* i pričaonica *Moj visoki stolec*

Radionica *Kaj znači sedeti na visokomu stolcu?* održana u prostoru Knjižnice „Nikola Zrinski” Čakovec okupila je učenike Gimnazije Josipa Slavenskog iz Čakovca koji su poslušali priču naslova *Visoki stolec* poznate međimurske lončarice Đurđice Horvat. Metaforička priča govori o iskustvu ulaska gospođe Horvat u svijet lončarstva. Motivirani odslušanom pričom zapisali su svoje priče o tome što za njih znači *sjediti na visokomu stolcu*. Oni koji su bili

voljni podijeliti svoje priče sa širom publikom pripovijedali su ih na pričaonici *Moj visoki stolec* koja je bila otvorena za sve zainteresirane građane (Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec, 2024b). Spomenuta dva programa okupila su različite generacije korisnika koji su na radionici razvijali vještinu pripovijedanja kroz odabir i razradu priče te javnu izvedbu pred publikom. Također, programi su kroz pripovijedanje potakli sudionike na dijeljenje osobnih priča i životnih iskustava.

5. Zaključak

Pripovijedanje je staro koliko i čovječanstvo. Od prvotne uloge prijenosa informacija nastavilo se razvijati, postajalo je kompleksije pa se danas s razlogom o pripovijedanju govori kao o umijeću. Pripreme za pripovijedanje, neovisno o tome radi li se o usmenom, pisanom, vizualnom ili glazbenom obliku, zahtijevaju detaljan rad na priči i izvedbi. Kada govorimo o pripovijedanju kao usmenoj izvedbi, nakon procesa odabira i razrade priče slijede pamćenje priče i sama izvedba pred publikom. Publika predstavlja važan element cijelog procesa pripreme pripovjedne izvedbe i nužno ju je uzeti u obzir prilikom odabira priče i načina izvedbe, a sve kako bi pripovjedač s njom uspostavio dobar kontakt koji će mu omogućiti prijenos poruke priče. Upravo ta povezanost priče, pripovjedača i publike predstavlja temelj dobre pripovjedne izvedbe.

Knjižnice predstavljaju poticajno okruženje za pripovjedne izvedbe. Interijerom i atmosferom mogu podržati bilo koju priču pripovijedanu među policama. Za organizaciju knjižničnih pripovjednih programa nije potrebno mnogo, a u njima mogu uživati sve generacije korisnika. Upravo ova vrsta programa može okupiti različite generacije, potaknuti na razmjenu iskustava i priča te na stvaranje nekih novih.

Ovim je radom predstavljeno pripovijedanje kao vrijedan alat brojnih društvenih i kulturnih djelovanja te se kroz primjere nastojalo potaknuti na njegovu upotrebu implementacijom u postojeće knjižnične programe, ali i u programe ostalih društvenih i kulturnih ustanova. Njegova implementacija ne zahtijeva dodatna ulaganja, već vrijeme, trud, rad na izvedbi i usavršavanje pripovjednog umijeća. Ljepota pripovijedanja između ostalog jest i u njegovoj otvorenosti prema svima neovisno o dobi, spolu, socijalnom ili ekonomskom statusu. Velika većina ljudi na pripovijedanje pozitivno reagira, što mu omogućava utjecanje na one koji su mu izloženi i poticanje na pozitivne promjene.

Literatura

1. Barthes, R. (1992) Uvod u strukturalnu analizu pripovjednih tekstova. U: Biti, V. (ur.). *Suvremena teorija pripovijedanja*. Zagreb: Globus. Str. 47–78.
2. Biti, V. (1981) *Bajka i predaja, povijest i pripovijedanje*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.

3. Bukvić Pažin, A. i Ott Franolić, M. (2023) *Velika važnost malih priča: zašto i kako čitati djeci*. Zagreb: Ljevak.
4. Grdešić, M. (2015) *Uvod u naratologiju*. Zagreb: Leykam international.
5. Kearney, R. (2009) *O pričama*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
6. Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec (2024a) „Kamišibaj u multikulturalnoj zajednici: izložba, pričaonica s radionicom i pripovjedni nastup“, 5.11. Dostupno na: <https://kcc.hr/kamisibaj-u-multikulturalnoj-zajednici-izlozba-pricaonica-s-radionicom-i-pripovjedni-nastup/> [10.11.2025.]
7. Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec (2024b) „Storytelling radionica Kaj znači sedeti na visokomu stolcu?“, 14.10. Dostupno na: <https://kcc.hr/storytelling-radionica-kaj-znaci-sedeti-na-visokomu-stolcu/> [10.11.2025.]
8. Koić, E. (2008) Bajkama i pričama do stvarnosti. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 4 (16). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/430401> [11.08.2025.]
9. Kovačević, M. (2001) *Pripovijedanje i stvaralaštvo*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
10. Kraljić, D. (2025) Kamišibaj u multikulturalnoj zajednici: projekt knjižničara Međimurske županije. *HKD Novosti*, 89. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/hkdn/article/view/1456> [10.11.2025.]
11. Lovrić, G. i Jeleč, M. (2021) *Uvod u interpretaciju proze*. Zagreb: Leykam international.
12. Manolescu, D. (2025) The Power of Storytelling. *Journal of Critical Studies in Language and Literature*, 6(4), str. 11–18. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/392115690_The_Power_of_Storytelling [20.08.2025.]
13. Marković, M. (2020) „Kamišibaj – pripovijedanje uz slike“, *Školski portal*, 29. 3. Dostupno na: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/ucitelji-stvaraju/kamisibaj-pripovijedanje-uz-slike/> [08.11.2025.]
14. Peleš, G. (1989) *Priča i značenje*. Zagreb: Naprijed.
15. Peregrin, S. (2024) *Umijeće pripovijedanja: vodič za pričanje priča*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Razumeyko, N. i Anischenko, V. (2025) Storytelling as an innovative method in modern education. *Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioural Sciences*, 2025(1), str. 107–120. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/390895907_STORYTELLING_AS_AN_INNOVATIVE_METHOD_IN_MODERN_EDUCATION [16.09.2025.]
17. Stamat, V. i Merzlikina, M. (2025) Storytelling as an innovative marketing tool. *Economic scope*, 200, str. 112–118. Dostupno na: <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/328416> [02.09.2025.]
18. *Teaching English* (n. d.) „Storytelling – benefits and tips“. Dostupno na: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/managing-resources/articles/storytelling-benefits-and-tips> [20.09.2025.]

19. Vekić, D. (2018) Lokacije usmenoknjiževnog pripovijedanja – pripovijedanje oko vatre, u gostionici i na bdjenju uz pokojnika. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 16(3), str. 413–434. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/306882> [17.08.2025.]
20. Velički, V. (2024) *Pričanje priča – stvaranje priča: povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: Alfa.
21. Vogler, C. (1998) *The writer's journey: mythic structure for writers*. 2. izd. Studio City, CA: Michael Wiese Publications.
22. West, S. R. i Sarosy J. (2021) *Kako pričati priče djeci i svima ostalima*. Zagreb: Stilus.
23. Wiessner, P. W. (2014) Embers of society. Firelight talk among the Ju/'hoansi Bushmen. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111(39), str. 14027–14035. Dostupno na: <https://doi.org/10.1073/pnas.1404212111> [17.08.2025.]

Jasminka Kurt

Knjižnica Voltino, Knjižnice grada Zagreba
jasminka.kurt@kgz.hr

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](#)

Marija Juranko Ladavac

Knjižnica Voltino, Knjižnice grada Zagreba
marija.juranko.ladavac@kgz.hr

STEM u knjižnici – tim Knjižnice Voltino na međunarodnom natjecanju *FIRST LEGO League*

STEM in the Library – Voltino Library's Team at the International *FIRST LEGO League Competition*

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 20. 10. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 28. 11. 2025.

Sažetak: Cilj rada je prikaz uvođenja i razvoja STEM programa i sadržaja u narodnoj knjižnici, KGZ — Knjižnici Voltino, od znanstvenih i kreativnih radionica do robotičkih radionica i pokretanja informatičkog *makerspacea* (stvaralačkog prostora) te sudjelovanje knjižničkog robotičkog tima na međunarodnom STEM natjecanju. Prikazano je kako se sudionici knjižničkih STEM programa od početnog upoznavanja i prvih susreta s novim tehnologijama razvijaju do sudionika STEM natjecanja te volontera i mentora obrazovnih radionica.

Pokretanje programa robotičkih radionica u Knjižnici Voltino omogućilo je uključenoj djeci i mladima usvajanje i prijenos znanja o korištenju novih informatičkih tehnologija: rad s micro:bitovima, 3D olovkom i 3D pisačem, Lego Mindstorms robotima, Cubetto robotom, mBot robotom. Stečena znanja potakla su sudjelovanje knjižničkog robotičkog tima *10 volti* na međunarodnom STEM natjecanju za djecu *FIRST LEGO League (FLL)*. U radu se opisuje tijek prijave, pripreme i sudjelovanja na natjecanju FLL. Veliki broj zainteresirane i prijavljene djece za robotičke radionice potvrdio je da postoji interes korisnika knjižnice za obrazovnim sadržajima i aktivnostima iz ovog područja, a polaznici radionica pokazuju zadovoljstvo mogućnošću uključivanja u besplatne i dostupne STEM radionice u neposrednoj blizini

mjesta stanovanja. Uvođenjem STEM programa Knjižnica Voltino se pozicionira kao mjesto susreta u zajednici te mjesto usvajanja novih vještina i upoznavanja s programerskim načinom razmišljanja i rješavanja problema.

Ključne riječi: FIRST LEGO League natjecanje, narodna knjižnica, robotičke radionice, STEM

Abstract: The aim of this paper is to present the introduction and development of STEM programs and activities in a public library — Zagreb City Libraries — Voltino Library — ranging from scientific and creative workshops to robotics workshops and the establishment of an IT makerspace, as well as the participation of the library's robotics team in an international STEM competition. The paper shows how participants in the library's STEM programs progress from their initial encounters with new technologies to becoming participants in STEM competitions, and later volunteers and mentors in educational workshops.

The launch of robotics workshops at the Voltino Library enabled the acquisition and sharing of knowledge about using new information technologies, such as working with micro:bits, 3D pens and 3D printers, Lego Mindstorms robots, Cubetto robots, and mBot robots. The knowledge gained inspired the participation of the library's robotics team, *10 volti*, in the international STEM competition for children — the FIRST LEGO League (FLL). The paper describes the process of registration, preparation, and participation in the FLL competition.

It was found that there is significant interest among young library users in educational content and activities in this field, and that workshop participants express satisfaction with the opportunity to take part in free and accessible STEM workshops close to where they live. By introducing STEM programs, the Voltino Library has positioned itself as a community meeting place and a hub for acquiring new knowledge and exploring new technologies.

Keywords: FIRST LEGO League, public library, robotics workshop, STEM

1. Uvod

Narodne knjižnice javne su ustanove čije su zbirke i usluge namijenjene svim kategorijama stanovništva; promiču pismenost i čitanje djece i mladih, pružaju informacije važne za svakodnevni život, podupiru formalno školovanje, omogućuju cjeloživotno učenje i usavršavanje (Hrvatska enciklopedija, n. d.). Uključivanje novih medija i tehnologija u obrazovne programe zahtijeva uvođenje i osmišljavanje novih sadržaja i usluga u narodnim knjižnicama.

Ovaj rad donosi prikaz osmišljavanja i provođenja novih aktivnosti i programa u Knjižnici Voltino, od radionica usmjerenih na popularizaciju znanosti do postepenog uvođenja radionica programiranja i robotike. Sudjelovanje na međunarodnom robotičkom natjecanju FLL ostvareno je zahvaljujući uvođenju radionica robotike te uspostavljanjem partnerstva s lokalnim školama, udrugama i poduzećima. Ponudom inovativnog sadržaja Knjižnica Voltino, osim tradicionalne uloge omogućavanja pristupa knjižnoj građi, postaje aktivan centar znanja i cjeloživotnog učenja kroz podršku formalnom i neformalnom obrazovanju uz poticanje razvoja informacijskih vještina i digitalne pismenosti, te pružanja mogućnosti za osobni kreativni razvoj sudionika.

U Strateškom planu Knjižnica grada Zagreba 2021. – 2025. navodi se da je vizija Knjižnica grada Zagreba prilagoditi se vremenu i ići ukorak s budućnošću (2021: 16), s posebnim naglaskom na razvijanje usluga za mlade s mladima (ibid.: 25), pri čemu se stavlja naglasak na radionice novih tehnologija – kodiranje, robotiku, 3D ispis, 3D olovke, virtualnu i proširenu stvarnost, te stvaralačke prostore na dječjim odjelima. Ovim radom prikazuje se provođenje usluge mladi s mladima u praksi Knjižnice Voltino. Na natjecanju FIRST LEGO League omogućeno je sudjelovanje natjecatelja starosti do 16 godina. Zbog dobnog ograničenja svi stariji zainteresirani sudionici za ovu aktivnost, uglavnom maturanti Elektrotehničke škole i studenti Tehničkog veleučilišta Zagreb, uključuju se u pripremanje natjecanja mentoriranjem i međugeneracijskim prenošenjem znanja na učenike osnovne škole.

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice (2022: 1) navodi da nepredvidivi tehnološki trendovi koji se brzo mijenjaju stavljaju nove izazove pred knjižničare: cjeloživotno učenje i usavršavanje, prilagođavanje zahtjevima i potrebama korisnika, osposobljavanje u radu s novim tehnologijama, sposobnost organizacije i uvođenje novih programa. Obrazovanje knjižničara, sudionika voditeljskih timova navedenog STEM natjecanja ostvarena je prenošenjem znanje s partnera na knjižničare te dodatnim obrazovanjem izvan knjižnice, što će biti opisano u daljnjem tekstu.

Uz opisani primjer dobre prakse Knjižnice Voltino, namjera je dati pregled sličnih primjera iz domaćih i međunarodnih narodnih knjižnica, pronađenih pregledom recentne i relevantne literature.

Također se prikazuje kako je izvanredna okolnost pojave epidemije COVID-19 negativno utjecala na daljnji razvoj formiranog robotičkog tima te onemogućila djelovanje i daljnji razvoj oformljenog stvaralačkog prostora u Knjižnici Voltino.

2. Digitalna pismenost djece i mladih

Život u modernom društvu obilježen je brzim promjenama pod utjecajem tehnologije,

globalizacije i novih oblika komunikacije. Među glavnim su ciljevima navedenim u *Programu globalnog održivog razvoja za razdoblje do 2030. – Agenda 2030* (2015) opća pismenost, učenje i obrazovanje te dostupnost i korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije. Pojam pismenost se više ne odnosi samo na sposobnost čitanja i pisanja, nego obuhvaća čitav niz znanja i vještina koje omogućuju aktivno sudjelovanje u društvu. Digitalna pismenost danas se smatra jednom od najvažnijih kompetencija, a podrazumijeva skup znanja, vještina i stavova koji omogućuju učinkovito, odgovorno, kreativno i sigurno korištenje digitalnih tehnologija. U *Smjernicama razvoja digitalne pismenosti u srednjim školama* (2023) navodi se da digitalna kompetencija uključuje tehničke vještine, kritičko promišljanje, sigurnost na internetu, medijsku pismenost, komunikacijske vještine te etičko ponašanje u mrežnom okruženju.

Važnost razvijanja digitalne pismenosti djece naglašena je i u *Europskoj deklaraciji o digitalnoj pismenosti kao temeljnom pravu djeteta* (2022). Istaknuto je da knjižnice i druga mjesta gdje djeca mogu učiti i međusobno komunicirati kroz digitalne tehnologije moraju biti dostupna svima i dobro opremljena digitalnim uređajima i uslugama koje su inkluzivne i usmjerene na djecu. Navedenu preporuku nastojalo se realizirati na Odjelu za djecu i mlade Knjižnice Voltino programima opisanim u ovome radu.

3. STEM/STEAM programi u knjižnicama – pregled primjera domaće i međunarodne prakse

Promjene na tržištu rada i u načinu života čine STEM vještine ključnima na svim razinama obrazovanja. U priručniku *STEM u neformalnom obrazovanju za zanimanja 21. stoljeća* (Paar et al., 2022: 12–13) navodi se da su transformacije obrazovnih sustava u smjeru znanja i vještina za nova zanimanja 21. stoljeća dugotrajan proces te se vrlo značajnim pokazalo i neformalno STEM obrazovanje kroz provedbu izvanškolskih obrazovnih aktivnosti. Istaknuto je da programi neformalnog STEM obrazovanja i popularizacije znanosti trebaju biti mjesto za razmišljanje, igru, pogrešku i poticanje kreativnosti te da se u neformalnom prostoru djeci može dopustiti istraživanje i pronalaženje talenata kroz uspjehe i neuspjehe. Jedan od primjera neformalnog STEM obrazovanja su i programi popularizacije znanosti i radionice robotike u narodnoj knjižnici. STEM je akronim sastavljen od riječi *science, technology, engineering* i *mathematics*, a cilj STEM programa je poticanje kombiniranja svih naučenih znanja, kritičko razmišljanje, analiza, logičko promišljanje, učenje kroz metodu pokušaja i pogreške, praktičan rad često u timu, a najčešće uz korištenje računalne opreme, robota ili druge suvremene opreme (ibid.). U mrežnom članku Zidarić (2025) navodi da STEM dodaje umjetnost (Art) postojećoj STEM kratici te se tim pristupom integrira kreativnost i estetiku s tehničkim i znanstvenim disciplinama s ciljem poticanja inovativnosti i cjelovitog pristupa rješavanju problema, spajajući logiku i kreativnost. Uvođenjem STEAM programa u knjižnice

omogućuje se obrazovanje djece i mladih u području znanosti, tehnologije i umjetnosti u neformalnom prostoru izvan zone vrednovanja i ocjenjivanja. Praktičnim učenjem kroz projekte i aktivnosti ponuđene u knjižnici potiče se istraživanje i kreativnost, kritičko razmišljanje i rješavanje problema.

STEAM programi provode se u narodnim knjižnicama diljem svijeta. Za potrebe ovog rada navodi se nekoliko primjera aktivnosti sličnih onima provedenim u Knjižnici Voltino. Knjižnice u SAD-u imaju važnu ulogu u zajednici kao svima dostupna mjesta za obrazovanje, te već dugi niz godina nude besplatne STEAM programe s aktivnostima za djecu, tinejdžere i odrasle. Brojne STEAM programe pronalazimo pretraživanjem mrežnih stranica narodnih knjižnica u New Yorku (Kids, n. d.), Los Angelesu (Steam Events, n. d.) i Chicagu (STEAM for Kids, n. d.). Radionice su najčešće podijeljene po uzrastu i to već od druge godine starosti, a često se posebna pažnja posvećuje radionicama za tinejdžere te im se nudi prostor s opremom za videomontažu, glazbu i dizajn.

Primjere korištenja lego-kocaka i jednostavnih robota pronalazimo na mrežnim stranicama knjižnice Osidge Library u predgrađu Londona. Opisana je provedba programa *Create a STEAM story* (British Science Week, 2023). Na radionici su djeca stvarala vlastitu STEAM priču crtanjem i slaganjem lego-kocaka te nakon toga programirala Ozobota, pametnog robota koji prati linije kojima se kreće kroz stvorene priče.

Osim pojedinačnih STEM radionica, u zadnjem se desetljeću u knjižnicama osnivaju *makerspace* prostori (stvaralački prostori). U svom mrežnom članku Witt (n. d.) navodi da je prvi stvaralački prostor u nekoj knjižnici nastao 2011. godine u knjižnici Fayetteville Free Library u New Yorku te da su stvaralački prostori mjesta gdje se ljudi okupljaju kako bi stvarali, surađivali i dijelili resurse i znanje, a to je ideja i koncept koji se savršeno uklapaju u misiju i viziju narodnih knjižnica. Knjižnični prostori omogućavaju ravnopravan pristup i dostupnost novih tehnologija većem broju korisnika, kao što su 3D pisač, roboti i računala za programiranje. Navode se primjeri stvaralačkih prostora u njemačkim knjižnicama, gdje postoje lokalno smješteni stvaralački prostori unutar knjižnice te mobilni stvaralački prostori, što znači da ne postoji stalni prostor za izvođenje aktivnosti a i uređaji najčešće nisu u vlasništvu same knjižnice. Osmišljavanje stvaralačkih prostora preporučuje se i u Strateškom planu Knjižnica grada Zagreba, a primjer Knjižnice Voltino opisuje se dalje u ovome radu.

U radu o popularizaciji znanosti u hrvatskim knjižnicama Vrana, Milovanović i Salopek (2021) navode kako se ideja popularizacije znanosti u knjižnicama u inozemnoj literaturi najčešće povezuje i opisuje kroz razne STEAM programe i aktivnosti. Autori ističu da je cilj aktivnosti potaknuti interes za znanost i pozitivno utjecati na stavove o znanosti te da knjižnice postaju prostor neformalnog učenja. Rad donosi rezultate istraživanja provedenog

u 90 hrvatskih narodnih knjižnica koji ukazuju na to da se narodne knjižnice prilikom provedbe aktivnosti popularizacije znanosti uglavnom bave istom vrstom aktivnosti, poput predavanja i radionica, s naglaskom na teme iz STEM područja, a potom slijede ostale vrste aktivnosti. Najveći je broj knjižnica u istraživanju istaknuo kako u provedbi aktivnosti popularizacije znanosti sudjeluje jedan zaposlenik knjižnice, a provode se većinom u prostoru knjižnice ili na otvorenom. Izvori financiranja su uglavnom lokalni i državni proračuni uz vlastite prihode knjižnica, uz želju za veću zastupljenost sponzorstava i donacija. Rezultati istraživanja također ukazuju da narodne knjižnice traže partnere ili suradnike u provedbi aktivnosti popularizacije znanosti, što je svakako potrebno zbog razmjene znanja o pojedinim temama stručnjaka i knjižničara koji zajedničkim naporima ta znanja prenose korisnicima knjižnica. Uočena je i potreba za intenzivnijom pripremom zaposlenika za provođenje ove vrste aktivnosti. Istraživanje je potvrdilo da postoji interes i pozitivan stav knjižnica i korisnika za aktivnostima popularizacije znanosti u prostorima narodnih knjižnica.

Više STEM projekata u suradnji i s knjižnicama, uz ostale institucije i ustanove, u Hrvatskoj je proveo Institut za razvoj i inovativnost mladih (IRIM) kao neprofitna organizacija koja osnažuje djecu i mlade za izazove suvremenog društva kroz razvoj digitalne pismenosti i STEM kompetencija. IRIM 2015. godine razvija *Croatian Makers ligu* (CM liga), ekipno natjecanje iz područja obrazovne robotike čiji je cilj omogućiti široko uključivanje robotike, automatike i programiranja u obrazovanje osnovnoškolskog uzrasta. U Ligu je kroz godine uključeno više od 600 ustanova te donirano više od 3 000 mBot robota. Nakon izobrazbe učenika u školama IRIM ostvaruje suradnju s knjižnicama te osnažuje javne knjižnice kako bi postale središta razvoja digitalnih kompetencija u lokalnim zajednicama. U sklopu tog projekta IRIM je donirao micro:bit uređaje za besplatne radionice i posudbu u 100 javnih knjižnica u Hrvatskoj i deset 3D pisaa knjižnicama. U suradnji Instituta za razvoj i inovativnost mladih (IRIM) i švicarske zaklade Innovabridge Foundation u Hrvatskoj je 2019. pokrenut projekt *Digitalne knjižnice za lokalni razvoj* (DL4LD) te su 2020. započete prve aktivnosti. Projektom *Digitalne knjižnice za lokalni razvoj* osnažuje se korisnike knjižnica da kroz stjecanje STEM znanja i digitalnih kompetencija postanu aktivni građani i kreatori znanja i održivog razvoja u lokalnim zajednicama. Ideja projekta bila je uključiti 100 hrvatskih i pet švicarskih knjižnica kojima se donira oprema (micro:bitovi, dodaci za micro:bitove i setovi za *Citizen Science*) kako bi ih se pretvorilo u centre digitalnih inovacija uz izobrazbu knjižničara. Projekt je ponudio besplatnu obuku u programiranju i opremu za posudbu, što knjižnice čini ključnim mjestima za razvoj digitalnih kompetencija. Jedna od hrvatskih narodnih knjižnica koja je bila uključena u projekt IRIM-a je Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba, koja je od 2018. do 2022. godine sudjelovala u projektima *STEM revolucija se nastavlja: knjižnice*, *Digitalni građanin* i *Digitalne knjižnice za lokalni razvoj*. Navedeni projekti potiču korištenje digitalnih tehnologija u knjižnicama kako bi se one

razvile u napredne centre za stjecanje digitalnih vještina (Čabrić, Kolić i Stibilj, 2023). I Gradska knjižnica Zadar sudjelovala je u Croatian Makers ligi te organizirala različite STEM programe i aktivnosti za učenike osnovnih škola na kojima su usvojili nova znanja o korištenju 3D pisača, 3D skenera i 3D olovke, kao i osnove 3D modeliranja i robotike (Belevski, 2018). U Knjižnici Augusta Cesarca – Knjižnice grada Zagreba kontinuirano se provode eko STEM radionice: *Stvori svoj STEM vrt* uz primjenu zelenih tehnologija i *AQ:bit* – radionica građanske znanosti. Na radionicama se koriste Arduino i AQ:bit tehnologije te se programira micro:bit (Eko STEM programi u Knjižnici Augusta Cesarca, n. d.).

Aktivnost *Makerspace* organizira se kao program za djecu i mlade u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. To je prostor u kojem se potiču novi oblici učenja, posebno u području informatike, prirodnih znanosti i tehnike, u kojem svi mogu slobodno koristiti tehničke uređaje i opremu, isprobavati ih te pomoću njih stvarati nešto novo ili se kreativno izražavati (Makerspace, n. d.).

Primjer aktivnosti popularizacije znanosti opisan je u radu *Deset godina Festivala znanosti u Knjižnici Gajnice* (2023). Navodi se kako Knjižnica Gajnice – Knjižnice grada Zagreba aktivnosti popularizacije znanosti provodi od 2012. godine sudjelovanjem na Festivalu znanosti. Festival znanosti manifestacija je koja popularizira znanost i tehnologiju, a organiziraju je Sveučilišta u Zagrebu, Splitu, Zadru, Rijeci i Osijeku u suradnji s British Councilom i Tehničkim muzejom Nikola Tesla. U aktivnostima Knjižnice Gajnice sudjeluju učenici 7. i 8. razreda osnovne škole kojima je susret sa znanstvenicima poticajan i koristan pri odabiru zanimanja.

Radionice robotike i kodiranja održavaju se u više knjižnica unutar mreže Knjižnice grada Zagreba: Medioteka Gradske knjižnice, Knjižnica Savica, Knjižnica Jelkovec, Knjižnica Staglišće i druge, a 2025. se godine još jedna knjižnica iz mreže, Knjižnica Podsused, uspješno uključila u međunarodno robotičko natjecanje FIRST LEGO League (First Lego League – Knjižnica Podsused, n. d.).

4. STEM radionice u Knjižnici Voltino

4.1. Radionice popularizacije znanosti *I nama je znanost fora*

Kako bi ispunila svoje zadaće i poslanja, knjižnica mora zadovoljiti informacijske, obrazovne i kulturne potrebe svojih korisnika te provoditi različite usluge, radionice i programe. Osluškujući želje i potrebe korisnika Odjela za djecu i mladež Knjižnice Voltino u 2014. godini uočeno je da je u tom periodu u Knjižnici Voltino nedostajala ponuda znanstvenih i istraživačkih radionica, dok se interes djece u tom području povećava pojavom televizijske emisije *Mali znanstvenici* i pojavom manifestacije *Znanstveni piknik*. *Mali znanstvenici* bila je televizijska emisija u kojoj tim znanstvenika na zanimljiv način pokušava pokazati da je

znanost dio našeg svakodnevnog života, dok se na mrežnoj stranici *Znanstvenog piknika* (n. d.) navodi da je to projekt popularizacije znanosti i umjetnosti, međunarodno događanje na otvorenom ili u zatvorenom prostoru čiji je glavni cilj promovirati znanost u najširem smislu, ali i zainteresirati mlade ljude i one koji se tako osjećaju da odaberu znanost kao svoj životni poziv.

Na Odjelu za djecu i mladež Knjižnice Voltino u 2014. godini uvodi se program *I nama je znanost fora* kako bi se djecu upoznalo s osnovnim principima znanosti i potaklo korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT) uz misao da učenje može biti zabava (*I nama je znanost fora* – Knjižnica Voltino, n. d.). Na radionicama se samostalno ili u suradnji sa stručnjacima s djecom izvode jednostavni pokusi potičući istraživanje, kreativnost i usvajanje novih znanja STEM područja. Program *I nama je znanost fora* provodio se od 2014. do 2018. godine, a tijekom izvođenja uspostavljena je suradnja sa stručnjacima znanstvene zajednice (npr. profesorica fizike i kemije, predavač PMF-a, meteorolog, studenti PMF-a s Odsjeka za biologiju i fiziku). Na djeci zanimljiv i prihvatljiv način obrađene su brojne teme: tlak zraka, sila uzgona, elektricitet, gustoća tekućina, kromatografija, meteorologija, magnetizam, površinska napetost, gravitacija i brojne druge pojave. Znanstvene radionice privukle su mnogo malih korisnika, a jedna radionica u 2014. godini snimljena je kao prilog za emisiju *Čičak* Prvog programa Hrvatskog radija.

Velik interes i odaziv na znanstvene radionice potaknuo je promišljanje o dodatnom sadržaju u knjižnici koji bi polučio istu ili veću zainteresiranost korisnika. Planiranje novih STEM sadržaja u knjižnici zahtijevalo je povezivanje s partnerima zbog specifičnosti potrebnih znanja i materijala za rad, a potrebna je bila i dodatna izobrazba knjižničara. Knjižničarke Knjižnice Voltino sudjelovale su na radionicama Knjižnica grada Zagreba organiziranim u sklopu *Informativnog utorka*, a namijenjenima knjižničarima dječjih odjela. Iz STEAM područja odslušana su predavanja *Uvod u 3D printanje* (2017.) i *MICRO: BITOVI u knjižnici* (2018.). Jedna od knjižničarki je u programu za stalno stručno usavršavanje knjižničara pohađala seminar *Nove tehnologije u radu s djecom i mladima* (2019.) te sudjelovala na radionicama Goethe instituta *Do it, code it, build it – makerspace u knjižnici* (2020.). Zahvaljujući novim saznanjima i informacijama s radionica krenulo se s planiranjem i pripremanjem te je novi STEM program robotičkih radionica u Knjižnici Voltino pokrenut 2017. godine.

4.2 Radionice robotike

4.2.1. Obrazovni roboti *mBot*

Program radionica robotike u suradnji s udrugom Neki novi klinici započeo je 2017. godine organiziranjem radionica programiranja *mBot* obrazovnih robota za učenike od 2. do 8.

razreda osnovne škole. Na stranici Instituta za razvoj i inovativnost mladih mBot robot opisan je kao posebno dizajniran obrazovni alat za stjecanje znanja i vještina STEM područja koji omogućuje jednostavan ulazak u svijet robotike, elektronike i programiranja (Uvodno o mbotu, n. d.).

Radionice su se održavale svake druge subote, a vodio ih je profesor matematike i informatike u suradnji s knjižničarkama koje su pripremile promotivne materijale i animirale korisnike za novu aktivnost u knjižnici (Robotičke radionice – Knjižnica Voltino, n. d.). U prvom ciklusu održano je sedam radionica, a sudjelovalo je 20 djece na svakoj od njih. Knjižničarke su formirale timove podijeljene prema dobi polaznika, za djecu od 1. do 4. te od 5. do 8. razreda; mBot obrazovne robote osigurao je profesor matematike i informatike, a bilo je potrebno da barem nekoliko djece, polaznika radionice, bude u mogućnosti sudjelovati s vlastitim prijenosnim računalom. Djeca su bila grupirana u timove po dva do tri učenika i svaki tim radio je s jednim mBot robotom te na jednom računalu. Za programiranje robota korišten je mBlock program. Starija grupa polaznika u knjižnici je odradila zadatak s kojim su sudjelovali na natjecanju 3. kola *Croatian makers lige* – najvećem izvannastavnom STEM programu u Europi koji je razvio Institut za razvoj i inovativnost mladih (IRIM).

4.2.2. Radionice programiranja Cubetto robota

U suradnji s profesorom matematike i informatike iz udruge Neki novi klinci u 2018. godini uvode se radionice programiranja Cubetto robota za djecu od 1. do 4. razreda. Na mrežnim stranicama proizvođača navodi se da je Cubetto robot napravljen prema načelima Montessori pedagogije. Robot je u obliku nasmijane drvene kutijice koja se pokreće koristeći 16 funkcijskih blokova i ploče sučelja. Funkcijski blokovi funkcije su programskog jezika koje robot razumije i pomoću kojih se programira za kretanje velikim mapama s pričama i zadacima koje djecu potiču na maštanje, kreativno izražavanje i timski rad. Šarene i poticajne mape postavljaju se na ravnu površinu, a robot se s početne točke programiranjem kreće po mapi kreirajući priču. Specifičnost ovog robota je kodiranje bez ekrana što ga čini pogodnim za rad s djecom već od treće godine. Pomoću njega djeca uče o koordinaciji pokreta i prostornoj orijentaciji, razvijaju strpljenje i upornost, a na iskustven i taktilan način usvajaju osnovne logičke koncepte programiranja.

U Knjižnici Voltino održano je 18 radionica na kojima je sudjelovalo 40 djece. Interes za ove radionice bio je iznimno velik, a drveni Cubetto robot pokazao se kao idealno sredstvo za uvođenje najmlađih u STEM način razmišljanja.

4.2.3. Radionica Raspberry Pi

Radionicom Raspberry Pi u sklopu programa *Internet of Things* 2018. godine u Knjižnici Voltino obilježen je Europski tjedan programiranja u školi (*Code Week*). Raspberry Pi je mikroračunalo za područje automatike i robotike, razvijeno u Velikoj Britaniji 2012. godine. Izumljeno je kao platforma za učenje programiranja kako bi se promoviralo programiranje u školama (*Code Week*, n. d.). Radionica je održana u suradnji s Hrvatskim robotičkim savezom. Vodio ju je djelatnik HROBOS-a koji je za knjižnicu osigurao osam računala s cjelokupnom opremom te za svakog sudionika Raspberry Pi mikroračunalo, prezentaciju i jednostavne zadatke. Sudjelovalo je osmero djece. Radionica im se iznimno svidjela, a svatko je dobio diplomu o sudjelovanju u *Code Week* programu 2018.

5. Priprema i sudjelovanje na međunarodnom robotičkom natjecanju FIRST LEGO League (FLL)

Godine 2019. ukazuje se mogućnost organiziranja radionica s Lego Mindstorms robotima u suradnji s Američkim kutkom Zagreb i udrugom Neki novi klinici, što otvara mogućnost prijave na međunarodno STEM natjecanje za djecu FIRST LEGO League (FLL) koje se održavalo na Fakultetu elektrotehnike i računarstva u Zagrebu (FER). Američki kutak Zagreb osigurao je Lego Mindstorms robote i dodatnu opremu za pripremu natjecanja te je imao značajnu ulogu u promociji ovog programa Knjižnice Voltino objavama informacija o aktivnostima i tijekom priprema za natjecanje na svojim mrežnim stranicama.

FLL je međunarodni program robotičkih natjecanja kojim se želi djecu zainteresirati za znanost te potaknuti znatiželju, kreativnost i timski rad. Istražujući svijet oko sebe i kreiranjem rješenja za uočene probleme koristeći atraktivne robote djeca razvijaju tehničku pismenost i logički način razmišljanja. Moderne tehnologije koriste se u humane svrhe, a zabavljajući se djeca uživaju u znanosti (FIRST LEGO League Croatia, n. d.). Ovo ekipno STEM natjecanje za djecu od devet do šesnaest godina provodi se u stotinjak država svijeta, a svake godine zadana je nova tema natjecanja. Teme na kojima je sudjelovao tim Knjižnice Voltino bile su 2019./2020. *Život u svemiru* i 2020./2021. *Grad budućnosti*. U Hrvatskoj se natjecanje održavalo u siječnju na Fakultetu elektrotehnike i računarstva, a tim Knjižnice Voltino *10 volti* sudjelovao je na dva natjecanja uz još petnaestak ekipa.

5.1. Osiguravanje preduvjeta za natjecanje i pripremne radionice

Pripreme za natjecanje zahtijevaju osnivanje voditeljskog tima. U Knjižnici Voltino u timu su 2018./2019. godine bila tri člana: prof. matematike i informatike te dvije knjižničarke. Voditeljski tim 2019./2020. okupio je još dva profesora Elektrotehničke škole i knjižničarke

Knjižnice Voltino. U obje godine pripreme za natjecanje počinju izobrazbom voditelja timova na Fakultetu za elektrotehniku i računarstvo. Na okupljanju mentora iz različitih dijelova Hrvatske razmjenjuju se iskustva voditelja timova, a organizatori natjecanja detaljno objašnjavaju pravila Lego lige, dijele upute i vodič kroz FLL izazov na hrvatskom jeziku te najavljuju završno događanje.

Nakon izobrazbe pred voditeljima timova nalazi se nekoliko izazova. Prvi izazov, a ujedno i preduvjet za sudjelovanje na natjecanju, bio je osigurati kotizaciju od tadašnjih 2 000 kuna za nabavu specijalnog seta lego-dijelova i mape za natjecanje preko Hrvatskog robotičkog saveza. Od lego-seta slaže se poligon na mapi za robotsku igru, odnosno programiranje robota za rješavanje zadataka. Osim materijala za rad kotizacija pokriva i sve troškove samog natjecanja na FER-u koji uključuju medalje za sve sudionike, pehare za pobjednike i hranu i piće za sve sudionike natjecanja. Objе godine je kotizaciju za sudjelovanje Knjižnici Voltino omogućila donacija poduzeća Končar smještenog u neposrednoj blizini knjižnice. Predstavnici Končara prepoznali su vrijednost projekta za stanovnike naselja i rado pokrili troškove prijave na natjecanje. Suradnja s lokalnom zajednicom od iznimne je važnosti narodnoj knjižnici u provođenju programa važnih za stanovnike pojedinog naselja, što se potvrdilo i realizacijom ovih programa.

Drugi izazov za voditelje timova je okupljanje ekipe za natjecanje. Svaki tim može imati maksimalno deset, a minimalno tri člana u dobi od devet do šesnaest godina. Okupljanje tima u knjižnici predstavljalo je izazov jer je potrebno formirati stalnu ekipu djece koja će nekoliko mjeseci redovito dolaziti na radionice u knjižnicu, predano raditi na robotskim ali i istraživačkim zadacima, razvijati timske vrijednosti sa sudionicima koje tek upoznaju i pred samo natjecanje uložiti dodatni trud i vrijeme za pripreme. Zahvaljujući angažmanu knjižničarki pri informiranju i animiranju korisnika, osiguravanju zanimljivih novih robota u suradnji s Američkim kutkom Zagreb i stručnih suradnika koji su polaznike učili programiranju te atraktivnosti FLL programa, izazov je uspješno riješen. Kroz radionice u Knjižnici Voltino vezano za pripremu natjecanja *FIRST LEGO League* prošlo je puno više djece nego što je nastupilo na samom natjecanju. Ovim projektom omogućeno je velikom broju djece zagrebačkog naselja Voltino, a i šire, upoznavanje s radom Lego Mindstorms robota, usvajanje osnova programiranja lego-robota te sudjelovanje u istraživačkom dijelu projekta.

Pripreme za međunarodno natjecanje FLL-a uključuju višemjesečne radionice za istraživački i robotski dio natjecanja. Članovi tima samostalno biraju službeno ime pod kojim će nastupiti na natjecanju, a knjižnični tim odabrao je ime *10 volti*. Članovima tima svidjela se kombinacija imena Knjižnice Voltino i fizičara Alessandra Volte. Kako je broj sudionika za sudjelovanje na FLL-u ograničen na deset po timu, odabrano je ime *10 volti*, a naknadno je otkriveno kako i baterija Lego Mindstorms robota ima napon od 10 volti.

U Knjižnicu je nakon uplaćene kotizacije dostavljen set za FIRST LEGO ligu koji sadrži preko 2 000 lego-dijelova koje prema uputama treba precizno sastaviti u deset modela koji se slažu na dobivenu maketu. Ova aktivnost zahtijeva preciznost, finu motoriku, inženjersko razmišljanje i strpljenje, a ujedno je i dobar primjer timskog rada pri kojem se članovi tima bolje upoznaju.

Kako sudjelovanje u FIRST LEGO League podrazumijeva i istraživački dio na zadanu temu, obje je godine u knjižnici napravljen mali kutak s literaturom o zadanoj temi natjecanja. Prve su godine vezano uz temu natjecanja *Život u orbiti* izložene brojne knjige o svemiru, dok je druge godine tema bila *Grad budućnosti* pa su izložene knjige o arhitekturi, modernom graditeljstvu i zelenim gradovima. Napravljeni su popisi literature vezane uz teme natjecanja kako bi se članove tima usmjerilo i motiviralo u razradi inovativnih projekata za natjecanje. Popise je koordinatorica Lego lige s FER-a prosljedila kao preporuku ostalim prijavljenim timovima kao primjer dobre prakse i suradničkog rada, a korištena literatura izložena je u izložbenom prostoru tima *10 volti* na FER-u.

U knjižnici je osmišljen lego-kutak u kojem je postavljen informativni plakat o FLL-u kako bi se s ovim natjecanjem upoznali korisnici Knjižnice Voltino te su izloženi predloženi naslovi o zadanim temama natjecanja. Organizatori natjecanja naglasili su da im je posebno interesantno kod uključivanja knjižničkog tima u natjecanje upravo to što se sve pripreme održavaju u javnom prostoru te se omogućuje veća dostupnost i popularizacija projekta.

Nakon odrađenih pripremnih radnji uvođenja u temu natjecanja, slaganja mape, biranja imena, izložbe literature na zadanu temu te okvirne organizacije i podjele poslova u timu, jako zanimljiv i privlačan dio svim sudionicima je upoznavanje osnova rada s Lego Mindstorms robotima. Za knjižničarke Knjižnice Voltino ovo je najizazovniji dio projekta koji je podrazumijevao suradnju s osobama koje posjeduju stručna znanja u području programiranja. U 2019./2020. godini robotski dio programa vodio je prof. matematike i informatike iz udruge Neki novi klinci. Prva je godina bila i najizazovnija jer niti jedan polaznik nije imao iskustvo rada s Lego Mindstorms robotom, no nakon višemjesečnih priprema dočekali su spremni natjecanje. U drugoj godini natjecanja, 2020./2021. pokrenuta je suradnja s Elektrotehničkom školom smještenom u neposrednoj blizini knjižnice. Sudjelovala su dva profesora i učenici napredne robotičke grupe koji su oduševljeno prihvatili mogućnost upoznavanja s programiranjem Lego Mindstorms robotima i mentoriranje učenika osnovne škole (slika 1).

Slika 1. Učenici 4. razreda Elektrotehničke škole u radu s učenicima osnovne škole

U osmišljavanju inovativnog projekta na temu *Grad budućnosti* ostvarena je suradnja s arhitekticom koja je značajno doprinijela razradi ideje izgradnje Ueničkog doma budućnosti u naselju Voltino. Arhitektica je i autorica knjiga *Prostor oko mene: arhitektonski priručnik za male radoznalce* i *Lica (z)grada i život iza njih: arhitektonski priručnik za djecu*, koje su također preporučene ostalim sudionicima natjecanja.

5.2. FIRST LEGO League natjecanje na FER-u

FIRST LEGO League, natjecanje u robotici na FER-u u Zagrebu u organizaciji je Hrvatskog robotičkog saveza. Radi se o međunarodnom natjecanju koje se sastoji od četiri modula koji se ocjenjuju: *Robotska igra*, *Temeljne vrijednosti*, *Projekt* i *Dizajn robota i alata*, a svaka ekipa dobiva svoj izložbeni prostor koji drugi natjecatelji mogu obići tijekom cijelog natjecanja (slika 2).

Slika 2. Tim *10 volti* na natjecanju na FER-u – izložbeni prostor projekta 2018./2019.

Ocjenjivači i sudci na ovom natjecanju su profesori fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Fakultet elektrotehnike i računarstva, Učiteljski fakultet, Filozofski fakultet, Fakultet strojarstva i brodogradnje) i Algebre, učitelji škola te uspješni industrijski stručnjaci. Povratni komentari

koje natjecatelji dobivaju od sudaca i ocjenjivača usmjeravaju ih u nastavku rada, ali i u izboru budućeg zanimanja.

Natjecanje na FER-u najzanimljiviji je i najnapetiji dio projekta. Svaki tim natječe se u četiri kategorije: *Temeljne vrijednosti*, *Projekt*, *Robotska igra* i *Tehnički intervju o dizajnu robota*, a ocjenjivačka komisija slijedi međunarodna pravila i strukturu pri ocjenjivanju.

Kod ocjenjivanja *Projektnog djela* zadatka svaki tim ima priliku petominutnom prezentacijom predstaviti svoj rad. Uz analizu postera/makete koju su izradili i pokazali sudcima, natjecatelji odgovaraju na pitanja ocjenjivača i objašnjavaju detalje o problemu koji su prepoznali i rješenju koje su projektirali te razradili. Jednaku važnost i bodovanje na natjecanju, uz razradu *Projekta* i *Robotički* dio natjecanja, ima njegovanje *Temeljnih vrijednosti* unutar svakog pojedinog tima. Cilj je da svaki tim funkcionira kao jedinstvena cjelina te da svaki pojedinac daje svoj doprinos u dijelu projekta za koji pokazuje interes, a glavna poruka koja se želi prenijeti natjecateljima je međusobno poštivanje i prihvaćanje različitosti te važnost suradnje i timskog rada. U ovom dijelu testiranja članovi ocjenjivačke komisije provjeravaju podjelu zadataka unutar grupe, dogovaranje odnosno način rješavanja nesuglasica tijekom rada te kako su iskoristene najjače osobine svakog pojedinca u timu. Timovi trebaju opisati tijek priprema te odigrati zadanu igru kako bi pokazali suradničke vještine, odnosno timske vrijednosti.

Lego Mindstorms robot može se sastaviti na više različitih načina, a za rješavanje robotskih zadataka moguće su brojne kombinacije nadogradnji. U trećem modulu ocjenjivanja vrednuje se dizajn robota i tu posebno do izražaja dolaze konstrukcijske i mehaničke vještine sudionika. Cilj je s jednim robotom obaviti što više zadatah misija na robotskoj ploči u vremenu od dvije i pol minute, a komisija ocjenjuje način sastavljanja robota ovisno o zadatku pojedinih misija, broju korištenih motora i senzora te razlog odabira i način rješavanja odabranih misija. U 2019./2020. tim *10 volti* osvojio je nagradu upravo u ovom području koje se naziva *Tehnički intervju* te je za knjižnicu osvojio nagradni lego-pehar (slika 3) (Tim *10 volti* na FIRST LEGO league, n. d.).

Slika 3. Robot, medalje i osvojen lego-pehar za najbolji *Tehnički intervju* 2019./2020.

Četvrti i najzanimljiviji dio ocjenjivanja natjecanja je *Robotska igra*. U ovom dijelu timovi trebaju programirati robota kako bi hvatao, prevezio, aktivirao, isporučio ili pomaknuo lego-predmete na ploči. Postoji deset zadanih misija, a cilj je odraditi što više njih u zadane dvije i pol minute. Za rješavanje misija potrebna je kreativnost, upornost i znanje programiranja. Ovaj dio natjecanja jedini je javni i vidljiv za sve posjetitelje natjecanja, dok se svi ostali segmenti ocjenjivanja održavaju u zatvorenim učionicama, samo uz prisustvo sudaca ocjenjivača.

Natjecanje na FER-u cjelodnevna je aktivnost, vrlo uzbudljiva i napeta, kruna višemjesečnih priprema te je za svakog sudionika velika čast trenutak podjele medalja (dobiva je svaki sudionik) i eventualnih nagrada. Tim *10 volti* obje je godine završio natjecanje zadovoljan nastupom i sudjelovanjem (slika 4), a još nekoliko tjedana nakon natjecanja sudionici i njihovi roditelji bi dolazili u knjižnicu komentirati natjecanje, slikati se s lego-peharom i posjetiti svog robota.

Slika 4. Završetak natjecanja na FER-u, svi timovi natjecanja 2018./2019.

6. Uvođenje novog STEM programa *MakerSpace: Roboteka*

Uspješna provedba programa robotičkih radionica, sudjelovanje u natjecanju FLL-a i uspostavljena suradnja sa stručnjacima iz područja programiranja te sudjelovanje knjižničarke na radionici stvaralačkih (*makerspace*) prostora, potakli su osmišljavanje slične aktivnosti u Knjižnici Voltino. Jessica Witt u svom mrežnom članku *Prostor za stvaranje – makerspaces* (n. d.) definira *makerspace* kao zajednički stvaralački prostor u kojem ljudi s raznim interesima (od tehnologije i znanosti do umjetnosti i tradicionalnih zanata) mogu dijeliti opremu, znanje i resurse kako bi zajedno radili na projektima, učili i stvarali. Također navodi da, osim prostora i opreme, u *makerspaceu* najveću ulogu igra resurs kreativnosti i zajedništva. Ideja je bila da se u Knjižnici Voltino ponudi zajednički prostor za učenje i kreativnost, druženje i povezivanje ljudi sa sličnim interesima, nudeći mentorstvo i zajednicu te se 2020. godine pokreće novi program *MakerSpace: Roboteka* (Makerspace: Roboteka, n. d.). Program je organiziran u suradnji s Američkim kutkom Zagreb koji osigurava opremu:

mBot robote, Lego Mindstorms robote, Lego Boost robote, micro:bitove i 3D olovke, dok korištenje 3D pisača omogućuje matična ustanova, Knjižnice grada Zagreba. Voditelji radionica bili su studenti Tehničkog veleučilišta Zagreb, prošlogodišnji mentori u pripremama za natjecanje FLL-a te uz njih i tadašnji učenici Elektrotehničke škole. Veliki značaj tog programa upravo je međugeneracijsko prenošenje znanja s učenika viših razreda srednje škole na mlađu djecu. Volja i motivacija mladih sudionika za vođenjem novih STEM programa u Knjižnici Voltino dale su knjižničarkama pozitivnu povratnu informaciju o važnosti sudjelovanja na natjecanju FLL-a za organiziranje budućih knjižničnih programa.

Na provođenje aktivnosti utjecale su nepredviđene okolnosti pandemije COVID-19 i zagrebačkog potresa te je bila nužna prilagodba realizacije programa. U studenom 2020. godine održana je prva radionica *MakerSpace: Roboteka* na uređenoj terasi knjižnice poštujući sve epidemiološke mjere. Održano je šest radionica s 46 sudionika. Mlađima su bile zanimljive radionice s 3D olovkom održane u ljeto 2021. na kojima su izradili sunčane naočale, dok su stariji sudjelovali na radionicama s micro:bit uređajima.

Nakon povratka zime i ponovnog pooštavanja epidemioloških mjera otežan je rad programa *MakerSpace: Roboteka*. Onemogućen je rad s manjom djecom pa su učenici i studenti, voditelji ovog programa, snimili promotivni video za radionice *MakerSpace: Roboteka* koji je objavljen na YouTube kanalu Knjižnica grada Zagreba i na mrežnim stranicama Američkog kutka Zagreb (Affiliate American Corner, n. d.) i Knjižnice Voltino. Polaznici programa *MakerSpace: Roboteka* sudjelovali su i na mrežnim robotičkim radionicama Američkog kutka Vukovar, održanim 18. siječnja i 21. siječnja. 2021., a bili su pozvani i na zagrebački sajam inovacije, kreativnosti, snalažljivosti i poduzetništva – *Maker Faire Zagreb* koji se održao na Europskom trgu u listopadu 2021. godine.

Tijekom izvođenja opisanih aktivnosti uočeno je da interes za ovakvu vrstu druženja i radionica postoji, a kao veliku prednost korisnici su istakli mogućnost održavanja tog tipa programa u kvartovskoj knjižnici. Međutim, već spomenuta pandemija COVID-19 uz brojne mjere ograničavanja druženja i međuljudske interakcije utjecala je na činjenicu da se prostor *makerspacea* ugasio 2022. godine. Kontinuitet provođenja aktivnosti neophodan je za održavanje interesa djece za neku aktivnost pa su, unatoč nastojanjima da se radionice održavaju na otvorenom prostoru uz maksimalno poštivanje svih epidemioloških mjera, okolnosti utjecale na manju posjećenost aktivnosti.

7. Zaključak

Knjižnice su temeljna mjesta znanja i kao takva čine riznicu društvene infrastrukture. U vremenu digitalnih promjena Knjižnica Voltino nastoji prilagođavati svoje programe i aktivnosti u skladu s potrebama i zahtjevima društva.

Sudjelovanje knjižničnog tima Knjižnice Voltino u STEM projektu FIRST LEGO League imalo je višestruke pozitivne učinke. U vrijeme projekta povećan je interes mladih za posjet knjižnici što se pokazalo pri godišnjoj statističkoj obradi kojom je utvrđeno da je 2018. na znanstvenim i robotičkim radionicama sudjelovalo ukupno 181 dijete, a 2019. godine 332 djece (Izveštaj o radu Knjižnice Voltino 2018. i 2019.). Knjižnica se potvrdila kao mjesto susreta, druženja i usvajanja novih znanja na zanimljiv način, u sigurnom i poticajnom okruženju. Projektom FIRST LEGO League Knjižnica Voltino dobila je nove mlade korisnike jer su radionice priprema za natjecanje bile otvorene za sve pa su se u radionice uključila djeca iz šireg područja grada. Ovim je projektom omogućeno stjecanje novih iskustava i sudjelovanje u međunarodnom natjecanju djeci svih socioekonomskih statusa i financijskih mogućnosti jer su polaznicima radionica i samog natjecanja osigurani i podmireni svi troškovi natjecanja u organizaciji knjižnice.

Organiziranje i provedba novih programa podrazumijeva i profesionalni benefit za knjižničare, u smislu stjecanja novih vještina i kompetencija te stručnih suradnji. Povezivanje s profesoricom s Fakulteta elektrotehnike i računarstva u Zagrebu omogućilo je knjižničarkama bolje upoznavanje STEM programa i projekata te ih je potaklo na osmišljavanje *makerspacea* u Knjižnici Voltino s ciljem popularizacije znanosti i upoznavanja novih tehnologija te promišljanja o njihovoj upotrebi u svakodnevnom životu. Bitan doprinos knjižničara ostvaren je pri kreiranju preporučenih popisa literature o temama projektnih zadataka za robotičko natjecanje FLL-a koji su proslijeđeni i ostalim timovima u Hrvatskoj. Literatura i dobrobiti korištenja raznih izvora podataka predstavljeni su na samom natjecanju na FER-u te se, kroz izradu promotivnog materijala o knjižnici u obliku straničnika za knjige, koji se svake godine dijelio sudionicima i posjetiteljima FLL natjecanja, Knjižnice grada Zagreba učinilo vidljivijima, a posebno se predstavilo uvođenje STEM programa u knjižnice.

Opisanim edukacijama i pripremama za natjecanje na Fakultetu elektrotehnike i računarstva, suradnjom s profesorima educiranim za prenošenje STEM znanja i iskustvom u radu s Lego Mindstorms robotima knjižničarke su osposobljene za vođenje jednostavnijih STEM radionica te za osmišljavanje novih knjižničnih sadržaja i usluga. Kvaliteta, ali i kvantiteta usluga ovisi o financijskim, prostornim i ljudskim resursima pa se iskorak knjižnice u lokalnu zajednicu i uspostavljanje partnerstva i suradnji pokazao nužnim u planiranju i realiziranju projekta FIRST LEGO League. U provedbi projekta Knjižnica Voltino ostvarila je suradnju sa širom lokalnom zajednicom – s Američkim kutkom Zagreb koji je ustupio Lego Mindstorms robote i podržao promociju i realizaciju projekta; udrugom Neki novi klinici, s kojom se ušlo u partnerskom odnosu prve godine u projekt; profesorima i učenicima Elektrotehničke škole kao partnerima druge godine natjecanja; poduzećem Končar koje je osiguralo alternativni način financiranja, odnosno kotizaciju za natjecanje; udrugom Palčić gore od koje su

naručene timske majice i time financijski podržan njihov projekt nabave što većeg broja inkubatora za prerano rođenu djecu i arhitektonskim studiom METAR MILIMETAR. Nabavljena oprema, odnosno lego-setovi ostali su u vlasništvu knjižnice te su proslijeđeni Knjižnici Podsused koja se uključila u FLL u 2025. godini.

Ovim projektom i tipom programa i aktivnosti knjižnica se potvrdila kao idealno mjesto okupljanja i provođenja aktivnosti i programa važnih i značajnih stanovnicima naselja, a i šire. Također je djeci i mladima omogućeno učenje, zabava i druženje, kvalitetno provođenje slobodnog vremena i usvajanje novih znanja, istraživanje i upoznavanje novih medija i tehnologija u skladu sa zadaćom narodnih knjižnica u modernom društvu.

Literatura

1. *Affiliate American Corner Zagreb* (n. d.) Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/affiliate-american-corner-zagreb/programs/58567> [01.10.2025.]
2. Belevski, M. (2018) Nove knjižnične usluge Za djecu i mlade: stem-radionice u Gradskoj knjižnici Zadar. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(1), str. 363–393. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.1.594> [23.08.2025.]
3. *British Science Week* (2023) Dostupno na: <https://www.britishscienceweek.org/app/uploads/2023/01/Primary-Activity-Pack-2023-British-Science-Week.pdf> [23.08.2025.]
4. *CodeWeek* (n. d.) Europski tjedan programiranja u školi. Dostupno na: <https://codeweek.eu/view/169870/www.hrobos.hr> [13.10.2025.]
5. Čabrić, N., Kolić, T. i Stibilj, M. (2023) Zagrebački bibliobus kao centar stjecanja digitalnih vještina. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 66(1), str. 321–336. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.66.1.1042> [18.11.2025.]
6. *Eko STEM programi u Knjižnici Augusta Cesarca* (n. d.) Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na: <https://skupstina.hkdrustvo.hr/49-2024/wp-content/uploads/sites/2/2024/11/3-dio-Meri-23-24-Kliska.pdf> [09.09.2025.]
7. *Europska deklaracija o digitalnoj pismenosti kao temeljnom pravu djeteta* (2022) Hrvatsko čitateljsko društvo. Dostupno na: <http://hcd.hr/wp-content/uploads/sites/356/2022/11/Eu-Deklaracija-dig.-pismenosti-kao-tem-pravo-djeteta-1.pdf> [09.09.2025.]
8. *First Lego League* (n. d.) Knjižnica Podsused. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-podsused/projekti/first-lego-league/67977> [23.08.2025.]
9. *FIRST LEGO League Croatia* (n. d.) Dostupno na: <https://flcroatia.org/> [23.08.2025.]

10. *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice* (2022) Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/view/37/8/365> [23.08.2025.]
11. *I nama je znanost fora* (n. d.) Knjižnica Voltino. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-voltino/programi-6325/i-nama-je-znanost-fora-51345/51345> [23.08.2025.]
12. *Izveštaj o radu Knjižnice Tina Ujevića za 2018.* (2019) Arhiva Knjižnice Tina Ujevića.
13. *Izveštaj o radu Knjižnice Tina Ujevića za 2019.* (2020) Arhiva Knjižnice Tina Ujevića.
14. *Kids* (n. d.) New York Public Library. Dostupno na: <https://www.nypl.org/education/kids> [28.11.2025.]
15. Knjižnica. *Hrvatska enciklopedija*. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> [18.08.2025.]
16. *Knjižnice grada Zagreba: 2021. – 2025.: strateški plan* (2021) Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222> [23.08.2025.]
17. Livaković Ivanović, M. (2023) Deset godina Festivala znanosti u Knjižnici Gajnice. *Bez uveza*, 3(3). Dostupno na: <https://sites.google.com/view/bez-uveza/arhiva-brojeva/god-3-br-32023/deset-godina-festivala-znanosti-u-knji%C5%BEnici-gajnice> [18.11.2025.]
18. *Makerspace* (n. d.) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vodic/programi-za-vas/makerspace/> [25.08.2025.]
19. *Makerspace: Roboteka – novi projekt Knjižnice Voltino i Američkog kutka Zagreb* (n. d.) Knjižnica Voltino. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-voltino/o-knjiznici-676/video-zapisi/makerspace-roboteka-novi-projekt-knjiznice-voltino-i-americkog-kutka-zagreb/59477> [23.08.2025.]
20. Paar, D. ... [et al.] (2022) *STEM u neformalnom obrazovanju za zanimanja 21. stoljeća: priručnik za edukatore*. Zagreb: Bioteka - udruga za promicanje biologije i srodnih znanosti.
21. *Program globalnog održivog razvoja za razdoblje do 2030. – Agenda 2030* (2015) Dostupno na: <https://tinyurl.com/47hkb9a7> [09.09.2025.]
22. *Robotičke radionice* (n. d.) Knjižnica Voltino. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-voltino/programi-6325/roboticke-radionice/51343> [23.08.2025.]
23. *Smjernice razvoja digitalne pismenosti u srednjim školama* (2023) Digitalna pismenost. Dostupno na: https://digitalnapismenost.com.hr/wp-content/uploads/2023/04/SMJERNICE-RAZVOJA-DIGITALNE-PISMENOSTI-U-SREDNJIM-SKOLAMA.pdf?utm_source=chatgpt.com [18.11.2025.]
24. *Steam Events* (n. d.) Los Angeles Public Library. Dostupno na: <https://www.lapl.org/steam/events> [28.11.2025.]

25. *STEAM for Kids* (n. d.) Chicago Public Library. Dostupno na: <https://www.chipublib.org/news/steam-for-kids/> [28.11.2025.]
26. *Što je znanstveni piknik?* (n. d.) Znanstveni piknik. Dostupno na: <http://znanstvenipiknik.weebly.com/o-pikniku.html> [25.08.2025.]
27. *Tim 10 volti na FIRST LEGO league* (n. d.) Knjižnica Voltino. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/tim-10-volti-na-first-lego-league/55047> [23.08.2025.]
28. *Uvodno o mbotu* (n. d.) Institut za razvoj i inovativnost mladih. Dostupno na: <https://izradi.croatianmakers.hr/lessons/uvodno-o-mbotu/> [23.08.2025.]
29. Vrana, R., Milovanović, I. i Salopek, Ž. (2021) Popularizacija znanosti u narodnim knjižnicama u RH. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 64(1), str. 1–25. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.64.1.840> [18.11.2025.]
30. Witt, J. (n. d.) *Prostor za stvaranje – makerspaces*. Goethe-Institut Kroatien. Dostupno na: <https://www.goethe.de/resources/files/pdf200/prostor-za-stvaranje-makerspaces-jessica-witt.pdf> [23.08.2025.]
31. Zidarić, M. (2025) „Od STEM-a prema STEAM-u: Novi pristup učenju i poučavanju“, *Škole.hr*, 27. 3. Dostupno na: <https://www.skole.hr/od-stem-a-prema-steam-u-novi-pristup-ucenju-i-poucavanju/> [19.11.2025.]

Slaven Pejić

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar

slaven.pejic@knjiznica-bjelovar.hr

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Irena Rašo

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar

irena.raso@knjiznica-bjelovar.hr

Kulturni programi u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar i njihovo vrednovanje (2021. – 2024.)

Cultural Programmes of "Petar Preradović" Public Library in Bjelovar and
their Evaluation
(2021 – 2024)

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 2. 9. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 7. 12. 2025.

Sažetak: Ovaj rad prikazuje rezultate istraživanja zadovoljstva korisnika kulturnim programima i radionicama u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar u periodu od 2021. do 2024. godine kojim se željelo utvrditi u kojoj mjeri knjižnica zadovoljava kulturne potrebe svojih korisnika, koliko su korisnici zadovoljni ponudom te provedbom kulturnih programa. U ovom istraživanju provedeno je knjižnično vrednovanje u kojem se korisnike poticalo na ispunjavanje evaluacijskih listića pri posjetima kulturnih programa. Primijenjeni instrument samog istraživanja bio je anonimni evaluacijski upitnik, a anketno ispitivanje provedeno je na 122 programa u razdoblju od četiri godine (2021. – 2024.). U tom razdoblju u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar realizirana su 122 programa koji su kao sastavni dio imali evaluaciju s ukupno 3 941 posjetitelja. Neki od tih programa bit će prikazani u ovom radu. Sami sudionici ispunili su ukupno 2 399 evaluacijska listića, što je 60,87 % od ukupnog broja posjetitelja.

Rezultati ovog istraživanja temelje se na kvantitativnoj metodologiji, a ciljevi istraživanja bili su utvrditi pruža li Narodna knjižnica „Petar Preradović“ kvalitetnu uslugu organiziranja i provođenja kulturnih programa, naglasiti važnost kulture vrednovanja u knjižnicama te saznati kako, po potrebi, u budućnosti unaprijediti taj dio poslovanja.

Ključne riječi: anketni upitnik, istraživanje zadovoljstva knjižničnih korisnika, kulturne manifestacije i programi, Narodna knjižnica „Petar Preradović“ u Bjelovaru, vrednovanje knjižničnih usluga

Abstract: This paper presents the results of a study on user satisfaction with cultural programmes and workshops at the “Petar Preradović” Public Library in Bjelovar in the period from 2021 to 2024. The aim of the study was to determine the extent to which the library meets the cultural needs of its users and how satisfied they are with the offer and implementation of cultural programmes. In this research, a library evaluation was carried out, in which users were encouraged to complete evaluation forms when attending cultural programmes. The instrument applied in the research was an anonymous evaluation questionnaire, and the survey was conducted across 122 programmes over a four-year period (2021–2024). During that period, 122 programmes were implemented at the “Petar Preradović” Public Library in Bjelovar, each of which included an evaluation component, with a total of 3,941 visitors. Some of these programmes will be presented in this paper. A total of 2,399 evaluation forms were completed by participants, which represents 60.87% of all visitors.

The results of this study are based on quantitative methodology. The objectives of the research were to determine whether the “Petar Preradović” Public Library provides a quality service in organising and delivering cultural programmes, to highlight the importance of a culture of evaluation in libraries, and to understand how this aspect of the library’s operations could, where necessary, be improved in the future.

Keywords: cultural events and programmes, evaluation of library services, library user satisfaction survey, “Petar Preradović” Public Library in Bjelovar, questionnaire

1. Uvod

„Knjižnice su kroz povijest odigrale važnu ulogu kao kulturne i obrazovne institucije. Njihova je osnovna djelatnost nabava, stručna obrada, čuvanje i zaštita knjižnične građe. Osim prema osnovnim djelatnostima, knjižnice se mogu definirati i kao nositeljice promjena na društvenoj i osobnoj razini te kao ustanove koje zagovaraju slobodu informiranja i omogućuju jednak pristup znanju svima. U tom kontekstu posebno se ističu narodne knjižnice.“ (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice, 2011: 125).

Narodna knjižnica kao kulturno-obrazovna ustanova ima važno mjesto u lokalnoj zajednici. Prema *Standardu za narodne knjižnice* (2021) knjižnice se definiraju kao informacijska, komunikacijska i nadasve kulturna središta za stanovnike područja na kojemu djeluju. Sukladno toj zadaći, one bi trebale udovoljiti potrebama svojih korisnika, bilo da je riječ o njihovim informacijskim, obrazovnim ili pak kulturnim potrebama. Narodna knjižnica

također okuplja brojne građane koji su zainteresirani za bavljenje kulturnim aktivnostima, a knjižnica kao kulturni promotor ima u tome veliku ulogu. U knjizi *Narodne knjižnice u tranziciji: sociološki aspekti* Dijana Sabolović-Krajina (2020) govori o transformaciji knjižnica iz tradicionalnih kulturno-baštinskih ustanova zasnovanih primarno na formiranju zbirke i posuđivanju knjižnične građe u uslužnu djelatnost kojoj su korisnici i njihove potrebe na prvom mjestu pa tako moderne knjižnice danas mogu organizirati različite kulturne programe ali i ostale dodatne sadržaje. Tako Horvat (2012) ističe da knjižnice svojim kulturnim programima, među ostalim, pridonose općem poboljšanju kvalitete života. One pomažu korisnicima u potrazi za poslom, pružaju informacije koje pridonose očuvanju i unaprjeđenju zdravlja, organiziraju radionice terapije čitanjem, podupiru razvoj digitalne pismenosti te često djeluju kao pristupna točka različitim lokalnim službama. Iz navedenog se može zaključiti kako je, osim redovitog organiziranja knjižničnih službi i usluga, koje su glavna knjižnična djelatnost, važna i organizacija drugih kulturnih aktivnosti koje pridonose kulturnom i društvenom životu zajednice. Kulturne aktivnosti mogu biti različite: od predstavljanja knjiga i drugih publikacija, književnih susreta, predavanja, tribina, izložbi, radionica pa sve do glazbenih koncerata i projekcija filmova. Svim tim aktivnostima cilj je zadovoljiti interese i potrebe korisnika, odnosno stanovnika sredine u kojoj se organiziraju. Provedene programe valja evaluirati odnosno vrednovati kako bi se dobila šira slika o samoj kvaliteti provedenih programa, dok rezultati vrednovanja ujedno služe kao putokaz za poboljšanja u budućnosti. Autor Turk (2007) govori o dijakronijskom prikazu kvalitativnog vrednovanja knjižnica koje seže u devedesete godine dvadesetog stoljeća, kada su tek pojedine studije analizirale kvalitativnu uspješnost knjižnica. Turk u svom radu nadalje ističe kako su danas evaluacijski procesi u knjižnicama dio svakodnevne prakse, dok se sama uspostava i održavanje sustava za upravljanje kvalitetom i strategije vrednovanja svjetski trend koji se iz područja ekonomske znanosti, organizacijske kulture, menadžmenta i marketinga proširio danas na multidisciplinarna znanstvena područja. Važan dio evaluacije je procjena zadovoljstva korisnika uslugama, građom ili aktivnostima. Zadovoljstvo korisnika od velike je važnosti jer je to jedan od ključnih pokazatelja uspješnosti rada knjižnice. Najčešće se utvrđuje metodom ankete, odnosno ispunjavanjem anonimnih anketnih upitnika na određenom uzorku ispitanika (Franculić, 2018: 9). U ovome radu prikazat će se rezultati vrednovanja programa za odrasle koji su se u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar provodili u razdoblju od 2021. do 2024. godine.

2. Uloga narodne knjižnice u kulturnom životu zajednice

„Knjižnice su široko dostupne, visoko cijenjene javne ustanove koje pružaju širok raspon informacijskih usluga i podrške različitim skupinama.“ (Making cities stronger: Public library contributions to local economic development, 2007: 2). Tu se najviše ističu narodne

knjižnice. Sabolović-Krajina u svojoj knjizi *Narodne knjižnice u tranziciji: sociološki aspekti* (2020: 70) navodi kako „narodne knjižnice imaju vrlo važnu ulogu u oblikovanju i održavanju kulturnog identiteta, kao i u osiguravanju žarišta kulturnog i umjetničkog razvoja zajednice. One pružaju prostor za kulturne aktivnosti, organiziraju kulturne programe te vode brigu da raznoliki interesi te kulturna raznolikost budu zastupljeni u fondu knjižnice“. Ne treba zaboraviti primarni cilj knjižnica, pružanje besplatnog pristupa informacijama. Tu do važnosti dolazi jedna od osnovnih zadaća knjižnice, a to je osiguravanje pristupa knjižničnoj građi.

Lison i Reip (2016: 15) ističu da je temeljna zadaća narodnih knjižnica osigurati besplatan pristup informacijama, obrazovanju i kulturi, kao i raznovrsnim oblicima kulturnog obrazovanja svim građanima, bez obzira na njihove prihode, društveni status, dob, spol ili etničko porijeklo. Kako bi ostvarile tu ulogu, narodne knjižnice nude građu i sadržaje u različitim formatima – i u fizičkom i u digitalnom obliku te potiču razvoj čitalačke, medijske i informacijske pismenosti u sklopu širokog spektra aktivnosti i programa. Osim toga, narodna knjižnica kao javni, nekomercijalni, zaštitnički i inspirativni prostor susreta i kao izvor znanja ima veliku važnost za društvo. Postoje brojni načini kako knjižnica može pridonijeti razvoju lokalne zajednice. Kada je riječ o knjižničnoj ulozi u lokalnoj zajednici, najčešće se misli na narodne knjižnice, ponajprije na njihov kulturno-umjetnički aspekt. Autorica Bosnić (2018: 41) navodi kako narodna knjižnica pruža korisnicima priliku za osobni, kulturni i umjetnički razvoj, čime istodobno pridonosi razvoju čitave zajednice. Tako se provode aktivnosti kojima se želi zadržati postojeće, ali i privući nove (potencijalne) korisnike, osobito one kojima čitanje nije primarno u fokusu. Tako se, primjerice, mogu organizirati književni susreti na kojima se čitaju ulomci iz romana ili pjesme, pri čemu korisnici koji prije možda nisu bili zainteresirani za književnost mogu razviti zanimanje za tu vrstu knjižnične građe. Narodne knjižnice najčešće organiziraju književne susrete povodom predstavljanja novih knjiga, na kojima se korisnici imaju priliku izravno družiti s autorima. Osim predstavljanja novih izdanja, povod može biti popularnost autora ili obilježavanje važnih obljetnica. Predstavljanje publikacija odlična je promidžba te je suradnja s autorima i nakladnicima za knjižnice vrlo važna te se osim književnih susreta u knjižnicama organiziraju i raznovrsna predavanja i radionice, kreativni, umjetnički i edukativni programski sadržaji i različite kulturne manifestacije.

3. Vrednovanje u narodnim knjižnicama

„Evaluacija je sastavni dio svake čovjekove aktivnosti, bila ona svjesna i ili sasvim nesvjesna. Ona podrazumijeva provjeru, praćenje i vrednovanje postavljenih ciljeva.“ (Bungić, 2011: 28).

Pitanje vrednovanja kvalitete u svijetu počelo se istraživati šezdesetih godina dvadesetog stoljeća kada se tematika vrednovanja fokusirala isključivo na ekonomski kontekst odnosno

važnost kvalitete proizvoda kao doprinosa uspješnom poslovanju. Usluga, za razliku od proizvoda koji je opipljiv i konkretan, apstraktna je kategorija i često ju je teško definirati. Knjižnice, kao kulturne i informacijske ustanove zbog toga nerijetko imaju poteškoće pri vrednovanju svog poslovanja. Pikić (2015: 20), obrazlažući pojam kvalitete knjižnice, navodi da se kvaliteta implicira različitim pokazateljima koji mjere uspješnost poslovanja knjižnice, kao i onima koji procjenjuju utjecaj knjižnica na pojedince, institucije i društvo. Dokumenti na kojima se, između ostalih, temelji poslovanje narodnih knjižnica jesu *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* i *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice*. U *Manifestu* (2022) posebno se ističe otvorenost svim članovima zajednice kao jedno od najvažnijih obilježja djelovanja narodne knjižnice. Navodi se kako narodna knjižnica treba osigurati pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi te biti na raspolaganju svim članovima zajednice, bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, invalidnost, ekonomski i radni status te obrazovanje. U *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice* (2011) ističe se pak važnost neprestanog vrednovanja knjižničnih programa i usluga sa svrhom povećanja učinkovitosti. Prema njima, procjenjivanje svih knjižničnih programa i usluga treba biti redovito: tim postupcima valja utvrditi ispunjavaju li programi i usluge utvrđene zadaće i ciljeve knjižnice, zadovoljavaju li potrebe zajednice i mogu li se prilagoditi promijenjenim potrebama. Također propitkuju treba li knjižnične programe i usluge preoblikovati te jesu li financijski isplativi u očima osnivača.

Knjižnice, da bi uspješno i učinkovito poslovale, trebaju mjeriti uspješnost provedenih programa, moraju prikupljati statističke podatke i na temelju njih donositi određene odluke vezane za poslovanje, odnosno vršiti vrednovanje (evaluaciju) te njegovati kulturu vrednovanja. Prema autorima Lakos i Phipps (2004), kultura vrednovanja podrazumijeva organizacijsko okruženje u kojem se odluke donose na temelju činjenica, istraživanja i analize. U takvom okruženju usluge se planiraju i provode tako da ostvare što pozitivnije krajnje rezultate (engl. *outcomes*) i učinke (engl. *impact*) za korisnike knjižnice, ali i za sve ostale relevantne dionike (engl. *stakeholders*). Samo vrednovanje u knjižnicama alat je kojim se, između ostalog, identificiraju pozitivni i negativni aspekti knjižničnog poslovanja, a služi i za predlaganje načina za poboljšanje usluga i poslovanja. Kao rezultat provedenog vrednovanja knjižnica može dobiti povratne informacije o svojim uslugama, građi i djelatnicima, ali i određene prijedloge, npr. koju bi uslugu ili aktivnost valjalo uvesti ili poboljšati. Važnost vrednovanja kvalitete i uspješnosti knjižničnog poslovanja naglašavaju brojni hrvatski autori iz područja knjižničarstva. Tako Kovačević i Vrana (2015: 138) ističu da je vrednovanje kvalitete ključno kako bi se knjižnice mogle uspješno razvijati, zagovarati vlastiti rad i učvrstiti svoju ulogu u društvu, ali i kako bi izbjegle mogućnost zatvaranja. Jedan od važnih elemenata toga procesa jest redovito provođenje istraživanja o korisnicima i njihovu zadovoljstvu kvalitetom knjižničnih usluga. Autori nadalje problematiziraju kako se

samim vrednovanjem propituju i rezultati kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja uspješnosti knjižnice, a sve sa svrhom kontinuiranog nastojanja za poboljšanjem stupnja kvalitete. Odabir funkcionalnog područja, metoda i instrumenata vrednovanja raznolik je, pa se tako uz uobičajena statistička mjerenja najčešće provode anketna istraživanja zadovoljstva korisnika uslugom knjižnice, vrednovanja stupnja informacijske pismenosti i zadovoljenja informacijskih potreba korisnika, kao i mnoge druge metode koje imaju za cilj vrednovati uspješnost knjižnice i utvrditi stupanj kvalitete.

Svako vrednovanje u knjižnici moralo bi na početku jasno odrediti cilj i postaviti metodologiju istraživanja. Informacije koje se prikupljaju posebne su za svaku vrstu knjižnica i postoje sa svrhom. Najčešća su pitanja tipa: *Kojim su uslugama korisnici zadovoljni, a kojima nisu? Koje aspekte rada ustanova može poboljšati? Kako uvesti nove usluge?* Odgovori na ta pitanja te ostala srodna pitanja važni su za organizaciju budućeg poslovanja. Dakle, knjižnice vrednuju kvalitetu svojih usluga s ciljem ispunjavanja očekivanja korisnika i njihova zadržavanja u knjižnici. Autorica Kos (2011) ističe da se analizom odgovora na postavljena pitanja mogu dobiti informacije koje potencijalno mogu unaprijediti knjižnično poslovanje. Tako se, primjerice, može doznati što je, odnosno koja usluga ili aktivnost, najpopularnija i pozitivno ocijenjena od strane korisnika te čime su (eventualno) nezadovoljni. Tako se može zaključiti da je važno mjerilo djelotvornosti knjižnice razina korisničkog općeg zadovoljstva pruženim uslugama.

Korisnici su pritom od iznimne važnosti, osobito u narodnim knjižnicama, čije je djelovanje utemeljeno upravo na njihovim potrebama. Zbog toga se istraživanja kvalitete knjižničnih usluga trebaju usmjeriti na korisnička očekivanja te na prepoznavanje i smanjenje jaza između onoga što korisnici očekuju i onoga što u knjižnici doista dobivaju. Osobno iskustvo korisnika u korištenju usluga knjižnice postaje sve važniji element procjene njezina rada, a zadovoljstvo korisnika jedan je od pokazatelja da knjižnica organizira programe koji su im zanimljivi i relevantni. Kvaliteta knjižničnih usluga može se analizirati na različite načine, no zadovoljstvo korisnika predstavlja jedan od ključnih pokazatelja uspješnosti knjižnice. Najčešće se mjeri anketiranjem – ispunjavanjem anketnih upitnika na odabranom uzorku ispitanika (Franculić, 2018: 9).

4. Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar kao kulturno i društveno središte zajednice

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ najstarija je kulturna ustanova grada Bjelovara i jedna od najstarijih knjižnica u Hrvatskoj, koja se razvila iz čitaonice čitaoničkog društva iz 1832. godine pod nazivom *Casino-Verein* Belovar. Od 1946. godine, kada ju je Općina Bjelovar osnovala kao narodnu knjižnicu Bjelovar, nastavlja bogatu tradiciju javnih čitaonica i knjižnica grada Bjelovara. Knjižnica je najveća kulturna institucija grada Bjelovara i

Bjelovarsko-bilogorske županije na čijem području djeluje i kao matična knjižnica na temelju odluke Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Ona je za velik dio stanovnika Bjelovara i okolice glavni izvor informacija i znanja te raznih čitateljskih materijala za obrazovne i rekreativne svrhe.

Kao izvor informacija o poslovanju Narodna knjižnica „Petar Preradović“ treba istaknuti izvještaje o radu i programe rada koje knjižnica javno objavljuje na godišnjoj razini uz ostale relevantne informacije kao što su, primjerice, financijska izvješća, financijski planovi i izvještaji, natječaji itd.

U *Izvešću o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar za 2023. (2024)* ističe se kako Knjižnica redovito provodi niz kulturnih i društvenih programa s ciljem popularizacije knjiga i čitanja na svim medijima, razvijanja svjesnosti o važnosti cjeloživotnog učenja i promocije Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar kao mjesta susretništa, druženja i razgovora za sve građane grada Bjelovara i šire okolice. U godišnjim izvješćima Knjižnice (*Izvešće o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar za 2021. (2022)*) nadalje navodi kako su aktivnosti knjižnice, tradicionalne i suvremene, usmjerene na osiguravanje slobodnog pristupa informacijama i znanju – i onom pohranjenom u knjižnici i onom izvan nje – te sudjelovanju u kulturnom i društvenom životu zajednice i šire. Mnogi programi i aktivnosti organizirani su i provedeni u suradnji s drugim ustanovama, organizacijama, centrima, udrugama i pojedincima, što je pridonijelo kvalitetnijem radu i raznovrsnijim programima Knjižnice.

Valja isto tako istaknuti da bjelovarska narodna knjižnica blisko surađuje sa srodnim kulturnim ustanovama kao što su Gradski muzej Bjelovar, Državni arhiv u Bjelovaru, Kulturni i multimedijски centar Bjelovar i Centar za cjeloživotno učenje i kulturu Bjelovar te s Kulturnim vijećem Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije. Cjelokupno djelovanje Knjižnice usmjereno je na pružanje kvalitetnih usluga i programa s ciljem zadovoljavanja informacijskih, obrazovnih, kulturnih, društvenih i rekreacijskih potreba korisnika te stvaranja kvalitetnijih uvjeta života u lokalnoj sredini.

4.1. Programski sadržaji na Odjelu za odrasle u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar provedeni u razdoblju od 2021. do 2024. godine

Programski sadržaji Knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar obuhvaćaju širok raspon aktivnosti namijenjenih korisnicima svih dobnih skupina. Svojim programima knjižnica ostvaruje ulogu kulturnog, obrazovnog i društvenog središta grada te promiče čitanje, učenje, kreativnost i međusobno povezivanje. Raznovrsni sadržaji odražavaju njezinu misiju kao otvorenog i poticajnog prostora koji odgovara na potrebe zajednice i potiče razvoj različitih oblika pismenosti.

Provedeni programi, čija će se evaluacija prikazati u radu, bili su otvoreni za sve građane, bez obzira na to jesu li aktivni članovi knjižnice (posjeduju li valjanu člansku iskaznicu), odnosno sudjelovati su mogli svi zainteresirani te sve dobne skupine (osim onih posebno naznačenih za određenu dob). Za radionice je pak vrijedilo pravilo da se na njih prijavljuju članovi knjižnice, no ako je nakon isteka roka za prijave ostalo slobodnih mjesta, sudjelovati su mogli i građani koji nisu članovi. U razdoblju od 2021. do 2024. godine na Odjelu za odrasle realizirani su različiti sadržaji, uključujući stručna i tematska predavanja, putopisna izlaganja, književne tribine i promocije knjiga, kreativne i edukativne radionice, filmske projekcije, glazbene programe te kulturne manifestacije različitog karaktera, ukupno 122 programa.

Među njima izdvajaju se:

2021. godina:

- Predavanje *Čitanje knjiga je ljekovito*
- Literarna radionica *Blackout poezija*
- Predstavljanje knjige *Vrijeme u čovjeku – život i djelo Ilije Pejića*
- *TEDxNKPPBjelovar*
- Projekcija dokumentarnog filma *Disobedience* u sklopu nacionalnog projekta *Zelene knjižnice*
- Putopisno predavanje *Swahililand – 4 000 kilometara istočnom Afrikom*
- *Notama kroz stih: koncert u spomen na Željka Sabola*
- Književna tribina *Učitavanje* – predstavljanje mladih bjelovarskih autorica
- *Zero waste radionica Zelena knjižnica* (Izvešće o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar za 2021. (2022)).

2022. godina:

- Predavanje *Klima i vremenski ekstremi: nekada, danas i uskoro*
- Projekcija filma *Sylvia Plath: Pod staklenim zvonom*
- Predavanje *Prehrana mladih sportaša*
- BOK fest: *Glumci knjižničari*
- Predstavljanje knjige *Zamke pristojnosti: eseji o feminizmu i popularnoj kulturi*
- Promocija knjige *Račačka kajkavština: rječnik Orlovca, Sasovca i Slovinske Kovačice*
- *Književna večer s crnogorskim književnikom Josipom Tripovićem*
- Predstavljanje knjige *Tajna zloglasne šume Lug*
- Promocija knjige *Knjižničarka* (Izvešće o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar za 2022. (2023)).

2023. godina:

- Predavanje *Zdravlje žene nakon četrdesete* – Ciklus predavanja o mentalnom zdravlju
- Promocija knjige *Bjelovar i Hrvatska u srcu* – Željko Sabol: pjesnik, likovni kritičar, proljećar, leksikograf
- Predavanje *Roditeljstvo u zaštiti mentalnog zdravlja* – Ciklus predavanja o mentalnom zdravlju
- Promocija Promotivnog filma *Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar*
- Otvorenje izložbe slikovnica za odrasle *Vrata u podrum*
- Predstavljanje knjige književnika Kristiana Novaka *Slučaj vlastite pogibelji*
- Putopisno predavanje *Indonezija – od hramova i vulkana do rajskih plaža i kornjača*
- *Šareni dan*: Ciklus kreativnih radionica za odrasle
- Koncert *Trombotrubaphonium kvarteta: Priča o trombonu iz bjelovarske perspektive*
- *Promocija zbirke poezije Đure Sudete na esperantu*
- Predavanje i predstavljanje knjige *Put sjevera* Hrvoja Jurića (Izvješće o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar za 2023. (2024)).

2024. godina:

- Predavanje *Mentalno zdravlje djece* – Ciklus predavanja o mentalnom zdravlju
- Predavanje *Nove ovisnosti; knjiga Let iznad psihijatrijskoga gnijezda* – Ciklus predavanja o mentalnom zdravlju
- Putopisno predavanje *Arapski poluotok* Ksenije i Borisa Rukavine
- Predstavljanje zbirke poezije *Terca na tišinu*
- Predavanje motivatora Žarka Srzića: *Kako pročitati 10 knjiga godišnje*
- Glazbeni koncert *Kulturni rezident – Ratko Vojtek: Mala glazbena večer*
- Predavanje za maturante *Kako napisati esej*
- Predavanje *Dan waldorfske pedagogije*
- Putopisno predavanje *Put Sv. Mihaela – inspirativna hodanja kroz Normandiju*
- Radionica *Love & Break-up Letters* (Izvješće o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar za 2024. (2025)).

Od 2021. godine sudionicima programa za odrasle ponuđena je nova aktivnost – ispunjavanje dobrovoljnog anketnog upitnika s ciljem vrednovanja programa koje knjižnica organizira. Nakon svakog provedenog programa korisnicima je ponuđen anketni upitnik u tiskanoj formi.

5. Rezultati evaluacije zadovoljstva korisnika Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar programima za odrasle u razdoblju od 2021. do 2024. godine

Evaluacija zadovoljstva korisnika provedenim programima i radionicama provodila se metodom ankete, anonimnim ispunjavanjem anketnog upitnika. Prema godišnjim izvješćima za razdoblje od 2021. do 2024., u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar realizirana su 122 programa koja su bila popraćena evaluacijom, a nazočio im je 3 941 posjetitelj. Evaluacija nije provedena za sve programe zbog organizacijskih i drugih okolnosti: njih 24, s ukupno 552 posjetitelja.

Ciljnu skupinu činili su članovi Odjela za odrasle, odnosno osobe starije od 15 godina. Iznimno, kada su programi bili tematski vezani uz djecu i mlade, ciljna skupina obuhvaćala je i sudionike mlađe od 15 godina. Programi su bili otvoreni za sve, neovisno o članstvu u knjižnici ili drugim osobnim obilježjima (spol, vjera, rasa i sl.). Valja istaknuti da Dječji odjel Narodne knjižnice „Petar Preradović“ više ne smatra svoje članove dijelom Dječjeg odjela nakon navršene petnaeste godine života, odnosno nakon završetka osmog razreda osnovne škole tako da se ti članovi smatraju članovima Odjela za odrasle.

Posjetitelji radionica i kulturnih programa ispunili su ukupno 2 399 evaluacijskih upitnika, što je 60,87 % ukupnog broja posjetitelja. Ispunjavanje upitnika (slika 1) bilo je anonimno. Pitanja, kojih je bilo pet, bila su kombinacija otvorenog i zatvorenog tipa.

Narodna knjižnica "Petar Preradović" Bjelovar
Trg E. Kvaternika 11, 43000 Bjelovar
T. 043 243 624; <https://knjznica-bjelovar.hr/>
Datum:

Naziv predavanja/radionice

Molimo Vas da na skali od 1 do 5 ocijenite zadovoljstvo predavanjem/radionicom, pri čemu je:
1 – nedovoljno, 2 – dovoljno, 3 – dobro, 4 – vrlo dobro, 5 – izvrsno.

1. Ocijenite zanimljivost teme predavanja/radionice?

1 2 3 4 5

2. Ocijenite način i pripremljenost predavanja/radionice?

1 2 3 4 5

3. Za predavanje/radionicu saznao/la sam:

- Plakat
- Društvene mreže
- Web stranica knjižnice
- Radio/Novine
- Od prijatelja
- Mobilna aplikacija Knjižnice

4. Komentar (nije obavezno)

5. Koje biste radionice/predavanja željeli u Vašoj knjižnici? (nije obavezno)

Slika 1. Anketni upitnik

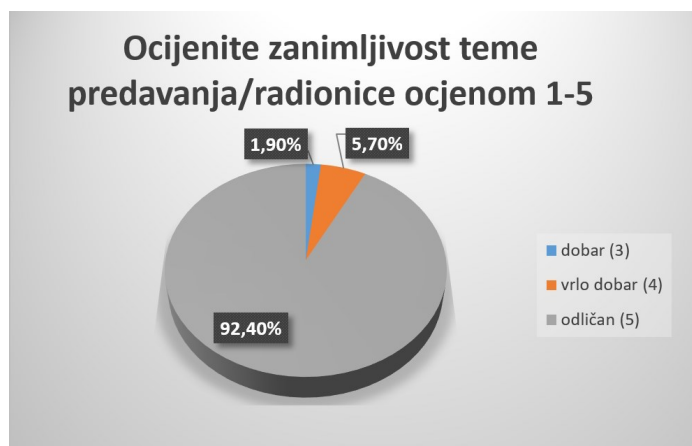
Valja izdvojiti prva dva pitanja, čiji su odgovori bili u fokusu ovog istraživanja.

Prva dva pitanja glasila su:

1. *Ocijenite zanimljivost teme predavanja/radionice*
2. *Ocijenite pripremljenost predavanja/radionice*

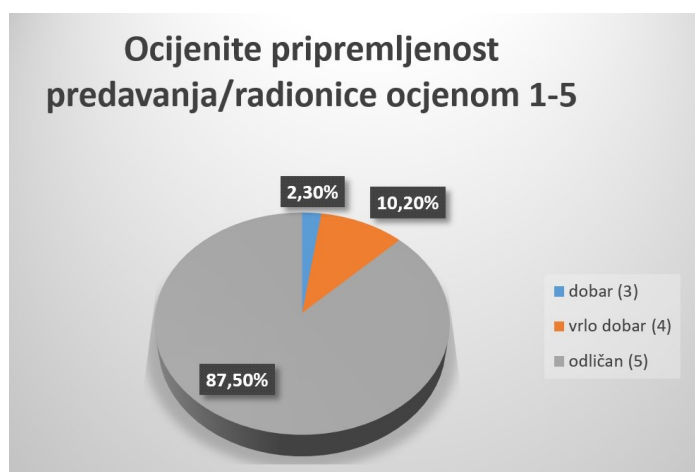
(Ispitanici su odgovarali davanjem ocjene na skali od 1 do 5, pri čemu je 1 bilo nedovoljan, a 5 izvrstan.)

Na pitanje broj 1 ocjenu izvrstan dalo je 92,4 % ispitanika, ocjenu vrlo dobar 5,7 %, a ocjenu dobar 1,9 % ispitanika. Ocjene nedovoljan i dovoljan ispitanici nisu dali (slika 2).

Slika 2. *Ocijenite zanimljivost teme predavanja/radionice*

Na pitanje broj 2 ocjenu izvrstan dalo je 87,5 % ispitanika, ocjenu vrlo dobar 10,2 %, a ocjenu dobar 2,3 % ispitanika. Ocjene nedovoljan i dovoljan ispitanici nisu dali (slika 3).

Slika 3. *Ocijenite pripremljenost predavanja/radionice ocjenom 1-5*

Drugi dio ankete sadržavao je tri pitanja, čiji su odgovori pružili dodatne informacije važne za procjenu razine zadovoljstva korisnika.

Na treće pitanje *Za predavanje/radionicu saznao/la sam*: 37 % ispitanika izjasnilo se da su se o samom programu informirali preko plakata koji su bili na ulazu u knjižnicu i odjele; njih 28 % izjasnilo se da su za programe saznali preko društvenih mreža; njih 15 % do informacija je došlo na mrežnoj stranici knjižnice; 13 % je za program je saznalo od prijatelja, dok je 7 % ispitanika za program doznalo preko radija ili novina, odnosno lokalnih medija.

Ispitanici su mogli ostaviti i komentare. Većina komentara koji su upućivali na manjkavosti organizacije i provedbe programa bila je usmjerena na samo vrijeme provedbe programa (prerano ili prekasno) ili samu tematiku predavanja/radionice koja nije bila prema očekivanjima. Isto tako, ispitanici su se žalili kada nije bilo dovoljno mjesta u prostoru knjižnice, odnosno kada je prostor bio popunjen. Bilo je i mnogo pozitivnih komentara u kojima su ispitanici pohvalili samo organizaciju i provedbu programa te samog predavača/moderatora. Uz to su ispitanici sami davali prijedloge za poboljšanje programa i predlagali teme budućih predavanja i radionica.

Na peto pitanje *Koje biste radionice/predavanja željeli u Vašoj knjižnici* odgovori su varirali, no većina korisnika željela je više programa iz područja samopomoći, popularne znanosti te ekologije i održivog razvoja. Također, korisnici su izrazili želju za više predavanja iz *Ciklusa o mentalnom zdravlju* koji se redovito provodi u bjelovarskoj narodnoj knjižnici.

Analiza anketnih upitnika pokazala je veći postotak izvrsnih ocjena (više od 89 %), iz čega se može zaključiti da su sudionici u velikoj većini zadovoljni temom provedenih programa, načinom njihove provedbe i pripremljenošću. Tome svjedoči podatak da nitko od ispitanika na prva dva pitanja nije odgovorio dajući ocjene nedovoljan i dovoljan. Ipak, postoji prostor za napredak jer je dio ispitanika u komentarima napisao da im je predavač odnosno gost bio nejasan, da im je tema bila nezanimljiva ili pak da nije ispunila njihova očekivanja.

Sudionici istraživanja svojim su odgovorima i komentarima pokazali da su voljni aktivno sudjelovati u napretku knjižnice i osmišljavanju novih sadržaja. Važno je naglasiti da će se i u budućim procesima vrednovanja nastaviti pratiti zadovoljstvo, želje, potrebe i mišljenja korisnika i posjetitelja knjižnice. Cilj je potaknuti veći odaziv na ispunjavanje evaluacijskih upitnika kako bi dobiveni rezultati bili vjerodostojniji. Prikupljeni podaci iz anketnih upitnika važni su za unapređenje postojeće kvalitete programa i usmjeravanje daljnjeg razvoja knjižnice.

6. Zaključak

Knjižnice, posebno one narodne, imaju važnu ulogu u lokalnoj zajednici. Da bi njihov položaj unutar zajednice ostao relevantan i da bi napredovao, potrebno je raditi sustavna istraživanja, prikupljati podatke o uspješnosti provedenih knjižničnih programa i usluga te njihovu utjecaju na zajednicu i pojedince. Rezultate tih istraživanja valjalo bi kontinuirano

prezentirati javnosti i osnivačima koji knjižnično djelovanje uspoređuju s djelovanjem i učinkovitošću drugih kulturnih institucija kao npr. arhiva ili muzeja koje se tradicionalno percipira kao neprofitne institucije koje moraju opravdati vlastito postojanje kao društvene, kulturne, obrazovne, inovativne, javne informacijsko-komunikacijske ustanove u skladu s važećim zakonima i pravilnicima. Važno mjerilo djelatnosti knjižnice kao uslužne organizacije jest i razina korisničkog zadovoljstva pruženim uslugama koja se može odrediti vrednovanjem. Korisničke povratne informacije vrijedne su smjernice za daljnje planiranje, razvoj i unaprjeđivanje usluga koje knjižnice pružaju svojim korisnicima, odnosno analiza povratnih informacija ispitanika te interpretacija dobivenih rezultata istraživanja mogu poslužiti kao kvalitetan izvor informacija za daljnji razvoj i unaprjeđivanje knjižničnih usluga.

Te povratne informacije u ovom radu dobivene su analizom pitanja iz anketnog upitnika posvećenog knjižničnim programima provedenima u organizaciji Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar u razdoblju od 2021. do 2024. godine. Rezultati istraživanja pokazali su da su izbor tema knjižničnih programa te način njihove provedbe i pripremljenost ocijenjeni visokom ocjenom, što je pokazatelj visoke razine korisničkog zadovoljstva. Ipak, kada se govori o eventualnom nezadovoljstvu korisnika odnosno prostoru za napredak, ispitanici su odgovorima sugerirali koji se dijelovi usluge trebaju popraviti.

Na kraju ovog rada valja istaknuti kako Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar planira vršiti evaluaciju svojih kulturnih programa i manifestacija u budućnosti. Bjelovarska narodna knjižnica prepoznaje vrednovanje kvalitete knjižničnih usluga kao značajan pokazatelj kojim se mogu opravdati uložena sredstva od strane osnivača, utvrditi svoj status i doprinos zajednici u kojoj djeluju te kontinuirano raditi na poboljšanju svojih usluga što na kraju može rezultirati većim zadovoljstvom njezinih korisnika.

Literatura

1. Bosnić, S. (2018) *Knjižnica kao kulturno središte lokalne zajednice*. Diplomski rad. Rijeka: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://repository.ffri.uniri.hr/object/ffri:2218> [02.08.2025.]
2. Bungić, M. *Mogućnosti evaluacije visokoškolske nastave*. Završni rad. Osijek: [vlast. nakl.]. Dostupno na: <https://repozitorij.ffos.hr/object/ffos:3642> [12.08.2025.]
3. *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice (2022)* Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/view/37/8/365> [15.08.2025.]
4. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice (2011)* Koontz, C. i Gubbin, B. (ur.). 2. hrvatsko izd. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
5. Franculić, M. (2018) Analiza rezultata provedene ankete o zadovoljstvu korisnika uslugama Gradske knjižnice i čitaonice Požega. *Knjižničarstvo: glasnik Društva*

- knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema, 22(1–2), str. 9–28. Dostupno na: <https://nova.knjiznicarstvo.com.hr/2019/05/27/310-franculic/> [13.08.2025.]
6. Horvat, A. (2012) Knjižnice u službi svoje zajednice. U: Leščić, J. (ur.). *Knjižnica: komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice: zbornik radova 8. savjetovanja za narodne knjižnice*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Str. 21–32.
  7. *Izveštaj o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar u 2021.* (2022) Arhiva Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2022/02/IZVJESCE-O-RADU-2021..pdf> [13.08.2025.]
  8. *Izveštaj o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar u 2022.* (2023) Arhiva Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2023/02/IZVJESCE-O-RADU-NARODNE-KNJIZNICE-PETAR-PRERADOVIC-ZA-2022..pdf> [14.08.2025.]
  9. *Izveštaj o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar u 2023.* (2024) Arhiva Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2024/02/IZVJESCE-O-RADU-ZA-2023. NKPP.pdf> [15.08.2025.]
  10. *Izveštaj o radu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar u 2024.* (2025) Arhiva Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2025/02/Izvjescje-o-radu-za-2024.pdf> [15.08.2025.]
  11. Kovačević, J. i Vrana, R. (2015) Pogled na knjižnične usluge iz perspektive korisnika. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 58(1–2), str. 135–160. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/59> [12.08.2025.]
  12. Kos, S. (2011) Korisnici i usluge knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U: Martinek, A. i Budić, E. (ur.). *Knjižnice kamo i kako dalje: zbornik radova: 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 135–160.
  13. Lakos, A. i Sshipps, S. (2004) Creating a culture of assessment: a catalyst for organizational change. *Portal: Libraries and the Academy* 4(3), str. 345–361. Dostupno na: <https://muse.jhu.edu/article/170684/pdf> [12.08.2025.]
  14. Lison, B. i Reip, N. (2016) *European Parliament. Research for cult committee – the new role of public libraries in local communities*. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/573455/IPOL_STU%282017%29573455_EN.pdf [30.08.2025.]
  15. *Making cities stronger: Public library contributions to local economic development* (2007) Urban Libraries Council. Dostupno na: <https://www.urban.org/sites/default/files/publication/46006/1001075-Making-Cities-Stronger.PDF> [03.11.2025.]
  16. Pikić, A. (2015) *Kvaliteta knjižnične usluge u visokoškolskoj knjižnici iz korisničke*

- perspektive*. Doktorska disertacija. Dostupno na: <http://skupnikatalog.nsk.hr/Record/nsk.NSK01000915099/Details> [12.08.2025.]
17. Sabolović-Krajina, D. (2020) *Narodne knjižnice u tranziciji: sociološki aspekti*. Koprivnica: Meridijani.
  18. Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (2021) *Narodne novine* 103, 1834. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html [17.08.2025.]
  19. Turk, N. (2007) Building a culture of quality assurance in the libraries of the University of Ljubljana. *New Library World*, 108(3–4), str. 177–182. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/233571415_Building_a_culture_of_quality_assurance_in_the_libraries_of_the_University_of_Ljubljana [20.08.2025.]

Nika Čabrić

Bibliobusna služba, Knjižnice grada Zagreba

nika.cabric@kgz.hr

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Tamara Kolić

Knjižnica Kustošija, Knjižnice grada Zagreba

tamara.kolic@kgz.hr

Sara Semenski

Bibliobusna služba, Knjižnice grada Zagreba

sara.semenski@kgz.hr

Vozni park Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba od osnutka 1976. do danas

The Fleet of the Mobile Library Service of Zagreb City Libraries from its
Founding in 1976 to the Present Day

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 26. 10. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 10. 12. 2025.

Sažetak: Rad prikazuje povijest vozila Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba, pokretne knjižnice koja jedina djeluje na području dvije županije: u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, analizirajući njihovu ulogu, značajke i razvoj kroz različita razdoblja. Poseban naglasak stavljen je na planiranje, nabavu, nadogradnju i opremanje vozila koja su tijekom godina omogućila pružanje knjižničnih usluga u pokretu. Prikazani su modeli i tipovi vozila koja su služila kao pokretna knjižnica od osnutka Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba do danas, s naglaskom na preinake i poboljšanja, modernizaciju opreme i prilagodbu potrebama korisnika. Dizajn i funkcionalnost vozila imali su ključnu ulogu u osiguravanju pristupačnosti građe korisnicima, sigurnosti i udobnosti korisnika i zaposlenika u vozilu, ali i u učinkovitosti pružanja knjižničnih usluga. Rad također razmatra izazove vezane uz održavanje i financiranje vozila, kao i važnost uloge pokretnih knjižnica u omogućavanju pristupa knjižničnom fondu i sadržajima stanovnicima udaljenih i ruralnih područja. Naglašava se i društveni značaj pokretne knjižnice koja zahvaljujući modernim i

dobro opremljenim vozilima doprinosi širenju znanja, poticanju čitanja, kulturnom obogaćivanju i stvaranju jednakih mogućnosti za sve građane Zagreba i Zagrebačke županije.

Ključne riječi: Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba, pokretne knjižnice, vozni park bibliobusa, Zagreb, Zagrebačka županija

Abstract: The paper presents the history of the vehicles of the Mobile Library Service of Zagreb City Libraries, a mobile library that operates in two counties: the City of Zagreb and Zagreb County, analyzing their role, characteristics, and development through different periods. Special emphasis is placed on the planning, acquisition, upgrading, and equipping of vehicles that have enabled the continuous delivery of mobile library services over the years. Models and types of vehicles that have served as mobile libraries from the founding of the Mobile Library Service of Zagreb City Libraries to the present day are presented, with an emphasis on modifications and improvements, modernization of equipment and adaptation to user needs. The design and functionality of the vehicles have played a crucial role in ensuring accessibility of library collection, safety and comfort of users and employees in the vehicle, as well as in enhancing the efficiency of library services. The paper also discusses challenges related to vehicle maintenance and funding, as well as the importance of mobile libraries in providing access to library collections for residents of remote and rural areas. Furthermore, the social significance of the mobile library is emphasized as, through modern and well-equipped vehicles, it contributes to knowledge dissemination, reading promotion, cultural enrichment, and the creation of equal opportunities for all citizens of Zagreb and Zagreb County.

Keywords: Library bus fleet, mobile libraries, Mobile Library Service of Zagreb City Libraries, Zagreb, Zagreb County

1. Uvod

Pokretne knjižnice, poznate i kao bibliobusi - posebna vozila prilagođena obavljanju poslova bibliobusnih službi, predstavljaju važan segment suvremenog knjižničarstva i suvremene kulturne politike, usmjerene na osiguravanje ravnopravnog pristupa znanju, kulturi i informacijama svim građanima, bez obzira na geografsku ili socijalnu udaljenost i položaj. Djelovanje i misija pokretnih knjižnica u cijelom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, usmjerena je na omogućavanje dostupnosti i pružanje osnovnih knjižničnih usluga stanovništvu malih naselja, udaljenih od gradova i stacioniranih knjižnica. Dvije najvažnije dobne skupine pokretne knjižnice čine djeca od najranije do tinejdžerske dobi te stariji od 65 godina, prvenstveno zbog smanjene mobilnosti vezane uz dob i zdravstveno stanje.

Analizom arhivskih izvora, stručne literature i dostupnih podataka nastoji se prikazati kontinuitet djelovanja, promjene u strukturi, nabavi i opremi vozila Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba, prilagodbi vozila korisnicima i zaposlenicima te uloga digitalizacije i modernih tehnologija u održivosti usluga pokretne knjižnice.

Kako bi vozilo moglo obavljati funkciju pokretne knjižnice, ono nužno mora biti posebno projektirano i konstruirano te namjenski opremljeno odgovarajućim namještajem i drugom potrebnom opremom, u skladu sa *Standardom za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, Dodatak 1.* (NN 58/1999), *Standardom za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (NN 103/2021)* i *Pravilnikom o tehničkim uvjetima vozila u prometu na cestama* (NN 85/2016).

S obzirom na dugu tradiciju i važnost bibliobusnih službi u Hrvatskoj posebno se ističe Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba koja od 1976. godine kontinuirano pruža knjižnične usluge stanovnicima šireg gradskog i prigradskog područja. Tijekom godina vozni park Službe doživio je brojne promjene i modernizaciju, u skladu s tehničkim zahtjevima, sigurnosnim propisima i potrebama korisnika. Analiza tehničkih značajki i opreme bibliobusa Knjižnica grada Zagreba omogućuje bolji uvid u način njihova funkcioniranja te u mogućnosti daljnjeg razvoja, u skladu s nacionalnim standardima u suvremenim knjižničnim praksama.

2. Povijesni razvoj pokretnih knjižnica u Hrvatskoj

Pokretne knjižnice u Hrvatskoj bilježe početak svog djelovanja početkom 20. stoljeća, u razdoblju kada u prigradskim naseljima hrvatskih gradova raste broj obrazovanog stanovništva sa sve izraženijom kulturom čitanja. Kao simbolički početak pokretnog knjižničarstva često se navodi podatak da su u Karlovcu 1911. godine knjige u drvenim sanducima konjskom zapregom bile odvožene do bolje stojećih prigradskih naselja (Vojnović i Solomun, 2012: 56). Ovaj način distribucije knjižnične građe pokazuje ranu društvenu potrebu za pristup knjigama i znanju, čak i u vrijeme kada formalna infrastruktura knjižnica nije bila razvijena u svim sredinama.

Prema *IFLA-inim Smjernicama za pokretne knjižnice* (2011) usluge pokretne knjižnice smatraju se važnim dijelom djelatnosti narodne knjižnice i trebamo ih promatrati kao njezin sastavni dio. Knjižnične usluge koje se pružaju putem bibliobusa predstavljaju javnu potrebu i oblik kulturnog programa koji je ekonomičan i fleksibilan te pridonosi socijalnoj, kulturnoj i digitalnoj inkluziji, kao i poticanju cjeloživotnog učenja, osobito među djecom i odraslima u ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih središta i s ograničenom prometnom povezanošću.

Razvoj pokretnih knjižnica u Hrvatskoj intenzivira se sedamdesetih godina 20. stoljeća kada se osnivaju prve organizirane bibliobusne službe u većim gradovima poput Zagreba, Rijeke i Karlovca. Od navedenih godina do danas mijenjao se njihov broj, područja obilaska,

otvarale su se nove službe, a neke su se, nažalost, gasile. Vrhunac svog djelovanja, prema broju službi i njihovoj rasprostranjenosti, bilježi se početkom osamdesetih godina 20. stoljeća kada je u Hrvatskoj djelovalo šesnaest službi sa sedamnaest vozila (Štiglić, 1986: 43–52).

Inicijativa je proizlazila iz potrebe da se knjižnični fond i kulturne aktivnosti približe široj populaciji, a djelovanje pokretnih knjižnica bilo je potaknuto sinergijom lokalnih inicijativa i institucionalne potpore tadašnjih kulturnih organizacija i republičkih fondova, kao i povezanošću s razvijenijim susjednim sredinama. To je omogućilo stabilniji razvoj i širenje knjižničnih usluga u širem društvenom kontekstu. Kroz pokretne knjižnice omogućuje se poticanje čitanja, promicanje informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja, osobito među djecom i odraslima koji imaju ograničen pristup stacionarnim knjižnicama.

3. Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba od osnutka do danas u kratkim crticama

Matična i razvojna služba Knjižnica grada Zagreba je zbog potrebe dijelova grada za pokretnom knjižničnom službom osmislila zagrebačku Bibliobusnu službu, prema Pugelnik (2012: 131). Godine 1976. Knjižnice grada Zagreba kao radna organizacija osnivaju Bibliobusnu službu uz pomoć i podršku Udružene samoupravne interesne zajednice kulture grada Zagreba (dalje u tekstu: USIZ-a kulture grada Zagreba), sa zadatkom da svoju djelatnost usmjeri na zadovoljavanje čitateljskih potreba. Cilj je bio približiti knjižnične usluge stanovnicima udaljenih gradskih četvrti koje tada još nisu imale pristup knjižnici (Kolić, Čabrić i Semenski, 2022: 436). Prema Čabrić (2020: 54) pokretne knjižnice u Republici Hrvatskoj dio su mreže narodnih knjižnica i javna su potreba u kulturi koja pridonosi ostvarivanju osnovnih strateških ciljeva Europske unije i Republike Hrvatske vezano za socijalnu, kulturnu i digitalnu inkluziju te za cjeloživotno učenje, osobito djece i odraslih u ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih središta i sa slabom prometnom povezanošću s razvijenim susjednim mjestima.

Od osnutka 1976. godine do 1991. godine voditeljica Bibliobusne službe bila je Davorka Bastić. Od 1991. godine do 2007. godine na tom mjestu je Spomenka Petrović, a nakon nje voditeljica postaje Đurđica Pugelnik. Od 2017. godine do danas na mjestu voditeljice Bibliobusne službe je Nika Čabrić. Voditelji Bibliobusne službe ujedno su i voditelji nabave knjižnične građe za potrebe Bibliobusne službe.

Od 1976. Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba djeluje na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Javna glasila zabilježila su da će dana 23. studenog 1976. prvi bibliobus u Zagrebu svečano otvoriti predsjednik Skupštine grada Zagreba, Ivo Vrhovec (slika 1). Bibliobus je odmah naišao na oduševljenje građana, za knjigu se čekalo u redu te se pokazao kao racionalno i isplativo rješenje za područja bez stacionirane knjižnice

(Gradska knjižnica, 2021: 78).

Danas su Gradska knjižnica, Knjižnica Božidara Adžije, Bibliobusna služba i područne knjižnice kao ustrojstvene jedinice Knjižnica grada Zagreba sa svojim ograncima povezane u jedinstvenu knjižničnu mrežu KGZ i omogućuju pod jednakim uvjetima svim građanima slobodan pristup informacijama i knjižničnoj građi u svrhu društvenog, kulturnog, obrazovnog i demokratskog razvitka.

Slika 1. Crno-bijela fotografija bibliobusa iz 1976. godine s natpisom *Gradska knjižnica – Zagreb*

4. Izazovi nabave i početak rada prvog zagrebačkog bibliobusa 1976. godine

Prema *Smjernicama za opremu i rad bibliobusa* pronađenima u arhivi Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba (Smjernice za opremu i rad Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba, n. d.), a koje su se koristile 1970. godine, cilj i svrha tih uputa bili su dati preporuke za različite tipove vozila prilagođene različitim zadacima, uvjetima, cestama i klimatskim prilikama u raznim zemljama. Preporuke su uključivale i crteže te tehničke opise vozila, što je sačuvano u arhivskim materijalima iz 1976. godine. Na temelju tih smjernica Vladimir Vujnović, koji je obnašao funkciju direktora Radničke biblioteke od 1950. do 1962. godine, izradio je 1970. godine *Prijedlog za nabavu bibliobusa Radničke biblioteke*, čime je dao značajan doprinos daljnjem razvoju pokretne knjižnične službe.

Pokretna knjižnica je, prema projektima Matične i razvojne službe Knjižnica grada Zagreba, bila posebno konstruirana i opremljena tako da je poput svake stacionirane knjižnice imala odgovarajuće specijalizirano osoblje koje je pružalo informacije i obavljalo sve knjižničarske poslove. Knjižnični prostor bibliobusa bio je opremljen policama, radnim pultovima, katalozima, panoima i sl. Uz to, bibliobusno vozilo trebalo je posjedovati unutarnje i vanjsko ozvučenje, dobro osvjetljenje, zagrijavanje i ventiliranje kako bi predstavljalo funkcionalan i svrsishodan prostor u kojem su se mogle pružiti uobičajene knjižnične usluge što je i ostvareno u zagrebačkom bibliobusnom vozilu.

4.1. Smjernice za nabavu i uređenje bibliobusnih vozila 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća

Sačuvani dokument *Smjernice za opremu i rad Bibliobusa* iz 1970. godine pružio je uvid u

tadašnje preporuke za konstrukciju i unutrašnje uređenje pokretne knjižnice. Smjernice su obrađivale raspored polica, radnog pulta i knjižničkog fonda, uređenje radnih prostorija i garaže te osnovne preporuke za rad s korisnicima i pružanje usluga (Smjernice za opremu i rad Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba, n. d.).

Podaci iz arhiva zagrebačke Bibliobusne službe pokazuju da je prema *Smjernicama bibliobus* bio vlasništvo jedne općinske ili područne biblioteke. Cilj istih bio je dati preporuke za različite tipove vozila prilagođene različitim zadacima, uvjetima, cestama i klimatskim prilikama u različitim zemljama uz crteže i opise (Smjernice za opremu i rad Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba, n. d.). Spominje se da je tada već postojalo sedam tipova vozila za potrebe pokretnih knjižnica: od minibusa različitih oblika, prototipa autobusa dugačkog 12 m (metara), prikolice, do zglobnog 18 m dugačkog kamiona. Podaci pokazuju da je pri odabiru šasije u različitim zemljama bilo važno pronaći kvalitetne modele u vlastitoj zemlji, ali i testirati strane uzorke. Prema *Smjernicama za opis i rad Bibliobusa*, konstrukcija šasije treba biti izrađena od nehrđajućeg materijala, lak treba biti kvalitetan i vodootporan, a potrebno je i osigurati spremište za različit alat. Pored toga, bibliobus mora izgledati upečatljivo. Limitarnu unutrašnjost vozila potrebno je iskoristiti na najbolji mogući način, omogućivši dobre radne uvjete i ugodan boravak osoblju i korisnicima. Grijanje, ventilacije i osvjetljenje trebali bi biti unutar vozila. (Smjernice za opremu i rad Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba, n. d.).

Prema *Smjernicama bibliobus* je trebao opsluživati područje dvije do tri manje općine, a rad je bio organiziran u dvije smjene. Jutarnja smjena obilazila je ustanove bez vlastite knjižnice poput škola, staračkih domova, bolnica, tvornica i instituta. Popodnevna smjena posjećivala je naselja bez stacioniranih knjižnica. Osim redovnih knjižničnih usluga, bibliobus je provodio i specijalne programe, uključujući projekcije filmova, lutkarske predstave, umjetničke izložbe uz sudjelovanje autora te predavanja o aktualnim temama. Na taj je način bibliobus djelovao kao pokretno kulturno središte i nadopunjavao dostupnost kulturnih i obrazovnih sadržaja u zajednicama koje je obilazio.

4.2. Prijedlog za nabavu i uređenje zagrebačkog bibliobusa

Prijedlog za uređenje bibliobusa Radničke biblioteke Vladimira Vujnovića sadržavao je nekoliko uvjeta vezanih za rad pokretne knjižnice među kojima su sljedeći: bibliobusno vozilo treba biti dovoljno veliko kako bi prevozilo barem oko 2 000 knjiga, treba biti omogućeno samoposluživanje korisnika, odnosno slobodan pristup knjigama i stalan protok ljudi od ulaza prema izlazu. Knjižnični fond treba biti pomno izabran i prilagođen dobi, obrazovanju i čitateljskom ukusu korisnika. Bibliobus treba imati izrađen plan dolaska i odlaska na pojedina stajališta tako da korisnici imaju informaciju o rasporedu. Bibliobus treba biti uočljiv tamo gdje se pojavljuje, treba se isticati bojom, a na vanjskoj strani vozila

treba biti istaknut logo knjižnice. Nacrti su trebali poslužiti kao polazište za kolege knjižničare bez ikakvog iskustva kako bi se s tvrtkama koje proizvode vozila što uspješnije dogovorili o tehničkim detaljima pri izgradnji vozila.

Nakon što je Izvršni zbor kulture (IZK) 1974. godine odobrio sredstva za nabavu bibliobusa, započeli su pregovori s tvrtkom Auto Hrvatska o uvozu bibliobusnog vozila. Iz arhiva izvještaja doznaje se da je Team Centar koji je zadužen za organizaciju bibliobusne službe u sastavu: Malnar, Štiglić, Kolarec izradio detaljni zahtjev o izgledu i uređenju vozila. Temeljen je na osnovnim principima iznesenim u Vujnovićevom *Prijedlogu o izgradnji bibliobusne službe* na osnovi kojeg je Izvršni zbor kulture odobrio sredstva za nabavu bibliobusa. Zahtjev Knjižnica grada Zagreba bio je izrađen prema tada dostupnim cijenama iz 1971. godine, a ukupni trošak iznosio je 205 000 000 jugoslavenskih dinara. U lipnju 1974. godine odobren je samo dio participacije u iznosu od 107 000 000 dinara (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977).

Podaci izvještaja o radu Bibliobusne službe iz 1976. godine također pokazuju da se na natječaj za nabavu bibliobusnog vozila objavljen u Službenom listu nije oglasio nitko iz bivše Jugoslavije, a na zahtjev Matične službe Knjižnica grada Zagreba upućen Autokaroseriji Zagreb odgovoreno je kako u svom programu nemaju predviđenu izgradnju takve vrste automobila (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977).

Iz arhiva Izvještaja o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu vidljivo je da su zatražene ponude od najpoznatijih proizvođača bibliobusa u SR Njemačkoj čiji su proizvodi bili prisutni na europskom tržištu. Ponude su tražene od tvrtki: Vetter, Eichmüller, Dreier i Kässbohrer. Tvrtka Vetter nije odgovorila, Eichmüller je napustila proizvodnju bibliobusa, dok su Dreier i Kässbohrer dostavile svoje ponude. Na temelju ponude tvrtke Dreier Auto Hrvatska d. d. dostavila je detaljan prvi predračun, a potom su Knjižnice grada Zagreba (KGZ) 1975. godine zatražile dodatna sredstva koja je Izvršni zbor kulture i odobrio. Nakon razmatranja tehničkih i financijskih parametara Team Centar koji je zadužen za organizaciju bibliobusne službe ocijenio je da je ponuda tvrtke Kässbohrer, tip Wedding I s dopunama, najpovoljnija. Zadovoljavala je sve tražene uvjete i nudila najnižu cijenu u iznosu od 218 961 265 dinara; izrađena na osnovi ponude firme Dreier koja je prva stigla, a iznosila je 226 000 DM. Prema tom je predračunu KGZ tražio dodatna sredstva 1975. godine od Izvršnog zbora kulture. Sredstva su odobrena (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977).

Prema navedenom *Prijedlogu* model pokretne knjižnice, odnosno bibliobus zamišljen je tako da ima kapacitet nosivosti od 4 000 do 5 000 svezaka knjiga na oko 22 m ugrađenih polica opremljenih držačima za knjige te osvjetljenjem duž polica. Dužina bibliobusa trebala bi biti 11 do 12 m, ukupna širina oko 2,5 m, a ukupna visina oko 3,3 do 3,4 m, dok je unutrašnja visina bibliobusa trebala biti 2,2 do 2,3 m. Prednje staklo šasije i vjetrobran morali su biti pojačani. Također, predloženi su izložbeni ormarići s vanjske strane, vozački prostor otvoren prema vozilu s okretnim sjedalom prema unutrašnjosti bibliobusa i pultom

za razduživanje knjiga, preklopni stolić za knjižničara sa sjedalom i garderobni ormar za osoblje (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977).

4.3. Dolazak i otvorenje prvog bibliobusa te rezultati rada u prvoj godini na terenu

Konstrukcija na temelju navedenog Vujnovićevog *Prijedloga* za prvi zagrebački bibliobus u realizaciju je krenula 1975. godine, no zbog zahtjevnosti, bila je dovršena tek 1976. godine (Izveštaj o radu iz 1976. godine). Cijela priprema Bibliobusne službe obavljala se dok je bibliobus bio u izgradnji. Potrebno je bilo planiranje i priprema mreže bibliobusnih stajališta, radnih prostorija i spremišta za knjižnični fond, izrada informativnih pomagala, planiranje dnevne rute bibliobusa, zapošljavanje osoblja, promocija i osiguravanje financiranja (Kolić, Čabrić i Semenski, 2022: 437). Tako je prvo bibliobusno vozilo marke TAM 150-A11 KN (u nastavku teksta: bibliobus TAM 1) izrađeno u Sloveniji u Mariboru na autobusnom podvozju. Iz arhive Izveštaja o radu iz 1976. godine, a u skladu s tadašnjim *Prijedlozima*, suvremeni bibliobus bio je 10,325 m, širine 2,48 m i visine 3,12 m. Prvi bibliobus TAM 1 imao je dva značajna područja djelovanja: tzv. *bijela područja* odnosno gradske četvrti bez knjižnica, te radne organizacije koje u to vrijeme vode brigu o kulturnom boljitku radnika (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977).

Prema arhivi Bibliobusne službe iz 1976. godine, dana 23. studenog 1976. održala se svečanost povodom otvaranja bibliobusne službe Gradske knjižnice Zagreb te je tom prilikom pušten u rad prvi bibliobus, odnosno prva pokretna knjižnica u gradu Zagrebu (reg. br. vozila: ZG 245-963). Svečanost je prema programu otvorio predsjednik Skupštine grada Zagreba Ivo Vrhovec. Jedan dio svečanog otvorenja održavao se u prostorijama Gradske knjižnice Zagreb, u velikoj sali čitaonice (tada Rooseveltov trg 4/I), a drugi dio ispred Knjižnice i oko bibliobusa koje je bio parkiran na pločniku ispred Knjižnice (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977). Prvu bibliobusnu posadu činili su: Davorka Bastić (voditeljica Službe i knjižničarka), Nada Petrinc (knjižnični manipulant) i Tomo Valjak (vozač). Prva godina rada Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba pokazala je da je uvođenje bibliobusa bilo i više nego opravdana, korisna i perspektivna akcija koju su i stanovnici Zagreba i radni ljudi u kolektivima rado prihvatili. Zabilježeni su ne samo konstantno rastući broj članova, čime je na mnogim stajalištima kapacitet bibliobusa iskorišten do krajnjih granica, nego i brojni zahtjevi mjesnih zajednica i radnih organizacija u kojima se tražilo otvaranje novih stajališta (Kolić, Čabrić i Semenski, 2022: 438). Prema podacima Izveštaja za 1976. godinu, zagrebački bibliobus posjećivao je područje dvije do tri manje općine, a knjižničari su radili tijekom cijelog dana, u dvije smjene. U Izveštaju se spominje i da je u jutarnjim satima bibliobus posjećivao škole, staračke domove, bolnice koje nisu imale vlastitu knjižnicu, tvornice, institute i slično, a u popodnevnoj smjeni posjećivao je naselja bez stacioniranih knjižnica (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977). Početni fond Bibliobusne službe iznosio je 12 000 primjeraka. Podaci o

članstvu i uslugama uistinu su bili impresivni.

Iz arhive Izvještaja o radu iz 1976. godine ubrzo je na oko 20 stajališta knjižnični fond od oko 60 000 primjeraka posuđivalo 3 000 korisnika te se da zaključiti da je bibliobus TAM 1 od samog svog začetka uživao veliko povjerenje i simpatije Zagrepčana (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu, 1977).

Prema arhivi Izvještaja o radu Bibliobusne službe za 1977. godinu i s opaskom da je to prva godina rada, postignuti su rezultati u potpunosti opravdali postavljen cilj opskrbljivanja knjigama dvadeset stajališta te je bibliobus posjećivao deset mjesnih zajednica u samom gradu: Kozari Bok, Prečko, Sopot, Horvati – Srednjaci, Utrine – Travno, Retkovec, Lučko, Studentski grad, Gajnice i Vukomerec, kao i deset radnih organizacija: Vjesnik, Jedinstvo, Prvomajsku, Zagrebačku mljekaru, Kemijski kombinat I i II, TPK, Tvornicu papira „I. Lovinčić“ i Astru (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1977. godinu, 1978).

5. Vozni park Bibliobusne službe KGZ-a od osnutka 1976. do danas

5.1. Razdoblje od 1976. do 1989.

Nakon dvije godine rada prvog bibliobusa u jednoj smjeni, u Bibliobusnu službu uvodi se 1978. godine i druga smjena, otvara se 16 novih stajališta te se zapošljavaju još tri djelatnika (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1978. godinu, 1979). Godine 1979. broj članova i dalje raste pa služba broji 7 200 članova koji posuđuju 12 800 svezaka na 39 stajališta (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1979. godinu, 1980).

U to se vrijeme grad Zagreb nezaustavljivo i ubrzano širi te se pokazuje neupitna potreba za dodatnim novim vozilom. Radi povećanja opsega posla, drugo, novo vozilo, crveni bibliobus marke TAM 170 A 11 (u nastavku teksta bibliobus TAM 2) izrađen na autobusnom podvozju, nabavljen je svega četiri godine kasnije u odnosu na prvi bibliobus te započinje s radom 13. svibnja 1980. godine. Prema Izvještaju o radu za 1980. godinu (1981) novi bibliobus TAM 2 odmah počinje voziti s tročlanom posadom na 23 nova stajališta (slika 2). Tijekom iste godine Bibliobusna služba ostvarila je izvanredne rezultate, upis od otprilike 10 000 članova i posudbu od 15 000 svezaka. Na temelju tih pokazatelja osigurana je financijska podrška od USIZ-a kulture grada Zagreba za otvaranje druge smjene bibliobusa TAM 2, odnosno formiranje četvrte tročlane posade Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba. Dana 16. lipnja 1981. godine s radom je započela četvrta tročlana posada zadužena za pružanje knjižnične usluge korisnicima na novih 15 stajališta na užem i širem području grada (Izvještaj o radu Bibliobusne službe za 1981. godinu, 1982). Proces nabave bibliobusa TAM 2 bio je rezultat intenzivne i koordinirane suradnje između različitih institucija i službi. U komunikaciji s USIZ-om kulture, Knjižnica je prezentirala izvještaje o dosadašnjem radu bibliobusa, naglašavajući broj upisanih članova i posuđenih knjiga, što je predstavljalo snažan argument za dodjelu sredstava. Nakon što su financijska sredstva

odobrena, uspostavljena je suradnja s dobavljačima vozila i specijaliziranim tvrtkama za prilagodbu vozila knjižničnim potrebama (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1981. godinu, 1982). Sukladno dinamičnom razvoju projekta, informacije o napretku nabave redovito su prenesene i korisnicima kroz službene kanale Knjižnice, što je dodatno povećavalo interes javnosti i podršku projektu. Program priprema za otvorenje bibliobusa TAM 2 imao je više stavki: preuzimanje vozila u Mariboru, tehnički pregled vozila, registracija vozila, osiguranje vozila, knjiga i posade, traženje dozvole za parkiranje u naselju Voltino, traženje dozvole za parkiranje na prostoru tvornice Rade Končar, nabava potrebne opremu za vozilo. Poslovi koji su se ticali osoblja bili su raspisivanje i provođenje natječaja za vozača, knjižničara i manipulanta. Nabava knjiga trebala se provesti po kriterijima kao i za prvi bibliobus, a to je značilo nabavu 2 000 svezaka knjiga, tehnička obrada knjiga te nakon početka rada trebalo je i dalje nastaviti s pojačanom nabavom dok ukupan fond ne dosegne 30 000 svezaka. Knjige koje su se nabavljale za bibliobus TAM 2 označavale su se crvenim slovom B na naljepnici na knjizi i knjižnom listiću (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1981. godinu, 1982).

Statistika posudbe vodila se za svako stajalište posebno te je svako pojedino stajalište imalo posebne žigove s oznakom B (bibliobus), plave i crvene boje radi označavanja vozila i knjižničnog fonda pokretne knjižnice. Na taj su način knjižničari mogli pratiti koliko se kojih naslova posuđuje u određenom vozilu. Propagandno-informativni materijal izrađivao se u obliku letka koji je sadržavao osnovne obavijesti o predstojećem dolasku bibliobusa TAM 2. Također su izrađeni informativni plakati za svako pojedino stajalište koji su sadržavali osnovne obavijesti o predstojećem dolasku bibliobusa, o mogućnostima i uvjetima rada i posudbe u bibliobusu, a distribuirani su pomoću škola i animatora kulture. Plakati su se izrađivali za svako pojedino stajalište. Nakon što je 1981. godine započela s radom i četvrta posada, Bibliobusna služba KGZ-a poprima moderne karakteristike Službe s dva vozila, četiri tročlane posade i voditeljem te broji 13 zaposlenika. Godine 1985. knjižnični se fond gotovo utrostručio i iznosi 39 459 svezaka, a broj stajališta porastao je na 77. Članstvo je poraslo na 11 632 korisnika, a godišnja posudba na 192 324 sveska (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1985. godinu, 1986).

Slika 2. Zagrebački bibliobus iz 1980. godine, crveno-bijele boje, natpis *Bibliobus* sprijeda

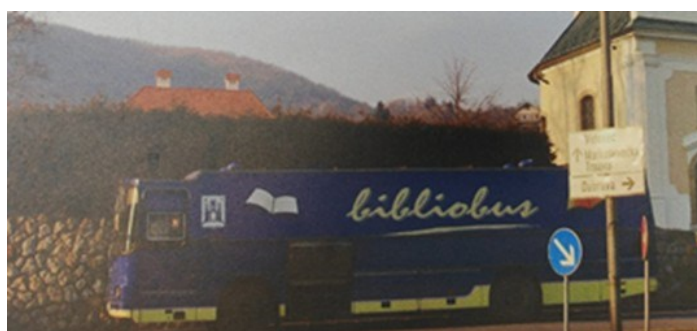
5.2. Razdoblje od 1990. do 2010.

Godine 1990. zbog dotrajalosti bilo je nužno zamijeniti bibliobus TAM 1, a 1995. godine, iz istih razloga i bibliobus TAM 2.

Treće vozilo koje je nabavljeno 1990. godine kao zamjensko vozilo za bibliobus TAM 1 iz 1976. godine bilo je također iz Maribora, marke TAM 190 A 110 T (u nastavku teksta: bibliobus TAM 3), izrađeno na autobusnom podvozju s novim sustavom grijanja (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1990. godinu, 1991).

Četvrto vozilo koje je nabavljeno 1995. godine kao zamjensko vozilo za bibliobus TAM 2 iz 1980. godine bilo je marke VOLVO B10B8, izrađeno na autobusnom podvozju (u nastavku teksta: bibliobus VOLVO 4). Bilo je to prvo klimatizirano vozilo, opremljeno računalnom opremom umreženom u knjižnični sustav ZaKi (slika 3). Računalnom opremom umreženom u knjižnični sustav ZaKi mogu se koristiti isključivo zaposlenici dok za korisnike nije predviđeno korištenje računalnom opremom. U vozilu je smješteno oko 7 000 svezaka knjižnične građe. Op služivalo je korisnike sljedećih 26 godina, odnosno do kraja 2021. godine (Kolić, Čabrić i Semenski, 2022: 437).

Devedesete godine prošlog stoljeća bilježe niz promjena na društvenom, ekonomskom i političkom planu. Gase se velika, do tada-uspješna poduzeća: Prvomajska, Šavrić, Chromos, Rade Končar, Jedinstvo, itd. U preostalim poduzećima uvodi se novi režim rada koji uključuje nemogućnost izlaska iz zgrade poduzeća u vrijeme pauze ili evidencijske kartice na kojima se bilježilo vrijeme ulaska i izlaska iz zgrade poduzeća. Radnicima je sve teže napustiti radno mjesto kako bi posjetili bibliobus. Opisana, novonastala situacija očituje se i u promjenama u radu Bibliobusne službe koja svoj rad sve više preusmjerava na novoizgrađena i prigradska naselja te dječje vrtiće i osnovne škole. Godine 1995. knjižnični fond iznosi 46 635 svezaka, stajališta je i dalje 77, a članova ukupno 7 942 (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1995. godinu, 1996). Broj članova donekle raste 1999. godine kada je upisano 11 560 korisnika zahvaljujući ubrzanom razvoju novih gradskih naselja kao što su Srednjaci, Središće, Vrbani, Siget i Retkovec (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1999. godinu, 2000). Stanje knjižnog fonda 2009. godine iznosi 65 257 svezaka, upisano je 4 450 članova, koji su posudili 117 946 svezaka knjižne građe (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 2009. godinu, 2010).

Slika 3. Plavi bibliobus iz 1995. godine s logom Grada Zagreba i natpisom *bibliobus*

5.3. Razdoblje od 2011. do 2021.

Radi učestalih popravaka, nakon 21 godine rada bibliobusa TAM 3 iz 1990. godine rad na terenu postaje problematičan. Kako bi Služba mogla nastaviti funkcionirati po predviđenom rasporedu te kako se bibliobusna stajališta ne bi ugasila i ukupna mreža stajališta prepolovila i ostavila korisnike bez dostupne knjižnične usluge, uz odobrenje Grada Zagreba, Knjižnice grada Zagreba donose odluku o kupnji novog vozila. Peto vozilo nabavljeno 2011. godine kao zamjensko vozilo za bibliobus TAM 3 marke MAN, u cijelosti izrađeno u Hrvatskoj na kamionskom podvozju, odvojene vozačke kabine od nadogradnje s knjižničnim prostorom (u nastavku teksta: bibliobus MAN 5) klimatizirano je i suvremeno opremljeno vozilo (slika 4). Novi bibliobus marke MAN na oduševljenje korisnika na put kreće 14. ožujka 2011. godine (Pugelnik, 2012: 129–137).

Bibliobus MAN 5 tehnički je izrađen i informatički opremljen prema tada važećim *Standardima za pokretne knjižnice* iz 1999. godine. Računalnom opremom umreženom u knjižnični sustav ZaKi mogu se koristiti isključivo zaposlenici te nema predviđenih mjesta za računalnu opremu za korisnike. U vozilu je smješteno oko 4 500 svezaka knjižne građe.

Sve do kraja 2021. godine vozni park zagrebačke Bibliobusne službe čine već spomenuti bibliobus VOLVO 4 koji je na terenu od 1995. do kraja 2021. i bibliobus MAN 5 koji i danas opslužuje korisnike.

Slika 4. Bibliobus na kamionskom podvozju iz 2011. godine s logom Grada Zagreba i natpisom *bibliobus*

Krajem 2021. godine odlukom Uprave Knjižnica grada Zagreba od 1. siječnja 2022. godine bibliobus VOLVO 4 stavljen je radi učestalih kvarova te vezanih financijskih izdataka van funkcije. Povlačenje jednog vozila iz Službe imalo je značajne posljedice za dostupnost knjižnične usluge budući da je broj bibliobusnih stajališta smanjen za 30 (20 u Gradu Zagrebu i 10 u Zagrebačkoj županiji), što je osobito djelovalo na ranjive skupine poput djece do 18 godina, starijih osoba u dobi od 65 godina i više te osoba s invaliditetom, budući da je usluga pokretne knjižnice prvenstveno namijenjena onima smanjene

mobilnosti (Izveštaj Bibliobusne službe za 2021. godinu, 2022).

Od nužnog smanjivanja broja bibliobusnih stajališta početkom 2022. godine pa sve do danas, zahtjevi za revitalizacijom starih i otvaranjem novih stajališta stalno pristižu iz škola, dječjih vrtića, domova umirovljenika i mjesnih zajednica u obje županije. Budući da je trenutni raspored Službe maksimalno popunjen, godišnja evaluacija postojećih stajališta koja se obavlja u vrijeme ljetne stanke temelji se na mogućnostima parkiranja i stajanja bibliobusa na stajalištu, suradnji i posjećenosti vrtića i škola, na iskazanom interesu lokalne zajednice te blizini ili na mogućnosti osnivanja stacionirane narodne knjižnice. Ukoliko se utvrdi da iz nekog od navedenih razloga pokretna knjižnična usluga na tom području nije više potrebna, razmatraju se pristigli zahtjevi za revitalizaciju ugašenih i pozivi za otvaranje novih stajališta.

5.4. Razdoblje od 2022. do danas

Bibliobusna služba koja još od osnivanja 1976. godine predstavlja jedinstven model pružanja knjižničnih usluga u dvjema županijama - Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, u sredinama koje nemaju stacionirane knjižnice trenutno djeluje jednim vozilom. Prema procjenama, njegovo funkcioniranje moguće je sljedećih 5 do 7 godina. Na 47 bibliobusnih stajališta (32 u Gradu Zagrebu i 15 u Zagrebačkoj županiji) opslužuje oko 4 000 korisnika.

S obzirom na tehničko stanje bibliobusa MAN 5 i sve veće zahtjeve korisnika, očita je potrebno nabaviti novi bibliobus koji bi omogućio obnovu i proširenje usluge te veću inkluziju ranjivih skupina. Zagrebačka županija obuhvaća 25 općina, od kojih čak 15 nema niti narodnu knjižnicu, niti aktivno bibliobusno stajalište. U tim općinama živi više od 41 000 stanovnika, od čega se procjenjuje da je oko 17 % djece do 18 godina, 30 % starijih osoba u dobi od 55 i više godina i 8 % osoba s invaliditetom – skupine koje su najčešće suočene s poteškoćama u pristupu kulturnim i obrazovnim sadržajima. Dodatnih pet općina s više od 23 000 stanovnika pokrivena su povremeno drugim vozilom, ali samo svakih 14 dana i s ograničenim zadržavanjem, što nije dostatno za zadovoljenje potreba zajednice.

Slična situacija prisutna je i u Gradu Zagrebu gdje pojedine gradske četvrti, iako brojne, nisu ravnomjerno pokrivena knjižničnom mrežom. Peščenica – Žitnjak (53 023 stanovnika), Podsljeme (18 974) i Brezovica (12 046) primjeri su četvrti u kojima je bibliobus jedina dostupna knjižnična usluga, osobito važna starijima i djeci koja nemaju pristup knjižnici u obrazovnoj ustanovi (Čabrić, Semenski i Licitar, 2025). Potreba za novim stajalištima kontinuirano raste – pristiglo je više desetaka zahtjeva škola, dječjih vrtića, domova umirovljenika i mjesnih odbora za uvođenje novih ili povratak ukinutih stajališta. No zbog postojećih kapaciteta, na njih se trenutno ne može odgovoriti.

Od samog početka postojanja Bibliobusna služba kontinuirano opslužuje svoja bibliobusna stajališta, među kojima su neka od najstarijih Horvati – Srednjaci, Sopot, Studentski grad,

Retkovec i Lučko. Čak i tijekom Domovinskog rata bibliobusi nastavljaju svoj rad, uključujući stajališta na prvoj liniji fronte u Pokupskom, gdje je privremeni prekid trajao samo od rujna 1991. do ožujka 1992. godine (Pugelnik, 2012: 133).

6. Godina 2021. - ključna godina u suvremenom pokretnom knjižničarstvu RH-a

Prema podacima o starosti bibliobusa prikupljenim iz objedinjenog anketnog upitnika za pokretne knjižnice Republike Hrvatske *Pokretne knjižnice RH stanje u 2021.* godini, koji je provela Komisija za pokretne knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, uočava se nepovoljno stanje bibliobusa na razini Hrvatske, s obzirom da su vozila proizvedena u rasponu od 1986. do 2015. godine. Sukladno *IFLA-inim Smjernicama za pokretne knjižnice*, optimalno trajanje bibliobusa kao specijalnog vozila procjenjuje se na 10 – 12 godina, dok se maksimalni rok trajanja bibliobusa procjenjuje na 15 – 20 godina. Trajanje bibliobusa ovisi o različitim faktorima, o kvaliteti izvedbe, ali i o načinu korištenja – prijeđenoj kilometraži, garažiranju i slično. Bibliobusi su podložni i drugim propisima o rokovima korištenja, ovisno o tome kojeg su tipa i karakteristika. Tehnološko zastarijevanje bibliobusa i opreme također je bitan čimbenik kod planiranja zamjene, kao i moguće promjene područja obuhvata ili potreba korisnika.

Knjižnice su suočene s problemom zamjene, odnosno održavanja dotrajalih bibliobusa, što predstavlja najzahtjevniju financijsku stavku u radu bibliobusne službe. Zbog nemogućnosti nabave bibliobusa i visokih troškova održavanja starijih bibliobusa, cijelim službama ili dijelovima službi, ukoliko imaju više bibliobusa, prijeti gašenje. U RH ne postoji sustav financiranja nabave bibliobusa, bilo za potrebe otvaranja novih službi ili zamjene bibliobusa u postojećim službama. *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (NN 36/2024) daje potreban okvir za uspostavu bibliobusnih službi, a *Standard za narodne knjižnice* (NN 103/2021) u članku 54. detaljno razrađuje način i izvore njihova financiranja. Njime je predviđeno da se sredstva za nabavu i opremanje bibliobusa financiraju s minimalno 50 % udjela iz državnog proračuna Republike Hrvatske.

Godine 2021. Ministarstvo kulture i medija RH u okviru Operativnog programa *Učinkoviti ljudski potencijali* 2014. – 2020. (n. d.) i poziva na dodjelu bespovratnih sredstava *Čitanjem do uključivog društva* osiguralo je sredstva za financiranje dvanaest projektnih prijedloga koji uključuju nabavu bibliobusa. Iz sredstava Europskog socijalnog fonda osigurano je 85 % sredstava navedenog iznosa, dok obvezni udio nacionalnog sufinanciranja od 15 % osigurava Ministarstvo kulture i medija iz Državnog proračuna Republike Hrvatske. Odlukom o financiranju podupire se provedba 12 projekata: projekti četiri županijske matične narodne knjižnice u Karlovcu, Bjelovaru, Vinkovcima i Čakovcu iz kojih se financira nabava zamjenskih bibliobusa radi održivosti službe, tri županijske matične narodne knjižnice u Gospiću (koji kasnije vrši prenamjenu tih sredstva te ne osniva bibliobusnu

službu) te Virovitici i Splitu koje osnivaju nove županijske bibliobusne službi te za pet općinskih odnosno gradskih narodnih knjižnica, u Hrvatskoj Kostajnici, Lekeniku, Novom Marofu, Vrpolju i Poreču koje osnivaju općinske/gradske bibliobusne službe.

Knjižnice grada Zagreba nisu dobile potrebna sredstva jer unatoč ispunjenju utvrđenog bodovnog praga, prijavljeni projekt je ostvario manji broj bodova od onih koji su po rang listi ušli u okvir za dostatno financiranje.

7. Izazovi i prilagodbe Bibliobusne službe KGZ-a u suvremenom kontekstu

Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba i ostale pokretne knjižnice danas djeluju u vrijeme značajnih tehnoloških i društvenih promjena. Kako bi ostale relevantno mjesto za korisnike, važno je prilagoditi se promjenama. Financijska ograničenja, npr. održavanje voznog parka, troškovi goriva, popravaka i sl. često utječu na mogućnost širenja bibliobusne mreže stajališta i uvođenje novih stajališta. Suradnja s lokalnom zajednicom, poticanje partnerstva i zajedničkih projekata može biti učinkovita strategija za održivost službe. Promjena demografske strukture članova, od korisnika koji su nekada pretežno bili radnici u radnim organizacijama, do korisnika umirovljenika koji su danas pretežno korisnici usluga Bibliobusne službe KGZ-a, kada je riječ o odraslim korisnicima, te djece koja su nekad i danas pretežno polaznici područnih škola i vrtića, također utječe na organizaciju stajališta i ruta te prilagodbu termina stajališta. Poseban naglasak stavlja se na inkluzivnost – bibliobus obilazi udaljena stajališta, kao i domove za starije čime potvrđuje svoju društvenu ulogu. Promocija je osuvremenjena. Nekoć su se koristili letci i plakati, a danas se promidžba uglavnom odnosi na digitalne kanale poput društvenih mreža i mrežne stranice Bibliobusne službe. Broj članova i korisnika Bibliobusne službe raste iz godine u godinu, što dodatno upućuje na potrebu nabave novih bibliobusnih vozila i na praćenje stanja i, po potrebi, zamjenu postojećih vozila (Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 2024. godinu, 2025). Značajnu ulogu u financiranju Službe, osim osnivača, ima i Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske koje je 2024. godine donijelo *Program razvoja mreže pokretnih knjižnica u Republici Hrvatskoj od 2023. do 2032.* (2023). U Programu se procjenjuje da sredstva potrebna za nabavu vozila, njihovo opremanje, nabavu potrebne knjižne i neknjižne građe te redoviti rad bibliobusne službe u RH za razdoblje od 2024. do 2032. godine iznose gotovo 20 milijuna eura. Također, ističe se da je u proteklom razdoblju nabava bibliobusa bila uspješno sufinancirana i putem projekata u sklopu EU fondova te se očekuje i nastavak sufinanciranja nabave bibliobusa u narednom periodu. Važno je napomenuti da dokument poseban naglasak stavlja na poticanje zamjene zastarjelih bibliobusnih vozila već postojećih službi te osnaživanje postojećih službi novim vozilima kao i na kreiranje novih knjižničnih usluga u bibliobusima.

Jedan od ključnih smjerova budućeg razvoja Bibliobusne službe KGZ-a odnosi se na obnovu

i modernizaciju voznog parka, a time i razvoj mreže bibliobusnih stajališta, veću inkluziju i dostupnost knjižnične građe.

8. Zaključak

Povijest i razvoj vozila Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba jasno pokazuju koliko tehnička rješenja, organizacijski pristup i kontinuirana modernizacija vozila utječu na kvalitetu i dostupnost knjižničnih usluga. Analiza djelovanja Službe pokazuje da je povećanje broja korisnika povezano s dobrim planiranjem i organizacijom bibliobusnih stajališta, planiranjem ruta i prilagodbom fonda različitim korisničkim potrebama. U isto vrijeme, održavanje vozila i osiguravanje adekvatnog financiranja ključni su za kontinuitet rada jer dotrajala ili nedovoljno opremljena vozila ograničavaju broj stajališta koje bibliobus može posjetiti. Trenutna situacija Bibliobusne službe dodatno naglašava hitnu potrebu za nabavom suvremenih bibliobusa, čime bi se osigurala pokrivenost svih potrebnih stajališta u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji i unaprijedila kvaliteta i sigurnost pružanja usluge. Nova vozila ne bi imala samo funkcionalnu ulogu, već i snažan društveni značaj: omogućila bi ravnopravnu dostupnost knjižničnog fonda, poticala čitanje i cjeloživotno učenje, doprinijela bi kulturnom obogaćivanju zajednica te stvaranju jednakih prilika za sve građane Zagreba i Zagrebačke županije. Održiva bibliobusna služba zahtijeva kombinaciju tehničke opremljenosti, adekvatnog broja vozila, stručnog osoblja i kontinuirane institucionalne podrške kako bi se osigurala dugoročna održivost i kvalitetna dostupnost knjižničnih usluga. U konačnici, iskustvo Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba potvrđuje važnost modernih i dobro opremljenih pokretnih knjižnica u suvremenom društvu: one nisu samo logističko vozilo za prijevoz knjiga, već i instrument socijalne, kulturne i informacijske uključenosti posebno stanovnika udaljenih područja. Nabava novih bibliobusnih vozila predstavlja ključan korak u očuvanju te misije i omogućavanju da Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba nastavi s uspješnim djelovanjem u budućnosti.

Literatura

1. Čabrić, N. (2020) Komisija za pokretne knjižnice. U: Barbarić, A. (ur.). *80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva: 1940. – 2020.: spomenica*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 76–77.
2. Čabrić, N., Semenski, S. i Licitar, D. (2025) Izazovi reorganizacije mreže bibliobusnih stajališta. U: Grković, I. (ur.). *17. hrvatska konferencija o pokretnim knjižnicama i festival bibliobusa – s međunarodnim sudjelovanjem. Pokretne knjižnice budućnosti – otvoreni put do korisnika. 5. i 6. lipnja 2025. Virovitica*. Str. 63–64. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/book/63> [30.09.2025.]

3. *Gradska knjižnica u Zagrebu: ususret novom vremenu* (2021) Meić. I. (ur.). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
4. *IFLA-ine smjernice za pokretne knjižnice* (2011) Prerađeno izdanje. Priredila radna skupina IFLA-ine Sekcije za narodne knjižnice na čelu s lanom Stringerom. 1. hrvatsko izd. (prema 2. prerađenom izd. izvornika). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
5. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 2022. godinu* (2023) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/godisnji-izvjestaji/43616> [20.09.2025.]
6. Kolić, T., Čabrić, N. i Semenski, S. (2022) Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba u godini osnutka i četrdeset pet godina kasnije. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 65(1), str. 433–452. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/946/801> [20.09.2025.]
7. *Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“ (2014. – 2020.)* (n. d.) Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/izdvojena-desno/fondovi-eu/operativni-program-ucinkoviti-ljudski-potencijali-2014-2020/12696> [23.09.2025.]
8. Pravilnik o tehničkim uvjetima vozila u prometu na cestama (2016) *Narodne novine* 85, 1864. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_09_85_1864.html [20.09.2025.]
9. *Program razvoja mreže pokretnih knjižnica u Republici Hrvatskoj od 2023. do 2032.* (2023) Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://minkulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/knji%C5%BEnice/PROGRAM%20razvoja%20mre%C5%BEe%20pokretnih%20knji%C5%BEnica%209%20lis.pdf> [20.09.2025.]
10. Pugelnik, Đ. (2012) Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba. U: Vugrinec, Lj., Črnjar, Lj. i Bišćan, F. (ur.). *Pokretne knjižnice u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo ; Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“. Str. 129–137.
11. *Smjernice za opremu i rad Bibliobusne službe Knjižnice grada Zagreba* (n. d.) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
12. Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (2021) *Narodne novine* 103, 1834. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html [20.09.2025.]
13. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (1999) *Narodne novine* 58, 1071. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html [20.09.2025.]
14. Štiglić, D. (1986) Bibliobusna služba u SRH. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 29(1–4), str. 43–52.
15. Vojnović, N. i Solomun, N. (2012) Pokretna knjižnica i bibliobusna služba Gradske

knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. U: Vugrinec, Lj., Črnjar, Lj. i Biščan, F. (ur.). *Pokretne knjižnice u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“.

16. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2024) *Narodne novine* 36, 575. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_03_36_575.html [20.09.2025.]

Arhivsko gradivo

1. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1976. godinu* (1977) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
2. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1977. godinu* (1978) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
3. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1978. godinu* (1979) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
4. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1979. godinu* (1980) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
5. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1980. godinu* (1981) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
6. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1981. godinu* (1982) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
7. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1990. godinu* (1991) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
8. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1995. godinu* (1996) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
9. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 1999. godinu* (2000) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
10. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 2021. godinu* (2022) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
11. *Izveštaj o radu Bibliobusne službe za 2024. godinu* (2025) Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.
12. Vujnović, V. (1970) *Prijedlog za uređenje bibliobusa Radničke biblioteke*. Arhiva Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.

Valentina Namesnik
Osnovna škola Malešnica, Zagreb
valentina.namesnik@skole.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Komunikacija o znanosti / Melita Kovačević, Tamara Dagen, Miroslav Rajter. Zagreb : Školska knjiga, 2025.

ISBN 9789530307346

Prikaz

Naslovnica je preuzeta s mrežne stranice [nakladnika](#)

Knjiga *Komunikacija o znanosti: Promicanje znanosti i istraživanja koja mijenjaju svijet*, objavljena 2025. u izdanju Školske knjige, autorski je rad Melite Kovačević, Tamare Dagen i Miroslava Rajtera. Autori su knjigu namijenili članovima akademske zajednice, osobito mladim istraživačima, znanstvenim komunikatorima i popularizatorima znanosti, novinarima, studentima i učenicima, kao i donositeljima odluka koji oblikuju znanstvene politike. Cilj im je pružiti relevantne informacije, praktične primjere i smjernice koje mogu pomoći u razumijevanju i učinkovitijem prenošenju znanstvenih tema široj javnosti.

Autorica prof. emer. Melita Kovačević dugogodišnja je profesorica Odsjeka za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dr. sc. Tamara Dagen glasnogovornica je Sveučilišta u Zagrebu i stalna znanstvena suradnica Centra za politološka istraživanja Fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Ljubljani, dok je izv. prof. dr. sc. Miroslav Rajter voditelj Ureda za istraživanje Sveučilišta u Zagrebu. Svojim profesionalnim iskustvom i dugogodišnjim angažmanom u području komunikacije o znanosti autori knjige nude čitatelju spoj teorijskog znanja, istraživačkih spoznaja i praktičnih primjera.

Knjiga je strukturirana u deset poglavlja, a prethodi im predgovor Thomasa Ekmana Jørgensena, direktora za koordinaciju politika Europskoga udruženja sveučilišta te uvodna riječ autora. Nakon glavnog dijela slijede popis sugovornika, pojmovnik, bibliografija, popis kratica, kazalo pojmova i kratke biografije autora.

U prvom poglavlju, *Teorija prije svega*, autori nude sažet povijesni pregled razvoja komunikacije o znanosti i argumentiraju razliku između pojmova komunikacija o znanosti i znanstvena komunikacija. Detaljno prikazuju različite modele komunikacije, definiraju ključne pojmove poput znanstvene pismenosti, kulture i građanske znanosti te naglašavaju važnost kontinuiranog usavršavanja znanstvenika u komunikacijskim vještinama.

Drugo poglavlje, *Pogled unatrag ili kako je sve počelo*, donosi pregled najvažnijih europskih politika i inicijativa koje su oblikovale suvremeni okvir znanstvenog djelovanja, od Bolonjskog procesa do Lisabonske strategije i Europskog vijeća za inovacije. Autori problematiziraju hijerarhijske odnose u znanosti te njihov utjecaj na financiranje i oblikovanje znanstvenih politika te donose zanimljiv osvrt dr. Dejana Jontesa o promjenjivom ekosustavu komunikacije o znanosti u Sloveniji.

Treće poglavlje, *Obrazovanje – a gdje se to uči?*, prikazuje rezultate međunarodne studije QUEST, koja istražuje komunikaciju o znanosti kroz novinarstvo, društvene medije i muzeje. Otvara se pitanje treba li komunikacija o znanosti postati zasebno akademsko područje. Poglavlje obogaćuju komentari Tanje Rudež, dugogodišnje znanstvene novinarke, te prof. dr. Johna Creemersa koji upozorava na izazove društvenih mreža i važnost edukacije mladih istraživača.

U poglavlju *Istraživačka kultura i istraživački integritet – utrka na duge staze*, autori pojašnjavaju povezanost istraživačke kulture, integriteta i komunikacije o znanosti, navode primjere neetičnih istraživanja te naglašavaju važnost transparentnosti i otvorene komunikacije u znanstvenoj zajednici.

Sljedeće poglavlje, *Znanje bez granica – otvorena znanost*, posvećeno je konceptu otvorene znanosti i suvremenim izazovima znanstvenog izdavaštva. Autori objašnjavaju problem „dvostrukog plaćanja“, pravila objavljivanja u otvorenom pristupu i promjene koje su uvele institucije poput Europske komisije. Poseban doprinos daje osvrt prof. dr. Roberta A. Harrisa s Karolinskog instituta, koji promišlja o generacijama mladih istraživača i ulozi umjetne inteligencije u budućnosti otvorene znanosti.

Šesto poglavlje, *As iz rukava – primjena generativne umjetne inteligencije u komunikaciji o znanosti*, na suvremen način prikazuje potencijal i ograničenja generativne umjetne inteligencije (GUI), uključujući primjer korištenja ChatGPT-a 3.5 te naglašava odgovornost autora pri uporabi takvih alata.

Sedmo i osmo poglavlje, *Komunikacija o znanosti u akciji – primjeri dobre prakse u Hrvatskoj* i *Komunikacija o znanosti u akciji – primjeri dobre prakse u Europi*, donose primjere dobre prakse u Hrvatskoj i Europi, uključujući brojne projekte, sveučilišne inicijative i pozitivne primjere s mrežnog servisa koji pokazuju kako se komunikacija o znanosti može uspješno provoditi u praksi.

U devetom poglavlju, *Udruženja za komunikaciju o znanosti*, autori predstavljaju najvažnija udruženja za komunikaciju o znanosti, objašnjavajući njihovu ulogu u povezivanju stručnjaka i razmjeni znanja.

Posljednje poglavlje, *Što kad komunikacija o znanosti ne funkcionira?*, bavi se posljedicama dezinformacija i nedostatka znanstvene pismenosti. U završnom osvrtu Patrick Wilson iz Nacionalnog instituta za istraživanje zdravlja i skrbi u Ujedinjenom Kraljevstvu piše o izazovima komunikacije tijekom pandemije bolesti COVID-19, ukazujući na važnost točne i pravodobne informiranosti javnosti.

Knjiga *Komunikacija o znanosti* donosi cjelovit, suvremen i iznimno koristan pregled pojma i prakse komunikacije o znanosti. Svojom interdisciplinarnom prirodom i pristupačnim stilom može poslužiti kao vrijedan priručnik studentima, mladim istraživačima i znanstvenicima, novinarima, urednicima, kao i knjižničarima i informacijskim stručnjacima, koji u svom radu svakodnevno posreduju između znanstvenih informacija i javnosti.

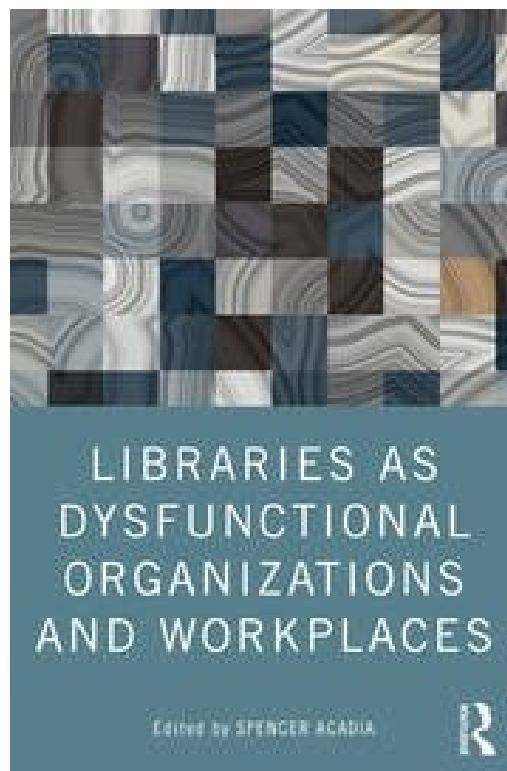
Vanja Kulaš
Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu
vkulas@m.ffzg.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Libraries as Dysfunctional Organizations and Workplaces / Spencer Acadia, ed. New York : Routledge University Press, 2023.

ISBN: 9780367747091

Prikaz

Naslovnica je preuzeta s mrežne stranice [nakladnika](#)

Libraries as Dysfunctional Organizations and Workplaces (Routledge University Press, 2023) stručna je knjiga koju urednički, dijelom i autorski potpisuje Spencer Acadia, asistent na Odsjeku za informacijske znanosti Sveučilišta u Denveru. Prije nego se posvetio predavačkom i znanstvenom radu Acadia je više od desetljeća bio zaposlen u visokoškolskim knjižnicama pa ovdje nastupa s pokrićem profesionalca praktičara itekako svjestan koliko rad u sustavu može biti izazovan. Knjiga se otvara fenomenološki uzbudljivim Acadijinim uvodnikom za kojim slijedi niz od trinaest problemskih tekstova i istraživačkih prinosa informacijskih stručnjaka i knjižničara raznorodnih profila i radnog iskustva na temu različitih oblika nefunkcionalnog djelovanja, nedostatne organizacije i diskriminirajućeg postupanja u knjižničnim kolektivima.

Pomalo provokativan naslov će i prije otvaranja knjige potencijalnog čitatelja, ovisno o njegovom profilu i iskustvu, zaintrigirati, možda čak i začuditi. Čuditi, doduše, može tek one neupućene koji knjižnice vide izvana i jednodimenzionalno, isključivo iz korisničke vizure. One, dakle, koji ih idealiziraju kao prostor knjiške raskoši, čitateljskog spokoja i neformalnog učenja i okupljanja, nesvjesni da iza polica s knjigama pulsira kompleksno strukturiran organizam koji čini veći ili manji broj individualaca. Od takve skupine stručnih pojedinaca koji rade u neprestanoj interakciji i na ograničenom prostoru bilo bi utopijski očekivati da su u razmišljanju i djelovanju besprijekorno i po automatizmu usklađeni samo zato što su iste ili srodnih struka i specijalizacija i to takvih (najčešće humanističkih) koje šira javnost doživljava romantičnim pa i privilegirajućim. Najšire gledano, naslov bi mogao iznenaditi one koji nikad nisu bili primorani timski surađivati i prilagođavati se vertikalnoj organizacijskoj strukturi što knjižnice, čak i one najmekše vođene i formalno horizontalno ustrojene, ipak jesu.

Acadia, inače doktor sociologije, diplomirani psiholog i magistar informacijskih znanosti u svom će se sadržajnom uvodu u više navrata vraćati tragikomičnom paradoksu: kao struka poduzimamo sve da svojim korisnicima osiguramo najbolje moguće uvjete u knjižnici, a pritom smo poprilično podbacili kad je u pitanju kvaliteta svakodnevnog boravka knjižničara u istom tom prostoru. Cilj je knjige doprinijeti funkcionalnosti i održivosti knjižnica čije se vodstvo kao i osoblje u pravilu dobro nosi s vanjskim izazovima, s korisnicima i s informacijama, no manje se računa vodi o teškoćama, kadrovskim, prostornim i drugim s kojima se zaposlenici obračunavaju u dinamičnim i nesigurnim vremenima. Treba imati na umu da se uloga suvremenih knjižnica munjevito mijenja; dominacija novih tehnologija i sve šarolikiji korisnički zahtjevi pred današnjeg knjižničara postavljaju imperativ konstantnog usvajanja novih znanja i vještina, čime se njegovi dnevni zadaci usložnjavaju pa se kao dodatni stresor nameće povećan obim posla, ali i nepredvidivost radne rutine.

Svrhovitost predmetne knjige, naglašava urednik i autor, očitovala bi se u spremnosti

knjižničara da introspektivno preispitaju vlastitu poziciju kao i internu problematiku knjižnica u kojima rade, to jest u prepoznavanju i izoliranju problema na socioorganizacijskoj, a zatim i na individualnoj i na psihološkoj razini. Za mnoge od tih izazova autori ovdje objedinjenih članaka nastoje ponuditi prijedloge i rješenja temeljena na terenskim istraživanjima ili svojem radnom iskustvu.

Prijeko je to potrebno s obzirom na zabrinjavajuće podatke da su knjižničari u SAD-u i Kanadi (Spencer Acadia sa suradnicima ograničava se na sjevernoameričko područje) na svojem radnom mjestu uglavnom nesretni. Krajem 2017. godine Američko knjižničarsko društvo (ALA) objavilo je knjigu naslovljenu *The Dysfunctional Library: Challenges and Sollutions to Workplace Relationships* autora Joa Henryja i suradnika. Istraživanje na uzorku od 4000 ispitanika pokazalo je da više od polovine njih knjižnice u kojima su zaposleni smatra disfunkcionalnima. Još je alarmantniji podatak da je više od 91 posto ispitanika zaposlenih u različitim vrstama knjižnica barem jednom na poslu doživjelo neki oblik nedoličnog ili konfliktnog ponašanja. Dodatno uznemiruje informacija da njih skoro 50 posto verbalno nasilje trpi na tjednoj bazi.

Acadia je svjestan da se ovaj kritičko istraživački projekt kolegama iz struke može doimati demoralizirajućim pa i kontroverznom, no rekla bih da je njegova „nepopularna“ inicijativa razotkrivanja potiskivanih i prešućivanih trauma unutar zanimanja, uz koje se stereotipno vezuju bezbrižnost i harmonija („knjižničarstvo kao fin ženski posao“), a onda i senzibiliziranja i osnaživanja knjižničara, tim vrijednija. Krenuo je od saznanja da raspoložemo brojnom literaturom s područja psihologije i iz srodnih disciplina na temu oblikovanja radnog mjesta te organizacijskih izazova, od kojih su stres i konflikti među zaposlenicima svakako najveći. U okviru knjižničarske struke nedostaje konkretnijih teorijsko praktičnih razmatranja. Acadia stoga smatra nužnim da ova problematika s pripadajućim nazivjem postane dijelom akademskog i stručnog diskursa.

Skupina autora je uz urednika kratkim biografskim crticama predstavljena na početku sveska i taj paratekstualni segment, koji čitatelj prije zarona u materiju nerijetko tek informativno preleti, u ovom slučaju predstavlja inspirativno štivo, raster multidisciplinarnih karijernih putanja, ali i dragocjenog društvenog angažmana. Tako su pojedini američki i kanadski kolege posvećeni dekolonizaciji arhivske građe, a središnji profesionalni interesi uz problem kolonizacije nekima su i socijalna pravda i borba protiv systemske diskriminacije. Knjižničarke pak, koje su ušavši na tržište rada odmah iskusile prekarijat, što je sudeći po primjerima izloženim u knjizi u tamošnjem knjižničarstvu velik problem, kao predmet istraživačkog zanimanja odabrale su upravo prekarni rad i nove oblike radne nesigurnosti, ali i multikulturene usluge u knjižnicama, jednakost pristupa knjižničnim uslugama, inkluziju te *queer* tematiku.

Okupio je Acadia i sociologe, informatičare, antropologe i psihologe pa je na knjizi

suradivala i stručnjakinja specijalizirana za psihologiju rada tj. industrijsku i organizacijsku psihologiju koja se poglavito zaokuplja upravljanjem stresom na radnom mjestu, problematikom kontraproduktivnog organizacijskog ponašanja i sindroma pregorijevanja (*burnout*), optimizacijom radnog mjesta prema afinitetima radnika (*job crafting*) i menadžmentom ljudskih resursa. Druga se pak autorica, inače antropologinja, između ostalog bavi i emocionalnim radom (*emotional labor*) što je sociološki pojam koji podrazumijeva upravljanje vlastitim emocijama u radu s klijentima ili korisnicima, a posebno je značajan u uslužnim djelatnostima poput knjižničarstva. Valja naglasiti da tekstovi nisu hermetični, jer sva je psihološka, sociološka pa i filozofska terminologija detaljno i jasno razjašnjena.

Kroz trinaest poglavlja autori propituju na koje se sve načine disfunkcionalnost očituje u knjižničnom, napose visokoškolskom okružju, dok je narodnim knjižnicama u cijelosti posvećen tek jedan tekst, što bi dio čitatelja mogao ocijeniti kao manjkavost knjige. Nakon već razloženog uvoda u drugom se poglavlju raspravlja o fenomenu nekontroliranog odljeva zaposlenika (*turnover*) u akademskim knjižnicama do kojeg dolazi zbog lošeg vodstva i organizacijskih nedostataka, a za posljedicu ima da se posao raspoređuje na preostale zaposlenike što dovodi do novih napuštanja radnog mjesta. U trećem poglavlju autorice opisuju problematične procedure zapošljavanja u knjižnicama i to u slučajevima gdje se evidentno ne teži ostvarivanju inkluzivnog radnog okruženja, a zahtjevna testiranja i intervjui, čak i za početničke pozicije, financijski su, psihološki i fizički iscrpljujući. U četvrtom poglavlju čitatelj dobiva uvid u radničku borbu knjižničara koji su se kroz svoj staž suočavali s prekarnošću, a ona dugoročno na organizaciju utječe jednako razorno kao i na pojedinca, pa se zaključno sugerira kako ostvariti inkluzivnije i ugodnije okruže za svakog zaposlenika.

Diskriminacija na radnom mjestu, izloženost seksizmu, rasizmu i ableizmu tematizirana je u petom, kao i u predzadnjem, dvanaestom poglavlju; poslanje je knjižnice osigurati inkluzivan prostor za sve, no podaci ukazuju na to da se knjižničari ovih principa u svojim redovima slabo drže. Ističe se da predrasude dovode do niske stope zapošljavanja imigranata, nebijelih i LGBTQ+ osoba kao i onih s vidljivim invaliditetom i psihičkim oboljenjima. Temeljeći svoj rad na postavkama i nazivlju sociologa Pierrea Bourdieua autorica u dvanaestom poglavlju iznosi primjere rasizma u sjevernoameričkim knjižnicama gdje je, između ostalih diskriminatornih praksi, rekurentno marginaliziranje pa i isključivanje stručnjaka azijskog porijekla kojima se uskraćuje vertikalna mobilnost.

Šesto poglavlje proizlazi iz istraživanja koje su autorice provele u preko tri stotine narodnih knjižnica u 39 saveznih država i ustanovile organizacijsku disfunkciju koja se očituje u neprihvatljivom ophođenju zaposlenika, zbog čega mnogi na radno mjesto dolaze sa strepnjom od nasilnih ispada suradnika. Autorice ujedno navode da nejasne procedure i radne politike, nedostatak vremena, treninga i ostalih resursa sprječavaju knjižničare u

angažiranijem promicanju intelektualnih sloboda u svojim radnim sredinama. I u sedmom poglavlju intrigantnog naslova *Saboter u visokoškolskoj knjižnici* govori se o tome u kojoj sve mjeri nepovoljno poslovno okružje može dovesti do obeshrabrenosti i nemotiviranosti, do toksične komunikacije i agresivnosti, na koncu i do provođenja raznih oblika diskriminacije.

Sljedeća dva poglavlja, osmo i deveto, podsjećaju na to da se zaposlenici odavno okreću društvenim mrežama kad je riječ o komuniciranju nezadovoljstva pa su, i kad žele izraziti frustraciju funkcioniranjem knjižnica, rječitiji na internetu nego u izravnom razgovoru. Tim Ribaric, pokretač popularnog bloga na Twitteru @lis_grievances provodio je u razdoblju od 2016. do 2020. analizu iskaza ogorčenosti anonimnih komentatora. U devetom poglavlju evaluacijom 400 knjižničnih memeova utvrđeno je nekoliko dominantnih obrazaca koji podrazumijevaju poteškoće pojedinca u radnom okruženju, neugodnu dinamiku odnosa s nadređenima, naposljetku hvatanje ukoštac s ekstremnim događajima kao što su građanski nemiri ili pandemija.

U desetom poglavlju izlažu se rezultati istraživanja učestalosti *bullyinga* u radnom kolektivu tijekom pandemije. Zahvaljujući uzorku od 550 anketiranih autori dolaze do zastrašujuće spoznaje da je skoro 70 posto zaposlenika knjižnica u nekom razdoblju karijere bilo zlostavljano i to u većini slučajeva neposredno od nadređenog. Ne iznenađuje da je ta stopa u pandemiji porasla za gotovo 20 posto. U jedanaestom se poglavlju autor koristi marksističkom teorijom alijenacije, koja podrazumijeva otuđenje radnika od vlastitog rada u kapitalističkom sustavu proizvodnje dok stvara vrijednost za druge, a koja mu samom ne pripada, ne bi li demonstrirao kako verbalno zlostavljanje, isključivanje i *bullying*, u međuvremenu toliko rasprostranjen da ga se naziva *tihom epidemijom*, dovode do osjećaja bespomoćnosti i izoliranosti.

Trinaesto poglavlje posvećeno je odnosu moći u visokoškolskim knjižnicama. Autorica četrnaestog poglavlja razmatra na koji način kruta akademska hijerarhija utječe na funkcionalnost visokoškolskih knjižnica. Sveučilišne su ustanove rigidne i čvrsto hijerarhizirane, a visokoškolska knjižnica kao sustav s vlastitim pravilima mora djelovati unutar većeg, i k tome po definiciji, nefleksibilnog sustava. Tim je teže ako znamo da akademske knjižnice nisu svugdje jednako definirane ni rangirane pa je opravdano pitanje jesu li one ustvari fakultetski odjeli tj. odsjeci, neka vrsta edukacijskog centra, nešto poput referade, centar za podršku studentima ili tehnička služba.

Hipotetski ova bi knjiga mogla predstavljati deromantizaciju knjižnica kao *slikovničastih* interijera s dostojanstvenom knjižničarkom koja ustoličena za pultom jednom rukom izdaje knjige, a drugom preventivno utišava korisnike. Mogla bi biti šokantna za sve one koji su uvjereni da je knjižnica ultimativno radno mjesto bez mane, jer što uopće u takvim tihim i vedrim prostorima može poći po zlu. Hipotetski, kažem, jer malo je vjerojatno da će ova

sitno i gusto tipkana knjiga obogaćena grafikonima doći do nekoga izvan stručnih krugova; svi koji tu struku žive, bili na zaposleničkim ili voditeljskim pozicijama predobro znaju koliko je u organizaciji koju čine ljudi često nespojivih karaktera i ishodišta nužan balans između uvažavanja potreba svakog člana kolektiva i održivosti skladne i funkcionalne cjeline. Također, budući da ovo izdanje stiže iz Amerike, unatoč poteškoćama s kojima se u svakodnevnoj praksi mnogi od nas susreću, moramo biti zahvalni što neke probleme tematizirane u tekstovima ne samo da nismo doživjeli, nego za njih do Acadijine knjige nismo ni čuli. Zaključno treba reći da se iza ovog ozbiljnog, ali, ovisno o kutu gledanja, i blago komičnog naslova kriju doista važni tekstovi, kritički intonirani, mjestimice vrlo uznemirujući, a time i osnažujući, koji neosporno potiču na razmišljanje, a onda, ostaje nadati se, i na djelovanje.

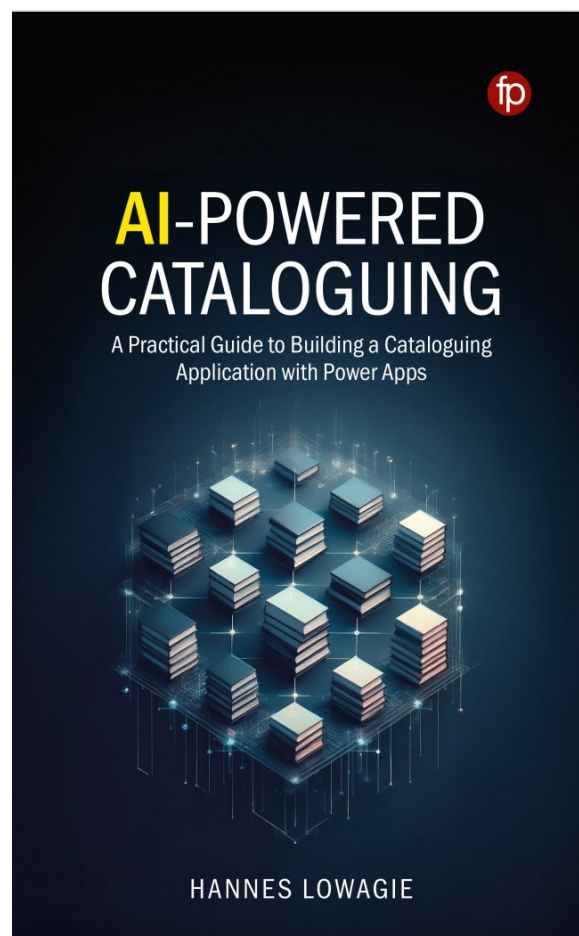
Lana Krišto Lončarić
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
lkristoloncaric@nsk.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

AI-Powered Cataloguing : A Practical Guide to Building a Cataloguing Application with Power Apps / Hannes Lowagie. London : Facet Publishing, 2025.

ISBN: 9781783308095

Prikaz

Naslovnica je preuzeta s mrežne stranice [nakladnika](#)

Knjigu *AI-Powered Cataloguing: A Practical Guide to Building a Cataloguing Application with Power Apps* (u slobodnom prijevodu *Katalogiziranje uz pomoć umjetne inteligencije: Praktičan vodič za izradu aplikacije za katalogizaciju pomoću platforme Power Apps*) izdao je Facet Publishing 2025. godine. Autor Hannes Lowagie voditelj je Agencije za bibliografske informacije u belgijskoj nacionalnoj knjižnici KBR, a u knjizi prenosi iskustvo razvoja aplikacije za katalogizaciju temeljene na umjetnoj inteligenciji u svrhu projekta retrospektivne katalogizacije. Predgovor je napisala ravnateljica KBR-a Sara Lammens. Knjiga je podijeljena u šest poglavlja kojima prethodi uvod, a opremljena je bibliografijom citiranih radova i kazalom.

U uvodu autor opisuje kako je došlo da razvoja ideje za aplikaciju temeljenu na umjetnoj inteligenciji koja bi se primijenila u projektu retrospektivne katalogizacije. Ova knjiga zamišljena je stoga kao sveobuhvatan vodič za izradu automatizirane aplikacije ili radnog procesa koji su prilagođeni potrebama određene ustanove ili zbirke. Napominje se da će fokus biti na alatima Power Platform. Knjigom se želi transformirati način kojim pristupamo katalogizaciji, kao i pomoći čitateljima pri upotrebi umjetne inteligencije u rješavanju problema nekatalogiziranih zbirki i obogaćivanju metapodataka.

Prvo poglavlje naslovljeno je *Cataloguing Today and in the Future* i obrađuje područje katalogizacije i metapodataka iz aspekta teorije. Najprije se objašnjava važnost katalogizacije i njezina svrha te uloga metapodataka u različitim kontekstima. Autor zatim identificira ključne elemente kataložnih zapisa te daje pregled relevantnih međunarodnih standarada i formata. Osvrće se na interoperabilnost te dijeljenje podataka. Naglašava se i važnost inkluzivnosti u bibliografskim zapisima te govori o ulozi umjetne inteligencije u promoviranju inkluzivnosti. U sljedećem segmentu uspoređuju se tradicionalne metode katalogizacije sa suvremenim pristupima u kojima se primjenjuje umjetna inteligencija. Autor daje savjete vezane uz automatiziranje i unapređivanje radnih procesa s naglaskom na porast točnosti, a spominje se i uloga katalogizatora u novom okruženju.

U drugom poglavlju naslovljenom *Getting Started with the Power Platform Ecosystem* autor daje savjete vezane uz početak rada u ekosustavu Power Platform, odnosno upućuje na koji način knjižničari i arhivisti mogu unaprijediti svoje radne procese koristeći sastavnice (alate) ekosustava Power Platform. Opisani su alati: Power Apps, Power Automate, Power BI, Power Pages, Copilot Studio, Dataverse i AI Builder. Autor također nudi praktične savjete vezane uz licenciranje.

Integracija umjetne inteligencije (engl. *Integrating Artificial Intelligence*) tema je trećeg istoimenog poglavlja. Autor izlaže detaljne upute za korištenje alata Microsoft AI Builder koji omogućava jednostavnu integraciju umjetne inteligencije u aplikacije i radne procese. Poglavlje donosi konkretne smjernice za nekoliko mogućih primjena kao što su ekstrakcija strukturiranih podataka iz nestrukturiranih dokumenata, predmetno označivanje, ekstrakcija

entiteta i ključnih pojmova te stvaranje inkluzivnih metapodataka. Dane su i konkretne smjernice za korištenje modela.

U četvrtom poglavlju pod naslovom *Building the Cataloguing Application* opisana je izrada aplikacije za katalogizaciju. Kod planiranja aplikacije za katalogizaciju najvažnije je definirati njezinu primarnu namjenu, a autor predlaže konkretna pitanja koja je preporučljivo postaviti kako bi se lakše odredila uloga aplikacije. Osim toga, naglašava se važnost kvalitetnog dizajna korisničkog sučelja pri čemu je potrebno uzeti u obzir jednostavnost, način unosa metapodataka, funkcionalnost pretraživanja, intuitivnost dizajna i mehanizme za davanje povratnih informacija. Razmatraju se i načini implementacije ključnih značajki aplikacije kao što su skeniranje i učitavanje slika te izrada datoteka i spremanje podataka. Naposljetku, autor korak po korak opisuje izradu aplikacije za katalogizaciju. Vodič je namijenjen knjižničarima koji (možda) nemaju tehničko znanje o programiranju, ali žele unaprijediti radne procese pomoću automatizacije i prilagođenih aplikacija.

Implementacija i održavanje aplikacije za katalogizaciju obrađeni su u petom poglavlju naslovljenom *Deploying and Maintaining the Cataloguing Application*. Poglavlje donosi smjernice za korištenje izrađene aplikacije unutar organizacije. Autor opisuje tri koraka vezana uz implementaciju aplikacije, a to su: 1) stvaranje zasebnih okruženja – razvojnog, testnog i produkcijskog; 2) dodjeljivanje sigurnosnih uloga – razvojni tim, krajnji korisnik i administrator; 3) izvoz i uvoz. Bavi se i održavanjem te ažuriranjem aplikacije kako bi se osigurala njezina funkcionalnost, dugoročnost i sigurnost. Neki od opisanih postupaka podrazumijevaju redovito pregledavanje i ažuriranje procesa i aplikacije uključujući uvažavanje prijedloga korisnika, zatim praćenje performansi aplikacije, testiranje prije implementacije, izradu dokumentacije, pružanje edukacije i podrške, rješavanje čestih problema itd. Na kraju poglavlja autor predlaže ostale mogućnosti primjene alata Power Platform unutar sektora GLAM koji obuhvaća galerije, knjižnice, arhive i muzeje, ali i izvan toga sektora. Prijedlozi se odnose na upotrebu umjetne inteligencije kod obrade dokumenata za ekstrakciju metapodataka kako bi građa bila dostupnija i kako bi se mogla bolje organizirati. Primjeri primjene uključuju ekstrakciju sadržaja serijske građe kako bi korisnici mogli po naslovu locirati zasebne članke unutar časopisa, zatim ekstrakciju zadanih elemenata iz osobnih pisama, dnevnika, novina, pravnih dokumenata, razglednica i mnogih drugih vrsta građe.

Posljednje poglavlje donosi zaključak u kojemu autor poziva čitatelje na korištenje opisanih alata te da na taj način aktivno sudjeluju u transformiranju katalogizacije. U njemu naglašava i to da suradnja pruža mogućnost razvoja novih rješenja i pronalazak najboljih praksi. Ova knjiga obiluje korisnim praktičnim savjetima za primjenu konkretnih alata u praksi i vrijedan je izvor informacija katalogizatorima, ali i djelatnicima knjižnica, arhiva i muzeja općenito, kao i informatičkim stručnjacima zaposlenim u baštinskom sektoru.

Ivana Kelava
Knjižnica Sesvete, Knjižnice grada Zagreba
ivana.kelava@kgz.hr

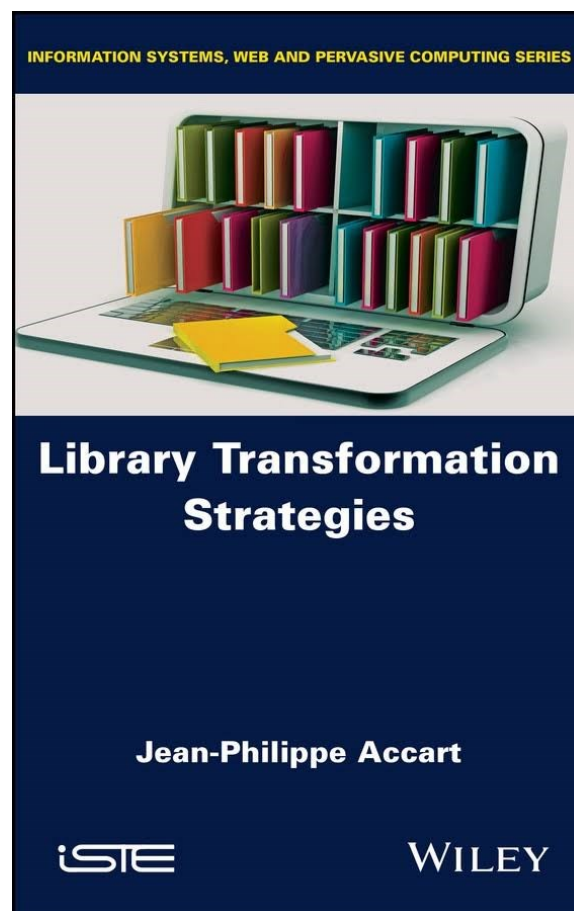
ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Library Transformation Strategies / Jean-Philippe Accart.

London : ISTE ; Hoboken : John Wiley & Sons, 2022.

ISBN: 9781786308870

Prikaz

Naslovnica preuzeta s mrežne stranice [nakladnika](#)

U 2022. godini izdavači stručne literature ISTE i John Wiley & Sons objavili su u sklopu nakladničke cjeline *Information systems, Web and Pervasive Computing series* knjigu *Library Transformation Strategies* autora Jean-Philippea Accarta. Jean-Philippe Accart ima više od trideset godina radnog iskustva u području knjižničarstva i informacijskih znanosti, iskustvo upravljanja projektima i zaposlenicima, a uz to, autor je brojnih članaka i knjiga iz područja informacijskih znanosti.

U navedenoj knjizi kroz dvanaest poglavlja i četiri tematske cjeline na 160 stranica donosi promišljanja o strategijama i uslugama koje bi današnje i buduće knjižnice mogle primjenjivati kako bi išle ukorak zajedno s brzim promjenama u društvu, a da pri tome zadrže svoje osnovne zadaće obrazovanja i informiranja. Sva poglavlja popraćena su bibliografskim bilješkama, a knjiga je opremljena predgovorom, uvodom, bibliografskim podacima i kazalom. U predgovoru Michel Gorin, pored nužnih inovacija, ističe kako knjižničari trebaju razvijati komunikacijske vještine, vještine u području marketinga, kulturnog i digitalnog posredovanja te upravljačke i administrativne sposobnosti.

U uvodu autor iznosi cilj knjige, a taj je predstaviti ubrzane promjene u knjižnicama i informacijskim uslugama općenito. Promjene utječu i na tradicionalne strukture znanja u posljednjih nekoliko godina. U institucijama i različitim vrstama uslužnih djelatnosti mijenjaju se dosadašnji načini upravljanja, što se reflektira na zaposlenike, suradnike i na javnost općenito. Pojava interneta i digitalnih tehnologija donosi promjene u pristupu informacijama, razumijevanju i prijenosu istih. U drugom dijelu uvoda autor navodi cjeline knjige te ukratko izlaže prožimanje upravljanja knjižnicom spomenutim strategijama.

Prva cjelina nazvana *The Environment and Society* (Okoliš i društvo) donosi pregled organizacijskih promjena u svijetu rada, kako u privatnom sektoru, tako i u javnim ustanovama. Promjene zahvaćaju informacijske i dokumentacijske centre, dakako i knjižnice.

Neke od društvenih promjena koje su zahvatile Francusku su smanjenje proračuna, usluga i ljudskih resursa. Neke se europske javne knjižnice zatvaraju. Dok se u nekima skraćuje radno vrijeme, u drugima se produžava (Sjeverna Amerika). Umjestoiskusnih knjižničara zapošljavaju se administratori. Ponegdje se informacijski i dokumentacijski stručnjaci i knjižničari usavršavaju u manjoj mjeri. Autor daje i kratki osvrt na rad europskih i međunarodnih knjižničnih stručnih društava te informacijskih i dokumentacijskih centara. Zalaže se za jače lobiranje vlada i donositelja odluka.

Od gospodarskih promjena navodi skupe pretplate na časopise i baze podataka, visoke cijene elektroničkih knjiga i visoki PDV. Nadalje razmatra informacijsko gospodarstvo u smislu kojeg se informacija tumači kao javno dobro. Slobodni pristup knjižnicama i plaćenim informacijama podrazumijeva da su informacije dostupne mrežno i digitalno, što ubrzava gospodarski razvoj. Posljedica toga je ta da korisnici često, pogotovo mlađe

generacije, imaju lažni osjećaj da je sve dostupno (a često se ono što je besplatno doživljava kao maje vrijedno). U takvim okolnostima isprepliću se kultura i gospodarstvo, s tim da je gospodarstvo dominantnije. Dotiče se i pitanja financiranja. Obradna je i relacija autor-distribucijski kanal-primatelj. Autor ističe i ključnu ulogu knjižnica u današnjem svijetu učenja. Kroz teoriju zajedničkog znanja, čiji je idejni začetnik američki ekonomist David Bollier, naglašava važnost pitanja upravljanja informacijama.

Zatim slijedi poglavlje o ulozi i razvoju knjižničnih prostora. Knjižnice su danas i virtualne, no unatoč tome knjižnični prostori su i dalje posjećeni. Postaju centri za učenje, prostori zajedničkog rada, interakcija i eksperimentiranja. Uz dom i posao tretiraju se kao treći korisnički prostor. Knjižnice mogu biti *pametne* knjižnice te ugodni i privlačni prostori u kojima se promiče kvaliteta života, zatim mjesta u kojima se odvijaju različiti laboratoriji i radionice na kojima se stvaraju inovativni proizvodi i alati ili multimedijalni sadržaji (npr. upotrebom 3D pisača i digitalne tehnologije). Ponuđeni su konkretni prijedlozi kao što su npr. zelene knjižnice, projekti uradi sam - DIY (*do-it-yourself*), pričaonice za djecu, igre bijega (*escape games*) za mlade, radionice pisanja, radionice opuštanja i organiziranje prostora za odmor.

Digitalni javni prostori predstavljeni su kroz digitalne alate, usluge i inovacije kao što su sastanci, debate, grupne radionice, besplatno savjetovanje i slično. Važnost usmjerenosti na virtualne i fizičke korisnike potkrijepljena je vidljivošću te kvalitetnim i ljubaznim informiranjem i savjetovanjem.

Posljednje poglavlje ove cjeline posvećeno je pravnim izmjenama u smislu jačanja pravne zaštite pojedinca, tj. osobnih podataka uz primjenu Opće uredbe o zaštiti podataka (GDPR-a). Potreba za spomenutom zaštitom izniknula je između ostaloga i razvojem društvenih mreža.

U drugoj cjelini nazvanoj *Human Resources and Management* (Ljudski resursi i upravljanje) autor predstavlja postojeće koncepte upravljanja knjižnicama i institucijama znanja, kao i one koji bi se mogli uvesti. U velikim institucijama prisutni su hijerarhijski načini upravljanja (odozgo prema dolje), a u srednjim i manjim timovima lakše su primjenjive fleksibilnije i participativne metode. To podrazumijeva pojačano uključivanje zaposlenika u pojedine segmente upravljanja. Neki od novih načina upravljanja i vodstva mogli bi biti upravljanje putem dobrobiti, empatije i humanosti, upravljanje putem novih projekata, dizajnerskog promišljanja (*Design Thinking*) i korisničkog iskustva - UX (*user experience*). Metodom korisničkog iskustva stvaraju se virtualne zajednice, kontakt s korisnicima odvija se putem mreže, a korisnici mogu ocijeniti usluge. Od novih metoda, Accart spominje i agilne/poduzetne metode najprije primjenjive u informatičkoj tehnologiji, odnosno u razvoju softvera. Sinonim agilnih metoda u pronalaženju alternativnih načina timskog rada

postaje fleksibilnost. Naglasak je na strukturiranom i kontroliranom upravljanju projektima i promjenama. Kao primjer izdvaja dvije švicarske knjižnice kao studije slučaja. Posljednje poglavlje ove cjeline posvećeno je pojačanoj komunikaciji voditelja i timova uz preporuku održavanja redovitih sastanaka na kojima se dijele informacije, problemi i prijedlozi.

Library Tools and Technology (Knjižnični alati i tehnologija) naslov je trećeg dijela knjige koji je posvećen novim informacijskim alatima i njihovoj primjeni. Nekoliko je vrsta platformi usluga, a najvažnije su temeljene na računalstvu *u oblaku* - infrastruktura, platforma i softver kao usluga. Izdvojene su platforme knjižničnih usluga (npr. WorldShare, EBSCO, Alma), Platforma kao usluga (PaaS), digitalno arhiviranje, repozitoriji, intraneti, informacijski portali (s katalozima i aplikacijama), platforme poslovne inteligencije, društvene mreže, metode diseminacije i otvoreni pristup. Od tehnologija to su proširena stvarnost kao varijacija virtualne stvarnosti, umjetna inteligencija i robotika, tehnologija (povezanih) blokova (*blockchain*) i sl. Knjižnica u ovom kontekstu nije samo institucija – primjenom navedenih alata i tehnologija spada i u uslužne djelatnosti.

Četvrta strategija predstavljena je u posljednjem dijelu knjige nazvanom *Marketing* (Marketing). Kako je u fokusu promocija knjižnice, autor u ovoj cjelini govori o digitalnom marketingu, digitalnom identitetu knjižnice, društvenim mrežama, svakodnevnoj promociji knjižnice mrežnim putem, o privlačenju korisnika i povezivanju sa zajednicom, o provođenju anketa o zadovoljstvu uslugama te o važnosti posredovanja između javnosti i knjižničnih resursa. Ponovno stavlja korisnike u fokus (*korisnik u srcu*), ne izdvajajući pri tome neku dobnu skupinu. U posljednjem poglavlju autor ističe važnost stvaranja brenda odnosno mrežnog ugleda informacijskih ustanova i knjižnica citirajući Michaela Lepeua prema čijem mišljenju brend mora biti živ, multikulturalan, višegeneracijski, etičan i društven. U konačnici cilj ove strategije je povećanje vidljivosti knjižnica putem pretraživanja kataloga, mrežnih stranica knjižnice, kontakata i sl.

U zaključku autor potvrđuje da su promjene knjižnica itekako potrebne te da nije bitno uvode li knjižnice u svoje poslovanje velike ili male promjene. Nužno je misliti na korisnike, razvijati usluge i vještine djelatnika te biti otvoreno mjesto. Svako zagovaranje inovacija potkrijepljeno je konkretnim primjerima iz prakse različitih vrsta europskih, a i svjetskih knjižnica. Knjiga može biti korisna studentima knjižničarstva, knjižničarima, informacijskim stručnjacima, ali i voditeljima knjižnica i informacijskih ustanova koji žele ići zajedno ukorak s promjenama u okruženju i društvu te onima koji na bilo koji način žele i mogu primjenjivati spominjane strategije i na taj način oblikovati buduće knjižnice i informacijske ustanove.

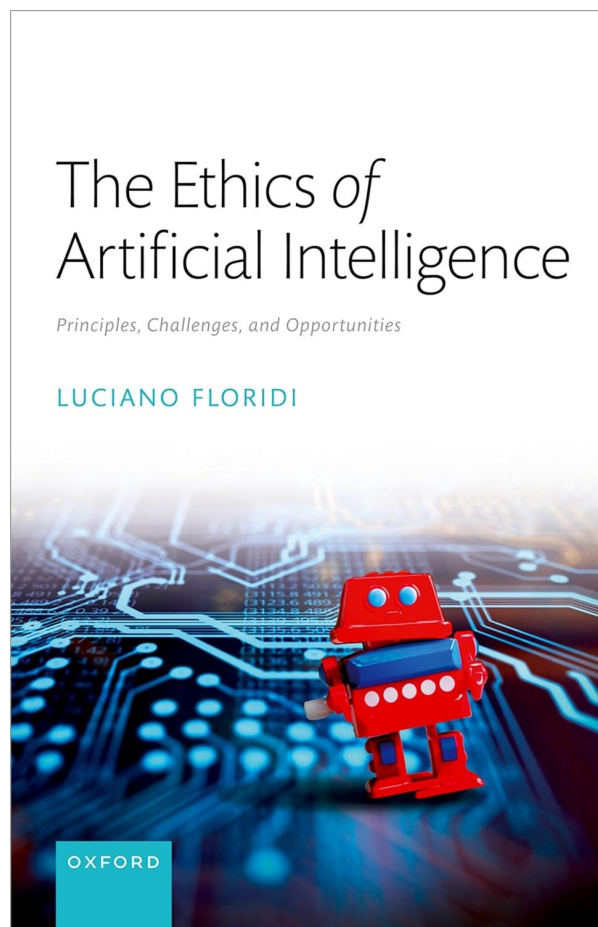
Nataša Daničić
Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
ndanicic@hazu.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

**The Ethics of Artificial Intelligence:
Principles, Challenges, and Opportunities /
Luciano Floridi.
Oxford : Oxford University Press, 2023.**

ISBN 9780198883098

Prikaz

Naslovnica preuzeta s mrežne stranice [nakladnika](#)

Knjiga *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities* talijanskog i britanskog filozofa Luciana Floridija predstavlja nastavak njegovog dugogodišnjeg promišljanja o informacijskom društvu i etičkim pitanjima digitalnih tehnologija. Podijeljena je u dva veća dijela, u 13 poglavlja: prvi se bavi razumijevanjem prošlosti, sadašnjosti i budućnosti umjetne inteligencije, dok drugi razmatra njezine etičke dimenzije i društvene implikacije. Posebnost Floridijeva pristupa jest dosljedno inzistiranje da umjetna inteligencija nije oblik „inteligencije“ nego nova forma „agencije“, tj. sposobnosti djelovanja i postizanja ciljeva bez potrebe za sviješću ili razumijevanjem. Time autor nastoji izbjeći metaforičko i senzacionalističko tumačenje UI-ja i smjestiti ga u realističan okvir tehnoloških mogućnosti.

U prvim poglavljima autor rekonstruira kako je digitalna revolucija omogućila razdvajanje inteligencije i agencije i pokazuje da se razvoj umjetne inteligencije ne može razumjeti samo kroz tehničke inovacije, nego kroz širi proces transformacije našeg iskustva i društva. Računala, internet i algoritmi nisu samo alati, nego čimbenici promjene ontologije i načina na koji doživljavamo i strukturiramo svijet. Sadašnjost UI-ja opisuje kao rezultat razdvajanja između ljudske inteligencije i računalne agencije. Strojevi mogu djelovati uspješno bez da razumiju ono što čine, otvarajući tako pitanje tko će se kome prilagoditi: hoće li ljudi oblikovati tehnologiju ili će društvo sve više prilagođavati sebe digitalnim sustavima. U poglavljima o budućnosti Floridi ne pribjegava futurologiji već se fokusira na uočljive tendencije: korištenje sintetičkih podataka (umjetno generirani podaci koji oponašaju karakteristike i obrasce podataka iz stvarnog svijeta), razvoj generativnih modela, sve veću kompleksnost problema i potrebu za „obuhvaćanjem“ (*enveloping*) kako bi se UI sustavi uklopili u društveno prihvatljive okvire. Ovaj dio knjige ima jasnu filozofsku snagu, ali ponegdje i apstraktni karakter, što može otežati čitanje onima koji očekuju konkretnije studije slučaja.

Drugi, obimniji dio knjige bavi se etikom umjetne inteligencije. Floridi polazi od činjenice da već postoji mnoštvo etičkih smjernica, u više od 160 različitih dokumenata, i predlaže njihovu sintezu u pet temeljnih načela: dobročinstvo, neškodljivost, autonomija, pravednost i objašnjivost čime nastoji stvoriti pregledan okvir, analogan bioetičkim principima. Kritički gledano, ova sistematizacija je koristan doprinos, ali ostaje donekle na razini deklaracije - kako se ta načela prevode u praksu, ostaje otvoreno pitanje. Autor upozorava na tri vrste opasnosti: *ethics shopping*, odnosno biranje etičkih načela koja odgovaraju interesima; *bluwashing*, odnosno deklarativno isticanje etičnosti bez stvarne provedbe i *dumping*, odnosno izbjegavanje strožih normi primjenom UI-ja u manje reguliranim okruženjima, jasno pokazujući raskorak između normativnih ideala i ekonomske i političke stvarnosti.

Poseban naglasak stavljen je na pojam „meke etike“ (*soft ethics*), skup načela nadređenih pravnom okviru i regulaciji. Floridi smatra da je zakonska regulativa nužna, ali nedovoljna,

jer ne može obuhvatiti svu brzinu i složenost digitalnih promjena. Meka etika trebala bi popuniti prostor između zakonske obveze i moralne odgovornosti, pomažući organizacijama da razvijaju kulturu etičkog promišljanja i djelovanja. Ovo je jedna od originalnijih ideja knjige, iako se može prigovoriti da ostaje više programatska nego operativna.

Niz poglavlja bavi se konkretnim pitanjima algoritama i njihove primjene. Autor detektira glavne etičke probleme: od pristranosti i diskriminacije, preko netransparentnosti i manipulacije, do pitanja odgovornosti. Iako ti problemi nisu novi u literaturi, Floridi ih izlaže sustavno i pregledno, što knjizi daje značaj priručnika. U kontrastu s tim, poglavlja o „lošim praksama“: uporabi UI-ja za počinjenje kaznenih djela, financijskim prijevarama, manipulaciji tržišta ili kibernetičkim prijetnjama, više upozoravaju na prijetnje nego što nude razrađena rješenja. Autor naglašava potrebu interdisciplinarnog odgovora, ali čitatelju ostaje dojam da je riječ o tek skiciranom planu djelovanja.

Positivna protuteža tome su poglavlja o „dobrim praksama“ i UI-ju za društveno dobro (*AI4SG - AI for Social Good*). Floridi opisuje kako bi se umjetna inteligencija mogla koristiti u zdravstvu, obrazovanju, borbi protiv siromaštva ili klimatskih promjena i nudi sedam kriterija za uspješnu provedbu takvih projekata, poput transparentnosti, zaštite privatnosti i situacijske pravednosti. Dvadeset preporuka za izgradnju „dobre UI zajednice“ čine ambicioznu ideju, iako se može primijetiti da zahtijevaju visok stupanj političke volje i međunarodne suradnje, što nije lako ostvarivo. Poglavlja o UI-ju i klimatskim promjenama te o ulozi u ostvarivanju UN-ovih ciljeva održivog razvoja daju knjizi globalnu relevantnost, ali i pokazuju stanoviti nesklad između filozofskih ideala i institucionalne realnosti.

U kontekstu razmatranih argumenata, Floridi oblikuje viziju povezivanja održivosti i digitalnih tehnologija u svrhu stvaranja pravednijeg društva i zdravijeg okoliša. Filozofija, prema njemu, ima ulogu konceptualnog dizajna, oblikovanja pojmova i okvira koji omogućuju odgovorno upravljanje tehnološkim razvojem. Zaključno, knjiga staje na raskrižje između teorije i prakse: nudi sustavnu i promišljenu filozofsku interpretaciju umjetne inteligencije, ali ostavlja otvoreno pitanje kako tu interpretaciju prevesti u konkretne politike.

Iz knjižničarske perspektive knjiga je vrijedna kao pregled ključnih etičkih rasprava te kao primjer kako filozofija može oblikovati razumijevanje novih tehnologija. Ipak, ona nije priručnik s gotovim smjernicama za svakodnevnu praksu, nego intelektualni izazov i poziv na daljnje promišljanje. Floridi uspijeva povezati tehničke, društvene i filozofske aspekte u koherentnu cjelinu, ali čitatelju prepušta zadatak da tu cjelinu pretoči u vlastite profesionalne i institucionalne kontekste. Upravo u tom naporu gradnje mosta u dijalogu između teorijskih razmatranja i prektične primjene očituje se najveći doprinos ove knjige.